

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
Tautsaimniecības katedra

**LATVIJAS GAĻAS LOPKOPIBAS PRODUKCIJAS
EKSPORTA STĀVOKĻA UN TENDENČU ANALĪZE:
PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI**

Analysis of livestock exports and its trends in Latvia: Problems and
Solutions

MAGISTRA DARBS

Ekonomikas maģistra studiju programmas studiju virziens
Uzņēmējdarbības ekonomika

Autors: Anda Erarslane
Studenta apliecības Nr.: ae14025
Darba vadītājs: Dr. oec., prof. Elena Dubra

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Darba mērķis ir novērtēt līdzšinējo lopkopības nozares attīstību, izvērtējot eksporta potenciālu un nosakot turpmākās attīstības perspektīvas Latvijā, kā arī izstrādāt priekšlikumus turpmākai lopkopības nozares attīstībai Latvijā.

Izstrādātais maģistra darbs ir aktuāls ar to, ka patreiz Latvijā liellopu gaļas ražošana ir ieguvusi diezgan lielu popularitāti, par ko liecina gaļas šķirņu liellopu skaita pakāpenisks pieaugums ik gadu, kā arī eksporta iespēju un iepirkuma cenu pieaugums. Bez tam paredzams, ka gaļas liellopu pieauguma temps pieaugs, jo patreiz liela daļa piena lopkopības saimniecību ir nonākušās grūtībās vai ir uz bankrota sliekšņa un kā izeju redz pārorientēšanos uz gaļas lopkopību. Lai noteiktu gaļas lopkopības potenciālu ilgtermiņa perspektīvā, nepieciešama padziļināta nozares analīze pasaules mērogā.

Darbs veidots no trim nodaļām, secinājumiem un priekšlikumiem. Pirmajā nodaļā autore analizē kopējās lauksaimniecības politikas rašanos, attīstību un normatīvo regulējumu ES, izvērtējot Latvijas guvumu no dalības ES. Nodaļa ietver arī lauksaimniecības budžeta sadales analīzi pa ES-28 dalībvalstīm, kā arī Latvijai piešķirtās nacionālās aploksnes izvērtējumu. Otrā nodaļa veltīta esošā stāvokļa analīzei Latvijā un ES-28, atklājot Latvijas lopkopības stiprās un vājās vietas. Tiek analizētas Latvijā un ES liellopu gaļas un dzīvu liellopu eksporta plūsmas ar ārējo pasauli. Trešajā nodaļā autore ir apkopojusi pasaules ietekmīgāko organizāciju prognozes, kā arī veikusi intervijas ar nozares ekspertiem. Balstoties uz esošo situāciju un nākotnes iespējām, tiek izveidoti priekšlikumi Latvijas gaļas lopkopības turpmākai attīstībai, konkurētspējas un produktivitātes paaugstināšanai.

Maģistra darba pamattekstis ir izklāstīts uz 101 lappusēm, ilustrēts ar 2 tabulām un 46 attēliem un papildināts ar 40 pielikumiem. Darba rezultāti ir izmantojami Latvijas lopkopības stratēģijas un turpmāka rīcības plāna izveidē.

ANNOTATION

The goal of the Master Thesis is to evaluate the current development of livestock through assessment of export potential and identifying future development prospects in Latvia. As well as to prepare recommendations for further development of Latvian livestock sector.

The Master Thesis is relevant due to the fact that beef production within Latvia has recently gained in popularity, as evidenced by the gradual increase (year by year) in the number of beef livestock produced every year, as well as the increase of export opportunities and prices. It is expected that the growth rate of the beef livestock sector will increase even more, due to the large proportion of dairy cattle farms that are suffering financial difficulties or are on the verge of bankruptcy. A potential opportunity for dairy farmers is a shift in focus towards livestock production, where demand remains relatively high. In-depth analysis of the global (worldwide) beef livestock sector is required to determine the potential of the sector in the long term.

The Master's Thesis consists of three chapters, conclusions and recommendations. In the first chapter the author analyses the origin, development and the regulatory framework of the EU common agricultural policy, assessing the benefits for Latvia of EU membership. This chapter also includes an analysis of the agricultural budget distribution in the European Union membership countries, as well as an evaluation of the national envelope granted to Latvia. The second chapter is dedicated to the analysis of the current situation in Latvia and EU-28, emphasizing the weaknesses and strengths of Latvian beef livestock sector. This chapter also analyses the export flows of beef and live cattle from Latvia and EU-28 to the rest of the world. In the third chapter the author has summarized (gathered) the predictions of world's most influential organizations, as well as conducted interviews with industry experts. The chapter contains the author's recommendations for the further development of Latvian beef livestock sector, as well as the recommendations for increasing competitiveness and productivity.

The main body of the Master Thesis is laid out on 101 pages, illustrated with 2 tables and 46 figures, and has 40 appendices. The results of the Thesis can be used to determine Latvian livestock strategy.

SATURS

SAĪSINĀTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS	6
IEVADS	7
1. LAUKSAIMNIECĪBAS DARBĪBAS METODOLOĢISKAIS REGULĒJUMS UN IETEKMĒJOŠO FAKTORU RAKSTUROJUMS ES UN LATVIJĀ	10
1.1. ES lauksaimniecības tiesiskā normatīvā regulējuma vēstures raksturojums	11
1.2. ES lauksaimniecības darbības metodoloģijas raksturojums.....	17
1.3. ES lauksaimniecības budžeta un lauksaimniecības finansējuma raksturojums	20
1.4. Latvijas nacionālās aploksnes raksturojums un metodoloģija	23
1.5. KLP īstenošanas raksturojums Latvijā	35
2. ES UN LATVIJAS GAĻAS LIELLOPU PRODUKCIJAS EKSPORTA RAKSTUROJUMS UN NOVĒRTĒJUMS 2005.-2015.g.	43
2.1. Latvijas lopkopības nozares raksturojums	43
2.2. ES un Latvijas lopkopības nozares salīdzinošā analīze	54
2.3. Latvijas lopkopības produkcijas eksporta plūsmu raksturojums ar ārējo pasauli	70
2.4. ES lopkopības eksporta plūsmu raksturojums ar ārējo pasauli.....	79
3. ES, LATVIJAS UN PASAULES GAĻAS LOPKOPĪBAS NOZARES TENDENCES UN PROBLĒMU RISINĀJUMI	88
3.1. Prognozes ES un Latvijas gaļas nozarē	88
3.2. Nozarē valdošās situācijas novērtējums pasaulē un nākotnes prognozes	92
3.3. Nozarē valdošās situācijas novērtējums Turcijā	102
3.4. Nozares ekspertu novērtējums un prognozes	107
SECINĀJUMI	112
PRIEKŠLIKUMI	116
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	118
Pielikumi	123
1. pielikums.....	124
2. pielikums.....	125
3. pielikums.....	126
4. pielikums.....	127
5. pielikums.....	128
6. pielikums.....	129
7. pielikums.....	130
8. pielikums.....	131
9. pielikums.....	132
10. pielikums.....	133
11. pielikums.....	134
12. pielikums.....	135
13. pielikums.....	136
14. pielikums.....	137

15. pielikums.....	138
16. pielikums.....	140
17. pielikums.....	141
18. pielikums.....	142
19. pielikums.....	144
20. pielikums.....	146
21. pielikums.....	148
22. pielikums.....	150
23. pielikums.....	151
24. pielikums.....	152
25. pielikums.....	153
26. pielikums.....	154
27. pielikums.....	155
28. pielikums.....	156
29. pielikums.....	157
30. pielikums.....	158
31. pielikums.....	159
32. pielikums.....	160
33. pielikums.....	161
34. pielikums.....	162
35. pielikums.....	163
36. pielikums.....	164
37. pielikums.....	165
38. pielikums.....	166
39. pielikums.....	167
40. pielikums.....	168

SAĪSINĀTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS

KLP – ES Kopējā lauksaimniecības politika
LIZ – Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
EK – Eiropas Komisija
EP - Eiropas Parlaments
LAD – Lauku atbalsta dienests
LDC – Lauksaimniecības datu centrs
CSP – Centrālā statistikas pārvalde
LLKC - Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs
LAP – lauku attīstības plāns
Stratēģija “Eiropa 2020” – Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei
NAP 2020 – Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020.gadam
NKP – nacionālais kopienākums
SA – Šarolē (*Charolais*) gaļas liellopu šķirne
LI – Limuzīnas (*Limousine*) gaļas liellopu šķirne

AT – Austrija	IS – Islande	US – Amerikas Savienotās Valstis
BE – Beļģija	IT – Itālija	UR - Urugvaja
BG – Bulgārija	LT – Lietuva	AUS - Austrālija
CY – Kipra	LU - Luksemburga	BR - Brazīlija
CH – Šveice	LV – Latvija	EU – Eiropas Savienība
CZ – Čehija	MT – Malta	NZ - Jaunzēlande
DE – Vācija	NL – Nīderlande	AG - Argentīna
DK – Dānija	NO - Norvēģija	
EE – Igaunija	PL - Polija	
EL – Grieķija	PT - Portugāle	
ES – Spānija	RO - Rumānija	
FI – Somija	SE - Zviedrija	
FR – Francija	SI - Slovēnija	
HU – Ungārija	SK - Slovākija	
IE – Īrija	UK – Lielbritānija	

IEVADS

Latvijas kopējā platība ir 64 559 km². Aptuveni 30% aizņem lauksaimniecības zeme un vairāk kā 54% - mežs. Kopējais iedzīvotāju skaits ir aptuveni 1,9 miljoni iedzīvotāju, no kuriem 32% dzīvo lauku teritorijā.¹ Neatkarīgi no valsts attīstības līmeņa, lauksaimniecība ir nozīmīga tautsaimniecības nozare, tā ir lielākā zemes izmantotāja, pārtikas apgādātāja, viena no galvenajām darba nodrošinātājām laukos, kā arī apkārtējās un lauku vides kvalitātes uzturētāja un saglabātāja.² Lauksaimniecība ir ekonomiska darbība, kas nodrošina pamatu iedzīvotāju eksistencei, ražojot pārtiku un izejvielas rūpniecībai. Tā ir viena no galvenajām ražošanas nozarēm un nodrošina ar izejvielām daudzas citas nozares, līdz ar to nevar aprobežot lauksaimniecības lomu tautsaimniecībā tikai ar šīs konkrētās nozares pievienoto vērtību vien. Ne velti ES atvēl tikpat kā pusi kopējā budžeta līdzekļu lauksaimniecībai.

Starp ekonomistiem ir ierasts spriest par valsts ekonomikas attīstības līmenī pēc lauksaimniecības nozares īpatsvara kopējā taustaimniecības struktūrā. Augsti attīstītā valstī lauksaimniecības īpatsvars būs zems, kas izskaidrojams ar to, ka jo vairāk pieaug iedzīvotāju ienākumi, jo vairāk tie tiecas patērēt saražotās preces un pakalpojumus, tajā pašā laikā pārtikas patēriņam ir piesātinājums. Savukārt vēlme uzlabot dzīves apstākļus un komfortu ir nepiesātināma.

Latvija ir piemērota vieta gaļas liellopu nozares attīstīšanai, kas pamatojams ar Latvijas salīdzinoši auksto klimatu un salīdzinoši augstu īpatsvaru dabīgo un kultivēto zālāju platību. Līdz ar ko kultūraugu audzēšanas iespējas ir salīdzinoši ierobežotas. Savukārt gaļas liellopu audzēšana ir lielisks un racionāls veids kā apsaimniekot pļavas mazāk auglīgajos reģionos. Bez tam lauku apsaimniekošana pasargā laukus no degradācijas, savukārt saimnieciskās darbības attīstīšana lauku reģionos veicina mazāk attīstīto lauku teritoriju izaugsmes iespējas. Par cik lauku teritorijās trūkst darba iespēju, lauku iedzīvotāji pārceļas uz attīstītākajām teritorijām, kas nereti ir ārpus Latvijas robežām. Lauku reģioniem zaudējot cilvēkresursus, tiek veicinātas reģionālās attīstības problēmas.

EK ierosinātais finansējums no 2014.-2020.gadam KLP kopumā ir 386,9 mljrd. eiro, no tiem 281,8 mljrd.eiro tiešajiem maksājumiem un tirgus pārvaldības instrumentiem, bet 89,9 mljrd.eiro lauku attīstībai³. Ir svarīgi šos līdzekļus izmantot pēc iespējas efektīvāk, atklājot

¹ LR CSP datu bāze. *Iedzīvotāju izvietojums (blīvums) un urbanizācija*. (skatīts: 15.03.16) Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/skoleniem/iedzivotaji/blivums.pdf>

² *Lauksaimniecības situācijas apraksts un nozares vajadzību analīze Latvijas lauku attīstības plāna 2014.-2020.gadam izstrādei*, 2013.g. 4.lpp. (skatīts: 15.03.16) Pieejams: [http://old.laukutikls.lv/pielikumi/4005_Lauksaimniecības_situācijas_apraksts_2013.pdf](http://old.laukutikls.lv/pielikumi/4005_Lauksaimniecibas_situacijas_apraksts_2013.pdf)

³ LR Zemkopības ministrija. *ES budžets, KLP un KZP 2014.-2020.* (skatīts: 15.03.16) Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/es-budzets-klp-un-kzp-2014-2020?id=2450#jump>

jaunas nišas un ražojot produkciju, kuru ražošanā Latvijai ir potenciāls un iespēja būt konkurētspējīgai. Latvijas valdībai un lauksaimniekiem ir svarīgi apzināties nozares stiprās puses un iespējas, tādejādi novirzot ES struktūrfondu līdzekļus jomās, kur tie dos lielāku ieguvumu visai sabiedrībai.

Izstrādātais maģistra darbs ir aktuāls ar to, ka autore caur aprobāciju (vajadzīgo datu uzkrāšana, dažādu analīzes metožu pielietošana, rezultātu izvērtēšana utt.) izpētīs Latvijas gaļas lopkopības nozarē valdošās tendences, salīdzinot Latvijas sniegumu ar ES, kā arī novērtējot eksporta potenciālu.

Darba galvenā aktualitāte autores ieskatā ir saistīta ar gaļas liellopu audzēšanas aktualizēšanos Latvijā, ko pamato gaļas šķirņu liellopu skaita pakāpenisks pieaugums ik gadu, kā arī eksporta iespēju un iepirkuma cenu pieaugums izsoļu namā, kas ir līdzvērtīgs ES-28 cenām. Tajā pašā laikā kautuvju vidējā liellopu gaļas cena Latvijā ir zemākā ES-28. Par cik Latvijā ir piemērots klimats un lauksaimniecības zeme, kur raksturīgas lielas zālāju platības un liellopi ir visracionālākie šādas barības patērētāji, sekmējot gaļas šķirņu liellopu ģenētikas uzlabošanu un intensīvas nobarošanas metožu apgūšanu, liellopu nozarei ir visi nosacījumi konkurences veicināšanai gan ES-28, gan pasaules mērogā.

Pētījuma objekts - Latvijas gaļas lopkopības nozare un liellopu gaļas produkcija.

Pētījuma priekšmets – Latvijas gaļas lopkopības attīstības tendences un eksporta stāvokļa izvērtējums.

Maģistra **darba mērķis**: balstoties uz ES kopējās lauksaimniecības politikas un valdošo tendenču gaļas lopkopības nozarē analīzes rezultātiem ES un pasaulē, atklāt gaļas lopkopības nozares un tās ietekmējošo faktoru sakarības, kā arī noformulēt priekšlikumus turpmākai šīs nozares atbalsta organizācijai un attīstībai.

Mērķa sasniegšanai, izvirzīti sekojoši galvenie **uzdevumi**:

- 1) raksturot ES īstenoto kopējo lauksaimniecības politiku;
- 2) raksturot ES-28 lauksaimniecības budžeta sadali starp dalībvalstīm, izvērtējot Latvijai piešķirtās nacionālās aploksnes atbilstību;
- 3) salīdzināt Latvijas gaļas lopkopības nozares sniegumu ar ES-28 dalībvalstīm un vidējiem ES rādītājiem, atklājot Latvijas lopkopības stiprās un vājās vietas;
- 4) apkopot un izanalizēt statistiskos datus ar dzīvju liellopu un liellopu gaļas produkcijas plūsmām no Latvijas un ES uz citām pasaules valstīm, izvērtējot eksporta potenciālu;
- 5) izpētīt un noteikt liellopu gaļas piedāvājuma un pieprasījuma atbilstību pasaulē, nosakot valdošās tendences un turpmākas attīstības iespējas Latvijas lopkopībai;
- 6) veikt secinājumus par Latvijas gaļas lopkopības līdzšinējo sniegumu, nosakot stiprās un vājās vietas;

7) izstrādāt priekšlikumus gaļas lopkopības nozares konkurētspējas palielināšanai un eksporta noietu veicināšanai.

Darbā paredzēts izmantot sekojošas **pētījuma metodes**:

- Δ atbilstoši izvirzītajiem darba uzdevumiem, maģistra darba izstrādē pielietotas gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās pētījumu metodes, kā arī to kombinācija.
- Δ lauksaimniecības kopējās politikas, atbalsta teorētisko aspektu un attīstības izpētē izmantotas monogrāfiskā un grafiskā, kā arī loģiski konstruktīvā metodes;
- Δ lauksaimniecības produkcijas eksporta plūsmu raksturošanai un sakarību identificēšanai izmantotas statistiskās *metodes* – aprakstošā statistika, sakarību analīze, pamattendences atklāšana, aprēķinu konstruktīvā metode, datu vispārināšana, analīzes un sintēzes metode;
- Δ ekspertu aptauja – jautājumu formulēšana un uzdošana intervijas veidā lopkopības nozares ekspertiem, kas ļautu noteikt nozares attīstības iespējas;
- Δ secinājumu un priekšlikumu izstrādē turpmākai lauksaimniecības atbalsta organizācijai, lai paaugstinātu konkurētspēju un veicinātu eksporta noietu, izmantotas loģiski konstruktīvā analīze un interpretācija.

Atbilstoši darba uzdevumiem ir veidota maģistra **darba struktūra**. Darbs veidots no trim nodaļām, secinājumiem un priekšlikumiem. Pirmajā nodaļā autore analizē kopējās lauksaimniecības politikas rašanos, attīstību un normatīvo regulējumu ES, izvērtējot Latvijas guvumu no dalības ES. Nodaļa ietver arī lauksaimniecības budžeta sadales analīzi pa ES-28 dalībvalstīm, kā arī Latvijai piešķirtās nacionālās aploksnes izvērtējumu. Otrā nodaļa veltīta esošā stāvokļa analīzei Latvijā un ES-28, atklājot Latvijas lopkopības stiprās un vājās vietas. Tiek analizētas Latvijā un ES liellopu gaļas un dzīvju liellopu eksporta plūsmas ar ārējo pasauli. Trešajā nodaļā autore ir apkopojusi pasaules ietekmīgāko organizāciju prognozes, kā arī veikusi intervijas ar nozares ekspertiem. Balstoties uz esošo situāciju un nākotnes iespējām, tiek izveidoti priekšlikumi Latvijas gaļas lopkopības turpmākai attīstībai, konkurētspējas un produktivitātes paaugstināšanai.

1. LAUKSAIMNIECĪBAS DARBĪBAS METODOLOĢISKAIS REGULĒJUMS UN IETEKMĒJOŠO FAKTORU RAKSTUROJUMS ES UN LATVIJĀ

ES īstenotās politikas rezultātā ir izveidojies vienots ES lauksaimniecības preču tirgus un ES ir ieņēmusi nozīmīgu vietu pasaulē lauksaimniecības un pārtikas sektorā.

Kopumā lauku saimniecību darbība un pārtikas ražošana ir būtiski mūsu ekonomikas un sabiedrības elementi. ES-28 dalībvalstīs ir aptuveni 12 miljoni lauksaimnieku, un mazliet vairāk nekā 4 miljoni cilvēku ir nodarbināti pārtikas nozarē. Lauksaimniecības un pārtikas nozarē kopā ir 7% no visām darbvietām, un tās saražo 6% Eiropas iekšzemes kopprodukta.⁴

Mūsdienās lauksaimniecībai ir grūts uzdevums, jo no vienas puses, pieprasījumam un pirktspējai pieaugot, tai ir jāsarāžo arvien vairāk produkcijas. Taču no otras puses, lauksaimniecība izjūt spiedienu ekonomiskā ziņā, jo resursu (enerģijas, darbaspēka, zemes u.c.) cenas pieaug, taču gatavās produkcijas cenas samazinās. Lauksaimniecībā saskarās gan lauksaimnieku intereses, kuru mērķis ir ražot efektīvāk, gūstot lielākus ienākumus, gan sabiedrības intereses, kura vēlas iegādāties pārtikas produktus par zemākām cenām, taču tajā pašā laikā kvalitatīvus un drošus veselībai. Šo interešu samērošana rada pamatu lauksaimniecības politikai. Šeit arī rodas nepieciešamība pēc atbalsta un subsīdijām lauksaimniekiem, lai nodrošinātu videi nekaitīgu ražošanu, ievērojot pārtikas kvalitātes standartus, vienlaicīgi kāpinot produktivitāti un nodrošināt konkurētspējīgas cenas.

Pārtikas preču pieprasījums ir neelastīgs, t. i., cenu izmaiņu ietekme uz to ir ļoti neliela. Savukārt ražošanas ciklu ilguma un ražošanas faktoru nemainīguma dēļ globālais lauksaimniecības produkcijas piedāvājums ir ļoti ierobežots. Līdz ar to pārmērīgs piedāvājums izraisa cenu krišanos, bet nepietiekams piedāvājums kļūst par iemeslu ievērojamam cenu pieaugumam. Visi šie elementi noved pie pastāvīgas tirgus nestabilitātes. Pastāvot šādai situācijai, valsts iestādes vienmēr ir vēlējušās regulēt lauksaimniecības tirgus un atbalstīt ražotāju ienākumus, un šo tendenci ir pārņēmusi arī KLP.⁵

Par lauksaimniecības atbalsta nozīmi gan pasaulē, gan Latvijā ir izteikti ļoti dažādi, bieži vien pretrunīgi spriedumi. To galvenās atšķirības var sakopot divos virzienos: viens virziens, kurus dēvē par “tīrajiem ekonomistiem”, uzskata, ka tai, tāpat kā jebkurai nozarei, ir jābalstās uz tīriem biznesa principiem, un noteicošais kāda sektora attīstībā un nozīmībā ir tiešais ekonomiskais ieguvums, ko šis sektors spēj dot. Līdz ar to, tas būtībā nozīmē, ka

⁴ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). (skatīts: 15.03.16)
Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

⁵ Turpat

tautsaimniecības efektivitātes kāpināšanai kopumā būtu jāattīsta tikai tās nozares, kuras dod lielāku pievienoto vērtību attiecībā pret ieguldīto darbu un kapitālu, bet jābremzē tās, kuras dod mazāku.⁶

Pat ja mūsdienās lauksaimniecība ir vienniecīgā attīstīto valstu, tostarp ES valstu, ekonomikas daļa, pēdējā laikā valsts intervence ir pastiprināta ar lauksaimniecības un lauku politikas pasākumiem, kuri papildus atbalstam primārās lauksaimnieciskās darbības tradicionālajai funkcijai, proti, pārtikas preču ražošanai, veicina arī citas jomas, tostarp ilgtspējīgu attīstību, teritorijas un ainavas labiekārtošanu, lauku ekonomikas dažādošanu un stiprināšanu vai enerģijas un bioloģisko materiālu ražošanu. Līdz ar to sabiedrisko labumu un ārpustirgus, proti, tirgus neapmaksātas lauksaimnieciskās darbības, funkciju atbalstīšana ir kļuvusi par mūsdienu lauksaimniecības politikas un lauku politikas (un arī KLP) pamatdaļu.⁷

1.1. ES lauksaimniecības tiesiskā normatīvā regulējuma vēstures raksturojums

Lai saprastu lauksaimniecības nozares būtību un izprastu mūsdienu KLP, ir svarīgi apskatīt kā tā ir veidojusies un laika gaitā attīstījusies. Tādēļ šajā apakšnodaļā autore sniedz ieskatu ES lauksaimniecības īstenotās politikas vēsturē. Apskatot tās būtību, mērķus un sniegumu.

KLP ik gadu tērē miljardus eiro nodokļu maksātāju naudas, lai eksportētu lauksaimniecības produkciju ārpus Eiropas tirgus un ražotājam garantētu augstāku cenu. 21. gadsimtā ir svarīgi, ka ES lauksaimniekiem ir savlaicīgs, elastīgs rīcības plāns, lai spētu reaģēt uz Eiropas un pasaules patēriņa tirgus cenām un konkurētu brīvajā tirgū.⁸

ES lauksaimniecības politikas aizsākumi meklējami līdz ar Eiropas Kopienas izveidošanos, kas bija 1957. gadā. Eiropas Ekonomikas kopiena (pašreizējās ES priekštecī) tika izveidota ar Romas līgumu, kuras sastāvā bija sešas Rietumeiropas valstis (Vācija, Francija, Beļģija, Itālija, Luksemburga un Holande). “KLP tika radīta ar mērķi nodrošināt garantētu pārtikas piegādi Eiropas Kopienai. Mūsdienās tā arī uztur un veicina lauku attīstību ar diversifikācijas palīdzību. Galvenā prioritāte ir patērētāja vajadzības, tāpēc jāražo augstas kvalitātes pārtika, vienlaikus nekaitējot videi.”⁹ KLP ir instrumentu un pasākumu kopums, kuru

⁶ Boruks A. *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. Jelgava: LLU, 2003.

⁷ EP. *Kopējā lauksaimniecības politika un Līgums*. (skatīts: 16.03.16) Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

⁸ Zemnieku Saeima. *Eiropas Savienības tiešie maksājumi lauksaimniekiem*. (skatīts: 27.03.16) Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv/eiropas-savienibas-tiesie-maksajumi-lauksaimniekiem/>

⁹ Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* Rīga, 2005. (skatīts: 27.03.16) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_publ1.pdf

realizējot ES dalībvalstis paredz sasniegt Romas līgumā definētos mērķus. **KLP galvenie mērķi ir minēti Romas līguma 33. pantā. Tie ir pieci:**

1. Kāpināt lauksaimniecisko ražošanu, veicinot tehnisko progresu un nodrošinot lauksaimnieciskās ražošanas racionālu attīstību, kā arī ražošanas faktoru, īpaši darbaspēka, optimālu izmantošanu;
2. Nodrošināt lauksaimniekiem pieņemamu dzīves standartu, it īpaši palielinot lauksaimniecībā nodarbināto personu ienākumus;
3. Stabilizēt tirgu;
4. Nodrošināt izejvielu un resursu pieejamību;
5. Nodrošināt, lai precēm, nonākot pie patērētājiem, būtu saprātīgas cenas.¹⁰

Savukārt 1958.gada jūlijā Stresas konferencē tika pieņemti trīs galvenie KLP principi.

Tie ir sekojoši:

1. **Vienots lauksaimniecības preču tirgus.** Tas nozīmē brīvu lauksaimniecības produktu pārvietošanos dalībvalstu teritorijā. To panāca ar:
 - a) muitas tarifu un citu tirgošanās šķēršļu barjeru, kā arī konkurenci kropļojošu subsīdiiju likvidēšanu;
 - b) vienotu cenu un kopēju konkurences likumu ieviešanu;
 - c) pārvaldes tiesību harmonizēšanu;
 - d) valūtas paritāšu stabilizēšanu;
 - e) vienotu likumu ieviešanu uz ES ārējām robežām.
2. **Priekšrocības Savienības locekļiem** (kopīga tirgus aizsardzība). Tas nozīmē, ka Eiropas Kopienā ražotajiem produktiem salīdzinājumā ar importētajiem vajadzētu saņemt priekšrocības. Tās attiecas uz regulēšanas mehānismiem importam un eksportam, kā arī ražotāju subsīdijām.
3. **Solidaritāte finanšu jautājumos** (kopīga finanšu sistēma). Tas nozīmē, ka izmaksas, kas rodas, realizējot Kopējās lauksaimniecības politiku, ir jāsedz kopīgi visām dalībvalstīm neatkarīgi no tā, kurai tās radīsies. Piemēram, franču kviešu eksporta subsīdiju dēļ radušās izmaksas nesētu Francija vien, bet gan visas dalībvalstis.¹¹

Kopumā 60.gados KLP mērķis bija nodrošināt ES pilsoņus ar pārtiku par pieņemamām cenām, kā arī pietiekamu augstu dzīveslīmeni lauksaimniekiem. Līdz ar ko iedzīvotāji varētu

¹⁰ Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* 33.lpp. (skatīts: 28.03.16) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_publ1.pdf

¹¹ Turpat, 33.lpp.

atļauties vairāk patērēt, jo cenas pazeminās, bet lauksaimnieki vairāk saražot, pateicoties ES atbalstam.

Par cik lauksaimniecības nozari tolaik sešās ES dibinātājvalstīs būtiski ietekmēja valsts intervence, kopējais tirgus tika izveidots ar mērķi lauksaimniecības produkciju iekļaut brīvajā preču apritē, saglabājot valsts intervenci šajā nozarē. Jo valsts intervences mehānismi, kas nebija savienojami ar kopējo tirgu, bija jāatceļ un jāpārceļ Kopienas līmenī, un galvenokārt tāpēc arī tika izveidota KLP. **Intervence lauksaimniecības nozarē bija nepieciešama saistībā ar šīs nozares īpatnībām, proti, tās izteikto atkarību no klimata svārstībām un ģeogrāfiskiem ierobežojumiem, sistēmisku piedāvājuma un pieprasījuma nelīdzsvarotību un līdz ar to lielu cenu un ienākumu svārstību.**¹²

Eiropas KLP tāda, kāda tā zināma mūsdienās tapa 1962.gadā, kuras galvenais ieviesējs bija holandiešu lauksaimnieks un politiķis Sicco Mansholt. Galvenie elementi uz kuriem viņš balstīja lauksaimniecības politiku bija garantēta cenas stabilitāte un sadalīts finansējums starp dalībvalstīm.¹³ KLP pirmsākumos daudzas mazās lauku saimniecības slauca govīs ar rokām un pļāva sienu ar izkaptīm. Subsīdijas no KLP pēc kara periodā palīdzēja lauksaimniekiem iegādāties iekārtas, atjaunot saimniecības ēkas un iegūt labākas sēklas un mēslojumu. Savukārt ar lielākiem ieņēmumiem un peļņu pavērās iespējas aizņemties līdzekļus no bankām, lai attīstītu savu biznesu.¹⁴

Realizētā KLP sasniedza nosprausto mērķi - pārtikas nodrošinājumu, sasniedzot piedāvājuma un pieprasījuma līdzsvaru. Taču šis līdzsvars ilgi nesaglabājās. Un 70./80.gadi iezīmējas ar pārprodukciju, kas radīja nopietnu krīzi. "KLP augstā atbalsta cenu politika (salīdzinājumā ar pasaules tirgus cenām) un neierobežotā iepirkuma garantiju politika sāka aizvien vairāk veicināt ražošanas pārpalikumu rašanos."¹⁵ Pārprodukcija bija ievērojami iedragājusi lauksaimniecību. "Saglabājās lieli liellopu gaļas un miltu izstrādājumu krājumi un kropļojoša ietekme uz pasaules tirgu, nodarot īpašu kaitējumu attīstības valstīm. Turklāt pieauga bažas par KLP ietekmi uz vidi un netieši arī uz draudiem veselībai. Pakāpeniski sāka zust patērētāju un nodokļu maksātāju uzticība."¹⁶ "Lai izlīdzinātu pieprasījuma un piedāvājuma pieaugošo atšķirību un pārvaldītu lauksaimniecības izdevumus, Padome pieņēma radikālas

¹² EP. *Kopējā lauksaimniecības politika un Līgums*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

¹³ EK. *Kopējā lauksaimniecības politika*, 2012.g. 5.lpp. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_en.pdf

¹⁴ Turpat, 6.lpp.

¹⁵ EP. *KLP instrumenti un to reformas*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.3.html

¹⁶ *Lauksaimniecības politika ES un Latvijā*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://www.pvg.edu.lv/datori/konkursi/2011_web/Egils_Ivdris/lauksaimnieciba_egils_ivdris_salas_psk/lk_politika_es_un_atvija.htm

pārmaiņas KLP, aizstājot cenu aizsardzības sistēmu ar ienākumus kompensējošo atbalstu sistēmu. Pēc ievērojama galveno laukaugu garantēto cenu samazinājuma no tā izrietošie ienākumu zaudējumi tika pilnībā kompensēti ar tiešajām dotācijām par hektāru. Lopkopības jomā liellopu gaļas cenas pazemināšanās tika kompensēta, piešķirot pabalstu par katru liellopu.”¹⁷ 1984.gadā tika ieviestas piena kvotas ar mērķi mazinātu piena produkcijas pārpalikumus. “Piena kvotas radīja stingrus ražošanas ierobežojumus un noturēja nominālās cenas relatīvi augstas un stabilas, taču līdz 2004.gadam kvotu sistēmai neizdevās novērst pārprodukciju, ko Kopiena finansēja, ieviešot intervences shēmas, subsidējot eksportu un atbalstot patēriņu.”¹⁸ KLP pārstrukturējas no uz tirgu orientētas politikas uz ražotāju atbalstošu politiku ar mērķi saskaņot ražošanu ar tirgus vajadzībām. “Cenu atbalsts tiek samazināts, un aizvietots ar tiešajiem maksājumiem lauksaimniekiem. Lauksaimnieki tiek pamudināti saimniekot videi nekaitīgā veidā.”¹⁹ Lai labāk virzītu saimniecības atkarībā no tirgus un lai mazinātu lauksaimnieciskās ražošanas un tirdzniecības traucējumus, tiek atsaistīts atbalsts saražotajiem apjomiem. 90.gadu vidū KLP tiek vairāk vērsta uz kvalitatīvu un veselīgu pārtikas ražošanu. Tiek ieviesti pirmie Eiropas tiesību akti par bioloģisko lauksaimniecību.

2003. gada 26.jūnijā Luksemburgā ES dalībvalstu un kandidātvalstu ministri panāca jaunu politisku vienošanos par KLP reformas priekšlikumiem, kas nosaka ES valstu lauksaimniecības attīstību un paredz radikālas izmaiņas KLP, kas maina ES atbalsta politiku lauksaimniecībai un paredz ievērojamus ietaupījumus. **Luksemburgas reforma** paredz ieviest vispārīgu likumdošanas paketi, kura paredz visās ES dalībvalstīs ieviest Vienoto maksājumu un veicināt jaunus Lauku attīstības pasākumus.²⁰ Vienotā maksājuma princips ir: vienāds maksājums par lauksaimniecības zemes hektāru neatkarīgi no lauksaimnieciskās nozares un ražotās produkcijas veida, jo lauksaimnieciskās produkcijas ražošana nav obligāts nosacījums. Galvenais nosacījums ir zemes uzturēšana labā lauksaimniecības un vides stāvoklī.²¹

Kad 2004. gadā ES pievienojās desmit jaunas dalībvalstis, esošā ES budžeta ietvaros bija jāatrod politisks risinājums tiešo maksājumu nodrošināšanai desmit jauno ES dalībvalstu zemniekiem. Latvija, parakstot iestāšanās līgumu, vienojās ar ES dalībvalstīm par tiešo maksājumu aprēķināšanas mehānismu.²²

¹⁷ EP. *KLP instrumenti un to reformas*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.3.html

¹⁸ LR Zemkopības ministrijas nozares portāls. *Stāvoklis piena tirgū*. (skatīts: 02.04.16) Pieejams:

<http://www.vmd.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/stavoklis-piena-produktu-tirgu?id=2219#jump>

¹⁹ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 5.lpp. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

²⁰ Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *ES Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* Rīga, 2005. 13.lpp. (skatīts: 01.04.16) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_publ1.pdf

²¹ Turpat, 35.lpp.

²² Zemnieku saeima. *ES tiešie maksājumi lauksaimniekiem*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams:

2004. gada 1. augustā PTO dalībvalstis vienojās par ievērojami lielāku lauksaimniecības preču tirdzniecības liberalizāciju. Panāktā vienošanās paredzēja:

- Δ tirgus kropļojošā iekšējā lauksaimniecības atbalsta (subsīdiju) likvidēšanu, tostarp ražošanas tiešā atbalsta samazināšanu, lauku attīstības atbalsta ierobežošanu, nosakot stingrākus kritērijus, atbalsta pārorientēšanu uz vides saudzēšanu, kvalitātes standartu ievērošanu, dzīvnieku labklājības nodrošināšanu, lauku aktivitāšu veicināšanu, kas nav saistīts ar ražošanu, utt.;
- Δ tirdzniecību kropļojošā eksporta subsīdiju likvidēšanu un citu eksporta atbalsta veidu (kredītu, apdrošināšanas programmu) ierobežošanu, nosakot stingrākus kritērijus;
- Δ svarīgu ieguldījumu lauksaimniecības tirgu atvēršanā – importa nodokļu samazināšanu un tehnisko barjeru atcelšanu tirdzniecībā;
- Δ ievērot pārtikas marķēšanas prasības, kas apliecina kvalitāti un piederību noteiktam ražotājam, vienlaikus pieļaujot mērenākus nosacījumus jutīgajiem lauksaimniecības produktiem.²³

2004.gada vienošanās vainagojas ar panākumiem un ap 2005.gadu ES kļūst par pasaules lielāko lauksaimniecības produkcijas importētājvalsti pasaulē, importējot no jaunattīstības valstīm vairāk nekā ASV, Japāna, Austrālija un Kanāda kopā. ES nodrošināja brīvu piekļuvi tirgum visām attīstības valstīm, ļaujot brīvi importēt savu produkciju, taču ievērojot dažādas prasības, lai pārtika atbilstu noteiktiem standartiem. “ES nostāja ir vērsta uz stingru pārraudzības un kontroles sistēmas noteikumu izveidošanu, tādējādi nodrošinot efektīvu vienotā tirgus funkcionēšanu.”²⁴

Pēc 2004. un 2007.gada ES paplašināšanās, uzņemot 12 jaunas dalībvalstis, lauksaimnieku skaits ievērojami palielinājās. ES sastāvēja jau no 27 dalībvalstīm, ietverot vairāk kā 500 miljonu iedzīvotāju. Līdz ar ko arī ES lauksaimniecības nozarē bija notikušas ievērojamas izmaiņas.

2013.gadā KLP tiek reformēta, lai stiprinātu nozares konkurētspēju, veicinātu ilgtspējīgu lauksaimniecību un inovāciju un atbalstītu darbvieta izveidi un izaugsmi lauku apgabalos.²⁵ Kopumā 2013.gada reforma ir vainagojusies ar panākumiem un ieviesusi vairākas pārmaiņas:

<http://zemniekusaeima.lv/eiropas-savienibas-tiesie-maksajumi-lauksaimniekiem/>

²³ Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* Rīga, 2005. 26.lpp. (skatīts: 01.04.16) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_publ1.pdf

²⁴ Turpat, 27.lpp.

²⁵ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 5.lpp. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

- Δ ir uzlabota stratēģiskā pieeja lauku attīstības programmu veidošanai;
- Δ ir nostiprināts lauku attīstības pasākumu saturs;
- Δ ir vienkāršoti noteikumi un, kur vien iespējams, ir samazināts ar to izpildi saistītais administratīvais slogs;
- Δ lauku attīstības politika ir ciešāk sasaistīta ar citiem ESI fondiem.²⁶

Pastiprināti sniedzot atbalstu lauku teritorijām, labuma ieguvējs ir ne tikai atbalsta saņēmējs vai viena atsevišķa nozare, bet gan visa lauku teritorija kopumā. Proti, tiek stimulēta visas lauku teritorijas ekonomiskā izaugsme.

Neskatoties uz ES mērķtiecīgi veiktajām reformām, ES ārējās tirdzniecības bilance ir bijusi pozitīva tikai laika posmā no 1994.-1998.gadam. Kopš 1999.gada ES tirdzniecības ir bilance ir bijusi negatīva. Taču pārtikas un dzīvu dzīvnieku grupas tirdzniecības bilance ir negatīva visu apskatīto laika posmu, kas liecina par to, ka ES importē lauksaimniecības produkciju no ārpusaules vairāk nekā eksportē uz pārējām pasaules valstīm. (Sk.1.pielikumā ES pārtikas un dzīvu dzīvnieku tirdzniecības bilanci laika posmā no 1990.-2010.gadam.) 2004.gadā ES paplašinoties par 10 jaunām dalībvalstīm, gan kopējā ārējās tirdzniecības bilance pasliktinās, gan pārtikas un dzīvu dzīvnieku imports ES mazliet palielinās. ES ārējā tirdzniecības bilance ir nevienmērīga ar krasām svārstībām. Piemēram, 2008.gadā tā ir bijusi viszemākajā posmā, kas ir -255 miljardi eiro, taču 2009.gadā ir bijis krass uzrāviens un ārējās tirdzniecības bilance ir palielinājusies par 145 mljrd. eiro jeb 57%, savukārt 2010.gadā – atkal ir samazinājusies par 46%. Jomas, kurās ES lielā mērā ir bijusi atkarīga no pārējo pasaules valstu saražotās produkcijas ir sekojošas: zivis, vēžveidīgie, gliemji (2010.g. -14,1 mljrd.eiro), dārzeņi un augļi (2010.g. -12,6 mljrd.eiro), kafija, tēja, kakao, garšvielas (2010.g. -8,1 mljrd.eiro) un dzīvnieku barība (2010.g. -5,3 mljrd.eiro). (Sk.2.pielikumā ES pārtikas un dzīvu dzīvnieku ārējās tirdzniecības dinamiku pa galvenajām komponentēm) Pārsteidzoši ir tas, ka ES importēja pat dzīvnieku barību. Tajā pašā laikā gaļas un gaļas izstrādājumu bilance ir diezgan vienmērīga un ar augšupejošu tendenci – 2010.g. 1,1 mljrd.eiro). Savukārt veiksmīgākās ES jomas bija piena produkti un putnu olas (2010.g. 7 mljrd.eiro) un graudaugi un graudaugu izstrādājumi (2010.g. 6,1 mljrd.eiro). Līdz 2002.gadam ES ir veicies arī cukura, cukura izstrādājumu un medus eksportā, taču ar 2008.gadu imports pārsniedza eksporta apjomu.

ES tirdzniecības bilance kļuva atkal pozitīva 2013.gadā, kad tā atguvās no 2008.gada ekonomiskās krīzes.

Lauksaimniecības nozare ir tā, kura nodrošina kopienas ar pārtiku. Tādēļ ES KLP ir nozīmīga loma. KLP palīdz lauksaimniekiem saražot pietiekamu pārtikas daudzumu, tajā pašā

²⁶ EK. *Lauku attīstība 2014.-2020.gadā*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_lv.htm

laikā gādājot, lai šī pārtika būtu nekaitīga. Par cik lauksaimniecības nozare ir būtiski atkarīga no laikapstākļiem un klimata, “ES īpaši atbalsta lauksaimniecības nozari. ES aizsargā lauksaimniekus no pārmērīgām cenu svārstībām un tirgus krīzēm. Lai kāpinātu produktivitāti, ES palīdz ieguldīt saimniecību modernizēšanā. ES rūpējoties par valsts reģionālo attīstību, uztur ilgtspējīgas lauku kopienas ar daudzveidīgu ekonomiku, rada un saglabā darbvietas pārtikas rūpniecībā. Savukārt, lai cīnītos pret klimata izmaiņām un pārtikas drošumu, ES aizsargā vidi un palīdz nodrošināt dzīvnieku labturību.”²⁷

Lai gan starp ekonomistiem valda atšķirīgi viedokļi par valsts intervences nepieciešamību tirgū notiekošajos procesos, autore sprāt, lauksaimniecības nozare ir viena no prioritārajām nozarēm, jo nodrošina valsts iedzīvotājus ar pārtiku, kas ir pieskaitāma pie pirmās nepieciešamības precēm, un tajā ir nepieciešama valsts regulāra intervence, lai nodrošinātu pieprasījuma/piedāvājuma, kā arī cenu stabilitāti. Lai to panāktu ir nepieciešams nodrošināt tirgus un cenu līdzsvaru. Pretējā gadījumā esošie resursi un ES atbalsts tiek izlietoti neefektīvi. Tādēļ, lai nodrošinātu savstarpēju izdevīgumu abām šajos procesos iesaistītajām pusēm (ražotājs un patērētājs), ir svarīgi nodrošināt katrā sektorā līdzsvaru, pretējā gadījumā var iestāties pārprodukcija, krasas piedāvājuma un pieprasījuma svārstības, kam pakļautas cenu svārstības un nozares dzīvotspēja.

1.2.ES lauksaimniecības darbības metodoloģijas raksturojums

Lauksaimniecība ir politikas joma, kurā ES valstu valdības ir nolēmušas visu atbildību uzticēt ES, kā arī apvienot lielu publiskā finansējuma daļu. Tāpēc tā vietā, lai politiku un finansiālo atbalstu vadītu katra valsts atsevišķi, par to atbild ES kā viens veselums. Īstenojot kolektīvu ES politiku, budžeta līdzekļus var izmantot lietderīgāk nekā tad, ja 28 dalībvalstis īstenotu katra savu politiku. ES līmeņa politika paredz kopējus noteikumus vienotā tirgū, vajadzības gadījumā reaģē uz tirgus svārstībām, lolo ES lauksaimniecības paaugstināto konkurētspēju, kas panākta ar nesenajām reformām, un nosaka kopēju tirdzniecības politiku, kas ES dod iespēju būt vienotam blokam sarunās ar pasaules tirdzniecības partneriem.²⁸

Galvenā lēmējinstītūcija par KLP attīstību ir ES Padome, kuras sastāvā esošajā ES Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomē tiek izskatīti tiesību aktu projekti un pieņemti lēmumi par nozares attīstību. Tās sanāksmēs piedalās dalībvalstu lauksaimniecības ministri.²⁹ Katras dalībvalsts Zemkopības ministrijas darbinieki, pārstāvot valsts intereses ES

²⁷ EK. *Lauksaimniecība*. (skatīts: 04.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/agr/index_lv.htm

²⁸ Turpat

²⁹ Zemnieku saima. *ES tiešie maksājumi lauksaimniekiem*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv/eiropas-savienibas-tiesie-maksajumi-lauksaimniekiem/>

līmenī, pastāvīgi darbojas arī ES Padomes darba grupā – īpašajā Lauksaimniecības komitejā. Tajā vairākas reizes mēnesī tiek skatīti lauksaimniecības kopējā tirgus organizācijas un lauku attīstības jautājumi. Komitejai ir reālas iespējas ietekmēt izstrādāto likumu projektu saturu.³⁰

EK, kas ir politiski neitrāla ES institūcija, iesniedz priekšlikumus KLP uzlabojumiem, kā arī pilda administratīvo jeb izpildvaras funkciju un seko līdzi, kā dalībvalstis pilda ES līmenī kopīgi pieņemtos lēmumus.³¹

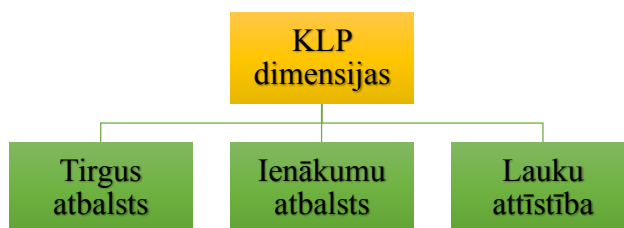
No augstākminētā izriet, ka ES dalībvalstīm ir iespēja ietekmēt KLP attīstību. Jautājums ir cik aktīvi valsts pārstāvji pārstāv valsts intereses un iesaistās šīs politikas veidošanā.

Stratēģija “Eiropa 2020” norāda, ka turpmākajai ES ekonomiskajai izaugsmei būtu jābūt gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai. Tā ir vērsta uz pieciem ambicioziem mērķiem tādās jomās kā nodarbinātība, inovācijas, izglītība, nabadzības samazināšana un klimats/enerģētika.³²

Atbilstoši stratēģijai “Eiropa 2020” un vispārējiem KLP mērķiem var izdalīt trīs **ilgtermiņa stratēģiskos mērķus** ES lauku attīstības politikai 2014.–2020. g. periodā:

- Δ veicināt lauksaimniecības konkurētspēju;
- Δ nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un klimata pasākumu īstenošanu;
- Δ panākt lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību, piemēram, radot un saglabājot darbvietas.³³

KLP veido divi pīlāri – lauksaimniecība un lauku attīstība. Un KLP ir raksturīgas trīs dimensijas. Visas trīs dimensijas ir savstarpēji saistītas, un, lai panāktu vispārēju ilgtspēju, tām ir jāsadarbjas. Sk.1.1.attēlā KLP dimensijas.

1.1.att. KLP dimensijas (autores veidots pēc EK datiem)³⁴

³⁰ Zemnieku saima. *ES tiešie maksājumi lauksaimniekiem*. (skatīts: 01.04.16) Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv/eiropas-savienibas-tiesie-maksajumi-lauksaimniekiem/>

³¹ Turpat

³² EK. *2014.-2020.gada politikas pārskats*. (skatīts: 04.04.16) Pieejams: <http://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/policy-overview>

³³ EK. *Lauku attīstība 2014.-2020.gadā*. (skatīts: 04.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_lv.htm

³⁴ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 7.lpp. (skatīts: 04.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

Tirgus atbalsts ir vajadzīgs tāpēc, ka atšķirībā no daudzām citām nozarēm lauksaimniecība ir vairāk atkarīga no laikapstākļiem un klimata. Turklāt lauksaimniecībā jāreķinās, ka pēc pieprasījuma signāliem būs jāpaiet laikam, līdz būs iespējas nodrošināt piedāvājumu. Piedevām nelielas izmaiņas saražotajā daudzumā var atstāt lielu ietekmi uz cenām, jo salīdzinājumā ar citām precēm pārtiku mēs patērējam diezgan nemainīgā daudzumā.

Otrā dimensija - **ienākumu atbalsts** jeb tiešie maksājumi ne tikai nodrošina pamatienākumus lauksaimniekiem, bet arī sabiedriskos labumus vides jomā.

Trešā dimensija ir **lauku attīstība**. Lai reķinātos ar lauku apvidu konkrētajām vajadzībām un grūtībām, tiek izveidotas valsts (dažreiz reģionālas) attīstības programmas.

Divas pirmās dimensijas - tirgus atbalsts un ienākumu atbalsts - tiek finansētas pilnībā no ES budžeta. Savukārt lauku attīstībai tiek izstrādāta daudzgadu programma, un to līdzfinansē dalībvalstis.³⁵

Kāpēc lauksaimnieki ne vienmēr gūst pienācīgus ienākumus? Tas, izskaidrojams ar to, ka “vairākums saimniecību ir samērā mazas. Vidusmēra ES lauksaimniekam ir tikai 12 hektāri zemes, un 70 % saimniecību aizņem mazāk nekā piecus hektārus. Šo saimniecību mazais izmērs ir pamatā tam, ka lauksaimniekiem var būt grūtības pārdot savus ražojumus par labāko tirgus cenu. Viņu pūles uzlabot kvalitāti un radīt pievienoto vērtību var netikt atlīdzinātas ar tirgus cenu.”³⁶ Par cik lauksaimniecības nozare sastāv pārsvarā no mazām saimniecībām, šīm saimniecībām nav iespēju paplašināties, jo tuvumā nav brīvas zemes vai cenas ir pārāk augstas, jo ārzemnieki var atļauties maksāt vairāk. Tādēļ, lai risinātu esošo situāciju, ir jārod risinājumi kā paaugstināt mazo saimniecību konkurētspēju. Lai to nodrošinātu, “ES palīdz lauksaimniekiem, sekmējot:

- Δ ražotāju organizāciju izveidi. Tās ļauj lauksaimniekiem veidot grupas, lai viņi varētu pārdot savus ražojumus kopīgi, šādi panākot lielāku tirgus ietekmi pārtikas ķēdē;
- Δ citus sadarbības veidus, lai sniegtu lauksaimniekiem vairāk sviru tirgū un palielinātu peļņu un konkurētspēju;
- Δ tādus īpašus ražošanas veidus kā bioloģiskā lauksaimniecība;
- Δ līgumattiecības pārtikas ķēdē;
- Δ savstarpējas palīdzības fondu un apdrošināšanas shēmu izveidi, šādi ļaujot lauksaimniekiem labāk pielāgoties tirgus nestabilitātei un strauji krītošām cenām.”³⁷

³⁵ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 7.lpp. (skatīts: 04.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

³⁶ Turpat, 12.lpp.

³⁷ Turpat, 12-13.lpp.

Saistībā ar lauku attīstību 2014.-2020.gadā, dalībvalstīm būs jāizstrādā savas lauku attīstības programmas, izmantojot vismaz četras no **sešām kopējām ES prioritātēm**.

8. Veicināt zināšanu pārnesi un inovāciju lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos.
8. Uzlabot visu veidu lauksaimniecības rentabilitāti un konkurētspēju un sekmēt inovatīvas lauksaimniecības tehnoloģijas un meža ilgtspējīgu apsaimniekošanu.
8. Veicināt pārtikas aprites organizēšanu, dzīvnieku labturību un riska pārvaldību lauksaimniecībā.
8. Atjaunot, saglabāt un uzlabot ar lauksaimniecību un mežsaimniecību saistītās ekosistēmas.
8. Veicināt resursu efektīvu izmantošanu un atbalstīt pāreju uz klimata pārmaiņām sagatavotu mazoglekļa ekonomiku lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības nozarē.
8. Veicināt sociālo iekļautību, nabadzības samazināšanu un ekonomisko attīstību lauku apvidos.³⁸

Savukārt katrai lauku attīstības prioritātei ir norādītas sīkākas intervences jomas (prioritārās jomas). Savās lauku attīstības programmās dalībvalstis un reģioni nosaka kvantitatīvos mērķus šajās jomās, pamatojoties uz programmā aptvertās teritorijas vajadzību analīzi. Tur izklāsta, ar kādiem pasākumiem šie mērķi tiks sasniegti un cik daudz līdzekļu tās piešķirs katram pasākumam.³⁹

1.3.ES lauksaimniecības budžeta un lauksaimniecības finansējuma raksturojums

Jau vairākus gadus lauksaimniecības izdevumu īpatsvars ES budžetā nepārtraukti samazinās. Ja 20.gs. 80.gadu sākumā KLP izdevumi bija 66% no ES budžeta, tad saskaņā ar aprēķiniem 2014.–2020.gadā tie būs tikai 37,8%.⁴⁰ Ņemot vērā to, ka ES lauksaimnieku skaits ir palielinājies vairāk nekā uz pusi kopš ES pirmsākumiem, secināms, ka patlaban izdevumi uz lauksaimnieku ir daudz mazāki nekā kādreiz.⁴¹ ES KLP ir viena no retajām kopējās politikas jomām, kuru galvenokārt finansē no ES kopējā budžeta.⁴²

ES budžetu galvenokārt finansē no ES dalībvalstu resursiem, kuru pamatā ir muitas

³⁸ EK. *Lauku attīstība 2014.-2020.gadā*. (skatīts: 04.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_lv.htm

³⁹ Turpat

⁴⁰ EP. *ES faktu lapas*. Lauksaimniecības un lauku attīstības izdevumu izmaiņas. (skatīts: 05.04.16) Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.2.html

⁴¹ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 7.lpp. (skatīts: 05.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

⁴² Turpat, 6.lpp.

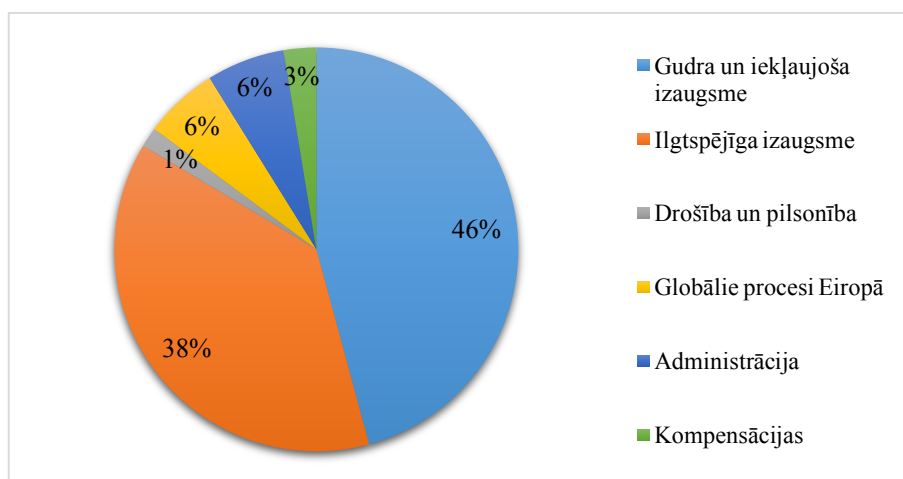
nodevas importam no valstīm, kuras atrodas ārpus ES, Pievienotās vērtības (PVN) nodoklis, ko iekasē ES un katras dalībvalsts iemaksas proporcionāli šīs dalībvalsts nacionālā kopienākuma (NKI) daļai ES NKI.⁴³ Nacionālais kopienākums aptver ienākumus, kas pieder šīs valsts rezidentiem (tai skaitā ienākumus no šīs valsts iedzīvotāju veiktajām ekonomiskajām darbībām ārvalstīs), turpretī iekšzemes kopprodukts atspoguļo ienākumus no ekonomiskām darbībām noteiktā valstī (tai skaitā ienākumus no nerezidentu jeb ārvalstu iedzīvotāju vai tiem piederošu uzņēmumu saimnieciskajām darbībām šajā valstī). Kopējais pasaules IKP sakrīt ar NKI.⁴⁴

Autoresprāt, skatot ES darbības kopumu viena reģiona kontekstā, šāda budžeta veidošana un pārdale attiecīgi reģiona kontekstā veicamajai politikai ir pozitīvi vērtējama, jo tas nodrošina ES lielāku konkurētspēju pasaules mērogā, lielākas iespējas īstenot stratēģiskos mērķus, kā arī katra no šīm dalībvalstīm individuāli finansiāli nespētu veikt tik apjomīgas investīcijas. Tajā pašā laikā ES valda domstarpības starp dalībvalstīm, jo nav iespējams apmierināt visu dalībvalstu vēlmes un ieceres. Ir svarīgi, lai katrai dalībvalstij ES būtu sava loma, proti, dalība ES nodrošinātu katrai dalībvalstij attīstīt savas potenciālākās jomas, nevis izkonkurētu tās. ES ir pietiekoši plaša un dažāda, lai katrs reģions varētu specializēties uz konkrētu jomu. Jebkura savienība var gūt panākumus un būt veiksmīga, tikai pie nosacījuma, ja tā ir vienota.

Plānošanas periodā no **2014.-2020.gadam ES kopējais budžets paredzēts 1082 miljardu eiro** (tekošajās cenās) apmērā. Turpinājumā tiek uzskatāmi attēloti bužeta plānotie izdevumi sektoru diagrammā. Sk. 1.2.att.

⁴³ EK. *Financial programming and budget, EU budget in my country*. (skatīts: 05.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/budget/mycountry/LV/index_lv.cfm

⁴⁴ Latvijas banka. Agnese Bičevska. *Ar ko atšķiras IKP no NKP?* (skatīts: 05.05.16) Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/ar-ko-atskiras-iekaszemes-kopprodukts-no-nacionala-kopienakuma-nacionala-kopprodukta>

1.2.att. ES budžeta izdevumi daudzgadu plānošanas periodam no 2014.-2020.gadam (autore veidots pēc EK datiem)⁴⁵

Kā redzams 1.2.attēlā vislielākā ES budžeta izdevumu daļa 46% apmērā tiek atvēlīta gudrai un iekļaujošai izaugsmei, kas ir 509 mljrd.eiro. Kas ietver izaugsmi un darbavietu konkurētspēju (142 mljrd.eiro jeb 13%) un ekonomikas, sociālo un teritoriālo kohēziju (367 mljrd.eiro jeb 34%). Savukārt ilgtspējīgai izaugsmei ES plāno tērēt 38% jeb 420 mljrd.eiro, kas pamatā ietver izdevumus dabas resursu uzturēšanai (izdevumi KLP, lauku attīstībai (Eiropas lauksaimniecības fonds lauku attīstībai), kopējai zivsaimniecības politikai (Eiropas jūrlietu un zivsaimniecības fonds) un videi (Life+).⁴⁶

EK ierosinātais finansējums no 2014.-2020.gadam KLP kopumā ir **386,9 mljrd.eiro**, no tiem **I pīlāram (tiešajiem maksājumiem un tirgus pārvaldības instrumentiem) – 281,8 mljrd.eiro, bet II pīlāram (lauku attīstībai) – 89,9 mljrd.eiro.**

Papildus I un II pīlāra pasākumiem KLP paredzēti vēl 15,2 mljrd.eiro citās ES budžeta kategorijās:

- Δ pētniecībai un inovācijām pārtikas drošības jomā (4,5 mljrd.eiro) Vienotajā stratēģiskajā ietvarā pētniecībai un inovācijām;
- Δ finansējums pārtikas drošības nekaitīgumam (2,2 mljrd.eiro) 3.budžeta kategorijā (drošība un pilsoniskums);
- Δ „trūcīgo programma” (pārtikas palīdzības shēma trūcīgākajiem iedzīvotājiem ES) (2,5 mljrd.eiro) 1.budžeta kategorijā (Gudra un iekļaujoša izaugsme”);
- Δ jauns instruments, lai reaģētu uz krīzes situācijām lauksaimniecības sektorā (3,5 mljrd.eiro) ārpus ES budžeta;

⁴⁵ EK. *ES 2014-2020 daudzgadu budžets*. (skatīts: 05.04.16) Pieejams: <http://bookshop.europa.eu/en/multiannual-financial-framework-2014-2020-and-eu-budget-2014-pbKV0413055/?CatalogCategoryID=mpgKABstFogAAAEjbiUY4e5K>

⁴⁶ Turpat

- Δ Globalizācijas pielāgošanās fonds (līdz 2,5 mljrd.eiro), paplašinot Eiropas Globalizācijas fonda (EGF) tvērumu, lai iekļautu atbalstu lauksaimniekiem, kuru iztiku ietekmējusi globalizācija, ārpus ES budžeta.⁴⁷

Finansējumu dalībvalstu izstrādātajām lauku attīstības programmām iegūst daļēji no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) un daļēji no valsts vai reģiona, dažkārt arī no privātiem avotiem.⁴⁸

Autoresprāt katrai dalībvalstij būtu svarīgi ņemt vērā ne tikai finansiālās izmaksas un ieguvumu no ES, bet gan arī tādus ieguvumus, kas saistīti ar iekšējo tirgu un ekonomisko integrāciju, kā arī politisko stabilitāti un drošību.

1.4.Latvijas nacionālās aploksnes raksturojums un metodoloģija

Laika posmā no 2000.-2002.gadā norisinājās sarunas starp ES un uzņemšanai plānotajām dalībvalstīm, kas pievienojās 2004.gadā. Sarunu procesā tika noteikta kopējo tiešmaksājumu finanšu aploksne (summa), kura tika iegūta balstoties uz pirmsiestāšanās periodā atrunātajiem dalībvalstu references rādītājiem (pēc oficiāliem statistikas rādītājiem). References ražības noteikšanai bija jāizmanto 1997., 1998. un 1999.gada vidējais rādītājs

Latvija, 2003.gada 16.aprīlī Atēnās parakstot iestāšanās līgumu, vienojās ar ES dalībvalstīm par tiešo maksājumu aprēķināšanas mehānismu. Šie noteikumi paredzēja, ka ES atbalstu var iegūt tie lauksaimnieki, kuru lauksaimniecībā izmantojamās platības 2003.gada 30.jūnijā bija labā lauksaimnieciskā stāvoklī. Puses vienojās atļaut papildus maksājumus no valsts budžeta, lai kompensētu papildus nepieciešamos finanšu līdzekļus. Šādi iestāšanās nosacījumi bija Latvijas valdības politiskā izvēle, kas apstiprināta referendumā 2003.gada 20.septembrī. Jauno ES 10 dalībvalstu nacionālo aploksni, kas ir tiešo maksājumu kopsumma, aprēķināja pēc iestāšanās sarunās noteiktas formulas⁴⁹:

1.formula

Latvijas nacionālo aploksni aprēķina rezinot refereneses ražību (2,5 t/ha) ar kopējo pieteikto pamatplatību un atbalsta maksājumu koeficientu:

References ražība (2,5 t/ha) * pamatplatība * atbalsta maksājumu koeficients

⁴⁷ LR Zemkopības ministrija. *ES budžets, KLP un KZP 2014.-2020.* (skatīts: 05.04.16) Pieejams:

<https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/es-budzets-klp-un-kzp-2014-2020?id=2450#jump>

⁴⁸ EK. *Lauku attīstība 2014.-2020.gadā.* (skatīts: 06.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_lv.htm

⁴⁹ Zemnieku saeima. *ES tiešie maksājumi lauksaimniekiem.* (skatīts: 08.04.16) Pieejams:

<http://zemniekusaeima.lv/eiropas-savienibas-tiesie-maksajumi-lauksaimniekiem/>

Pamatplatība Latvijā uz to brīdi bija 443 580 ha. Atbalsta maksājuma koeficients visām dalībvalstīm bija vienāds - 63 eiro/t.

Izmantojot šo formulu, Latvijas nacionālā aploksne iznāca šāda:

$$443\ 580\ \text{ha} * 63\ \text{EUR/t} * 2,5\ \text{t/ha} = 69\ 863\ 850\ \text{EUR}$$

Izmaksājamās likmes par vienu hektāru aprēķins ik gadu tiek veikts pēc šādas formulas⁵⁰:

2.formula

Izmaksājamo likmi par vienu hektāru aprēķina kā Nacionālās aploksnes summas attiecību pret references platību:

$$\text{Nacionālās aploksnes summa} / \text{references platība} = \text{likme uz ha}$$

Nacionālās aploksnes summa in nacionālajā aploksnē ieskaitītais ES piešķirtais atbalsta kopējums. Latvijas references platība bija 1 475 000 ha.

Izmantojot šo formulu, Latvijai likme uz ha iznāca šāda:

$$69\ 863\ 850\ \text{EUR} / 1\ 475\ 000\ \text{ha} = 47\ \text{EUR/ha}$$

Latvijas lauksaimniekiem izmaksātā summa par vienu hektāru zemes, salīdzinot ar pārējām ES valstīm, ir vismazākā. Kas izskaidrojams ar to, ka atbalsta aprēķins iestāšanās sarunās tika veikts par references ražības atskaites perioda - 1998. gadu. Savukārt tobrīd references ražība atbilstoši Latvijas lauksaimnieku iesniegtajiem ražības rādītājiem bija 2,5 tonnas no hektāra, kas caur aprēķina formulu tieši ietekmē kopējo atbalsta summu. Citām jaunajām dalībvalstīm tā bija lielāka, piemēram, Lietuvai - 2,7 t/ha un Slovēnijai - pat 5,27 t/ha. Savukārt Igaunijai tā bija zemāka - 2,4 t/ha. Aploksnes lielums - nacionālie griesti tiešo maksājumi saņemšanai pēc augstākminētās formulas bija precīzi noteikti līdz 2013. gadam. Par cik Latvijas lauksaimnieku pieteiktā platība uz tiešajiem maksājumiem ik gadu pārsniedza ES apmaksāto hektāru daudzumu, atbalsts tika proporcionāli samazināts.⁵¹

Precīzāk situāciju skaidro Jānis Dūklavs Zemkopības ministrs (kopš 2010. gada):

- Δ Pirms pievienošanās ES Latvijai bija ļoti zemi statistikas rādītāji. Tam par iemeslu bija sekas, ko izraisīja saimniekošanas sistēmas maiņa uz tirgus ekonomiku, kā arī tendence, ka lauksaimnieki nedeklarēja reālās apsētās platības (laukaugu hektāru skaitu) un iegūto ražu, kā rezultātā veidojās maza references platība un zema references raža, kas tika izmantoti tiešmaksājumu aploksnes

⁵⁰ Zemnieku saeima. *ES tiešie maksājumi lauksaimniekiem*. (skatīts: 08.04.16) Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv/eiropas-savienibas-tiesie-maksajumi-lauksaimniekiem/>

⁵¹ Turpat

aprēķināšanā.

- Δ Iepriekšminētais nozīmē, ka Latvija ieguva mazāku tiešmaksājumu finanšu aploksni, bet pēc 2004. gada Latvijā strauji pieauga laukaugu platības un izmantotā lauksaimniecībā izmantojamā zeme. Tādējādi pieauga arī tiešmaksājumus pieteikto platību skaits. Rezultātā, dalot iepriekš noteikto finanšu aploksni ar reāli pieteikto hektāru skaitu katrā gadā (kas laika gaitā palielinājās), atbalsta apjoms uz hektāru proporcionāli samazinājās.⁵²

Mazākas subsīdijas lika lauksaimniekiem pašiem domāt, meklēt risinājumus un iespējas un kļūt ekonomiski konkurētspējīgākiem. Subsīdiju lielums nebūs tas, kas noteiks Latvijas lauksaimniecības nākotni. Daudz nozīmīgāki faktori būs zināšanas, apņēmība un jaunu tehnoloģiju apguve, kas parādīs, vai Latvijas lauksaimniecība spēs pastāvēt un attīstīties kopējā Eiropas tirgū.⁵³

Eiropadome 2013.gada 8.februārī vienojās par ES kārtējo daudzgadu (septiņgadu) budžetu. Turpinājumā tiek izklāstīts Eiropadomes lēmuma salīdzinājums ar Eiropas Komisijas priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijā.

Latvija jaunajam 2014.-2020.gada KLP plānošanas periodam, salīdzinot Eiropadomes lēmumu ar iepriekšējiem priekšlikumiem ir panākusi šādus uzlabojumus:

- Δ Tiešie maksājumi – EK priekšlikumam papildus klāt 300 milj. eiro;
- Δ Lauku attīstībā, salīdzinot ar 2012.gada 22.novembra Eiropadomes priekšlikumu klāt 67 milj. eiro.⁵⁴

Saskaņā ar 2014.-2020.gada panāktajiem uzlabojumiem, Latvijas ieguvums ir sekojošs (sk.3.pielikumu):

- Δ Kopējais Latvijai finansiālais ieguvums KLP, salīdzinot Eiropadomes lēmumu ar 2007-2013 periodu ir +50% un ar EK priekšlikumu ir + 8,3%.
- Δ Eiropadomes lēmums (2013.gada 8.februārī) nozīmē, ka Latvija tiešajos maksājumos, sākot ar 2019.gadu saņems 196 eiro/ha. Līdz ar to 2019.gadā 4 ES dalībvalstis (Latvija, Lietuva, Igaunija un Rumānija) saņems vienādu atbalsta likmi uz ha. Latvijas kopējā 2014-2020 tiešo maksājumu aploksne ir 1,717 miljardi eiro. Saskaņā ar Eiropadomes priekšlikumu ES vidējais līmenis tiks pazemināts par 1,8%, salīdzinot ar EK priekšlikumu un tas būs 262 eiro/ha.

⁵² *Kādi ir iemesli Latvijas lauksaimnieku mazajiem ES tiešmaksājumiem.* (skatīts: 03.05.16) Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=225358>

⁵³ Turpat

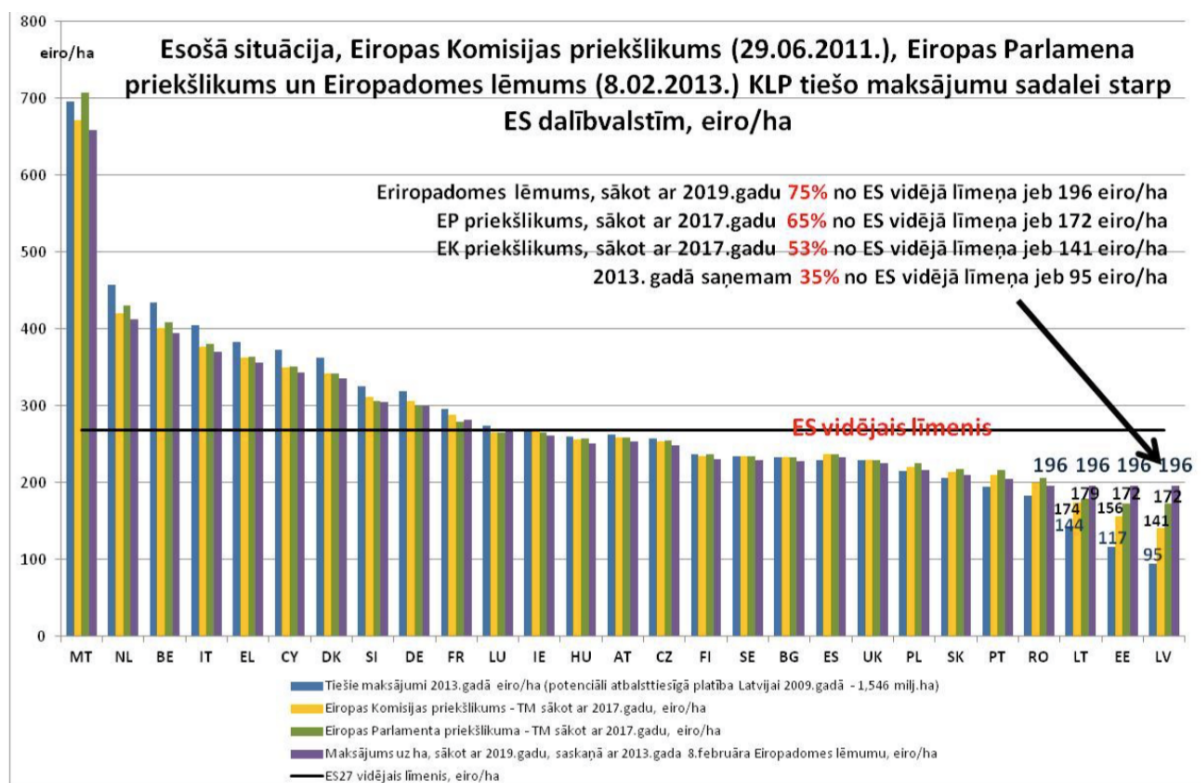
⁵⁴ LR Zemkopības ministrija. *Eiropadomes (2013.gada 8.februāra) lēmuma salīdzinājums ar EK priekšlikumu un EP priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijai.* 1.lpp. (skatīts: 03.05.16) Pieejams: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/29/37/000a_FINAL_Eiropadomes_rezultat_u_kopsavilkums.pdf

Tātad Latvija, Lietuva, Igaunija un Rumānija saņems 75% no ES vidējā līmeņa, sākot ar 2019.gadu.

- Δ Latvijas lauku attīstības aploksnes samazinājums (-9%) ir mazāks nekā ES kopējās lauku attīstības budžeta samazinājums (-15%), salīdzinot periodus 2014-2020 pret 2007-2013.⁵⁵

Ja netiktu panākta vienbalsīga vienošanās, ES budžets 2014.gadā un turpmākajos gados (līdz tiek pieņemts lēmums par jaunu budžeta apjomu un sadalījumu) tiktu noteikts 2013.gada līmenī. Tas nozīmētu, ka Latvija tiešajos maksājumos saņemtu tādu pašu atbalsta likmi, kā 2013.gadā – 95 eiro/ha un Latvija tiešo maksājumu aploksnei neiegūtu/zaudētu 692 miljonus eiro jeb 40%, salīdzinot ar Eiropadomē nolemto tiešo maksājumu aploksni.⁵⁶

Turpinājumā autore piedāvā attēlu ar sagrupēto joslu diagrammu, kurā uzskatāmi attēlota EK un EP un Eiropadomes plānotā KLP tiešo maksājumu sadale starp ES dalībvalstīm, vadoties pēc maksājumiem uz 1 ha LIZ. Sk.1.3.att.

1.3.attēls. Esošā situācija, EK priekšlikums (29.06.2011), EP priekšlikums un Eiropadomes lēmums (08.02.2013.) KLP tiešo maksājumu sadalei starp ES dalībvalstīm, eiro/ha, 2009-2019.g.⁵⁷

Kā redzams 1.3.att., tiešais atbalsts zemniekiem laika gaitā pietuvosies ES vidējam līmenim.

⁵⁵ LR Zemkopības ministrija. Eiropadomes (2013.gada 8.februāra) lēmuma salīdzinājums ar EK priekšlikumu un EP priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijai. 1.lpp. (skatīts: 03.05.16)

Pieejams:

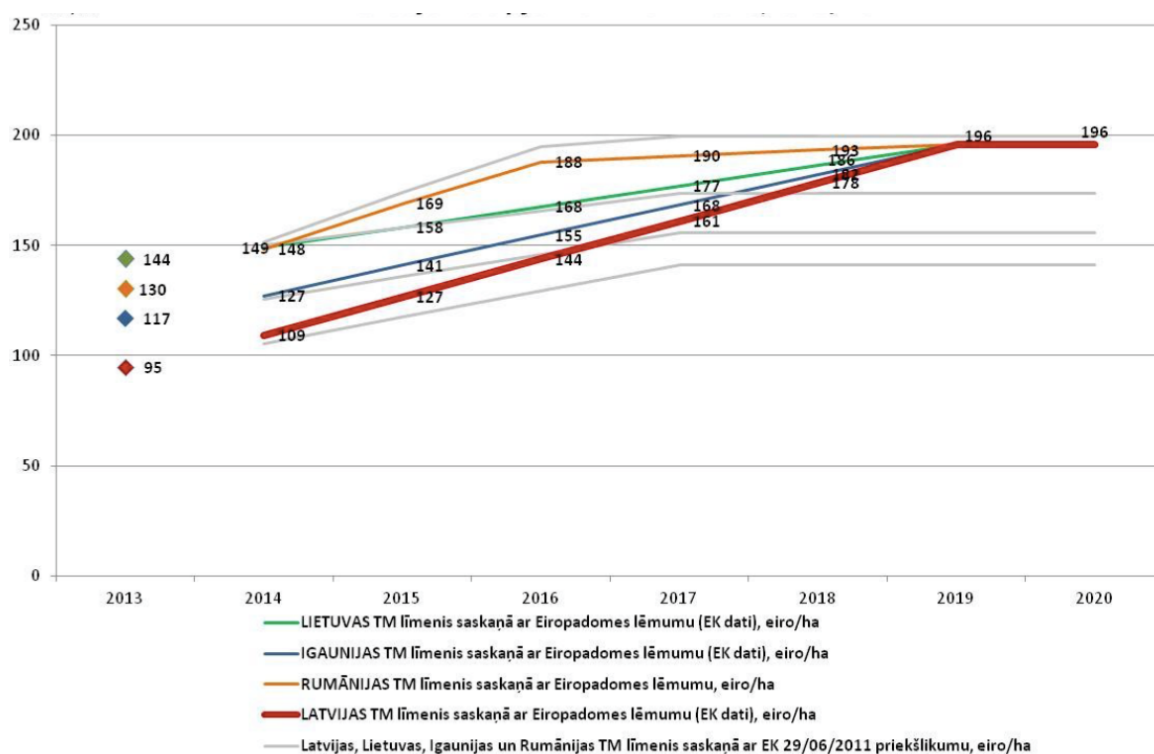
https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/29/37/000a_FINAL_Eiropadomes_rezultat_u_kopsavilkums.pdf

⁵⁶ Turpat, 1.lpp.

⁵⁷ Turpat, 2.lpp.

Tomēr Latvija saņem un arī turpmāk saņems viszemākos tiešos maksājumus ES, tikai 2019.gadā sasniedzot 75% no ES vidējā līmeņa, kas autoresprāt, turpinās apgrūtināt Latvijas zemnieku konkurētspēju gan ES ietvaros, gan pasaules mērogā. Autoresprāt, Latvija var būt konkurētspējīga, pateicoties relatīvi zemākām darbaspēka izmaksām, taču tas ir pretrunā ar reģionālās labklājības un izaugsmes celšanu. Raugoties ilgtermiņa perspektīvā, autore uzskata, ka Latvijai un kaimiņvalstīm tomēr būs vieglāk nodrošināt izaugsmi, pamatojoties uz to, ka tiešie maksājumi pieaugs, taču grūtāk būs tām valstīm, kurām tie samazināsies – Malta, Holande, Beļģija, Itālija, Grieķija, Kipra, Dānija, Slovēnija, Vācija, Francija. Jāatzīst, ka līdz šim Latvijas zemnieki ir pierādījuši, ka pat ar zemiem atbalsta maksājumiem spēj salīdzinoši veiksmīgi strādāt brīvā tirgū.

Turpinājuā autore piedāvā grafiku līknes veidā, kurā uzskatāmi attēlota tiešo maksājumu dinamiku ES dalībvalstīs ar viszemākajiem tiešajiem maksājumiem. Sk.1.4.att.

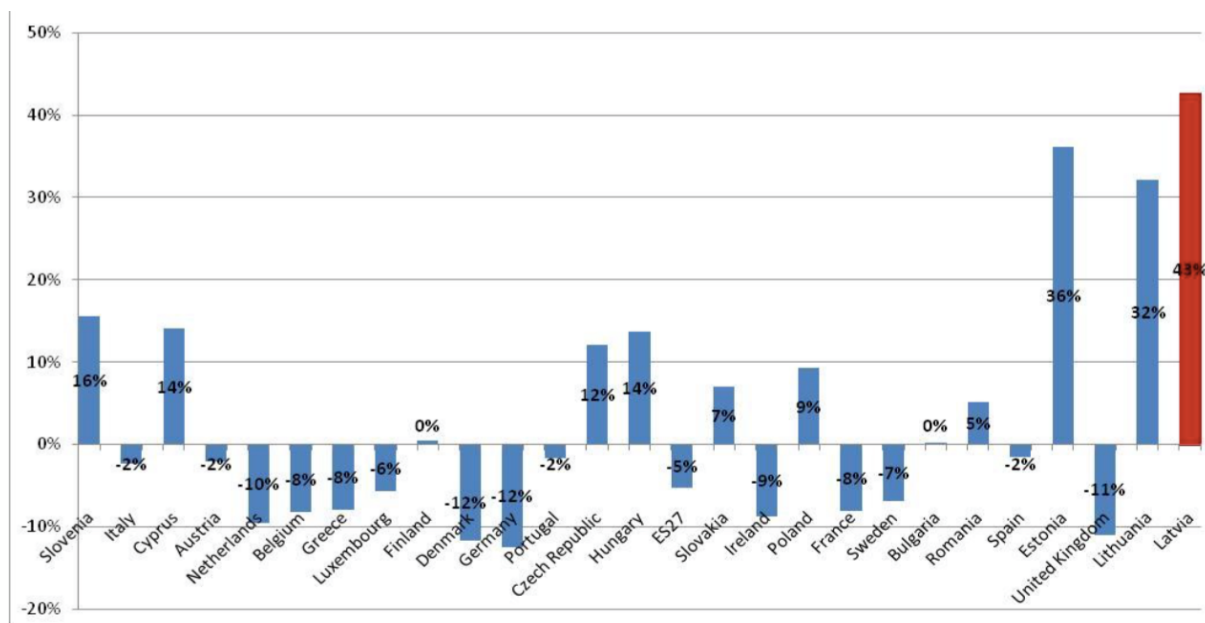
1.4.att. EK priekšlikums un Eiropadomes (08.02.2013.) lēmums par tiešo maksājumu apjomiem 2014-2020, eiro/ha⁵⁸

Kā redzams 1.4.att., tiešo maksājumu apjoms attēlotajās valstīs izlīdzināsies 2019.gadā, lauksaimniekiem sasniedzot 196 eiro par ha, kas ir 75% no ES vidējā līmeņa.

Lai uzskatāmi parādītu jaunā 2014-2020 perioda vidējo tiešo maksājumu un lauku attīstības finansējumu maksājumu procentuālās izmaiņas attiecībā pret iepriekšējo daudzgadu

⁵⁸ LR Zemkopības ministrija. Eiropadomes (2013.gada 8.februāra) lēmuma salīdzinājums ar EK priekšlikumu un EP priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijai. 6.lpp. (skatīts: 03.05.16)
Pieejams:
https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/29/37/000a_FINAL_Eiropadomes_rezultat_u_kopsavilkums.pdf

plānošanas periodu, autore attēlo vienkāršo joslu diagrammu. Sk.1.5.att.

1.5.att. 2014-2020 perioda vidējā tiešo maksājumu un lauku attīstības finansējuma maksājums uz ha pret 2007-2013 perioda vidējo tiešo maksājumu un lauku attīstības finansējuma maksājumu uz ha, %⁵⁹

Kā redzams 1.5.att., 2014-2020 plānošanas periodā Latvija saņems par 43% vairāk vidēji tiešo maksājumu un lauku attīstības finansējuma maksājumus uz ha attiecībā pret iepriekšējo 2007-2013 plānošanas periodu. Tas ir vislielākais pieaugums ES, kas izskaidrojams ar to, ka Latvijai iepriekš bija viszemākie tiešie maksājumi ES un, kā jau iepriekš tika noskaidrots, ar 2017.gadu saskaņā ar 2013.gada Eiropadomes lēmumu Rumānija un visas trīs Baltijas valstis saņems vienādus tiešos maksājumus – 196 eiro/ha, sasniedzot 75% no vidējā ES līmeņa. Lai gan tas ir lielākais pieaugums, Latvijas lauksaimnieki ir neapmierināti, jo, iestājoties ES, Latvijai tika solīts, ka tiešie maksājumi izlīdzināsies jau 2014.gadā.

Tiešo maksājumu finansējuma apjoms plānošanas periodā no 2014.-2020.gadam paredzēts 1,6 mljrd.eiro, kas ir par 120% vairāk nekā iepriekšējā plānošanas periodā (2007.-2013.g.). Tiešie maksājumi laiksaimniekiem tiek finansēti no Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda. Šīs programmas ietvaros paredzēti sekojoši ieguldīšanas instrumenti:

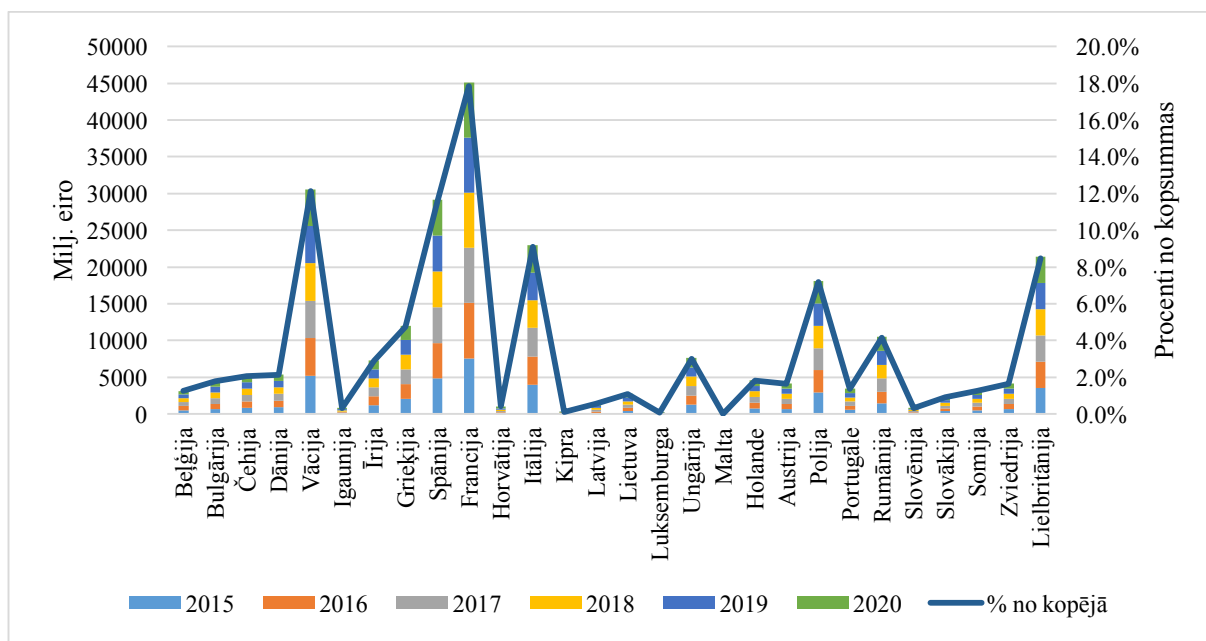
- Δ Vienotais platībmaksājums;
- Δ Zaļināšanas maksājums;
- Δ Jauno lauksaimnieku atbalsts;
- Δ Mazo lauksaimnieku atbalsts;

⁵⁹ LR Zemkopības ministrija. *Eiropadomes (2013.gada 8.februāra) lēmuma salīdzinājums ar Eiropas Komisijas priekšlikumu un Eiropas Parlamenta priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijai.* 7.lpp. (skatīts: 03.05.16) Pieejams: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/29/37/000a_FINAL_Eiropadomes_rezultat_u_kopsavilkums.pdf

Δ Ar ražošanu saistītais atbalsts atsevišķu lauksaimniecības nozaru saglabāšanai.⁶⁰

Platību maksājumu vidējais ES līmenis uz hektāru šobrīd ir aptuveni 256 EUR/ha, bet Latvijas lauksaimnieki šobrīd saņem aptuveni 88 EUR/ha. 2020.gadā labākajā gadījumā šī summa Latvijā varētu sasniegt aptuveni 132 EUR/ha, tātad nerasniedzot pat vidējo ES līmeni. Tāpat jau 2016.gadā un turpmākos gadus samazināsies pārejas posma valsts atbalsts lauksaimniecībā. Ja 2015.gadā tas sastādīja 51 milj.eiro, tad 2016. gadā tie ir 26 milj.eiro, bet 2017.gadā vairs tikai 1,5 milj.eiro.⁶¹

Tupinājumā autore piedāvā grēdoto joslu diagrammu, kurā uzskatāmi attēloti EK publicētie dalībvalstu tiešo maksājumu griesti laika posmā no 2015.-2020. gadam. Sk.1.6.att.

1.6.att. ES-28 tiešo maksājumu griesti sadalījumā pa ES-28 dalībvalstīm, tekošajās cenās, labā ass - milj.eiro, kreisā ass - % no kopsummas, 2015.-2020.g. (autores veidots pēc EK datiem)⁶²

Laika posmā no 2015.-2020.gadam ES-28 dalībvalstu paredzētais budžets tiešajiem maksājumiem sastāda 252,2 mljrd.eiro. 1.6.att. apskatot katras valsts tiešo maksājumu kopējo apjomu, secināms, ka Latvija tiešajos maksājumos visa laika periodā iegūst 1,4 mljrd.eiro, kas ir vairāk nekā iegūst Igaunija, Horvātija, Kipra, Luksemburga, Malta un Slovēnija. Vismazāk iegūst Malta – 29,7 milj.eiro, kam seko Luksemburga ar 201 milj.eiro, kas izskaidrojams ar to, ka šajās valstīs ir salīdzinoši maz LIZ. Savukārt visvairāk tiešos maksājumus no ES gūst Francija, sastādot 45 mljrd.eiro, kam seko Vācija ar 30,5 mljrd.eiro. Francija un Vācija ir

⁶⁰ LR Zemkopības ministrija. *Infografika*. (skatīts: 10.05.16) Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/infografika?id=5189#jump>

⁶¹ Zemnieku saime. *Zemnieku saeima aicina ar nodokli neaplikt lauksaimnieku subsīdijas*. (skatīts: 01.05.16) Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv/zemnieku-saeima-aicina-ar-nodokli-neaplikt-lauksaimnieku-subsidijas/>

⁶² EK. *Finanšu plāns 2014-2020 un KLP finansēšana*. 2.lpp. (skatīts: 10.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-funding/budget/mff-2014-2020/mff-figures-and-cap_en.pdf

lielākās ES lauksaimniecības produkcijas ražotājas un eksportētājas, kā arī spēcīgākās ES dalībvalstis un ekonomikas.

2015.gada 13.februārī EK apstiprināja Lauku attīstības programmu (LAP) Latvijai. Tā nosaka valsts prioritātes, lai izmantotu ap 1,5 miljardus EUR publiskā finansējuma (nepilnus 1.08 mljrd.eiro no ES budžeta (Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai) un 500 milj.eiro no valsts budžeta) laika posmā no 2014. līdz 2020.gadam.⁶³ Kas ir par 11% vairāk nekā iepriekšējā plānošanas periodā (2007.-2013.g.). Autoresprāt, svarīgi ir pēc iespējas racionālāk un efektīvāk plānot lauku atbalsta līdzekļu izlietojumu, novērtējot sniegtā atbalsta ietekmi uz lauku reģionu ekonomiku, produktivitāti un konkurētspēju.

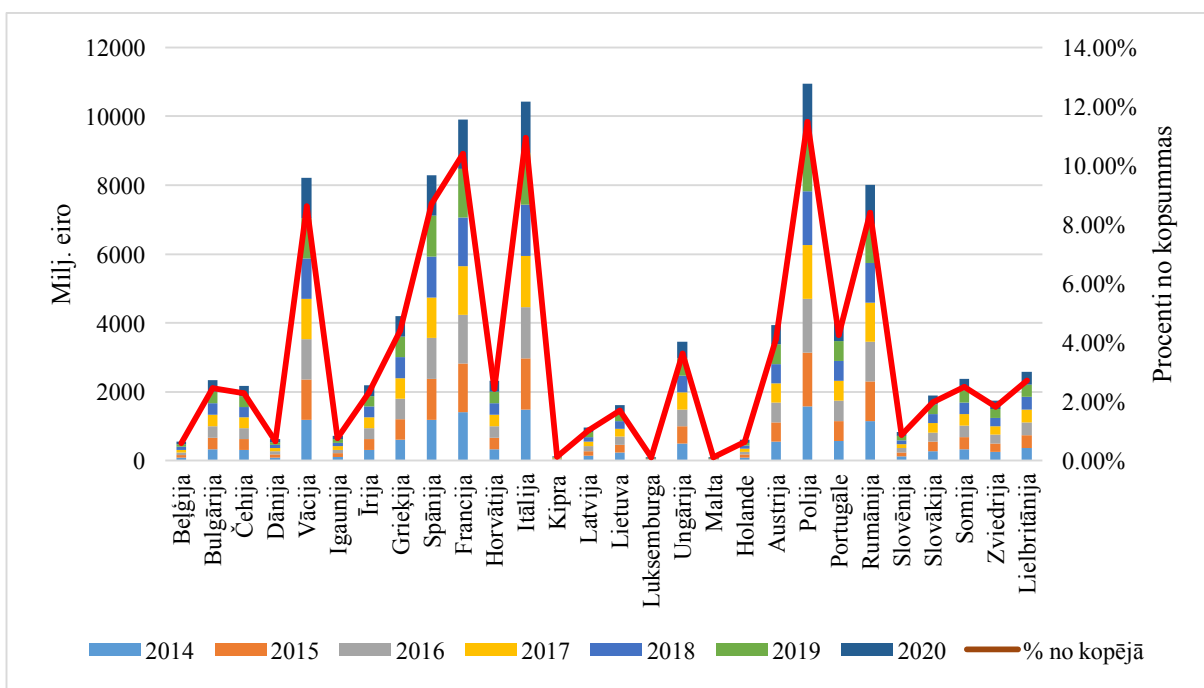
Šīs programmas ietvaros paredzēti sekojoši ieguldīšanas instrumenti:

- Δ Investīcijas lauksaimnieciskajā ražošanā un pārstrādē, infrastruktūrā;
- Δ Atbalsts mazajām un vidējām saimniecībām, atbalsts jauniešiem lauksaimniekiem;
- Δ Atbalsts mežsaimniecības ilgtspējīgai attīstībai;
- Δ Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība;
- Δ Apmācības, zinātnes atziņu ieviešana praksē, labas prakses demonstrējumi;
- Δ Vietējās sabiedrības virzītu projektu ieviešana (LEADER);
- Δ Platībmaksājumi apgabalos ar dabas vai specifiskiem ierobežojumiem.⁶⁴

Turpinājumā tiek attēlota grēdotā joslu diagramma ar ES finanšu sadalījumu Lauku attīstībai pa dalībvalstīm. Sk.1.7.att.

⁶³ EK. *Faktu lapa par Lauku attīstības programmu Latvijai 2014-2020.* (skatīts: 10.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/lv/factsheet_lv.pdf

⁶⁴ Zemkopības ministrija. *Infografika.* (skatīts: 10.05.16) Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/infografika?id=5189#jump>

1.7.att. ES finanšu sadalījums Lauku attīstībai pa dalībvalstīm, tekošajās cenās, milj.eiro, labā ass - milj.eiro, kreisā ass - % no kopsummas, 2015.-2020.g. (autores veidots pēc EK datiem)⁶⁵

Kā redzams 1.7.att. vislielākos maksājumus LAP plānots novirzīt Polijai (11,48% no kopējā budžeta), Itālijai (10,94%), Francijai (10,39%), Spānijai (8,7%) un Vācijai (8,6%). Turpetim viszemākie ir Maltai (0,10%), Luksemburgai (0,11%), Kiprai (0,14%), Holandai (0,64%), Dānijai (0,66%), Igaunijai (0,76%), Slovēnijai (0,88%) un Latvijai (1%).

Četri finansiāli apjomīgākie LAP pasākumi (kopējais publiskais finansējums):

- Δ Vairāk kā EUR 490 miljoni paredzēti ieguldījumiem fiziskajos aktīvos;
- Δ Vairāk kā EUR 265 miljoni atvēlēti maksājumiem apgabaliem, kuros ir dabīgi vai citi specifiski ierobežojumi;
- Δ Vairāk kā EUR 150 miljoni plānoti bioloģiskajā lauksaimniecībā;
- Δ Vairāk kā EUR 125 miljoni paredzēti pamatpakalpojumiem un ciematu atjaunošanai lauku apvidos.⁶⁶

Ir svarīgi apzināties, ka šo programmu atbalsts dos labumu ne tikai pašam atbalsta saņēmējam, bet arī padarīs pašu lauku teritoriju pievilcīgāku uzņēmējdarbībai, investīciju pieplūdei, kā arī pašu cilvēku dzīvei kopumā. Par cik patreiz Latvijai ir raksturīga izteikta reģionālā nesabalansētība, ko veicina augsta investīciju koncentrācija Rīgā un tās reģionā, lauku atbalsts ir būtisks, lai likvidētu nevēlamos blakusefektus, nodrošinot vienmērīgāku investīciju pieplūdi visa Latvijā un Latvijas tautsaimniecības stiprināšanu.

⁶⁵ EK. *Finanšu plāns 2014-2020 un KLP finansēšana*. 3.lpp. (skatīts: 18.05.16) Pieejams:

http://ec.europa.eu/agriculture/cap-funding/budget/mff-2014-2020/mff-figures-and-cap_en.pdf

⁶⁶ EK. *Faktu lapa par Lauku attīstības programmu Latvijai 2014-2020*. (skatīts: 09.04.16) Pieejams:

http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/lv/factsheet_lv.pdf

2016.gada 12.janvārī, valdība atbalstīja Zemkopības ministrijas sagatavotos grozījumus noteikumos par valsts atbalstu lauksaimniecībai. Izmaiņas noteikumos nosaka, ka 2016. gadam valsts atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai subsīdiju veidā paredzētais finansējums ir 8 610 962 eiro.⁶⁷

Ņemot vērā līdzšinējo pasākumu efektivitāti, valsts atbalsta līmeni un valsts ekonomisko situāciju, lauksaimniekiem ļoti būtisks valsts atbalsts ir jomās, kas veicinātu lauksaimnieka dzīvotspēju un konkurētspēju. Tāpēc 2016. gadā pieejamais finansējums galvenokārt paredzēts lauksaimniecības produktu ražotājiem šādiem pasākumiem:

- Δ lopkopības attīstībai – 5 517 405 eiro;
- Δ augkopības attīstībai – 614 522 eiro;
- Δ starptautiskai un savstarpējai sadarbībai – 678 570 eiro;
- Δ tirgus veicināšanai – 327 340 eiro;
- Δ nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas veicināšanai – 50 000 eiro;
- Δ iepriekšējā gadā uzsākto atbalsta pasākumu izpildes finansēšanai – 1 423 125 eiro.

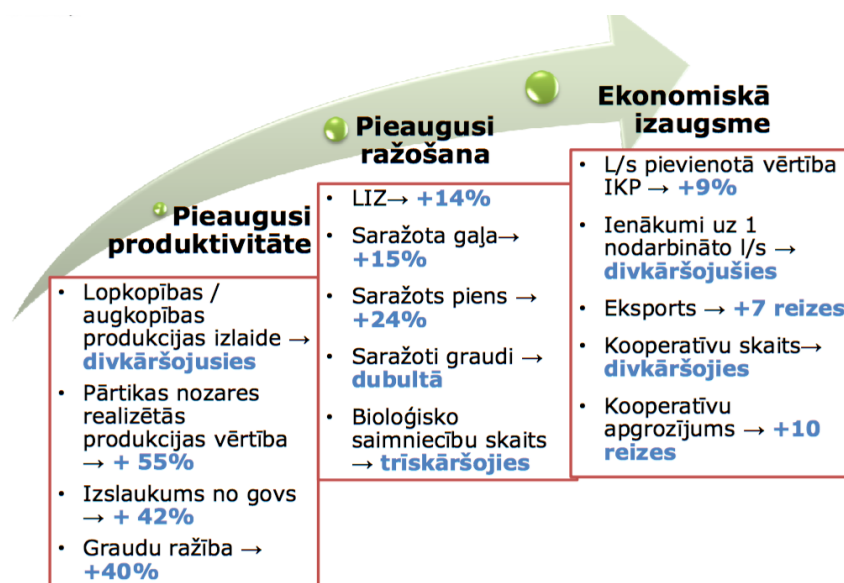
Valsts budžetā katru gadu subsīdiju veidā tiek paredzēts valsts atbalsts lauksaimniecības attīstībai no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no dotācijām vispārējiem ieņēmumiem, atskaitot iemaksas ES budžetā.⁶⁸

Pateicoties ES atbalstam, lauksaimniecības ieņēmumi no 2004. gada, kad Latvija iestājās ES, līdz 2012. gadam palielinājās par 51%. Daļa no šā pieauguma radās saistībā ar zemnieku saimniecību modernizēšanu. Tomēr lauksaimniecība attiecas ne vien uz pārtikas ražošanu, bet arī uz lauku vidi, cilvēkiem un dabas resursiem. Tādējādi svarīga lauksaimniecības politikas daļa ir rūpēties par lauku ekonomikas stimulēšanu un vides aizsardzību ar projektiem, kuri atbalsta vietējos uzņēmumus, piesaista tūristus, atvieglo dzīvi laukos un aizsargā lauku ainavas un dabas resursus. Pateicoties iekšējam tirgum, kur uzņēmumiem ir vieglāk sadarboties ar saviem partneriem Eiropas valstīs, Latvijas eksports laikā no 2004.-2013.gadam divkāršojies. Tajā pašā laika posmā Latvija attīstības ziņā stabili tuvojas Eiropas vidējiem rādītājiem.”⁶⁹ Turpinājumā autore piedāvā attēlu, kurā uzskatāmi attēlota Latvijas lauksaimniecības nozares attīstība kopš 2004.gada jeb Latvijas pievienošanās ES. Sk.1.8.att.

⁶⁷ Zemnieku Saiema. *Apstiprināts 2016.gada valsts atbalsts lauksaimniekiem*. (skatīts: 07.04.16) Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv/apstiprinats-2016-gada-valsts-atbalsts-lauksaimniekiem/>

⁶⁸ Turpat

⁶⁹ EK. *Financial programming and budget, EU budget in my country*. (skatīts: 10.05.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/budget/mycountry/LV/index_lv.cfm

1.8.att. Latvijas lauksaimniecības nozares attīstība 2015.g. kopš 2004.g.⁷⁰

1.8.att. redzams, ka Latvijas lauksaimniecības nozare no dalības ES ir guvusi ievērojamus uzlabojumus. Pieaugusi produktivitāte, divkārsļojoties lopkopības/augkopības produkcijas izlaidei, palielinoties par 55% pārtikas nozares realizētās produkcijas vērtībai. Pieaugusi ražošana, palielinoties saražotajiem apjomiem. Un, kas ir visbūtiskāk, ir pieaugusi ekonomiskā izaugsme, lauksaimniecības produkcijas pievienotajai vērtībai palielinoties par 9%, eksportam pieaugot 7 reizes, kooperatīvu skaitam dubultojušies, tajā pašā laikā kooperatīvu apgrozījumam palielinoties par 10 reizēm.

Jāatzīst, ka Latvijas dalībai ES ir gan priekšrocības, gan trūkumi. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas, Latvijas lauksaimniecības nozares sniegums bija vājš, taču latvieši lielākoties patērēja sevis saražoto pārtikas produkciju. Turpretim patreiz, pastāvot ES brīvajam tirgum, tendence ir tāda, ka Latvijas tirgū tiek piedāvāta importēta pārtikas produkcija, taču vietējā produkcija tiek eksportēta. Jo Latvijas lauksaimnieku saražotā produkcija ir pārāk dārga, lai to tirgotu vietējos lielveikalos, taču tajā pašā laikā Latvijā ir vienas no zemākajām iepirkuma cenām no ražotāja ES.

Galvenie Latvijas lauksaimniecības nozares izaugsmi noteicošie virzītājspēki kopš 2004.gada ir sekojoši:

- Δ Neierobežotas tirdzniecības iespējas ES vienotajā tirgū;
- Δ Pieaugošs atbalsts, kas nodrošināja saimniecību ieņēmumu stabilitāti un drošību, investīciju iespējas, produktu veicināšanu;
- Δ Vispārējā ekonomiskā izaugsme stimulēja vietējā patēriņa pieaugumu;
- Δ Tehnoloģiju, informācijas, konsultāciju pieejamība;

⁷⁰ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. 3.lpp. (skatīts: 10.05.16) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

Δ Kooperācijas attīstība.⁷¹

Taču, lai Latvija sasniegtu ES attīstības līmeni, izaugsmi lauksaimniecības apakšnozarēs joprojām kavē vairāki sekojoši trūkumi - zema darbinieku profesionālā kvalifikācijas lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, nepietiekama inovatīvu risinājumu izmantošana, augsts pašpatēriņa saimniecību skaits, zema uzņēmumu un lauku saimniecību konkurētspēja, neattīstīta riska pārvaldības sistēma un sadarbība starp lauku saimniecībām, uzņēmumiem un pētniecības iestādēm. Lauku teritorijai ir raksturīga nepietiekama un energo neefektīva infrastruktūra. Augsnes kvalitāte pamatā ir zema, ietekmējot lauksaimniecības produktivitāti.⁷²

Lauksaimniekiem un uzņēmējiem trūkst zināšanas un prasmes (piemēram, vides aizsardzībā, uzņēmuma vadībā, mārketingā u.c.), kas ietekmē viņu iespējas palielināt saražoto preču pievienoto vērtību un paaugstināt viņu konkurētspēju Eiropas Savienībā. Lielākajai daļai lauku saimniecībās nodarbināto ir tikai darba pieredze, bez profesionālas izglītības. Tikai neliels lauku saimniecību vadītāju skaits ir piedalījies apmācību programmās (piemēram, 12% 2013.gadā).⁷³

Lielākajai daļai saimniecību ir ierobežoti finanšu resursi investīcijām lauksaimniecības infrastruktūras un tehnoloģiju modernizācijai. Valstī joprojām ir liela daļa pašpatēriņa saimniecību (56,5% jeb ~ 46 000 saimniecību), kamēr lielākā daļa ienākumu (ap 59%) tiek gūta no tiešmaksājumiem KLP pirmā pīlāra ietvaros.⁷⁴

Tikai 28 000 lauku saimniecības (34%) ir orientētas uz produkcijas ražošanu plašam patēriņam. Tomēr, tā kā produktivitātes un saražotās produkcijas pievienotā vērtība ir viena no zemākajām ES, kopējais konkurētspējas līmenis ir zem ES vidējā līmeņa. Lauksaimniecības produktivitāti ietekmē arī zema augsnes auglība, dabas un citi ierobežojumi, kas samazina zemes izmantošanas laiku un paaugstina finansiālu zaudējumu risku.⁷⁵

Nepietiekami attīstīta sadarbība starp izglītības un pētniecības iestādēm, lauksaimniekiem un uzņēmējiem ierobežo inovāciju ieviešanu un attīstību. Lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību ietekmē arī mazattīstītas piegādes ķēdes un sadarbības trūkums starp uzņēmumiem, jo īpaši ārpus piena un graudaugu nozares.⁷⁶

⁷¹ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. 5.lpp. (skatīts: 15.05.16) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

⁷² EK. *Faktu lapa par Lauku attīstības programmu Latvijai 2014-2020*. 2.lpp. (skatīts: 10.05.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/lv/factsheet_lv.pdf

⁷³ Turpat, 2.lpp.

⁷⁴ Turpat, 2.lpp.

⁷⁵ Turpat, 2.lpp.

⁷⁶ Turpat, 2.lpp.

Novecojušām meliorācijas sistēmām ir ievērojama ietekme uz lauksaimniecības un mežu produktivitāti un ilgtspēju, veicinot augsnes degradāciju. Līdz ar nepietiekami attīstītu riska pārvaldības sistēmu dabas katastrofu, citu katastrofālu notikumu un dabas ierobežojumu gadījumā, kas ietekmē lielāko valsts daļu, lauksaimniecības un mežsaimniecības izaugsme joprojām saglabājas apgrūtināta.⁷⁷

Iepazītoties ar ES kopējo situāciju lauksaimniecībā, autore secina, ka lauksaimniecības nozare mūsdienās netiek pienācīgi novērtēta, līdz ar ko arī jaunieši nevēlas saistīt savu nākotni ar lauksaimniecību, kas rada bažas par šīs nozares pastāvēšanu nākotnē. “Pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados sešās sākotnējās ES valstīs bija seši miljoni lauksaimnieku, bet kopš tā laika viņu skaits ir sarucis vairāk nekā uz pusi. Tāpēc KLP palīdz jaunatnei uzsākt darbību lauksaimniecībā, piešķirot līdzekļus zemes, tehnikas un iekārtu pirkšanai. Tā piešķir arī stipendijas gan iesācējiem, gan pieredzējušiem lauksaimniekiem jaunāko tehnisko ražošanas metožu apguvei.”⁷⁸ Ir svarīgi lai uzkrātās zināšanas tiktu nodotas no paaudzes paaudzē. Taču pie patreiz valdošās situācijas Latvijā, kad lielākā daļa jauniešu vai nu pārceļas uz pilsētām vai emigrē uz ārzemēm, šādas iespējas ir ierobežotas. Jāatzīst, ka ES lauksaimniekiem piedāvā plašas iespējas, svarīgi ir nodrošināt, lai šī informācija (par finansēšanas instrumentiem) nokļūtu pie Latvijas lauksaimniekiem. Autoresprāt, tas ir LAD kompetencē – aktīvāk iepazīstināt lauksaimniekus ar šīm iespējām un ieteikt piemērotākos variantus, sniedzot īpašas konsultācijas. Par cik 30% lauksaimnieku ir vecāka gada gājuma (vecāki par 65 gadiem)⁷⁹, pastāv iespēja, ka viņiem ir vājas datorprasmes un viņi neizmanto internetu. Taču īpaši svarīgi ir informēt un radīt interesi jaunajos lauksaimniekos par īpašajām atbalsta programmām jaunajiem lauksaimniekiem. Jaunieši ir svarīgi, jo viņi ir tie, kas nomainīs veco paaudzi, kā arī viņi ir dinamiskāki, inovatīvāki un vairāk orientēti uz rezultātu.

1.5.KLP īstenošanas raksturojums Latvijā

Lauksaimniecības nozari pēdējo 20 gadu laikā Latvijā ir ietekmējušas neizbēgamās politiskās pārmaiņas, proti, deviņdesmito gadu sākumā fundamentāli mainījās Latvijas zemes apsaimniekošanas struktūra, sākās kolhozu sistēmas sabrukums, kā rezultātā radās privātās zemnieku saimniecības, kuras ieguva dominējošu pārsvaru, un palielinājās piemājas saimniecību īpatsvars. Kā nākamais nozīmīgākais solis bija Latvijas pievienošanās ES.

⁷⁷ EK. *Faktu lapa par Lauku attīstības programmu Latvijai 2014-2020*. 3.lpp. (skatīts: 10.05.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/lv/factsheet_lv.pdf

⁷⁸ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 8.lpp. (skatīts: 10.04.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

⁷⁹ Turpat, 10.lpp.

Lauksaimniecība bija un ir viena no nozīmīgākajām nozarēm, kas tika restrukturizēta Latvijā un ar kuras attīstību pēc pievienošanās ES tika saistītas ļoti lielas cerības. Ar katru gadu ir vērojama nozares attīstība, tomēr uz citu valstu fona tai ir samērā zema konkurētspēja. Ņemot vērā pašreizējos apstākļus, ir svarīgi noskaidrot būtiskās ražošanas resursu problēmas vai iespējas, kuras, attiecīgi apzinot, novēršot vai izmantojot, situāciju lauksaimniecībā varētu uzlabot – palielināt lauksaimnieciskās ražošanas efektivitāti un konkurētspēju, jo līdzšinējās lauksaimnieciskās ražošanas izvērtējums Latvijā rāda, ka, salīdzinot ar pārējām ES dalībvalstīm, Latvijai ir zemākie jeb vieni no zemākajiem rādītājiem.⁸⁰

Atbildīgās ministrijas Latvijā par lauksaimniecības darbību ir Zemkopības ministrija un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.

Zemkopības ministrijas kompetences jomas saistībā ar ES daudzgadu budžeta elementiem ir KLP, tiešie maksājumi, tirgus instrumenti, lauku attīstības politika, un pamatā tie ir atspoguļoti un ietverti 2.budžeta kategorijā (dabas resursu apsaimniekošana).⁸¹

Savukārt Zemkopības ministrijas pārraudzībā atrodas tiešās pārvaldes iestādes, kuras atbilstoši savai kompetencei nodrošina nozares uzraudzību, kā arī ES normatīvu ievērošanu un izpildi. Piemēram, atbildīgās iestādes par lopkopību, tās darbības uzraudzību atbilstoši ES regulām, kā arī nepieciešamās informācijas un datu apkopošanu ir Pārtikas un veterinārmedicīnas dienests (PVD), Lauksaimniecības datu centrs (LDC) un Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts (LVAEI).

PVD veic pārtikas aprites un veterinārmedicīnas nozares valsts uzraudzību un kontroli, organizējot un veicot uzraudzību un kontroli divos galvenajos savstarpēji saistītos pamatvirzienos (uzraudzības jomās): pārtikas aprītē (valsts pārtikas aprites uzraudzība) un dzīvnieku veselībā un labturībā (valsts veterinārā uzraudzība).⁸² Saistībā ar liellopu gaļas ražošanu PVD veic sekojošas darbības:

- Δ pārbauda dzīvnieku liemeņu atbilstību noteiktajām apstrādes kvalitātes un klasifikācijas prasībām, svēršanas precizitāti, marķēšanas un identifikācijas prasību ievērošanu, kā arī cenu ziņošanas kārtību,
- Δ nodrošina liemeņu klasificētāju un pilnvarotu pārtikas inspektoru apmācību,
- Δ piemēro soda sankcijas saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu, konstatējot neatbilstību normatīvo aktu prasībām.

⁸⁰ EK. *Ieskats ES politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). 4.lpp. (skatīts: 10.05.16) Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf

⁸¹ LR Zemkopības ministrija. *ES budžets, KLP un KZP 2014-2020*. Zemkopības ministrija. (skatīts: 13.05.16) Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/es-budzets-klp-un-kzp-2014-2020?id=2450#jump>

⁸² Pārtikas un veterinārais dienests. *PVD darbības startējija 2014.-2016.gadam*. (skatīts: 16.05.16) Pieejams: http://www.pvd.gov.lv/lat/auj_izvlne/par_dienestu/darbibas_plani

Savukārt LDC datu bāzē reģistrē informāciju par visiem nokautajiem dzīvniekiem un liemeņu cenām, kā arī nodrošina centralizētu datu apkopošanu un elektroniskās datu bāzes uzturēšanu. Tālāk Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts (LVAEI) apkopo no LDC saņemto informāciju par kautuvēm un nosūta to EK un Zemkopības ministrijai. Kautuvju iesniegtā informācija ir jāapkopo reizi nedēļā un jāaprēķina Latvijas vidējās liemeņu cenas pa klasēm. Cenu ziņošana ir Latvijas kā ES dalībvalsts pienākums. Cenu ziņošanu par dažādiem lauksaimniecības produktiem, tai skaitā, liellopu un cūku liemeņiem, paredz ES likumdošana. Cenu ziņotāji ir kautuves, kuras veic dzīvnieku iepirkšanu un liemeņu klasifikāciju, izmantojot ES klasifikācijas sistēmu.⁸³

Atgriežoties pie KLP, būtiska tiešās pārvaldes iestāde ir Lauku atbalsta dienests (LAD), kurš ir atbildīgs par ES KLP īstenošanu Latvijā. LAD ir akreditēta iestāde ES fondu administrēšanai Latvijā.⁸⁴ Tā administrē un izmaksā LAD budžetā pieejamo ES un valsts atbalsta finansējumu. Dienesta darbības virsmērķis (misija) ir atbalstīt Latvijas lauku attīstību, godprātīgi administrējot ES un valsts finansējumu.⁸⁵ LAD savas kompetences ietvaros pilda šādas funkcijas:

- Δ īsteno ES KLP 2014.-2020.reformas ieviešanu Latvijā,
- Δ nodrošina vienotu ZM nozares klientu apkalpošanu valstī,
- Δ atbild par vienotu valsts atbalsta un ES atbalsta politikas realizāciju valstī, uzraugot normatīvo aktu ievērošanu lauksaimniecības jomā un pildot citas ar lauksaimniecības un lauku atbalsta politikas realizāciju saistītas funkcijas.⁸⁶

Bez tam LAD pārstāv nepārstrādātās lauksaimniecības produkcijas ražotāju intereses tiesā, īsteno intervences pasākumus lauksaimniecības produktu tirgū, administrē lauksaimniecības produktu un pārstrādāto lauksaimniecības produktu ārējās tirdzniecības režīmu, kā arī sniedz informāciju EK.⁸⁷

Latvijas lauksaimniecības un lauku attīstības politikas īstenošanas pamatprincipi ir sekojoši:

- 1) reģionu un nozaru īpatnību ievērošana;
- 2) valsts un ārvalstu, kā arī fizisko un juridisko personu ieguldījumi, kas veicina lauksaimnieciskās ražošanas racionālu attīstību, ražošanas faktoru optimālu

⁸³ LR Zemkopības ministrija. *Liellopu liemeņa klasifikācija*. (skatīts: 11.05.16) Pieejams: www.pvd.gov.lv/text_files/Liellopu_klasifikacija.pdf

⁸⁴ LR likums – *Lauku atbalsta dienesta likums*. 2.nodaļas 3.panta 1.apakšpunkts. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5152>

⁸⁵ Lauku atbalsta dienests. *Vispārīga informācija*. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://www.lad.gov.lv/veca-versija/lv/par-mums/vispariga-informacija/>

⁸⁶ Turpat

⁸⁷ LR likums – *Lauku atbalsta dienesta likums*. 4.pants. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5152>

izmantošanu un lauku vides saglabāšanu, nodrošina lauksaimniecības produktu ražotājiem ienākumu un tirgus cenu atbalstu un sekmē lauku atbalsta un strukturālo pasākumu attīstību.⁸⁸

Lauksaimniecības un lauku attīstības politikas īstenošanas veidi ir sekojoši:

- 1) valsts un ES atbalsts;
- 2) kredītu un nodokļu politika;
- 3) risku vadības politika;
- 4) tirgus intervence;
- 5) kvotu piemērošana;
- 6) ārējās tirdzniecības režīma piemērošana;
- 7) ražotāju grupu atbalstīšana;
- 8) citi veidi, kas izriet no Latvijas starptautiskajām saistībām.⁸⁹

Valsts un ES atbalsts tiek piešķirts, lai sekmētu lauksaimniecības, lauku un zivsaimniecības attīstību, kā arī paaugstinātu lauku teritorijas iedzīvotāju dzīves līmeni un radītu Latvijas un pārējo ES dalībvalstu lauksaimniecības produktu ražotājiem līdzvērtīgus konkurences priekšnoteikumus.⁹⁰ Valsts atbalsts lauksaimniecības attīstībai subsīdiju veidā nedrīkst būt mazāks par 2,5 procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no dotācijām no vispārējiem ieņēmumiem, atskaitot iemaksas ES budžetā.⁹¹

Ministru kabinets nosaka:

- Δ valsts atbalsta pasākumus lauksaimniecības un meža nozares attīstībai, valsts atbalsta apmēru un piešķiršanas kritērijus;
- Δ kārtību, kādā tiek piešķirts, administrēts un uzraudzīts valsts un ES atbalsts lauksaimniecībai, lauku un zivsaimniecības attīstībai;
- Δ kārtību, kādā administrē Eiropas lauksaimniecības garantiju fondu, Eiropas lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas zivsaimniecības fondu, kā arī šo fondu administrēšanā iesaistīto iestāžu kompetenci un pienākumus.
- Δ kārtību, kādā, izstrādājot likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam, tiek paredzētas valsts saistības par garantijām, kas sniegtas atbilstoši lauksaimniecības un lauku attīstības kredītu garantēšanas programmām, kā arī

⁸⁸ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 4.panta 1.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁸⁹ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 4.panta 2.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁹⁰ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 5.panta 1.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁹¹ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 5.pants 3.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

to garantēšanas kārtību un atbilstoši izsniegto garantiju uzraudzības kārtību.⁹²

Ministru kabineta kompetencē ir Latvijas lauksaimniecības politikas noteikšana, regulēšana un apstiprināšana.

Tirgus intervence ir lauksaimniecības produktu tirgus cenu atbalsta mehānisms, kura mērķis ir nodrošināt noteiktu cenas līmeni iekšējā tirgū. "Tiek īstenota, lai stabilizētu tirgus cenas, izmantojot intervences iepirkuma vai privātās uzglabāšanas mehānismu."⁹³

Kvotas piemēro, lai mazinātu lauksaimniecības produktu piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību un uzlabotu tirgus līdzsvaru.⁹⁴

Ārējās tirdzniecības režīmu piemēro, lai ieviestu vienotus noteikumus attiecībā uz lauksaimniecības produktu un to pārstrādes produktu ieviešanu (importu) un izvešanu (eksportu) un reglamentētu šo procedūru uzraudzības un administrēšanas kārtību.⁹⁵

Lauksaimniecība un mežsaimniecība joprojām Latvijā ir galvenās nodarbinātību nodrošinošās nozares lauku teritorijā, lai gan nodarbināto skaits lauksaimniecībā pakāpeniski samazinās, ir vērojama tendence esošajām saimniecībām paplašināties, kas gan notiek uz mazāko un mazāk ražīgu saimniecību likvidēšanās rēķina.

Kopš Latvijas pievienošanās ES tiešie maksājumi 2005. gadā Latvijā tika piemēroti ar vienotā platības maksājuma shēmas starpniecību. Šīs shēmas būtība ir pamatmaksājums lauksaimniekam par lauksaimniecības zemes platību, kas saglabāta labā lauksaimniecības stāvoklī, kā arī papildu valsts tiešie maksājumi atsevišķiem lauksaimniecības sektoriem.⁹⁶

Latvijā, tāpat kā pārējās jaunajās ES dalībvalstīs, atbalsta maksājumi tiek ieviesti, piemērojot pakāpenisku procentuālu pieaugumu, tātad liellopu atbalsta likmes konkrētajā Vienotā maksājuma shēmas ieviešanas gadā būs atbilstošas tajā gadā piemērojamajam procentuālajam līmenim.⁹⁷

ES liellopus iedala pēc kategorijām, kuras ietekmē barojums, šķirne u.tml. Pēc vienotas regulas tiek noteikta vienota skala liellopu liemeņu klasifikācijai - iedalījumam pēc kategorijām. (Liellopu liemeņa iedalījumu pēc kategorijām skat. 4.pielikumā) Pēc šīs kategorijām nosaka liellopu iepirkuma cenas, proti, tas ir kā kvalitātes mērs. Par pieaugušiem

⁹² LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 5.panta 3.¹, 4., 4.¹, 5., 7., 8., 9., 10. un 11.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.05.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁹³ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 6.pants 1.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁹⁴ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 7.panta 1.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁹⁵ LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*, 8.pants 1.apakšpunkts. 2004. (skatīts: 21.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>

⁹⁶ Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *ES Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* Rīga, 2005. 12.lpp. (skatīts: 07.04.16) (skatīts: 21.03.16) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_publ1.pdf

⁹⁷ Turpat, 47.lpp.

sauc liellopus ar dzīvsvaru virs 300 kg, tomēr ES skalu liellopu liemeņu klasifikācijai var piemērot arī liellopu liemeņiem, kuru vecums kaušanas brīdī ir 12 mēnešu vai vairāk. Sievišķos dzīvniekus pēc vecuma neiedala. Izšķirošs ir faktors, vai govs ir atnesusies. Liemeņa pazīmes (gūžas kaula veidojums, atslēgas kaula forma) ļauj tikai daļēji noteikt, vai dzīvnieks ir vai nav atnesies. Salīdzinot ar A kategoriju, C kategorijas liemeņi ir vispārēji mazliet taukaināki.⁹⁸

Noderīgs palīglīdzeklis kā noteikt konkrētas nozares ienesīgumu un salīdzinātu konkrētas lauku saimniecības esošo situāciju ar nozares vidējiem rādītājiem Latvijā ir bruto seguma aprēķins. Bruto segums ir starpība, ko iegūst, no bruto produkcijas novērtējuma atskaitot mainīgās izmaksas. Šis aprēķins sniedz ieskatu katras nozares darbībā, kas var īpaši būt noderīgs jaunajiem lauksaimniekiem, izvēloties vēlamo darbības veidu. “Bruto seguma aprēķini Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC) tiek veikti kopš 1994. gada pēc Latvijas Zemkopības ministrijas pasūtījuma. Šāds materiāls noder ministrijai dažādu aprēķinu veikšanai, tai skaitā kompensāciju noteikšanai, kā arī var tik izmantots katrā saimniecībā, plānojot jaunas nozares izvēli vai salīdzinot reālo situāciju ar vēlamo. LLKC ir sagatavojis provizoriskos bruto segumu aprēķinus par 2015.gadu ar mērķi palīdzēt lauksaimniekiem racionalizēt savu ražošanu. Katrā bruto seguma aprēķinā ir izmantota konkrēta optimāla ražošanas tehnoloģija. Lai bruto segumus varētu izmantot konkrētas saimniecības vajadzībām, ir jāņem vērā tajā lietotā ražošanas tehnoloģija un citi apstākļi.”⁹⁹ Piemēram, bruto segums nobarojamiem jaunlopiem 14 mēnešu vecumā ekstensīvai ražošanai ir negatīvs (-22,14 EUR), taču pozitīvs – nobarojot jaunlopus intensīvi (151,40 EUR). (Skat.5.pielikumā 2015.gada provizorisko bruto segumu nobarojamiem jaunlopiem 14 mēnešu vecumā.) Kas izskaidrojams ar to, ka intensīvas lauksaimnieciskās ražošanas mērķis ir paaugstināt lopu produktivitāti – iegūt vairāk produkcijas no mazāka apjoma. Intensīvi nobarojot tiek izlietoti 450 kg graudu (ekstensīvi -120 kg), siens 900 kg (ekstensīvi - 600 kg), skābbarība 5100 kg (ekstensīvi - 3500 kg), turpretim, ganību zāle netiek dota, jo jaunlopi netiek laisti ganībās (ekstensīvi dod 1500 kg). Turpinājumā plašākam ieskatam, autore piedāvā ieskatu gaļas ražošanas bruto segumos pa gaļas veidiem. Sk.1.1.tab.

⁹⁸ LR Pārtikas un veterinārais dienests. *Liellopu liemeņa klasifikācija*. (skatīts: 16.05.16) Pieejams: www.pvd.gov.lv/text_files/Liellopu_klasifikacija.pdf

⁹⁹ Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC). *Bruto seguma aprēķins*. (skatīts: 16.05.16) Pieejams: <http://new.llkc.lv/lv/nozares/ekonomika/sagatavoti-provizoriskie-bruto-segumu-aprekini-par-2015-gadu>

2015.gada provizoriskie bruto seguma aprēķini gaļas ražošanā¹⁰⁰

Lauksaimniecības veids	Nobarojamās cūkas		Nobarojamie jaunlopi 14 mēn.vec.		Nobarojamie jēri
	Ekstensīvi	Intensīvi	Ekstensīvi	Intensīvi	-
Ieņēmumi	52,21	83,77	330,98	653,38	59,88
Izejvielu izmaksas	78,22	107,13	219,66	308,46	23,74
Mašīnu un roku darba operācijas	86,73	11,00	41,3	41,3	9,38
Kopā mainīgās izmaksas	164,95	118,13	260,96	349,76	33,12
Bruto segums 1 (Ieņēmumi - izejvielu izmaksas)	-21,02	-23,36	111,32	344,92	36,14
Bruto segums 2 (Ieņēmumi - kopā mainīgās izmaksas)	-107,75	-34,36	70,02	303,62	26,76

1.1.tab. dotais nobarojamo jēru bruto segums parāda vienu konkrētu audzēšanas tehnoloģiju, kas, saskaņā ar ekspertu viedokli, ir jāpielieto, lai noteiktos apstākļos un periodā iegūtu konkrēto rezultātu. Lauksaimniecības dzīvnieku realizācijas cena norādīta atbilstoši vidējām uzpirkšanas cenām lopu kautuvēs. Intensīvā ražotnē vidējais diennakts dzīvmasas pieaugums jaunlopiem ir 1190 g (7 mēnešos 250 kg). Audzējot ekstensīvi, jaunlopu diennakts dzīvmasas pieaugums nepārsniedz 462 g (7 mēnešos 97 kg). Ganībās ekstensīvi jaunlopi tiek laisti 4 mēnešus pēc atšķiršanas, intensīvajā – netiek laisti.¹⁰¹ Latvijā dominējošā ir ekstensīvā ražošana, kas izskaidrojams ar to, ka Latvijā intensīvai lauksaimniecībai piemērotas LIZ ir samērā maz, kā arī lielākā daļa saimniecību ir mazas. 1.1.tabulā redzams, ka vislielāko peļņu nes liellopu nobarošana, pielietojot intensīvas lauksaimnieciskās ražošanas praksi. Turpretim, bruto segums par nobarotu jēru ir 26,76, taču cikls (gan nobarošanas, gan grūsnības) ir īsāks, kā arī zemākas mainīgās izmaksas (t.sk. iesaistītais darbs). Savukārt cūku nobarošana ir negatīvi vērtējama, jo bruto segums ir negatīvs un ar pieaugošu lejupejošu tendenci (2014.g. ekstensīvas nobarošanas bruto segums 2 – EUR -85,24 un intensīvas – EUR -9,28¹⁰²).

Turpinājumā autore piedāvā piemēru ar LI šķirnes teļiem, pielietojot trīs audzēšanas variantus. LI šķirnes teļu absolūtais dzīvmasas pieaugums diennaktī:

1. turot liellopus kūtī, nobarojamajiem buļļiem **dzīvmasas pieaugums ir 1000 g diennaktī;**
2. turot arī ar iespēju ieiet kūtī, nobarojamajiem buļļiem **dzīvmasas pieaugums ir 700 g diennaktī;**

¹⁰⁰ Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC). *Provizoriskie bruto seguma aprēķini par 2015.g.* (skatīts: 24.03.16) Pieejams: <http://new.llkc.lv/lv/nozares/ekonomika/sagatavoti-provizoriskie-bruto-segumu-aprekini-par-2015-gadu>

¹⁰¹ Turpat

¹⁰² Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC). *Bruto seguma aprēķins nobarojamajām cūkām.* (skatīts: 24.03.16) Pieejams: http://new.llkc.lv/sites/default/files/baskik_p/pielikumi/nobarojamas_cukas.pdf

3. turot āra apstākļos, nobarojamajiem buļļiem **dzīvmasas pieaugums ir 500 g diennaktī.**¹⁰³

Par cik Latvijā pārsvarā tiek pielietota ekstensīva lauksaimniecības prakse, ganāmpulki lielākotie tiek turēti ārā ar iespēju ieiet kūtī jeb speciāli izveidotā novietnē. Izvēloties trešo variantu, turot ganāmpulkus tikai āra apstākļos, uz pusi krītas dzīvmasas pieaugums, pieaug barības patēriņš aukstos laika apstākļos (saistībā ar enerģijas patēriņu), autoresprāt, līdz ar ko zināmā mērā tiek ierobežotas lauksaimniecības dzīvnieku labturības prasības.

Autoresprāt, pašreiz Latvijā pielietotā prakse nav efektīva, jo Latvijā ir augsts bioloģisko saimniecību skaits, taču to produktivitāte un attiecīgi cenas ir salīdzinoši zemas (nerentablas), kas arī pazemina Latvijas konkurētspēju. Latvijas lauksaimnieki ir pārgājuši uz bioloģiskajām saimniecībām galvenokārt dēļ augstākiem ES maksājumiem. Savukārt, lai nodrošinātu ražīgumu lopkopībā, ir rūpīgi jāseko līdzi dzīvnieku dzīvmasas pieaugumam atbilstoši vecumam. Par cik bioloģiskajām saimniecībām ir ierobežotas nobarošanas iespējas, kā arī bioloģiskās produkcijas cenas vēl joprojām ir salīdzinoši zemas (arī iedzīvotāju pirktspēja ir ierobežota (īpaši Latvijā)), šādas iespējas ir ierobežotas. Kā viens no risinājumiem varētu būt nodrošināt augstas kvalitātes bioloģisko produkciju un attiecīgi pozicionēt Latviju pasaulē, iekarojot attīstītās valstis, kur maksātspēja ir augstāka. Jeb pārorientēties uz intensīvu lauksaimniecības praksi, kā to dara attīstītās valstis, tādejādi eksportējot galvenokārt uz Āzijas valstīm, kur noteicošā ir cena un pieprasījums pēc bioloģiskās produkcijas salīdzinoši zems.

¹⁰³ Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC). Daiga Baltiņa LLKC lopkopības konsultante, *Vai nobarojamo bullu turēšanas apstākļi ietekmē to dzīvmasas pieaugumu?* (skatīts: 25.03.16) Pieejams: <http://new.llkc.lv/lv/nozares/lopkopiba/vai-nobarojamo-bullu-turesanas-apstakli-ietekme-dzivmasas-pieaugumu>

2. ES UN LATVIJAS GAĻAS LIELLOPU PRODUKCIJAS EKSPORTA RAKSTUROJUMS UN NOVĒRTĒJUMS 2005.-2015.g.

2.1.Latvijas lopkopības nozares raksturojums

Piena lopkopības un gaļas lopkopības nozares ir cieši saistītas, proti, 2/3 liellopu gaļas tiek iegūta no pienkopības nozares. Šī iemesla dēļ šīs apakšnodaļas ietvaros tiek apskatītas un raksturotas abas šīs nozares. Jo piena lopkopības attīstības tendences, ietekmē arī gaļas lopkopības attīstību. Piem., sakarā ar piena lopkopībā valdošo krīzi, daļa piena lopkopības saimniecību pārorientējas uz gaļas lopkopību. Taču ņemot vērā to, ka Latvijas liellopu gaļas pašnodrošinājuma līmenis ir virs 100%, būtiskas ir eksporta iespējas. Iepriekš lielākais ES liellopu gaļas noieta tirgus bija Krievija, taču politisku apsvērumu dēļ tā vairs nav. Savukārt 2015.gadā dzīvu liellopu lielākā eksporta partnervalsts bija Turcija, taču ar šā gada 1.jūniju Turcijas valdība plāno ieviest ievadmitu 60% apmērā (izņemot valsts kooperatīvu), kas sašaurina eksporta iespējas. Eksports uz trešajām valstīm ir nestabils un grūti prognozējams ilgtermiņā, līdz ar ko pastāv augsts risks, ka var rasties liellopu gaļas pārprodukcija. Piena lopkopības likvidēšanās samazinās liellopu gaļas piedāvājumu, no vienas puses nodrošinot augstas liellopu gaļas cenas un līdzsvarojot pašpatēriņa līmeni, no otras puses samazinot eksporta noietu.

Liellopu gaļas nozare sākotnēji (2000.gadu sākumā) bija tikai kā piena nozares blakusnozare, tādēļ arī liellopu gaļas ražotāju cenu līmenis Latvijā bija par 40% zemāks nekā vidēji ES. Šobrīd jau puse liellopu gaļas tiek iegūta no gaļas šķirnes liellopiem. Gaļas liellopu saimniecību skaits nedaudz palielinās ik gadu, kā arī tendence ir palielināties gaļas liellopu skaitam. 2014.gadā bija 40% tādu ganāmpulku, kuros bija vairāk nekā 5 gaļas liellopi un tajos atradās 92% gaļas liellopu. Liellopu gaļas nozares pašpatēriņa līmenis sastāda 156% un 71% liellopu gaļas vai dzīvu liellopu ir jāeksportē.¹⁰⁴

Gaļas liellopu nozares attīstību stimulē nozares attīstībai piemērotie klimatiskie un ekoloģiskie apstākļi, kā arī valsts un ES atbalsts. Dzīvnieku produktivitātes rādītājus ietekmē:

1. Selekcija – 30% (ģenētiski pārmantotā informācija),
2. Vides faktori: ēdināšana (~50%), turēšanas apstākļi, dzīvnieku veselības stāvoklis, atnešanās sezona.¹⁰⁵

¹⁰⁴ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. (skatīts: 12.05.16) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

¹⁰⁵ Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC). Daina Kairiša, LLU LF Agrobiotehnoloģijas institūta profesore, *Vai nobarojamo bulļu turēšanas apstākļi ietekmē to dzīvmasas pieaugumu?* (skatīts: 12.05.16) Pieejams: <http://new.llkc.lv/lv/nozares/lopkopiba/vai-nobarojamo-bullu-turesanas-apstakli-ietekme-dzivmasas-pieaugumu>

2014.gada 7.augustā Krievijas īstenotās sankcijas piena, gaļas un citu pārtikas produktu importa aizliegumam no ES radīja nopietnu triecienu ES lauksaimniecības nozarē. Taču visvairāk cieta Baltijas valstis, jo tām no laika gala ir bijušas ciešāka saikne ar Krieviju. Krievijas embargo īpaši skāra piena lopkopību, kur viens no galvenajiem produkcijas noieta tirgiem bija Krievija. Taču pienkopības nozares attīstību ietekmēja ne tikai Krievijas īstenotās sankcijas, bet arī Ķīnas tirgus. Piemēram, laika posms no 2013.-2014.gadam ES pienkopības nozarei bija labvēlīgs, jo piena ražošanas apjomi Ķīnā samazinājās (arī ASV, ES, Jaunzēlandē un Austrālijā), tajā pašā laikā rodoties pieprasījumam pēc ES piena produkcijas. “Savukārt 2014.gadā piena iepirkuma cenu kritumu ietekmēja gan Krievijas embargo, gan arī pieprasījuma samazināšanās Ķīnas tirgū.”¹⁰⁶ Kā rezultātā piena noiets un cenas strauji kritās un nozarē iestājās krīze. Kā viens no lielākajiem atbalstiem Latvijas uzņēmējiem lauksaimniecības nozarē ir ES, kas piešķir atbalsta maksājumus, lai uzturētu un saglabātu piena lopkopību. Taču ar to ir maz, lai glābtu piena lopkopību no izputēšanas. Piena cenas ir strauji kritušās, piena ražotāji apgalvo, ka ieņēmumi nenosedz izdevumus, līdz ar ko zaudējumi turpina augt. Grūtāk klājas saimniecībām ar parādsaistībām un tās atrodas uz bankrota robežas. Liela daļa mazāko un nerentablāko piena lopkopības saimniecību pāriet uz gaļas liellopu audzēšanu. Pēc autores viedokļa, piena lopkopības sektorā izdzīvos lielākās un spēcīgākās saimniecības, kuras ir aprīkotas ar modernām un efektīvām tehnoloģijām, kas ļauj paaugstināt produktivitāti un samazināt izmaksas.

Neņemot vērā piena nozares jutīgumu pret ārējiem faktoriem, piena lopkopība jau tāpat bija nopietnu reformu priekšā sakarā ar piena kvotu atcelšanu. Piena kvotas tika ieviestas 1984.gadā, laikā, kad saražotais piena daudzums pārsniedza pieprasījumu. No valsts viedokļa piena kvotu sistēma nodrošināja precīzu ražotā un pārdotā piena apjomu uzskaiti un papildus nodrošina izsekojamību piena un piena produktu ražošanas procesā. Kvotu režīms bieži tika minēts par iemeslu ES ražotāju nespējai atbildēt uz pieaugošo piena produktu pieprasījumu pasaules tirgos. No vienas puses piena kvotu atcelšana paver jaunas iespējas pasaules tirgos, taču no otras puses ES dalībvalstu starpā saasināsies konkurence, kurā visticamāk izdzīvos spēcīgākie un lielākie konkurenti, proti, saražotajam piena daudzumam pieaugot, veidojoties pārprodukcijai un sekojot attiecīgam cenu kritumam. Ar piena kvotu atcelšanu, jāērķinās ar piena cenu kritumu, kuram būs sagatavojušās ES vecās dalībvalstis un pārējās lielākās ražotājvalstis, kuras pielietojot dempingu (realizējot produkciju par cenu, kura ir zem pašizmaksas), izspiedīs vājākos dalībniekus no tirgus. Ko, piemēram, jau patreiz īsteno Polija,

¹⁰⁶ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. (skatīts: 17.05.16) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

piedāvājot pāri palikušo piena produkciju Latvijai iegādāties par zemāku cenu nekā Latvijas ražotāju pašizmaksa.

No iepriekšminētā secināms, ka Latvijas piena lopkopības izredzes tuvāko divu gadu laikā izskatās vājas, jo piena iepirkuma cenas ir ļoti zemas (pēc lauksaimnieku apgalvojumiem – zem pašizmaksas un plānots vēl cenu kritums), lauksaimnieki ekonomē uz lopbarību, kā rezultātā samazinās dzīvnieku produktivitāte un kvalitāte. Mazāk ražīgās saimniecības ir spiestas likvidēties, kamēr lielākie uzņēmumi nesatraucas un uz nākotnes raugās pozitīvi, piem., AS “Jaunpils pienotava”: “Mums ir viss, lai ražotu pienu, un daudz labākas nākotnes perspektīvas nekā Dienvideiropas reģioniem. Līdz ar to saskatu lielas perspektīvas piena nozarei, taču ir nopietni jāpārskata produktu portfelis, lai ražotu tādus produktus, kurus var pārdot aizvien tālākos tirgos”.¹⁰⁷

Latvijas lauksaimniecības produkcijas iepirkumu cenas no ražotāja ir zemākās ES-28. Bez tam Latvija lauksaimnieki saņem viszemākos tiešos maksājumus ES-28. Latvijai ir grūti konkurēt ar lauksaimniecības produkciju ES tirgū. Neapšaubāmi dalība ES sniedz lielu ieguvumu Latvijai, taču no otras puses, runājot par lauksaimniecības konkurētspēju, Latvijas pozīcija ES ir viena no vājākajām. Tomēr, autoresprāt, lielā mērā problēma ir meklējama mūsos pašos. Viens no problēmas cēloņiem ir tas, ka lauku saimniecības Latvijā lielākoties ir mazas, kas rezultējas ar zemiem lauksaimnieku ieņēmumiem un zemu produktivitāti. Lauksaimnieki nespēj ieguldīt jaunās tehnoloģijās un attiecīgi paaugstināt produktivitāti, kas savā ziņā ir tāds kā “slazds”. Proti, ar zemiem ieņēmumiem nav iespējas uzkrāt un veikt investīcijas, līdz ar ko arī uzņēmuma/nozares izaugsme ir vāja, kas savukārt atkal noved pie vājas attīstības un zemas produktivitātes. Kā otrs problēmas cēlonis mināms latviešu nespēja apvienoties un saliedēties, izveidojot vienu spēcīgu kooperatīvu un censties nodrošināt lielāku produkcijas apjomu, tādējādi, samazinot izmaksas un paplašinot iespējas iekarot eksporta tirgus ārpus ES robežām. Ir svarīgi noteikt, cik Latvijas cenas un kvalitāte ir atbilstoša un konkurētspējīga pasaules tirgū. Ir zināms, ka Latvija var saražot lauksaimniecības produkciju par zemākām cenām, taču tas ir pateicoties zemākām zemes resursu un darbaspēka izmaksām. Par cik Latvija galvenokārt koncentrējas uz bioloģisko ražošanu, Latvijai paveras iespējas radīt nišas produkciju (specializēties uz augstas kvalitātes gaļas produkciju). Savukārt lielās un attīstītās ES dalībvalstis galvenokārt koncentrējas uz intensīvo lauksaimniecisko ražošanu, kas nodrošina augstāku produktivitāti, taču ilgtermiņā pesticīdi, ķīmiskais mēslojums un citas lauksaimniecības ķimikālijas piesārņo augsni un ūdeni, degradējot dabu, nodarot kaitējumu savvaļas dzīvniekiem, kā arī radot veselības traucējumus produkcijas patērētājiem.

¹⁰⁷ *ES atceļ piena kvotu sistēmu*, AS “Jaunpils pienotava” vadītāja Ilze Aizsliniece. (skatīts: 12.03.16) Pieejams: http://financenet.tvnet.lv/zinas/554153-eiropas_savieniba_atcel_piena_kvotu_sistemu

Gaļas lopkopība šobrīd ir aktuāla, jo ņemot vērā ES šī brīža krīzi un pārprodukciju piena lopkopībā, liela daļu piena ražotāju, pāriet uz gaļas liellopu audzēšanu¹⁰⁸. Katru gadu gaļas liellopu skaits pieaug pozitīvā dinamikā 15 – 20%. Uz doto mirkli Latvijā pieprasījums pēc liellopu gaļas un dzīvnieku gaļas jaunlopiem ir augošs, kā arī cenas par gaļas šķirņu jaunlopiem pakāpeniski paaugstinās, kas izskaidrojams ar pieaugošo Turcijas pieprasījumu. Latvija ir kļuvusi par liellopu eksportētājvalsti. Gaļas liellopi tiek eksportēti no 6 – 8 mēnešu vecumā ar dzīvsvara masu līdz 300 kg. Importētājvalstis dzīvniekus tālāk nobaro. ES ir viszemākā gaļas iepirkuma cenas, kas padara jaunlopu nobarošanu Latvijā neizdevīgu. Taču Turcija nevēlas importēt gatavu produkciju, bet gan dzīvus jaunlopus, kurus tālāk nobaro Turcijas vietējie zemnieki, tādejādi gala produkts tiek radīts Turcijā. Tomēr Latvijas interesēs būtu radīt gala produktu - gaļas jaunlopus pašiem turpināt audzēt līdz 1,5 gada vecumam (atkarīgs no mērķa tirgus), nobarojot līdz vismaz 600 kg. Tirgū augstāk novērtēti ir tīršķirnes liellopi, kā arī ES tiešie maksājumi par tiem ir augstāki. 2016.gadā gaļas liellopu audzētāji var pieteikties uz ES brīvprātīgi saistīto atbalstu par dzīvniekiem, kurš 2015.gadā bija 77 EUR par dzīvnieku (2016.gada likme vēl nav zināma, jo tiek aprēķināta pēc tam, kad visi atbalsta pieprasītāji ir pieteikušies).

Liellopu gaļas patēriņš Latvijā un ES valstīs ir salīdzinoši mazs un pašnodrošinājuma līmenis attiecīgi ir augsts. ES galvenokārt uzturā tiek patērēta cūkgaļa un vistas gaļa. Kas izskaidrojams ar to, ka liellopu gaļa ir dārgāka, līdz ar ko noteicošais faktors ir sabiedrības maksātspēja, kā arī mūsu sabiedrība pie tās nav pieradusi. “Latvijā pašlaik patērētāju sabiedrība vēl nav izglītota par liellopu gaļas piedāvājuma atšķirībām, kvalitātes prasībām un iespējamo produkta dažādību. Tas saistīts ar vēsturiski radušos situāciju, kad Latvijā vēl 20 gadus atpakaļ tika audzētas Latvijas brūnās šķirnes liellopi, kuru šķirnes īpašības paredz gan piena ražošanu, gan gaļas ražošanu. Pozitīvi vērtējams, ka patērētāju sabiedrība pēdējo piecu gadu laikā pastiprināti sāk interesēties par bioloģiski audzētiem produktiem.¹⁰⁹” Latvijas lielveikalos pārsvarā ir pieejama piena lopkopības gaļas produkcija, kuras kvalitāte ir zemāka nekā gaļas liellopiem, kuri Latvijā galvenokārt tiek eksportēti par augstākām cenām nekā vietējais tirgus spēj piedāvāt.

Gaļas lopkopības nozares attīstībā liela loma ir bijusi Latvijas liellopu izsoļu nama izveidei, kas būtiski veicināja cenu pieaugumu. Latvijas liellopu izsoļu nama regulāri organizē gaļas jaunlopu/liellopu izsoles. Mērķa auditorija pārsvarā ir ārzemnieki. Liellopu izsoļu nams bija labs risinājums - tas sniedza iespēju uzpircējiem vienā reizē iegādāties vairākus simtus

¹⁰⁸ Izskanējusi informācija LR Zemkopības ministrijas 10.05.2016. piena lopkopības sapulcē, kuras mērķis bija sapulcēt nozares pārstāvjus, lai rastu risinājumu esošajā krīzes situācijā.

¹⁰⁹ Biedrība “Gaļas liellopu audzētāju biedrība”. Ziņojums “Gaļas liellopu audzēšanas nozares attīstībai nepieciešamie darbības virzieni 2015 – 2017”.

jaunlopu, līdz ar ko nodrošinot lauksaimniekiem ievērojami augstākas iepirkuma cenas. Jāatzīst, ka izsoļu nama izveide bija būtiska šīs nozares attīstībā. Ar izsoļa nama palīdzību tika atrisinātas vairākas problēmas, kuras iepriekš apgrūtināja pārdevēja un pircēja veiksmīgu sadarbību. Piemēram, LR normatīvu ievērošana, komunikācija starp pircēju (ārzemnieku) un pārdevēju (Latvijas lauksaimnieku), dokumentu atbilstoša noformēšana, dzīvnieku svēršana, transportēšana, kā arī atbilstošas cenas noteikšana. Ņemot vērā Latvijas zemās jaunlopu/liellopu iepirkuma cenas salīdzinājumā ar ES, arvien vairāk ārzemju uzpircēji sāka interesēties par Latviju. Kā rezultātā ieguvēji ir Latvijas lauksaimnieki, jo palielinoties pieprasījumam, pieaug arī iepirkuma cenas no ražotāja.

Kā veiksmīgs piemērs mināms arī projekts „Baltic Grassland-beef”, kas ir Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kopprojekts. 2012. gadā LPKS „ABC projekts”, sadarbībā ar Šveices kompāniju VIANCO, kā arī ar Lietuvas un Igaunijas gaļas liellopu audzētāju organizācijām uzsāka realizēt vērienīgu kopprojektu par kvalitatīvu gaļas šķirņu liellopu izaudzēšanu un gaļas realizāciju. Gaļas realizācijas mērķa tirgus ir Šveice. Gaļas realizāciju Šveicē nodrošina liellveikalu tīkls COOP, kas ir arī šī projekta līdzfinansētājs. Šveicieši maksā par 15 – 20% augstāku iepirkuma cenu nekā Latvijā. Lai nodrošinātu sadarbības partneriem kvalitātes prasības, kuras tiek sagaidītas saražotajai produkcijai, kopprojektā piedalās tikai kooperatīva biedri un tās saimniecības, ar kurām ir noslēgts līgums par sadarbību un pakalpojumu sniegšanu. Projekta nosaukums „Baltic Grassland-beef” sevī iekļauj to, ka galarezultāts veicamajām aktivitātēm ir Baltijas valstu izcelsmes liellopu gaļa, kas saražota, izmantojot Latvijā pieejamo zālāju platību potenciālu. Kas nozīmē, ka dzīvniekiem jāaug videi un dabai draudzīgos apstākļos, maksimāli izmantojot zāles lopbarību, kā arī saimniecībām jā rūpējas par dzīvnieku labturību un turēšanas apstākļiem. Projektā bioloģiskais sertifikāts nav obligāta prasība.¹¹⁰ Pēc autores domām, pateicoties šim projektam tiek popularizētas Baltijas valstis un pozicionētas kā videi draudzīgas, bioloģiskas pārtikas ražotājvalstis. Pats galvenais projekta ietvaros lauksaimnieki apgūst kvalitatīvas nobarošanas metodes.

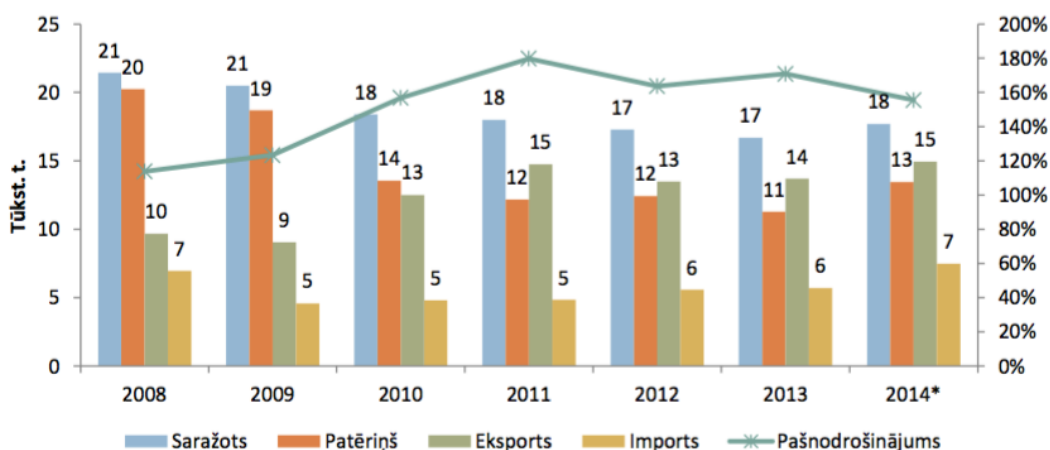
Baltijas valstis ir piemērota vieta gaļas liellopu nozares attīstīšanai, jo: “salīdzinoši aukstā klimata dēļ, daļa lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību nav piemērota kultūraugu audzēšanai. Liellopu audzēšana ir lielisks veids kā šīs platības apsaimniekot.”¹¹¹ Turpretim attīstīto ES valstu (Francija, Vācija, Nīderlande, Beļģija, Itālija) lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības ir vairāk piemērotas kultūraugu audzēšanai.

¹¹⁰ Šveices – Latvijas – Lietuvas – Igaunijas kopprojekts „Baltic Grasland Beef”. (skatīts: 12.05.16) Pieejams: https://www ldc.gov.lv/en/upload/doc/Sveices_Baltijas_kopprojekts.pdf

¹¹¹ Turpat

Latvijai ir unikāla iespēja radīt savu nišas produktu Eiropas tirgum, proti, ar bioloģiskajām metodēm audzētu gaļas liellopu gaļu. Nozares speciālistes I. Meržvinska un A. Siliņa uzsver – tieši bioloģiski un ganībās audzēti liellopi ir mūsu iespēja. “Zemes resursi šai saimniekošanai vēl mums ir, jo mums ir lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības, ko pašlaik neapsaimnieko un kas palēnām apaug ar krūmiem. Ir neskaitāmi piemēri, kur šīs platības nogana un izaudzē kvalitatīvu bioloģisko liellopu. “Vecās” Eiropas problēma savukārt ir tā, ka nav palikušas brīvas lauksaimniecības zemes un gaļas liellopi pārsvarā tiek audzēti intensīvi. “Gaļas liellopu sektora attīstībai Latvijā ir labvēlīga situācija, jo ir lielas dabīgo un kultivēto zālāju platības, ko var izmantot kā ganības, bet zaļo masu – lopbarības ražošanai, jo liellopi ir visracionālākie šādas barības patērētāji.”¹¹² Sekmējot gaļas šķirņu liellopu un to krustojumu audzēšanu, liellopu sektoram ir visi nosacījumi konkurences veicināšanai gan vietējā, gan ES tirgū. Latvijā ir piemērota lauksaimniecības zeme, kas izmantojama gaļas liellopu audzēšanai. Liellopu audzēšana ir vidi saudzējoša nozare, kas piemērota bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanai.

Turpinājumā attēlota Latvijas liellopu gaļas ražošanas un patēriņa bilance. Sk.2.1.att.

2.1.att. Liellopu gaļas un tās produktu ražošanas un patēriņa bilance 2008.-2014.g., tūkst.t.¹¹³

2.1.att. redzama, ka “liellopu gaļas ražošana 2014.gadā ir pieaugusi par 6%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Savukārt patēriņš pieaudzis par 19%. Vistraujāk ir pieaudzis imports – par 31%, eksportam pieaugot par 9%¹¹⁴”. Nesaktoties uz nozares pakāpenisku attīstību pēdējo gadu laikā, redzams, ka saražotais apjoms 2008. un 2009.gadā ir bijis augstāks. Kas izskaidrojams ar dzīvu liellopu eksportu. Vietējam patēriņam samazinoties, pieaug pašnodrošinājuma līmenis, kurš 2014.gadā bija aptuveni 150%. Ņemot vērā augsto pašnodrošinājuma līmeni un importa pieaugumu, secināms, ka vietējā ražošana nespēj nodrošināt tirgu ar kādu konkrētu produkciju.

¹¹² Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *ES Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* Rīga, 2005. 48.lpp. (skatīts: 12.03.16) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_publ1.pdf

¹¹³ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecība 2015*, 34.lpp.

¹¹⁴ Turpat

Lai precīzāk noteiktu cēloņus, nepieciešama detalizētāka informācija par importa produkciju un tās cenām. Iespējams tā ir dārgāka produkcija priekš restorāniem. Tajā pašā laikā Latvijā nav sasniegts pašnodrošinājuma līmenis ar cūkgaļu un aitu gaļu. Piemēram “2014.gadā cūkgaļas pašnodrošinājuma līmenis sasniedza tikai 65%, aitu gaļa - 94%”¹¹⁵.

Turpinājumā attēlota liellopu skaita un ārējās tirdzniecības dinamika. Sk.2.1.tab.

2.1.tabula

Latvijas liellopu dinamika un ārējās tirdzniecības raksturojums (autores veidots pēc LR Lauksaimniecības datu centra statistikas datiem)¹¹⁶

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 (1.mēn.)
Gaļas liellopu govju skaits							
	15386	18594	21868	25498	29094	34229	38870
Dzīvu liellopu ārējā tirdzniecība							
Imports, t	718,4	1101,3	1525,2	640,3	958,5	57,3	47,3
Eksports, t	5190,7	7146,3	7317	4978,3	8073,9	10383,7	710,5
Liellopu gaļas ārējā tirdzniecība							
Imports, t	1954,9	2489,8	2295,6	2989	4469,6	7160,5	520,6
Eksports, t	8202,1	9976,3	9396,7	9471,8	9683,3	10630,6	592,1

2.1.tab. redzams, ka gaļas liellopu govju skaits ik gadu pieaug, kas liecina par nozares stabili attīstību. Arī dzīvu liellopu eksporta dinamika ir pieaugoša, izņemot 2013.gadu, kad bija dažādi slimību uzliesmojumi, kā arī Turcija pārstāja importēt. Tajā pašā laikā dzīvu liellopu imports ir sarucis, taču tas norāda, ka vaislas liellopi tiek mazāk iegādāti. Gan liellopu gaļai, gan dzīvjiem gaļas liellopiem nozares ārējās tirdzniecības bilance Latvijā ir pozitīva. Latvijā arī tiek importēta liellopu gaļa, kas attaisno restorānu iegādāto produkciju, kura lielākoties tiek iegādāta no ārzemēm, kā arī lētāku liellopu gaļas produkciju, piem., saldētu gaļu no Polijas un Lietuvas, kas sastopama Latvijas lielveikalos. Tajā pašā laikā Latvijas produkcija galvenokārt tiek eksportēta.

Turpinājumā autore piedāvā sagrupēto joslu diagrammu ar govju skaita dinamiku Latvijā laika posmā no 2005.gada 1.janvāra līdz 2016.gada 1.janvārim. Sk.2.2.att.

¹¹⁵ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. 12.un 14.lpp. (skatīts: 12.05.16) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

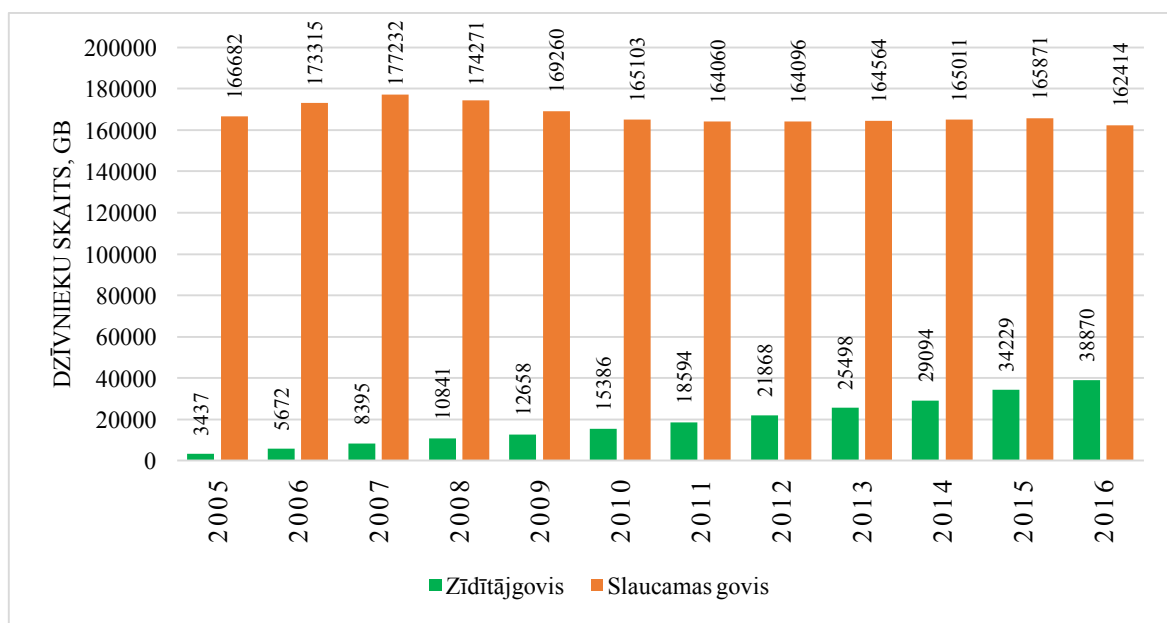
¹¹⁶ LR Lauksaimniecības datu centra statistikas dati. (skatīts: 27.04.16) Pieejams:

http://pub.ldc.gov.lv/pub_stat.php?lang=lv un

pēc LR CSP datubāzes datiem par dzīvu liellopu, svaigas un atdesētas liellopu gaļas un saldētas liellopu gaļas ārējo tirdzniecības dinamiku Latvijā.

(skatīts: 27.04.16) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

2.2.att. Govju skaita dinamika Latvijā (stāvoklis uz kārtēja gada 1.janv.), gb, 2005.-2016.g.janv. (autore veidots pēc LR LDC datiem)¹¹⁷

Govis ir tās, kas rada pēcnācējus, līdz ar ko tās var uzskatīt par šī sektora ražošanas pamatu. Zīdītājgovs ir gov, kas pieder gaļas šķirnei un pieder ganāmpulkam, kas paredzēts teļu audzēšanai, lai ražotu gaļu. 2.2.attēlā redzams, ka vislielākais slaucamo govju skaits ir bijis uz 2007.gada 1.janvāri – 177232 govīs. Ar 2008.gadu slaucamo govju skaits pakāpeniski samazinājās, iespējams, pie vainas zināmā mērā bijusi 2008.gada ekonomiskā krīze. Taču uz 2016.gada 1.janvāri slaucamo govju skaits apskatītajā laika periodā ir viszemākais – 162414 govīs. Izmaiņas Latvijā tāpat kā ES kopumā uz 2015.gadu attiecībā pret 2014.gadu ir pozitīvas (vērojams pieaugums). Taču ar 2016.gadu slaucamo govju skaits sarūk, taču tajā pašā laikā zīdītājgovju skaits pieaug pozitīvā dinamikā. Katru gadu gaļas liellopu skaits pieaug pozitīvā dinamikā ar pieauguma tempu no 15 – 20%. Līdz ar ko secināms, ka Latvijā attīstās gaļas lopkopības nozare. 2016.gadā zīdītājgovju skaits ir palielinājies par 14% attiecībā pret iepriekšējo gadu, taču slaucamo govju skaits samazinājies par 2%. Lai gan 2% nav daudz, absolūtā izteiksmē tās ir 3457 govīs. Savukārt zīdītājgovju skaits 2016.gada 1.janvārī ir palielinājies par 14% jeb 4641 govi kopš 2015.gada 1.janvāra. Jāatzīmē, ka kopš 2005.gada zīdītājgovju skaits kopumā ir palielinājies 11 reizes, kas liecina par pārliecinošu nozares izaugsmi.

Lai noteiktu gaļas lopkopības lomu un valdošās tendences Latvijas gaļas ražošanā kopumā, turpinājumā autore sniedz nelielu ieskatu Latvijas gaļas ražošanas vēsturē. Vispirms autore mērķis bija noskaidrot, cik daudz un kāda veida gaļa Latvijā tiek ražota un kā laika gaitā ir mainījusies Latvijas gaļas ražošana. Visvairāk gaļa kopumā tika ražota Latvijā laika posmā

¹¹⁷ LR Lauksaimniecības datu centrs, statistika. (skatīts: 27.04.16) Pieejams: http://pub ldc.gov.lv/pub_stat.php?lang=lv

no 1980. līdz 1991. gadam. (Sk. 6. pielikumā gaļas ražošanu Latvijā pa gaļas veidiem laika posmā no 1938-2014.g.) Sākot ar 1991. gadu gaļas apjomi pakāpeniski samazinās. Situācija izskaidrojama ar to laiku politiskās iekārtas īpatnībām. Proti, lielu valsts intervenci, kura izpaudās caur valsts nodrošinātām produkcijas iepirkumu cenām un dotācijām. “Arvien lielāku daļu no Latvijā saražotās produkcijas iepirka valsts (gaļas iepirkuma apjoms 1965.– 1985. gadā trīskāršojās) un izveda ārpus tās robežām. 20. gs. 80. gadu pirmās puses tendences – valsts noteikto izejvielu un produkcijas iepirkuma cenu attiecības pārmaiņas par labu lauksaimniecības produkcijas ražotājiem – turpinājās arī 80. gadu beigās. 1987. gadā PSRS vadība kārtējo reizi paaugstināja produkcijas iepirkuma cenas. Valsts dotācijas daļa pārtikas valsts mazumtirdzniecības cenā 1989. gadā sasniedza liellopu gaļai 74%, cūkgaļai 60%, pienam 61%. Augstās iepirkuma cenas sabiedrībā radīja maldīgu priekšstatu par lauksaimniecību kā nozari ar augstu peļņu. 1988. gada vasarā lauksaimniecība Latvijā oficiāli tika pasludināta par prioritāru tautsaimniecības nozari, solot vēl lielākas valsts investīcijas. Latvijas lauksaimniecība pārorientējās uz lopkopību, par kuras produkciju valsts maksāja vairāk nekā augkopības sektorā.”¹¹⁸ Taču šīs īstenotās politikas rezultātā “lauksaimniecība, neraugoties uz lielajām valsts investīcijām, nespēja pildīt savu galveno uzdevumu – apgādāt PSRS iedzīvotājus ar pārtiku. Investīcijas deva pozitīvu impulsu 20. gs. 60. gados, kad ievērojami auga lauksaimniecības produktivitāte, taču 20. gs. 70. un 80. gados izaugsme apstājās. Lauksaimnieciskās ražošanas apjoms sāka sarukt jau 20. gs. 80. gadu beigās. Augstākais līmenis lauksaimniecības produkcijas ražošanā tika sasniegts 1988. gadā.”¹¹⁹ “Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas un centralizēto piegāžu beigšanās valdība centās uzturēt augstu lauksaimniecības ražošanas apjomu, taču cieta neveiksmi.”¹²⁰ Augstākminētais izskaidro gaļas ražošanas kraso pieaugumu 80.-90. gados, taču diemžēl šī politika nebija pietiekoši veiksmīga un ilgstoša un gaļas nozares sniegums kopš tā laika ir aptuveni 2,5-3 reizes zemāks. Dominējošā ir cūkgaļa un putnu gaļa (2014. gadā attiecīgi 37% un 28,7%). Liellopu gaļa pēdējo 10 gadu laikā svārstās no 22,8% (2007. gads) – 16,7% (2013. gads). Savukārt aitu un kazu gaļa ir nepopulāra un tiek ražota salīdzinoši mazos daudzumos.

Pievēršoties gaļas cenām secināms, ka, sākot ar 2011. gadu ir vērojams cenu kāpums, kas izskaidrojams ar gaļas vidējā iepirkuma cena (kautsvarā) palielināšanās par 11.0%, attiecīgi palielinoties liellopu gaļas iepirkuma cenai par 15.0%.”¹²¹ Liellopu gaļas vidējās iepirkuma

¹¹⁸ **Dr. hist. Gatis Krūmiņš.** *Tautsaimniecība un naudas politika Latvijā (1945-1991)*. 122. lpp. (skatīts: 25.03.16) Pieejams: <https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/citaspublikacijas/Krumins-45-91.pdf>

¹¹⁹ Turpat, 122. lpp.

¹²⁰ Turpat, 128. lpp.

¹²¹ LR CSP. *Latvijas lauksaimniecība*, 2013. g. 11. lpp. (skatīts: 27.04.16) Pieejams: [http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/Nr%2030%20Latvijas%20lauksaimnieciba%202013%20\(13_00\)%20LV_EN.pdf](http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/Nr%2030%20Latvijas%20lauksaimnieciba%202013%20(13_00)%20LV_EN.pdf)

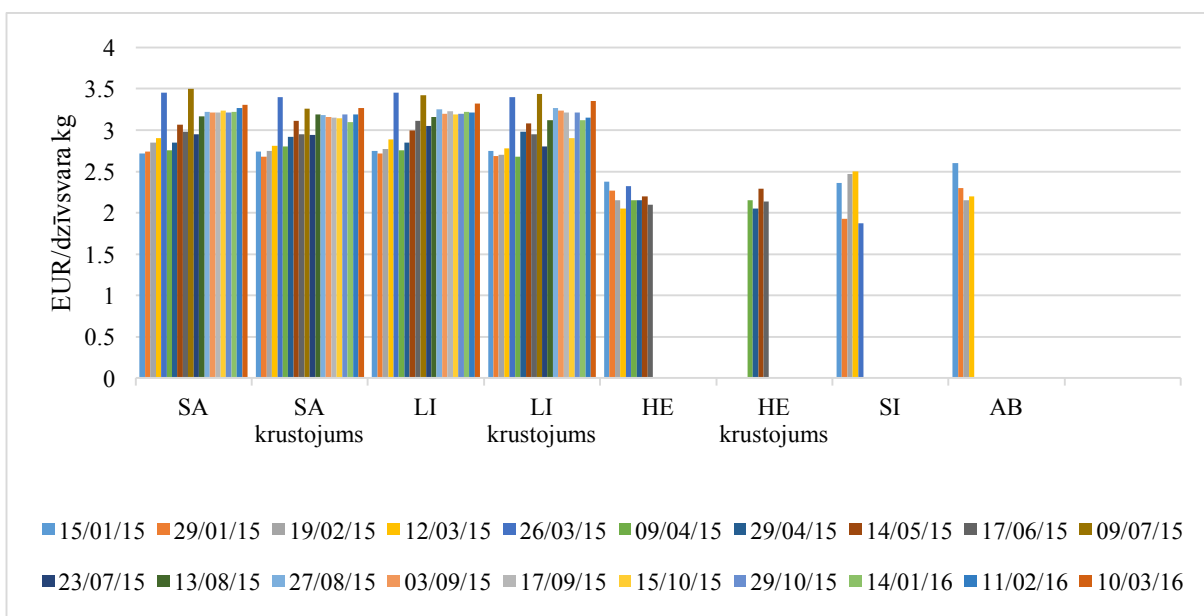
cenās vietējās pārstrādes un pieņemšanas uzņēmumos pēdējo 10 gadu laikā vidēji ir 1637,6 eiro par tonnu kautsvarā, kas ir 1,6 eiro par kg gaļas. (Sk.7.pielikumā liellopu gaļas vidējās iepirkuma cenas Latvijas pārstrādes un pieņemšanas uzņēmumos.) Visaugstākās iepirkuma cenas ir bijušas 2012.gadā. “2012.gads lauksaimniecībai kopumā bija labvēlīgs, un tā rezultātā, iegūts rekordliels apjomu pieaugums (galvenokārt augkopībā), tajā skaitā arī lopkopībā konstatēts apjomu palielinājums par 4.4%.”¹²² Neskatoties uz saražoto apjomu pieaugumu, arī cenas pieaugušas, kas liecina par to, ka pieprasījums ir augošs. Tomēr kopumā, autore secina, ka gaļas iepirkuma cenas pārstrādes un pieņemšanas uzņēmumos ir salīdzinoši zemas, lauksaimniekiem Latvijā nobarošanas iespējas ir ierobežotas. Jo tas ir ekonomiski neizdevīgi – uz doto mirkli izdevīgāk ir eksportēt jaunlopus nekā pārdot gala produktu – nobarotu liellopu. Nobarošanas izejvielu cenas Latvijā ir salīdzinoši augstas, turpretim produktivitāte zema.

Lopkopības nozare ir pietiekoši sarežģīta un lai tajā veiksmīgi darbotos nepieciešamas profesionālas zināšanas, kā arī orientēšanās pasaules tendencēs, jaunākajās tehnoloģijās un metodēs. Ne velti ES attīstītajās valstīs ar lauksaimniecību nodarbojas lauksaimnieki, kuri ir ieguvuši attiecīgajā jomā nepieciešamo izglītību. Uzskats, ka ar lauksaimniecību veiksmīgi var nodarboties jebkurš lauku iedzīvotājs bez papildus zināšanām, autoresprāt, ir maldinošs. Lai uzlabotu šo situāciju, Latvijas valdība ir ieviesusi ierobežojumus attiecībā uz LIZ iegādāšanos. Saskaņā ar LR likuma “Par zemes privatizāciju lauku apvidos” 28.pantu, lai iegādātos LIZ fiziskai personai vai uzņēmumam ir jābūt attiecīgai pieredzei lauksaimniecībā pēdējo 3 gadu laikā un attiecīgi vai uzņēmuma vadībai vai vismaz vienai nodarbinātajai personai ir jābūt iegūtai attiecīgai izglītībai lauksaimniecībā. Ja fiziska persona neplāno nodarboties ar lauksaimniecību vai neatbilst 28.pantā minētajiem kritērijiem, vairāk par 10 hektāriem lauksaimniecības zemes īpašumā iegūt nevar (juridiska – vairāk par 5 ha).¹²³

Lai saprastu, kādēļ Latvijas lauksaimnieki izvēlas nodot savus jaunlopus eksportam, it īpaši eksportam uz Turciju, turpinājumā autore atspoguļo Baltijas liellopu izsoļu nama cenas par laika posmu no 2015.gada 15.janvāra līdz 2016.gada 10.martam (pēdējie pieejamie dati). Skat.2.3.att.

¹²² LR CSP. *Latvijas lauksaimniecība*, 2013.g. 7.lpp. (skatīts: 13.04.16) Pieejams: [http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/Nr%2030%20Latvijas%20lauksaimnieciba%202013%20\(13_00\)%20LV_EN.pdf](http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/Nr%2030%20Latvijas%20lauksaimnieciba%202013%20(13_00)%20LV_EN.pdf)

¹²³ LR likums *Par zemes privatizāciju lauku apvidos*, 28.pants. (skatīts: 10.04.16) Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/74241-par-zemes-privatizaciju-lauku-apvidos#p-521392>

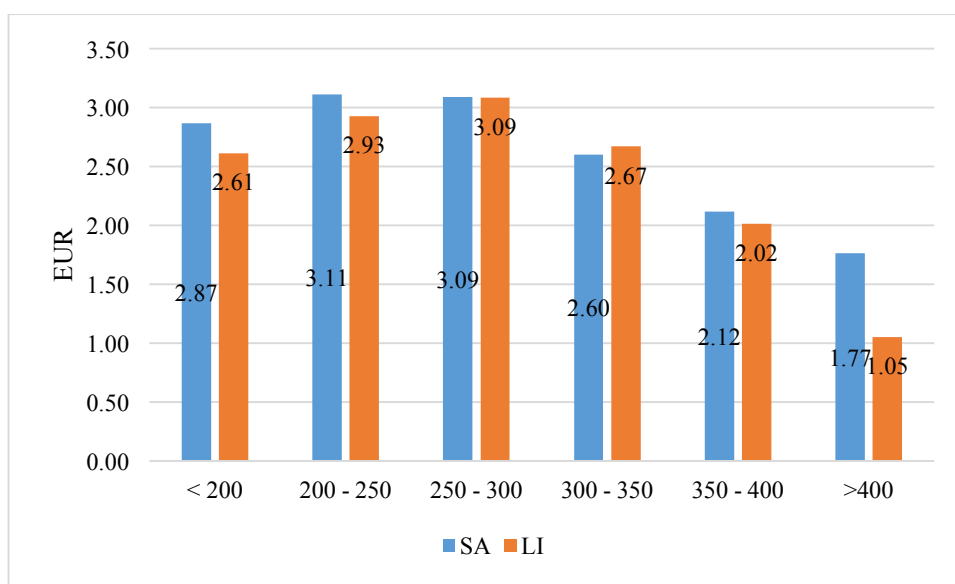
2.3.attēls. **Liellopu izsoļu nama rezultāti Latvijā 2015.-16.gadā, 250-300 kg kategorijā, EUR/kg dzīvsvara, tekošajās cenās**, autores veidots, izmantojot Liellopu izsoļu nama datus¹²⁴

2.3.att. redzams, ka vispopulārākās šķirnes ir Šarolē (ŠA) un Limuzīnas (LI), kā arī to krustojumi. Kas izskaidrojams ar to, ka šīs šķirnes ir iecienītas pasaulē ar to salīdzinoši augsto dzīvsvara pieauguma tempu. Jaunlopi šajā svara kategorijā (no 250-300 kg), galvenokārt, tiek eksportēti uz Turciju, jo Turcijas tirgus patreiz nodrošina visaugstākās iepirkuma cenas. Kā redzams vidējā cena ir 3,00 eiro robežās dzīvsvārā. Ir vērojama pieaugoša tendence – cenas kopš 2015.gada 15.janvāra par ŠA un LI šķirnes jaunlopiem ir palielinājušās vidēji par 22%. Vidējā ŠA un LI jaunlopu cenas ir attiecīgi – 3,09 un 3,08 EUR dzīvsvārā (par kg). Dzīvu liellopu ievadmuīta Turcijā uz doto brībi no ES valstīm ir 15%. Saskaņā ar Turcijas valdības izdoto veterināro sertifikātu dzīvu liellopu izmportam no Latvijas, jaunlopi nedrīkst būt vecāki par 12 mēnešiem, pretējā gadījumā tie tiek uz Turcijas robežas konfiscēti. Izsoļu namā tiek piedāvāti arī lielāki jaunlopi (līdz 1 gada vecumam), taču tie paredzēti ES tirgum – pēc autores novērojumiem, visbiežāk tā ir Holande un Vācija.

Visaugstākās liellopu izsoļu nama cenas apskatītajā laika posmā ir bijušas SA jaunlopiem svara kategorijā no 200-250 kg izsolē, kura norisinājās 2015.gada 9.jūnijā, sasniedzot vidējo cenu 3,68 EUR par dzīvsvara kg (Sk.8.pielikumu). Taču lauksaimnieku interesēs ir pārdot jaunlopus pēc iespējas lielākā svarā, kā arī tas ir labāk, ņemot vērā veterināros aspektus (dzīvnieku veselību ietekmējošie faktori). Kopumā par LI un SA šķirnes jaunlopiem, labākās cenas ir svara kategorijā no 200-400 kg. Savukārt zemākās ir jaunlopiem/liellopiem, kuri ir pārsnieguši 400 kg, kas ir zem 2,00 EUR. Lai uzskatāmāk attēlotu SA un LI šķirņu izoles

¹²⁴ Liellopu izsoļu nams. *Buļļu izsoles rezultāti*. (skatīts: 10.04.16) Pieejams: <http://liellopuizsoles.lv/lv/izsoles-rezultati/bulliem>

nama rezultātus pa svara kategorijām, autore ir aprēķinājusi vidējās cenas kopš 2015.gada līdz šā gada martam. Sk.2.4.att.

2.4.att. Latvijas liellopu izsoļu nama rezultāti Latvijā 2015.-16.gadā, SA un LI šķirņu vidējie rezultāti katrā svara kategorijā, EUR/kg dzīvsvārā, tekošajās cenās (autoreis veidots pēc Latvijas liellopu izsoļu nama datiem)¹²⁵

2.4.att. redzams, ka SA vidējās cenas ir augstākas nekā LI jaunlopiem, izņemot svara kategorijas no 250-300 un 300-350 kg. Svara kategorijā no 250-300 kg abām šķirnēm vidējās cenas ir vienādas. Savukārt SA jaunlopu/liellopu cenas, kuri ir svarā sākot no 400 kg un vairāk, cenas ir ievērojami augstākas – par 68% jeb 72 eiro centiem. Ir grūti viennozīmīgi apgalvot, ka kāda no šīm kategorijām ir konkurētspējīgāka. Lai to noteiktu, svarīgi būtu ņemt vērā pašizmaksu, kā arī produktivitāti. Produktivitāte ir atkarīga gan no šķirnes īpatnībām, gan no lopbarības kvalitātes. Savukārt lopbarības kvalitāti ietekmē lauksaimniecībā izmantojamās zemes atbilstība un auglība, kas ir mainīga Latvijas novados. Taču ir skaidri redzams, ka kopumā SA jaunlopu/liellopu iepirkuma cenas izsoļu namā ir augstākas.

2.2.ES un Latvijas lopkopības nozares salīdzinošā analīze

ES-28 kopējā LIZ platība ir 174,351 milj. ha, no kuras tikpat kā puse atrodas četrās ES dalībvalstīs – Francijā (15,9%), Spānijā (13,4%), Apvienotajā Karalistē (9,8%) un Vācijā (9,6%).¹²⁶

¹²⁵ Liellopu izsoļu nams. *Bullu izsoles rezultāti*. (skatīts: 10.04.16) Pieejams: <http://liellopuizsoles.lv/lv/izsoles-rezultati/bulliem>

¹²⁶ EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. 40.lpp. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

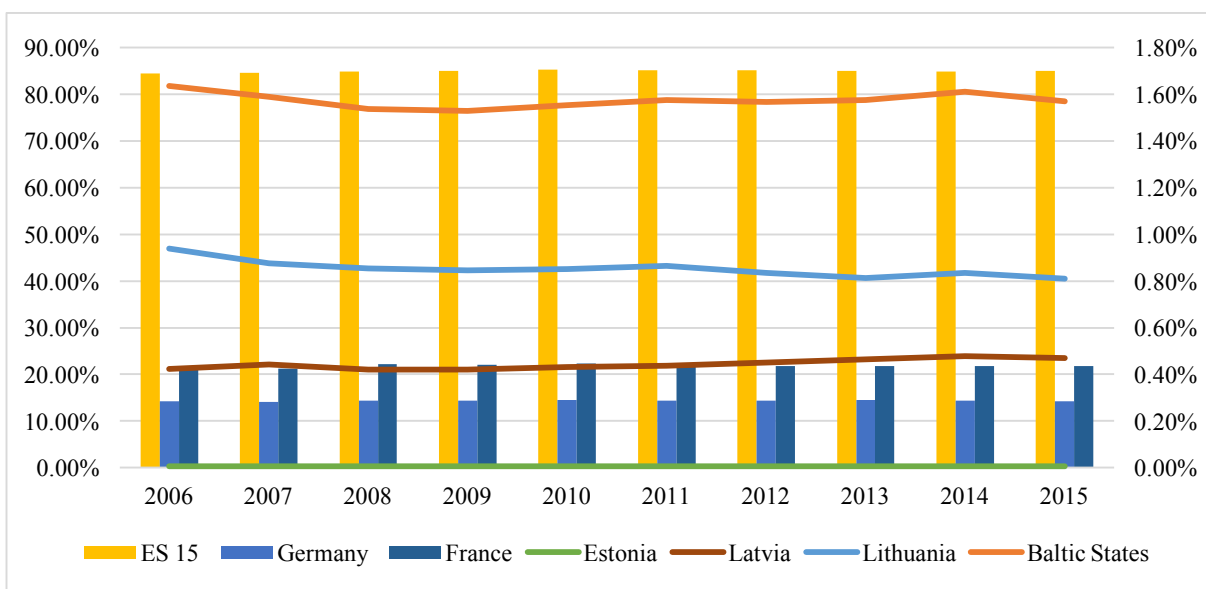
2014.gadā ES-28 gaļas liellopu produkcija vērtības izteiksmē veido 8,1% no kopējās lauksaimniecības produkcijas un 18,8% no dzīvnieku produkcijas, neņemot vērā dzīvnieku izcelsmes produktus (piemēram, pienu).¹²⁷

Lielākā daļa gaļas liellopu ganāmpulku atrodas četrās ES dalībvalstīs: Francijā (34,4%), Spānijā (15,2%), Apvienotajā Karalistē (12,8%) un Īrijā (8,7%). Kopā šajās valstīs atrodas vairāk kā 70% Eiropas gaļas liellopu ganāmpulku.¹²⁸

Apskatot kopējo liellopu skaita dinamiku ES uz kārtēja gada decembri, secināms, ka ES-28 uz 2015.gada decembri ir bijuši 89,114 milj. liellopu, no kuriem 85% jeb 75,679 milj. atrodas ES-15. Visvairāk liellopu ir Francijā, Vācijā un Lielbritānijā (skat.9.pielikumu). Taču arī ģeogrāfiskā platība šajās valstīs ir lielāka, piem. nekā Baltijas valstīs, līdz ar ko kopējais valsts sniegums ir ievērojamāks. 2015.gadā Francijā reģistrēti 19,386 milj., Vācijā – 12,635 milj. un Lielbritānijā – 9,789 milj. liellopu. Runājot par Eiropu, šeit jau aiz Francijas ierindojas Turcija ar 14,127 milj. liellopiem (2015.g.). Turpinājumā aiz Lielbritānijas ierindojas Īrija (6,422 milj.), Spānija (6,182 milj.), Itālija (6,155 milj.) un Polija (5,762 milj.). Labs sniegums ir Holandei (4,315 milj.) – kā mazai valstij. Holandē ir populāra teļu un jaunlopu gaļa. Un lielākā daļa Latvijas jaunlopu vecumā līdz 1,5 mēnesim tiek eksportēti uz Holandi, kur tie tiek tālāk tiek nobaroti līdz gada vecumam. Turpretim, vismazāk liellopu ir Maltā (15,02 tūkst.), Kiprā (61,39 tūkst.) un Luksemburgā (200,64 tūkst.). Baltijas valstu sniegums uz ES vidējā ievērojami atpaliek. Saprotams, ka Baltijas valstīm ir grūti nodrošināt nepieciešamo apjomu, lai iekarotu eksporta tirgus. Turpinājumā attēlota liellopu skaita dinamika ES-15, Francijā, Vācijā un Baltijas valstīs procentos no liellopu skaita ES-28 uz kārtējā gada decembri. Sk.2.5.att.

¹²⁷ Eurostat datu bāze. *Meat production statistics*. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Meat_production_statistics

¹²⁸ Turpat

2.5.att. Liellopu skaita dinamika ES un Baltijas valstīs, % no ES-28 kopējā, kreisā ass - sagrupētā joslu diagramma (ES-15, Vācija, Francija), labā ass - līknes veida grafiks (Igaunija, Latvija, Lietuva un Baltijas valstis kopā), 2006.-2015.g. (autore veidots pēc Eurostat datiem)¹²⁹

Kā redzams Baltijas valstu sniegums kopā sasniedz tikai aptuveni 1,60% no ES-28 kopējā skaita (labā ass, līkne Baltic States). Uz 2015.gada decembri Latvijā bija 419 tūkst. liellopi, Lietuvā un Igaunijā – attiecīgi 722,6 un 256,2 tūkst. Savukārt Francijā un Vācijā atrodas attiecīgi aptuveni 22% un 14% liellopi no ES-28. Lietuvā tendence ir lejupejoša, turpretim Latvijā un Igaunijā – augšupejoša. Procentuālās izmaiņas uz 2015.gadu attiecībā pret 2006.gadu ir – Lietuvā – samazinājums par 14%, Latvijā - pieaugums par 0,3% un Igaunijā – pieaugums par 5%. Kopumā ES-28 un ES-15 dinamika ir samērā vienmērīga, izņemot 2010.gadu, kur ES-28 ir samazinājums par 2,2% un ES-15 – 1,8% (Sk.10.pielikumā liellopu skaita procentuālās izmaiņas attiecībā pret iepriekšējo gadu). Ko galvenokārt ietekmēja liellopu skaita samazinājums Rumānijā par 20,3%, Itālijā par -9,5%, Maltā par -8,1%, Īrijā par -5%. Kopumā vērtējot, secināms, ka ES lopkopības nozarē grūtāk ir klājies laika periodā no 2007-2011.gadam, proti, liellopu skaits ir samazinājies. “Laika posmā no 2007. līdz 2014.gadam ES-28 gaļas šķirnes govju skaits samazinājās par 4%, no 12,5 līdz 12,0 miljoniem dzīvnieku. ES 15 vietām samazinājums sasniedza pat 6%.”¹³⁰ Lielākajā daļā dalībvalstu, sākot ar 2012.gadu vērojams atkal pieaugums, ar katru gadu liellopu skaitam palielinoties.

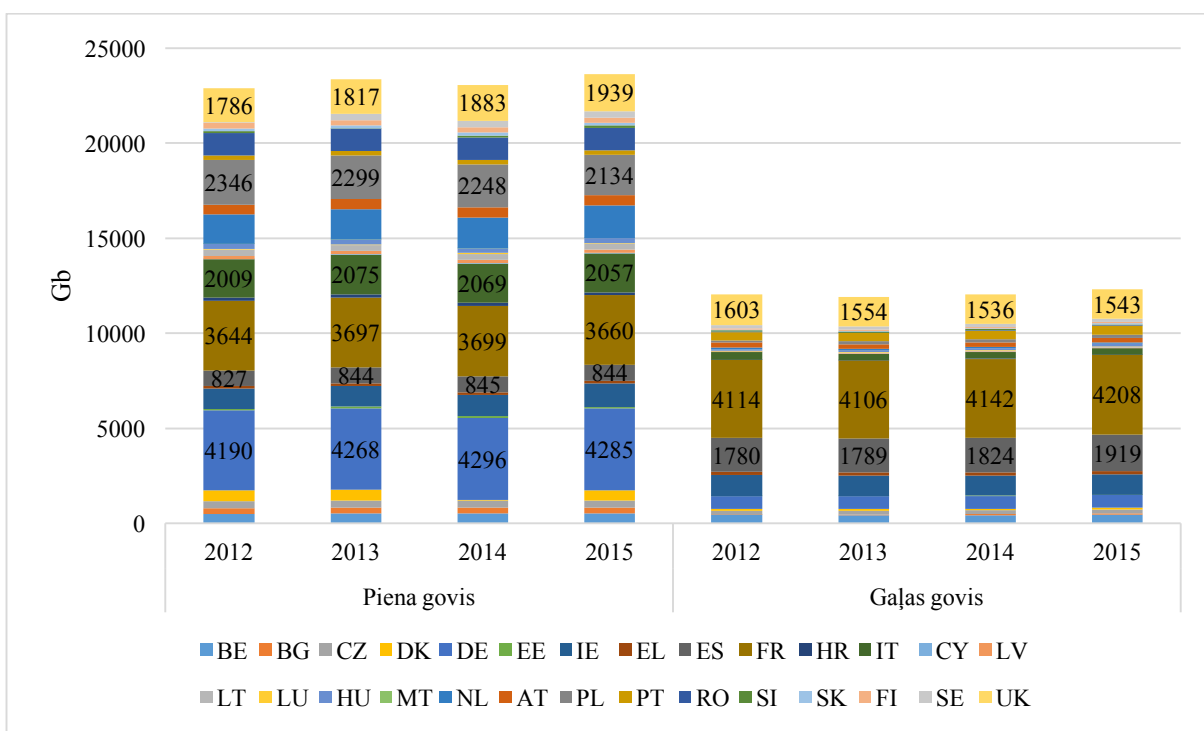
Pēc autores viedokļa, Baltijas valstīm vajadzētu kopīgi apvienoties un raudzīties pēc eksporta iespējām. Taču pagaidām šķērslis ir vienota datu bāze, lai veiktu eksportu attiecīgi trešo valstu prasībām saskaņā ar veterinārajām prasībām (sertifikātu), kuras, piem., Turcijai ir

¹²⁹ Eurostat datu bāze. Liellopu skaits Eiropā. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

¹³⁰ Eurostat datu bāze. Meat production statistics. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Meat_production_statistics

atrunātas ar katru valsti individuāli. ES mērogā tas ir pieņemami, jo katrā valstī ir savādākas problēmas un slimības, taču Baltijas reģions ir salīdzinoši mazs un slimības arī pamatā ir vienas un tās pašas (salīdzinoši mazāk kā lielajās ES dalībvalstīs, jo ir mazāka dzīvnieku rotācija, taču pēdējo gadu laikā rotācija ir pieaugoša (iegādājoties vaislas dzīvniekus no ES)), tādēļ, pēc autores domām, Baltijas reģionam būtu vēlams apsvērt iespējas apvienoties, kā rezultātā ieguvējas būtu visas Baltijas valstis. Tomēr, autoresprāt, visvairāk uz doto mirkli cieš Latvijas ražotāji, jo latvieši ir salīdzinoši mazāk patriotiski nekā lietuvieši un igauņi. Jo pretstatā latviešiem, igauņi un lietuvieši atbalsta vietējos produkciju un labprāt piemaksās vairāk, lai veicinātu un atbalstītu vietējos ražotājus.

Lai noteiktu, cik liela daļa no kopējā govju skaita ir gaļas šķirnes govys, turpinājumā autore ir izveidojusi grēdoto joslu diagrammu ar govju skaita dinamiku, sadalījumā pēc to veida – piena govys vai gaļas šķirnes govys. Sk.2.6.att.

2.6.att. Govju skaita dinamika ES-28, tūkst. dzīvnieki (gb), 2012.-2015.g. (autore veidots pēc Eurostat pārskata datiem par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli)¹³¹

2.6.att. redzams, ka ES-28 kopumā gandrīz uz pusi vairāk nodarbojas ar piena lopkopību. Gaļas liellopu audzēšana nav tik populāra, kaut gan klimatiskie apstākļi ir atbilstoši un pat labvēlīgi, salīdzinājumā ar Tuvo Austrumu valstīm. Gaļas liellopu govys visvairāk ES ir Francijā, Spānijā, Lielbritānijā un Īrijā – attiecīgi 2015.gadā 4,2 milj., 1,9 milj., 1,5 milj. un 1 milj. dzīvnieku. Kopumā ES 2015.gadā bija 12,3 milj. gaļas šķirnes govys un 23,6 milj. piena šķirnes govys. Neskatoties uz 2014.gadā ieviesto Krievijas embargo, pienkopības nozarē vērojama pieaugoša

¹³¹ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 17.marts 2016.g. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

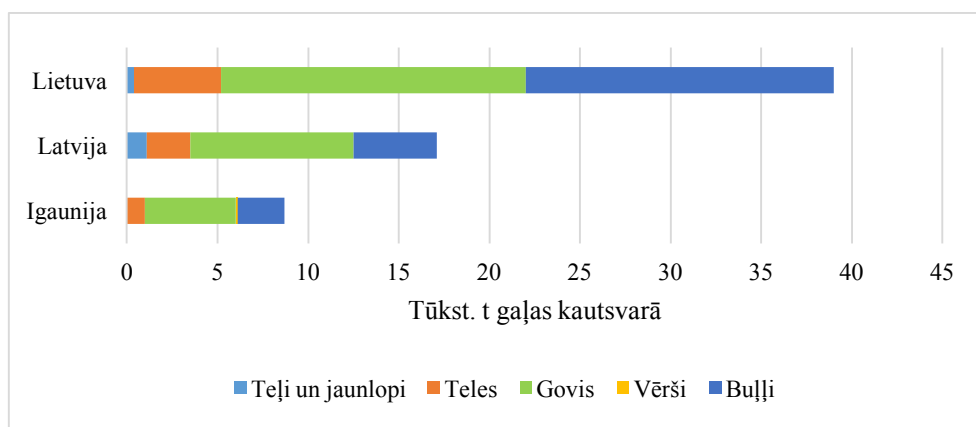
tendence – pieaugums 0,3% 2015.gadā attiecībā pret 2014.gadu. Taču gaļas lopkopībā pieaugums ir 2,2%. Vēl ir pārāgi, lai veiktu secinājumus, ka tas saistīts ar piena lopkopības krīzi. Taču redzams, ka gaļas lopkopības nozares sniegums uz 2015.gadu ir augstākais pēdējo četru gadu laikā.

Kopumā ES-28 2014.gadā saražoja 7,3 milj. tonnas liellopu gaļas (kautsvarā). Francija (19,1%), Vācija (17,0%) un Lielbritānija (13,7%) kopā saražoja tikpat kā pusi (49,8%) no kopējās ES-28 liellopu gaļas saražotās produkcijas. Un pieauguma temps šajās valstīs bija lielāks nekā iepriekšējā gadā – attiecīgi Lielbritānijā (3,4%), Vācijā (2,4%) un Francijā (1,5%). Vidējais liellopu gaļas pieauguma temps ES-28 starp 2013.un 2014.gadu ir 1,3%.¹³² Laika posmā no 2009.-2014.gadam gaļas produkcija no telēm un buļļiem samazinājās gan ES-28 (-7%), gan ES-15 (-8%). Tomēr ir palielinājies teļa gaļas (vecumā līdz 8 mēnešiem) un jaunlopa gaļas (vecumā no 8-12 mēnešiem) apjoms – ES-28 aptuveni par 4% un ES-15 par 6%. Tajā pašā laikā ir pieaudzis vidējais kautsvars - pieaugušiem liellopiem (vecumā no viena gada un vairāk) par 3% un teļiem un jaunlopiem par 7%. Salīdzinājumā ar cūkgaļas ražošanu, liellopu gaļas ražošanā ir ilgāks ražošanas cikls, barības efektivitāte ir zemāka un, ņemot vērā lielo daudzveidību, vērtība atsevišķiem dzīvniekiem ir augstāka. Turklāt dzīvnieku kaušanai raksturīga īpaši liela daudzveidība (barošanas režīms, vecums, piena vai gaļas šķirne), kas padara ražošanas sistēmu vēl sarežģītāku. Visi šie faktori negatīvi ietekmē peļņu, līdz ar ko šī sektora rentabilitāte ir zema. Arī patērētāju pirktspēja ir svarīgs faktors, kas nosaka gaļas patēriņa līmeni. It īpaši tas ir manāms jaunlopa un teļa gaļas jomā, kur cenas ir ievērojami augstākas nekā cūkgaļai un mājputnu gaļai. Tas izskaidro patērētāju rīcību, kādēļ biežāk tiek dota priekšroka cūkgaļai un mājputnu gaļai.¹³³

Turpinājumā autore attēlojusi Baltijas valstu liellopu un teļa gaļas saražotās produkcijas apjomu pēc liellopu veida 2014.gadā. Sk.2.7.att.

¹³² EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. 95.lpp. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

¹³³ Eurostat datu bāze. *Meat production statistics*. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Meat_production_statistics

2.7.att. **Baltijas valstu liellopu un teļa gaļas saražotā produkcija pēc liellopu veida, tūkst. t kautsvārā, 2014.g.** (autore veidots pēc CSB lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības statistikas 2015.gada pārskata datiem) ¹³⁴

2.7.att. redzams, ka Baltijas valstīs visvairāk liellopu gaļas produkcija tiek saražota Lietuvā – 39,1 tūkstoši tonnas kautsvārā. Latvijas sniegums atpaliek vairāk kā uz pusi, kas ir 17 tūkstoši tonnu. Savukārt Igaunija saražo vien 8,9 tūkstoši tonnu. Jāatzīmē, ka šie dati atspoguļo tikai produkciju, kura ir tikusi nokauta kautuvēs, šie dati neatspoguļo dzīvus eksportētus dzīvniekus. Lai gan Baltijas valstīs ir dzīvju liellopu eksportētājas, arī vietējā tirgū ir pieejama buļļu gaļa, kas liecina par to, ka ne visi teļi un jaunlopi tiek eksportēti dzīvā veidā. Tas vairāk attiecināms uz Lietuvu, jo nokauto buļļu skaits ir mazliet lielāks nekā govju, jo Lietuvai ir dzīvju jaunlopu importa aizliegums Turcijā. Taču nav zināms vai šī gaļa paliek vietējā tirgū vai tiek eksportēta. Savukārt Latvijā un Igaunijā šī proporcija ir citāda nekā Lietuvā, proti, vietējās kautuvēs visvairāk tikusi saražota govju gaļa. Savukārt buļļu kautķermeņa svars ir mazliet vairāk kā puse no saražotā govju kautķermeņa apjoma. Kas liecina par to, ka šajās valstīs teļi, jaunlopi un liellopi tiek eksportēti dzīvā veidā. Vēršu gaļa tikusi saražota tikai Igaunijā, taču tikai 100 tonnu apmērā, kas ir salīdzinoši maz, turpretim Lietuvā un Latvijā vēršu gaļas nav. Piemēram, Lielbritānijā un Īrijā ir visvairāk saražots vēršu gaļas ES-28, kas ir attiecīgi 361,6 un 217,1 tūkstoši tonnas kautsvara (Sk.11.pielikumu). Piemēram, Holande ir vienīgā ES-28 valsts, kura lielākoties ražo teļu un jaunlopu gaļu – 2014.gadā 57% no kopējā vai 217,2 tūkstoši tonnu jeb 22% no kopējās saražotās teļa un jaunlopu gaļas ES-28.¹³⁵ Holande jau vairāku gadu garumā uzpērk no Latvijas (un Baltijas) piena šķirņu un krustojumu teliņus. Tālāk Holandē tie tiek nobaroti un nokauti zem gada vecuma. Taču vislielākā teļa un jaunlopa gaļas ražotāja 2014.gadā ir bijusi Spānija, saražojot 237,6 tūkstoši tonnu jeb 24% no kopējā saražotā apjoma ES-28.¹³⁶ Teļa gaļa tiek iegūta no jaunlopiem, kas jaunāki par vienu gadu (teļi un jaunlopi). Liellopu gaļa

¹³⁴ EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. 96.lpp. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

¹³⁵ Turpat, 97.lpp.

¹³⁶ Turpat, 97.lpp.

tiek iegūta no liellopiem, kas vecāki par vienu gadu. Liellopu gaļa galvenokārt tiek ražota no gaļas liellopu šķirnēm, taču var tikt iegūta arī no piena šķirnes liellopiem. Vīriešu dzimtes teļi no piena govīm nevar tikt izmantoti piena iegūšanai un tādēļ lielākoties tiek izmantoti teļa gaļas ražošanai. Mazāk kā divas trešdaļas saražotās liellopu gaļas ES-28 2014.gadā iegūta no buļļiem (33%) vai govīm (30%). Un daudzās ES dalībvalstīs šī proporcija bija pat lielāka. Tomēr Īrijā un Lielbritānijā lielākā daļa (attiecīgi 65% un 68%) saražotās liellopu gaļas 2014.gadā tika iegūta no telēm (vairāk kā gadu vecas sieviešu dzimtes pārstāves, kuras nav dzemdējušas) un vēršiem (vairāk kā gadu veciem kastrētiem buļļiem).¹³⁷

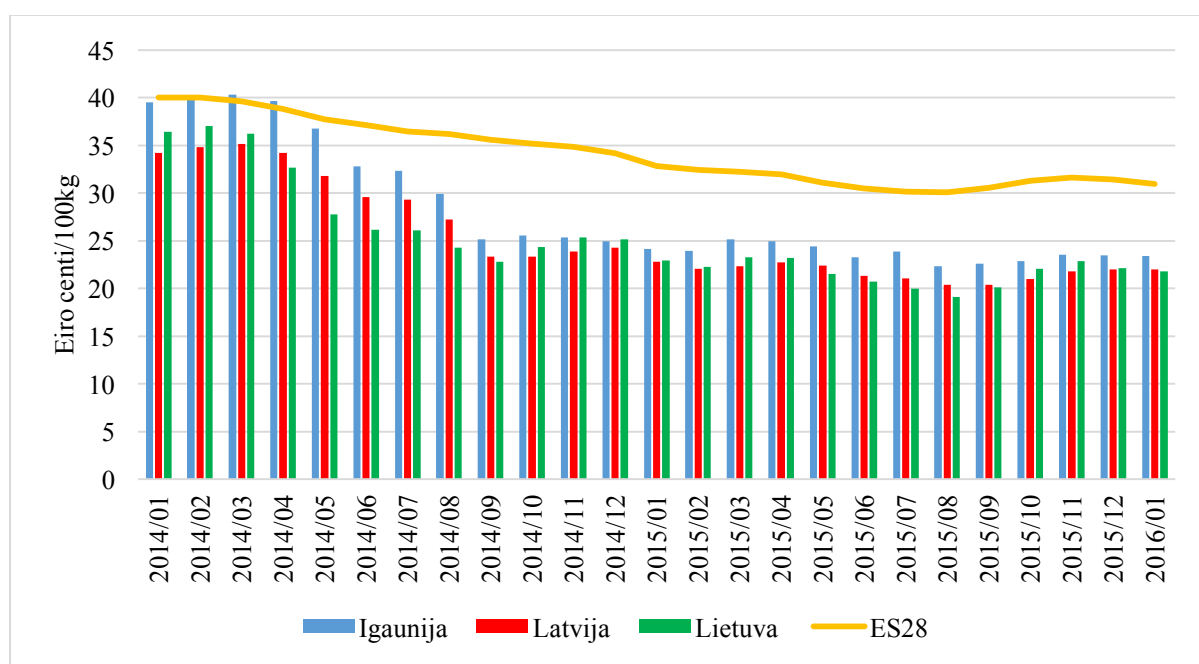
Lai novērtētu situāciju pienkopības nozarē, turpinājumā autore pievēršas pienkopības nozarei un piena iepirkuma cenu analīzei. Uz 2016.gada janvāri vidējā piena iepirkuma cena no ražotāja ES-28 bija 30,95 EUR/100 kg piena. (Skat.12.pielikumā līknes garfiku ar ES vidējām svaigpiena iepirkuma cenām no ražotāja pa mēnešiem). Taču cenas katrā valstī ir salīdzinoši ļoti atšķirīgas. Vairākums ES valstīs kopš 2014.gada piena iepirkuma cena lejupejoša, izņemot Kipru un Maltu, kur ir visaugstākās cenas ES (Kiprā – robežās no 0,55-0,58 eiro/100 kg, Maltā no 0,43-0,49 eiro/100 kg). Kiprā piena iepirkuma cena uz 2015.gada decembri ir palielinājusies par 5% attiecībā pret 2014.gada decembri, savukārt Kiprā – par 1%. Šīs abas valstis ir ar ierobežotiem dabas resursiem, līdz ar ko lopkopības produkcijai ir ievērojami augstākas cenas. Aiz Maltes un Kipras seko Grieķija un Somija. Savukārt viszemākās cenas ir Baltijas valstīs, kur savukārt viszemākās cenas uz 2016.gada janvāri ir bijušas Lietuvā (0,2182 eiro), kam seko Latvija (0,22 EUR/100 kg) un Igaunija (0,234 EUR/100 kg). Lai gan piena iepirkuma cenas ir katru mēnesi mēreni svārstījušās, ir redzams, ka piena iepirkuma cenu kritums ir sācies jau pirms Krievijas īstenotajām sankcijām. Kas izskaidrojams ar notikumiem globālajā tirgū, it īpaši ar pieprasījuma mazināšanos Ķīnas tirgū. Savukārt 2014.gada beigās ES ražošana kļuva mazāk dinamiska saistībā ar piena kvotu režīmu, kurš bija spēkā līdz 2015.gada martam. Taču ir redzama tendence, ka ar 2015.gada pēdējo ceturksni cenas sāk virzīties augšup. Kas varētu liecināt par tirgus stāvokļa stabilizēšanos, kā arī jaunu noieta tirgu uzrašanos. Tajā pašā laikā ES lauksaimnieki ir nemierīgi. ES Lauksaimniecības komisārs Fils Hogans, atbildot uz sarīkotajiem lauksaimnieku nemieriem, sagatavojis priekšlikumus krīzes problēmu risināšanai. “Hogans cenšas atjaunot piena tirgus līdzsvaru: ieviešot brīvprātīgu piena piegādes kontroli uz laiku, lai risinātu pārprodukcija tirgū “smagas nelīdzsvarotības” periodā. ES piekrīt palielināt valsts atbalstu.¹³⁸” “Arī 11 lauksaimniecības lobiji no Igaunijas, Lietuvas un Latvijas nosūtīja kopīgu aicinājumu ES izpildvarai, prasot

¹³⁷ EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. 95.lpp. (skatīts: 19.04.16) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

¹³⁸ LOSP. KLP aktualitātes (14/03/16). (skatīts: 27.03.16) Pieejams: <http://www.losp.lv/node/3855>

papildu ārkārtas tiešo atbalstu lauksaimniekiem, kā arī norādot, ka nepieciešama virkne citu atbalsta pasākumu, piemēram, eksporta kredītus, apgalvojot, ka tas ir nepieciešams, lai novērstu “bankrota vilni” Baltijas valstīs. Kopīgā vēstulē komisāram Filam Hoganam pirms Lauksaimniecības padomes 14. martā, lobīji norāda, ka Baltijas saimniecības “joprojām cieš nopietnas sekas Krievijas embargo dēļ, eksporta tirgus zaudēšanas dēļ un svārstībām globālajos tirgos”. Autori norāda uz aprēķinātiem nekompensētajām zaudējumiem no 2014.augusta līdz 2016.augustam - 223 miljonu EUR apmērā Lietuvas piena nozarei, 67 milj.EUR (Igaunijas pienam) un 96 milj.EUR (Latvijas pienam).”¹³⁹

Lai uzskatāmi redzētu Baltijas valstu vidējo piena iepirkuma cenu līmeni salīdzinājumā ar ES-28 valstu vidējo līmeni, turpinājumā autore ir attēlojusi sagrupēto joslu diagrammu. Sk.2.8.att.

2.8.att. Vidējo svaigpiena iepirkuma cenu dinamika Baltijas valstīs pa mēnešiem salīdzinājumā ar ES-28 vidējo līmeni, eiro centi/100 kg, 2014.-2016.g.janv. (autore veidots pēc EK datiem)¹⁴⁰

2.8.att. redzams, ka 2014.gada sākumā svaigpiena vidējās iepirkuma cenas Igaunijā ir bijušas vienā līmenī ar ES-28 vidējo līmeni, kas ir 0,39-0,40 eiro. Sākumā Latvijā bija viszemākās cenas, taču ar 2014.gada aprīli Lietuvas cenas kritās, līdz ar ko Latvijā cenas bija augstākas. Piena iepirkuma cenu kritums arī Baltijas valstīs ir sācies 2014.gada aprīļa/maiņa mēnesī. (Sk.12.pielikumā) Interesanti ir tas ka Igaunijā idējais piena izslaukums no govīm, kas raksturo produktivitāti, ir ievērojami augstāks nekā Latvijā un Lietuvā. Piem., 2014.gadā vidējais

¹³⁹ LOSP. KLP aktualitātes (09/03/16). (skatīts 16.03.16.) Pieejams: <http://www.losp.lv/node/3848>

¹⁴⁰ EK. Piena tirgus observatorija. (skatīts 03.03.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-raw-milk-prices_en.pdf

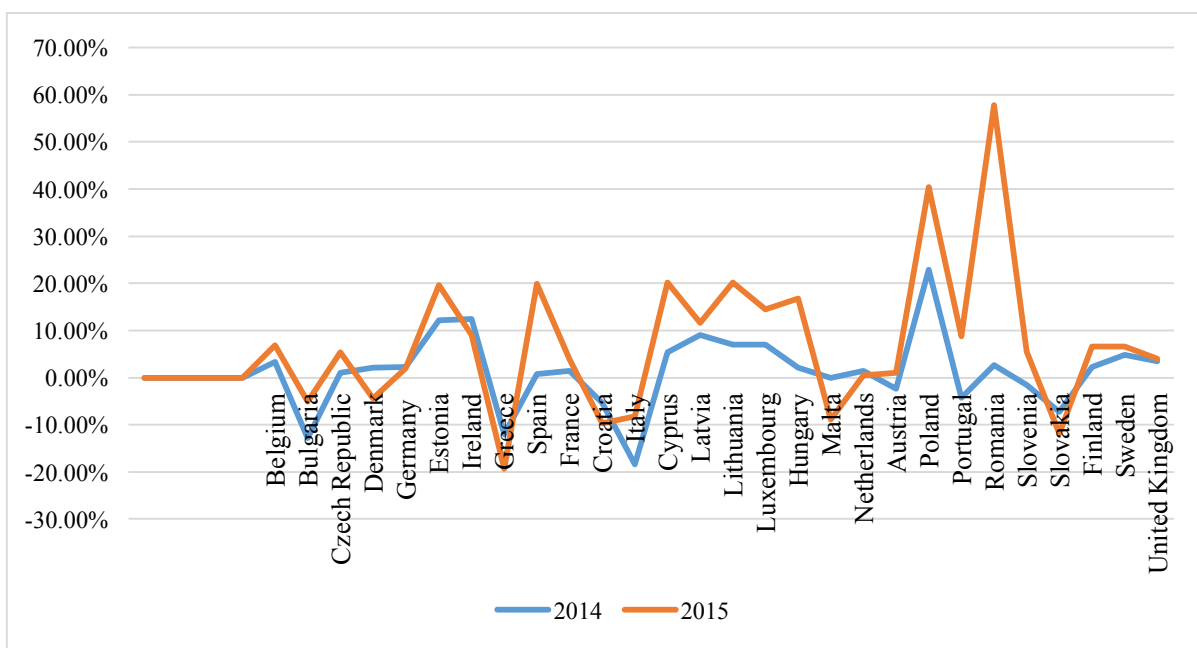
izslaukums no govju Latvijā bija 5812 kg, Lietuvā – 5665, bet Igaunijā – 8266¹⁴¹, kas ir par 42% vairāk nekā Latvijā. Līdz ar ko secināms, ka Igaunijas piena lauksaimniecību piena krīze skar mazāk, jo augstāks piena izslaukums no govju nozīmē, ka fiksētās izmaksas ir zemākas (mainīgās izmaksas, autoresprāt, ir augstākas, jo visticamāk govju tiek barotas ar kvalitatīvāvu lopbarību, taču līdz ar to pastāv iespēja, ka medicīnas izdevumi ir zemāki, jo dzīvnieki ir veselīgāki), kā arī piena iepirkuma cenas ir augstākas. Kopumā rezumējot piena iepirkuma cenas no ražotāja ES-28, jāsecina, ka ir pārsteidzoši lielas cenu starpības.

Piena lopkopības nozares attīstības prognozes pēc OECD, FAO (prognozes pasaulei) un EK (prognozes Eiropai) ilgtermiņā ir salīdzinoši pozitīvas (situācija pienkopības nozarē stabilizēsies) un apgalvo, ka līdz 2025.gadam uz pasaules iedzīvotāju skaita pieauguma rēķina, pieprasījums pēc piena produktiem pieaugs. Runājot par ES, svaigpiena iepirkuma cenas mēreni pieaugs un cenu pieaugums būs saskatnīgs ar industriālo piena produktu cenām pasaules tirgū. ES piena piegādes līdz 2025.gadam palielināsies par 1% uz iekšējā pieprasījuma pieauguma un pasaules importa apjoma pieauguma pamata, ko savukārt veicinās iedzīvotāju skaita pieaugums un uztura ieradumu maiņa pasaulē. ES piena patēriņš pieaugs galvenokārt uz siera rēķina. Taču piena nozares tālāka attīstība ES atkarīga no eksporta iespējām, jo izaugsme iekšējā tirgū ir ierobežota dēļ piepildījuma. Tajā pašā laikā attīstības valstīs mainoties ēšanas paradumiem, vairāk tiks patērēts piens un piena produkti, radot pieprasījumu pēc tiem. Par cik ES ir atradusi un turpina meklēt jaunus piena noieta tirgus, Krievijai pārtraucot importa aizliegumu no ES, paredzams, ka atgūt varēs tikai pusi no iepriekšējā eksporta.¹⁴²

Piena un gaļas lopkopības ir saistītas. Šīs abas sugas tiek krustotas, kā rezultātā iegūti krustojumi, kuri pāris paaudžu laikā (aptuveni 4 paaudzes – 6-7 gadi) var pilnībā mainīt šķirni. Piem., 2/3 liellopu gaļas nāk no piena liellopiem/jaunlopiem. Kā viens no variantiem kā mainīt novirzienu ir pienkopības saimniecībām pāriet uz gaļas liellopu audzēšanu un otrādi. Protams, šķirne var zaudēt savas īpatnības un produktivitāte var samazināties (attiecīgi pēc šķirnes un mērķa). Lai noteiktu kā pienkopības nozares krīze atspoguļojas ES lopkopības nozarē kopumā, turpinājumā autore piedāvā līknes garfīku ar nokauto govju skaita izmaiņām attiecībā pret 2013.gadu, kas uzskatāmi atspoguļo situāciju, jo krīzes apstākļos lauksaimnieki ir spiesti samazināt vai pat likvidēt saimniecības. Tas ir dabisks process kā notiek tirgus pašregulēšanās. Sk.2.9.att.

¹⁴¹ LR Centrālā statistikas pārvalde. *Latvijas lauksaimniecība 2015*. 56.lpp. (skatīts 16.03.16.) Pieejams: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_26_latvijas_lauksaimnieciba_2015_15_00_lv_en.pdf

¹⁴² LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. (skatīts 16.05.16.) Pieejams: <http://www.lf.lv/getfile.php?id=806>

2.9.att. Nokauto govju skaita izmaiņas ES-28 2014. un 2015.g. salīdzinājumā ar 2013.gadu, % (2013=2014,2015) (autores veidots pēc Eurostat datu bāzes datiem) ¹⁴³

2.9.att. kā atskaites gads tika ņemts 2013.gads, kad nozarē vēl valdīja salīdzinoši labvēlīgi apstākļi un ar 2014.gadā Krievijas īstenotajām sankcijām lopkopības nozare piedzīvoja krīzi. Attēlā redzams, ka vairākums valstu nokauto govju skaits ir pieaudzis attiecībā pret 2013.gadu. Visvairāk nokauto govju skaits ir pieaudzis 2015.gadā Polijā (40%) un Rumānijā (58%), Spānijā (20%), Igaunijā (20%), Kiprā (20%), Lietuvā (20%), Ungārijā (17%) un Luksemburgā (15%). Pretēja tendence vērojama Dānijā, Grieķijā, Horvātijā, Maltā un Slovākijā. Savukārt Čehijā, Vācijā, Francijā, Nīderlandē, Austrijā un Lielbritānijā izmaiņas procentuāli ir niecīgas (zem 5%). Autoresprāt, pienkopības nozarē izdzīvos spēcīgākās valstis, kā arī lielākās un produktīvākās saimniecības. Liela nozīme ir spēcīgiem kooperatīviem, jo tie palīdz apgūt un iekarot eksporta tirgus (nodrošinot kvantitāti un cenu stabilitāti), samazināt kopējās izmaksas un pamatojoties uz iepriekš minēto, paaugstināt produktivitāti. Piemēram kooperatīvi var saņemt ievērojami lielāku atbalstu/līdzekļus no ES fondiem. Secināms, ka vismazāk ir cietušas produktīvākās un ekonomiski spēcīgākās valstis. Iepriekš bija paredzams, ka piena kvotu atcelšana dabīgā ceļā noregulēs tirgu. Taču tajā pašā laikā pienkopībā ir veiktas lielas investīcijas, piesaistot līdzekļus no ES fondiem... Autoresprāt, šo saimniecību bankrotēšana vai likvidēšanās nozīmētu ES līdzekļu izšķērdēšanu. Bez tam nav novērtēts tas, kādu efektu uz lauku reģioniem atstās šo saimniecību likvidēšanās, jo samazināsies reģionu ekonomiskā aktivitāte, samazināsies nodarbinātība un nomaksātie nodokļi, pieaugot bezdarbam. Par cik valsts resursi ir ierobežoti, taču ir zināms, ka patreiz pārējās ES valstis atbalsta savus ražotājus,

¹⁴³ Eurostat datu bāze. *Slaughtering in slaughterhouses – annual data*. (skatīts 16.03.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/apro_mt_pann

arī Latvijai vajadzētu izstrādāt turpmākajiem diviem gadiem stratēģiju. Iepazīstoties ar Latvijas “Piena nozares attīstības virzieniem līdz 2020.gadam”, autore secina, ka pie esošās situācijas Latvijai būs grūti sasniegt definētos mērķus. Piem., mazo saimniecību paplašināšanās, govju ražības palielināšana, kā arī konkurētspējas celšana. Taču ir cerība, paliekot tirgū tikai lielajām saimniecībām, ka tās varēs izdzīvot līdz tirgus noregulēties un iepirkuma cenas pieaugs. Saimniecībām ar augstu ražību un efektīvu aprīkojumu būs vieglāk pārvarēt esošo situāciju.

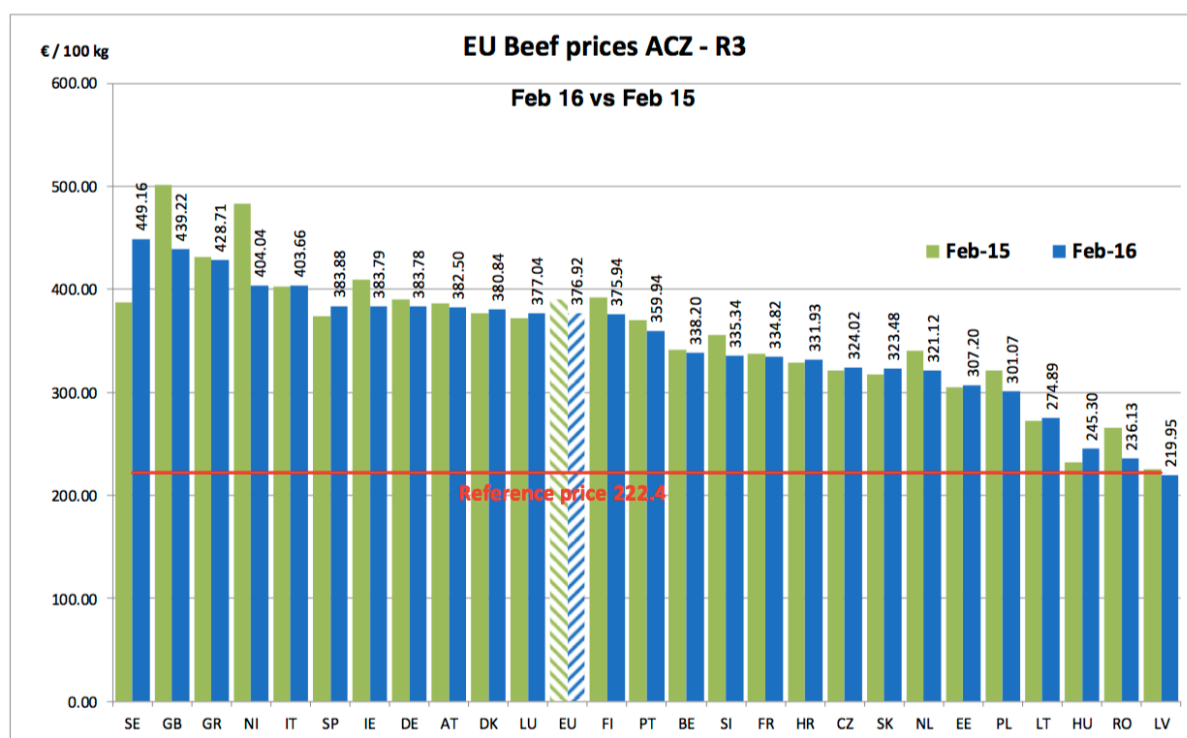
Autores priekšlikumi Latvijas valdībai piena lopkopības nozares stabilizēšanai un krīzes pārvarēšanai ir sekojoši:

1. Ieviest piena produkcijai samazināto PVN likmi 12%, tādējādi veicinot produkcijas noietu vietējā tirgū un mazinot mazo saimniecību nelegālu produkcijas realizēšanu.

2. Noteikt piena cenu grīdu 0,20 EUR/kg svaigpiena pārstrādes uzņēmumiem, tādējādi izspiežot no tirgus neefektīvākos uzņēmumus.

3. Rast iespēju ierobežot Latvijas pārtikas veikalos pārdot citu valstu piena produktus (kā tas ir Igaunijā un Lietuvā).

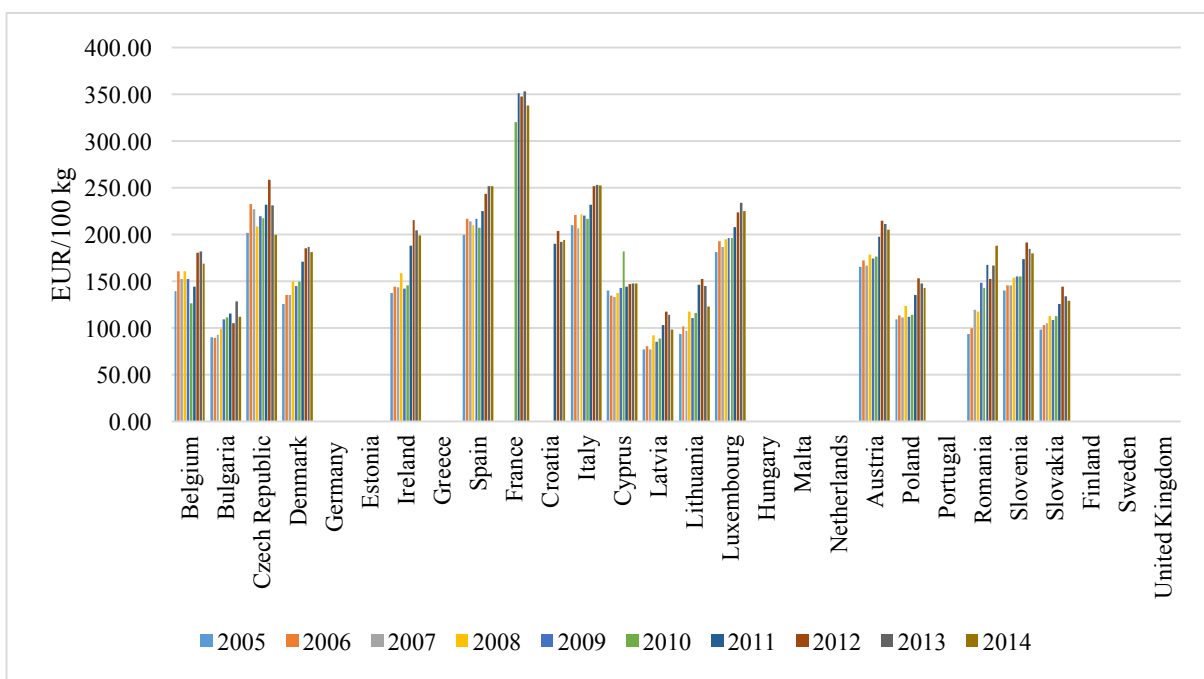
Lai noteiktu kā Latvijas liellopu gaļas iepirkumu cenas izskatās uz ES fona un kādas ir tendences ES kopumā, turpinājumā autore piedāvā sagraupēto joslu diagrammu ar vidējām liellopu gaļas cenām ES. Sk.2.10.att.

2.10.att. ES liellopu gaļas vidējās cenas ACZ-R3 klasēm, EUR/100 kg liemeņa svara, 2015.g.febr. un 2016.g.febr.¹⁴⁴

2.10.att. redzamas vidējās liellopu gaļas cenas uz 2015.gada februāri un 2016.gada februāri, ņemot vērā visas kategorijas. Šie ir statistiskie dati, kuri apkopoti no katras valsts kautuvēm. Kā redzams, uz 2016.gada februāri Latvijā liellopu gaļas iepirkuma cenas ir viszemākās ES – 219,95 EUR/100 kg jeb 2,1995 EUR/kg. Savukārt vidējā cena ES ir 376,94 EUR/100 kg. Kopumā ES cenas salīdzinājumā ar 2015.gada februāri ir mazliet pazeminājušās. Kas izskaidrojams ar to, ka 2015.gada februārī Lielbritānijā un Holandē ir bijis ievērojami augstāks cenu līmenis nekā pārējās ES valstīs. Holande ir viena no lielākajām Latvijas jaunlopu eksporta valstīm. Pateicoties izcilām jaunlopu nobarošanas spējām un zināšanām, Holande ir viena no lielākajām ES liellopu gaļas ražotājām, nodrošinot augstu produktivitāti. Par cik teļi ir kategorija, kas visbiežāk tiek eksportēta, turpinājumā autore attēlo sagrupēto joslu diagrammu ar teļu pārdošanas cenām. Sk.2.11.att.

¹⁴⁴ Eiropas Komisijas pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 17.marts 2016.g. (skatīts 16.03.16.). Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

2.11.att. ES-28 teļu pārdošanas cenas pa valstīm, EUR/100 kg dzīvsvara, nominālajās cenās, 2005.-2014.g. (autores veidots pēc Eiostat datubāzes datiem)¹⁴⁵

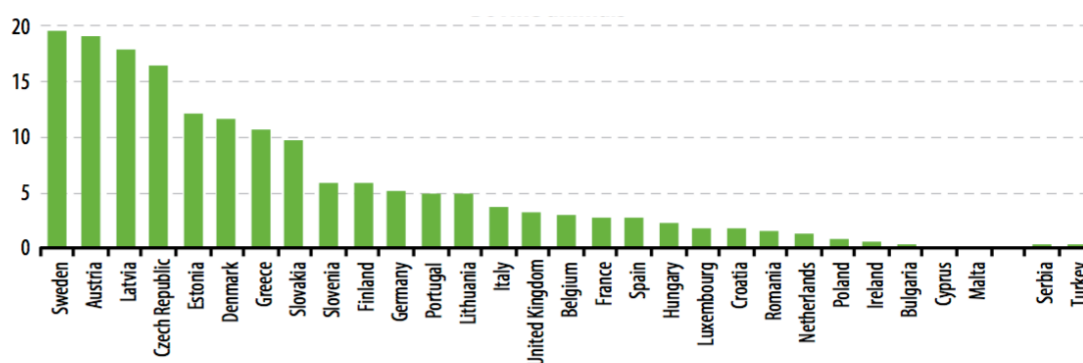
2.11. attēlā redzamas jaunlopu pārdošanas cenas pēc Eiostat datu bāzes apkopotajiem datiem. Kā redzams dati par vairākām valstīm trūkst, līdz ar ko ir grūti analizēt tirgū valdošo situāciju. Taču ir secināms, ka lielākajās liellopu gaļas ražotājvalstīs arī cenas ir salīdzinoši augstākas nekā mazajās ražotāj valstīs. Šeit jāpiemin, ka dati ir apkopoti par visiem teļiem (gan piena, gan gaļas šķirņu) un visticamāk šīs cenas atspoguļo piena šķirnes teļu cenas. Kas izskaidrojams ar šīs nozares specifiku, proti, piena teļi galvenokārt tiek kauti mazi, jo to produktivitāte gaļas ražošanā ir zemāka par gaļas šķirnes teļiem. Redzams, ka Latvijā teļu pārdošanas cenas ir viszemākās. Turpretim, visaugstākās ir Francijā, kas izskaidrojams ar to, ka Francija ir lielākā ražotāja un izceļas ar augstu liellopu kvalitāti (ģenētiku un ražošanas tehniku). Turpretim Latvijā lauksaimniekiem trūkst līdzekļu kvalitatīvai teļu un jaunlopu nobarošanai, tādēļ priekšroka tiek dota teļu eksportam. Kopumā redzams, ka tendence ir pieaugoša – cenas pakāpeniski pieaug. Visaugstākās cenas ir bijušas 2012.gadā, taču ar 2013. un 2014.gadu atkal pakāpeniski samazinoties.

Pamatojoties uz to, ka Latvijā galvenokārt tiek pielietota ekstensīva lauksaimnieciskā ražošana, vide un LIZ Latvijā ir salīdzinoši tīra un brīva no ķīmiskā mēslojuma. Baltijas valstu saražotā liellopu gaļa projekta “Baltic Grassland Beef” ietvaros, ir novērtēta Šveicē, uz kuriem tā jau vairāku gadu garumā tiek eksportēta. Ņemot vērā to, ka ES attīstītās dalībvalstis un lielākās liellopu gaļas ražotājas galvenokārt balstās uz intensīvo lauksaimniecisko ražošanu, ES ir ierobežots bioloģiskās gaļas piedāvājums. Par cik Latvijas sniegums kā mazai valstij ir

¹⁴⁵ Eiostat datubāze. *Dzīvnieku produkcijas pārdošanas cenas, nominālajās cenās*. (skatīts 16.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/apri_ap_anouta

salīdzinoši niecīgs, Latvija varētu orientēties tikai uz bioloģiskas liellopu gaļas ražošanu, attiecīgi iekarojot tirgu augsti attīstītās valstīs, kur iedzīvotāju maksātspēja ir augstāka. Par cik patreizējās bioloģiskās liellopu gaļas iepirkuma cenas no ražotāja Latvijā ir zemas, Latvija var piedāvāt produkciju par konkurētspējīgām cenām. Laika gaitā izlīdzinoties ES platību maksājumiem, Latvija iegūs lielākus maksājumus, savukārt attīstītajās valstīs tie samazināsies, kas samazinās ES maksājumu plaisu starp ES jaunajām un vecajām dalībības valstīm.

Lai noskaidrotu kā Latvijas bioloģiskā liellopu gaļas ražošana izskatās uz ES fona, turpinājumā autore piedāvā diagrammu ar bioloģisko liellopu īpatsvaru kopējā liellopu skaitā 2014.gadā. Sk.2.12.att.

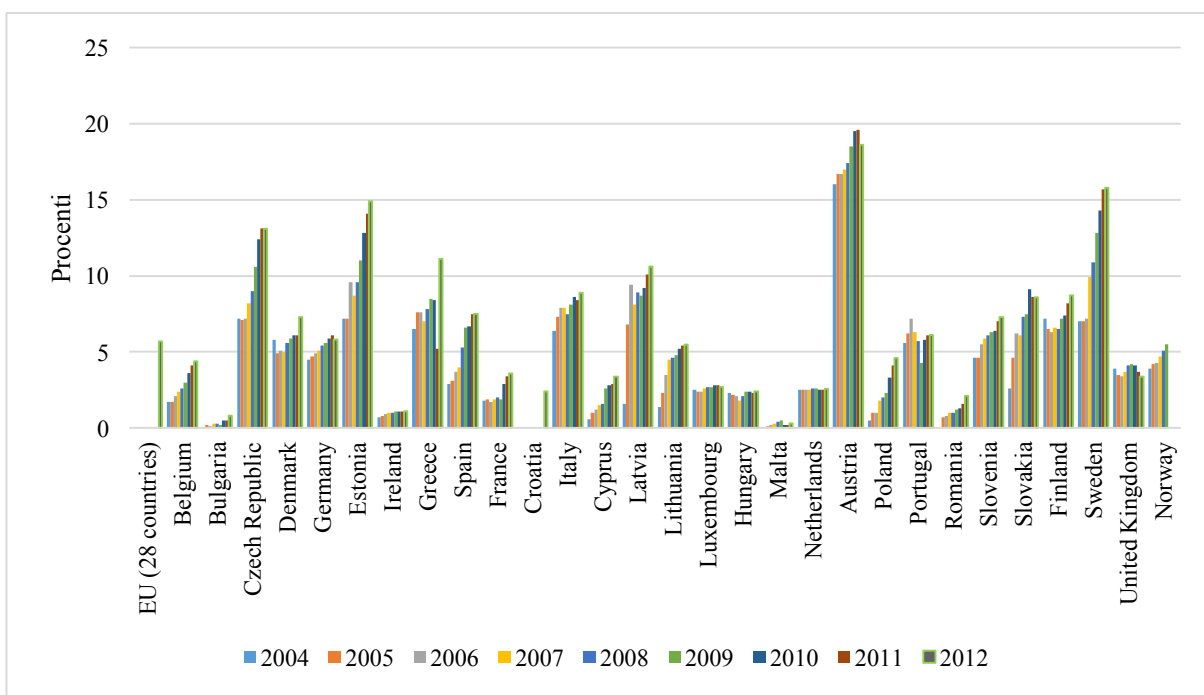
2.12.att. **Bioloģisko liellopu īpatsvars kopējā liellopu skaitā, 2014.g., procentos no dzīvnieku skaita**¹⁴⁶

2.12.att. redzams, ka Latvija ierindojas trešā ES-28 pēc bioloģisko liellopu īpatsvara. Visaugstākais bioloģisko liellopu īpatsvars ir Zviedrijā, Austrijā, Latvijā un Čehijā. Kā redzams lielās liellopu gaļas ražotājvalstīs šeit vairs nedominē, bet gan gluži pretēji. Savukārt, runājot tikai par gaļas liellopiem, “2014.gadā Latvijā bija 744 – pārraudzības ganāmpulki, tai skaitā 37 tīršķirnes saimniecības. 630 saimniecības bija bioloģiski sertificētas, kas norāda uz lielo bioloģiski saimniekojošo saimniecību īpatsvaru gaļas liellopu audzēšanas sektorā.”¹⁴⁷ Šī iemesla dēļ autore spriež, ka Latvijā ir potenciāls bioloģiskās liellopu gaļas ražošanā un, ja reiz tas ir, tad tas ir attiecīgi jāvirza tirgū. Taču ne Latvijas tirgū, jo Latvijā nav attiecīgas pirkatspējas.

Apskatot ES-28 dalībvalstu LIZ bioloģisko platību īpatsvaru kopējā LIZ platībā, secināms, ka tendence ir pieaugoša, proti, bioloģisko LIZ platību īpatsvars ir pieaugošs vairākums ES-28 dalībvalstīs. Sk.2.13.att.

¹⁴⁶ EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. 109.lpp. (skatīts 16.04.16.) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

¹⁴⁷ Biedrības “Gaļas liellopu audzētāju biedrība” ziņojums “*Gaļas liellopu audzēšanas nozares attīstībai nepieciešamie darbības virzieni 2015 – 2017.*”

2.13.att. Platība bioloģisko saimniecību rīcībā, % no lauksaimniecībā izmantojamās platības, 2004.-2012.g. (autoreis veidots pēc Eurostat datubāzes datiem)¹⁴⁸

2.13.att. redzams, ka visvairāk bioloģisko LIZ platību ir Austrijā (2012.g. 18,6%), Zviedrijā (15,8%), Igaunijā (14,9%), Čehijā (13,1%), Grieķijā (11,1%) un Latvijā (10,6%). Vairākumā ES dalībvalstu vērojams salīdzinoši straujš pieauguma temps, izņemot Holandi, Luksemburgu, Ungāriju, Apvienoto Karalisti, Īriju, Portugāli un Maltu. Arī Francijā un Vācijā vērojams mērens kāpums, kas liecina, ka bioloģiskā ražošana arvien kļūst populārāka. Pievērsoties Baltijas valstīm, secināms, ka Igaunijā ir vislielākais bioloģisko platību īpatsvars ar vistraujāko pieauguma tempu, savukārt Lietuvā – viszemākais. Rezumējot bioloģisko ražošanu, autore sprāt, Latvijai vajadzētu turpināt uz to specializēties, taču nopietni apsverot iespējas paaugstināt esošo produktivitāti. Piemēram, aplūkojot katras ES-28 dalībvalsts lauksaimniecības produkcijas standartizlaides vērtību uz LIZ ha (skat.13.pielikumu), secināms, ka Latvijā tā ir viszemākā (527,24 EUR/ha), aiz kuras ierindojas Lietuva (670,74 EUR/ha), Igaunija (699,02 EUR/ha), Bulgārija (717,22 EUR/ha), Rumānija (918,33 EUR/ha) un Slovākija (952,99 EUR/ha). Līdz ar ko arī Latvijā ienākumi uz vienu nodarbināto lauksaimniecībā ir vieni no zemākajiem ES, kas ir 4641 EUR gadā. Viszemākie ir Rumānijā (3875 EUR gadā) un Horvātijā (4356 EUR gadā). Savukārt visaugstākie - Lielbritānijā (39676 EUR gadā) un Holandē (34488 EUR gadā).¹⁴⁹ Rumānijā ir arī vislielākais nodarbināto īpatsvars

¹⁴⁸ Eurostat datu bāze. (skatīts 16.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Organic_farming_statistics

¹⁴⁹ EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. (skatīts 16.04.16.) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

lauksaimniecībā, kas uz 2014.gadu bija 25,40% (no visu nodarbināto skaita), taču tendencei esot lejupejošai (2005.g. 28,80%).¹⁵⁰

2013.gadā Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centra (LLKC) veiktajā pētījumā secināts, ka gaļas liellopu nozarē Latvijā strādājošajiem bieži vien pietrūkst zināšanu, kā šo saimniekošanas veidu padarīt ekonomiski izdevīgu, lai mazinātu nozares atkarību no ES atbalsta maksājumiem. “Veiksmīgai un ekonomiski pamatotai nozares attīstībai ir nepieciešamas zināšanas par kvalitatīvu gaļas liellopu izaudzēšanu, kā arī kooperācija, kas šajā sektorā joprojām ir vāja. Tā ir nepieciešama, lai samazinātu loģistikas izmaksas un veicinātu produktu ar augstāku pievienoto vērtību radīšanu,” apgalvo LLKC valdes priekšsēdētājs Mārtiņš Cimermanis. Savukārt LLKC Lopkopības kompetenču centra vadītāja Anita Siliņa norāda, ka Latvija ir liellopu gaļas eksportētājvalsts un nozarei ir labs izaugsmes potenciāls – ar nosacījumu, ka tiek audzēti gaļas liellopi ar vismaz 600 kilogramu dzīvsvāru un tiek attīstīta tīršķirnes dzīvnieku audzēšana. Izaudzēto dzīvnieku veiksmīgāka realizācija par ekonomiski pamatotām cenām iespējama, saimniekiem apvienojoties kooperatīvos. Šos nosacījumus, kas nodrošina augstākus ienākumus, ievēro tikai neliela daļa no Latvijā esošo saimniecību. Lielākā daļa saimnieku uzpircējiem pārdod vidējas un zemas kvalitātes dzīvniekus ar 300 kilogramu dzīvsvāru. “Gaļas nozarei, kur pozitīvu naudas plūsmu patlaban veido galvenokārt ES atbalsta maksājumi, ir iespējas kļūt rentabli, ja saimniekošanu balsta uz ekonomiski pamatotām saimniekošanas metodēm un kooperāciju,” apgalvo Anita Siliņa. Eksperte iesaka saimniekiem rūpīgāk strādāt pie straujākas lopu nobarošanas, nodrošinot vidējā dzīvsvāra pieaugumu diennaktī ne mazāku par 1000-1300 gramiem, kā arī pie prasmīgas dzīvnieku turēšana, nodrošinot tiem optimālu komfortu. “Diemžēl patlaban lielā daļā saimniecību izvēlēts Latvijas klimatiskajiem apstākļiem neatbilstošs dzīvnieku turēšanas modelis, kas noskatīts siltākos Eiropas reģionos. Nozares veiksmīga attīstība iespējama, piesaistot nozares speciālistus un konsultantu saimniecību attīstībai,” rezumē eksperte.¹⁵¹ Latvijā dzīvnieki tiek turēti cauru gadu pļāvās, kas noskatīts siltākos Eiropas reģionos. Taču ir pierādījies, ka tas neder Latvijas klimatiskajiem apstākļiem, jo aukstā laikā dzīvnieki pātērē vairāk enerģijas, to kompensējot, pātērējot vairāk lopbarības, dzīvnieki ir jūtīgi pret vēju un slapjiem laika apstākļiem, kā rezultātā, netiek ievērotas dzīvnieku labturības parsības, tiek novājināta imūnsistēma un samazinās dzīvsvāra pieaugums. Pēc autorei novērojumiem, situācija kopš 2013.gada nav mainījies un iepriekš konstatētās problēmas nav atrisinājušās, jo lauksaimnieki vēl joprojām pārdod gaļas šķirņu bulļus liellopu izsoļu namā, kas ir izskaidrojams ar ievērojami augstākām

¹⁵⁰ Pasaules banka. *Employment in agriculture (% of total employment)*. (skatīts 17.04.16.) Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS/countries/1W?display=default>

¹⁵¹ Lauku avīze. *Gaļas lopu audzēšana kļūst populāra; pārāk liela atkarība no ES atbalsta*. (skatīts 21.04.16.) Pieejams: <http://www.la.lv/galas-lopauudzšana-klust-populara-parak-liela-atkariba-no-es-atbalsta/>

iepirkuma cenām, pārdodot jaunlopus svarā līdz 300 kg un vecumā līdz 12.mēn. Lai problēmu risinātu nozarē valda vairākas problēmas: kautuvju zemās iepirkuma cenas, finansiāli ierobežotas iespējas kvalitatīvi nobarot dzīvniekus un zināšanu trūkums kā to darīt. Autoresprāt, jautājums ir risināms valdības līmenī, jo patreiz nozares potenciāls netiek pilnvērtīgi izmantots.

2.3.Latvijas lopkopības produkcijas eksporta plūsmu raksturojums ar ārējo pasauli

Krievijas īstenotās ekonomiskās sankcijas pret ES visvairāk skāra Krievijas kaimiņvalstis, proti, Baltijas valstis. Sākot ar 2014.gada 7.augustu Krievija īstenoja sankcijas piena, gaļas un citu pārtikas produktu importam no ES. No laika gala Krievija ir bijusi viena no lielākajām Latvijas eksporta partnervalstīm. 2013.gadā tika sasniegts kopš 2000.gada lielākais eksporta apjoms naudas vienībā, sastādot 1163 miljonus eiro, kas ir 17 reizes vairāk nekā 2000.gadā¹⁵². Kopš Krievijas īstenojamajām sankcijām eksporta apjoms uz Krieviju atkal sāka kristies. Taču, autoresprāt, tas vēl joprojām ir salīdzinoši augsts, jo Krievija vēl joprojām 2015.gadā nemainīgi ir bijusi trešā lielākā Latvijas eksporta partnervalsts, eksporta apjomam kopš 2014.gada samazinoties par 32%¹⁵³. Visapdraudētākā ir pārtikas nozare, kas rada pusi no Latvijas eksporta. Latvijas uzņēmēji bija spiesti pēc iespējas ātrāk pārorientēties uz citiem tirgiem.

Par cik Latvijā pašlaik notiek ekonomiskās attīstības paradigmas maiņa – pāreja uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurētspējīgiem kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu¹⁵⁴, Latvijai attiecības ar Krieviju bija nozīmīgas, jo tā bija viena no lielākajiem preču eksporta tirgiem. Latvijai kā mazai valstij ar atvērtu ekonomiku, eksports ir viens no svarīgākajiem tautsaimniecības izaugsmes faktoriem.

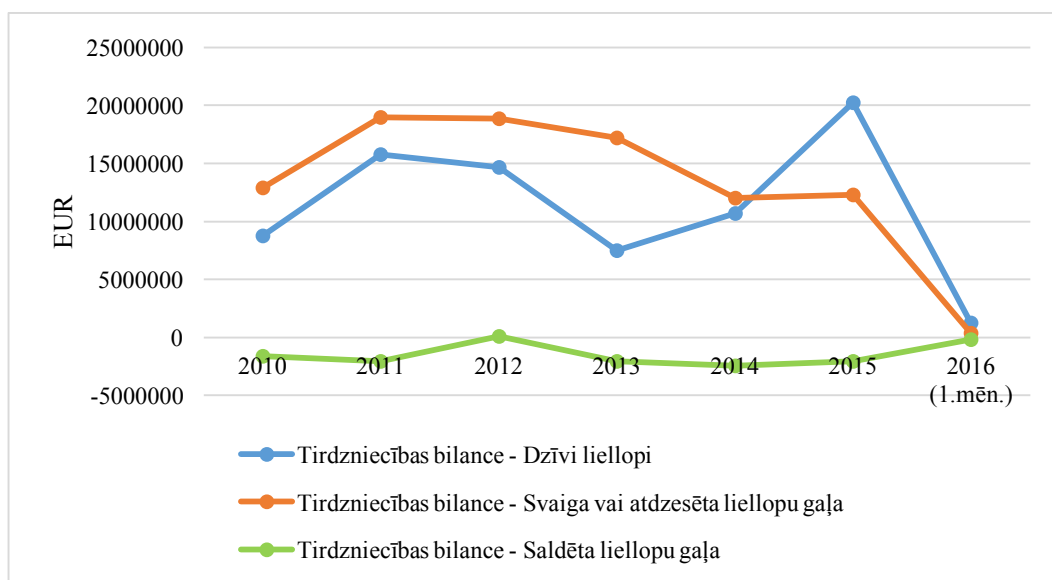
Pēc autores viedokļa, jebkuram uzņēmumam ir vēlams diversificēt sadarbības valstis un preču noieta tirgus. Līdz ar ko šī ir iespēja Latvijas uzņēmējiem raudzīties pēc jauniem sadarbības partneriem. Tajā pašā laikā arī pārējās ES valstis ir spiestas pārorientēties uz jauniem tirgiem, kas rada zināmu konkurenci ES valstu starpā.

Turpinājumā attēlota Latvijas liellopu produkcijas tirdzniecības bilance, sadalījumā pēc produkcijas veida. Sk.2.14.att.

¹⁵² LR Centrālā statistikas pārvalde. (skatīts 23.04.16.) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__2zim/eximp_2_euro.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

¹⁵³ Turpat

¹⁵⁴ LR Ekonomikas ministrija. (skatīts 23.04.16.) Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionala_industriala_politika/eksports/

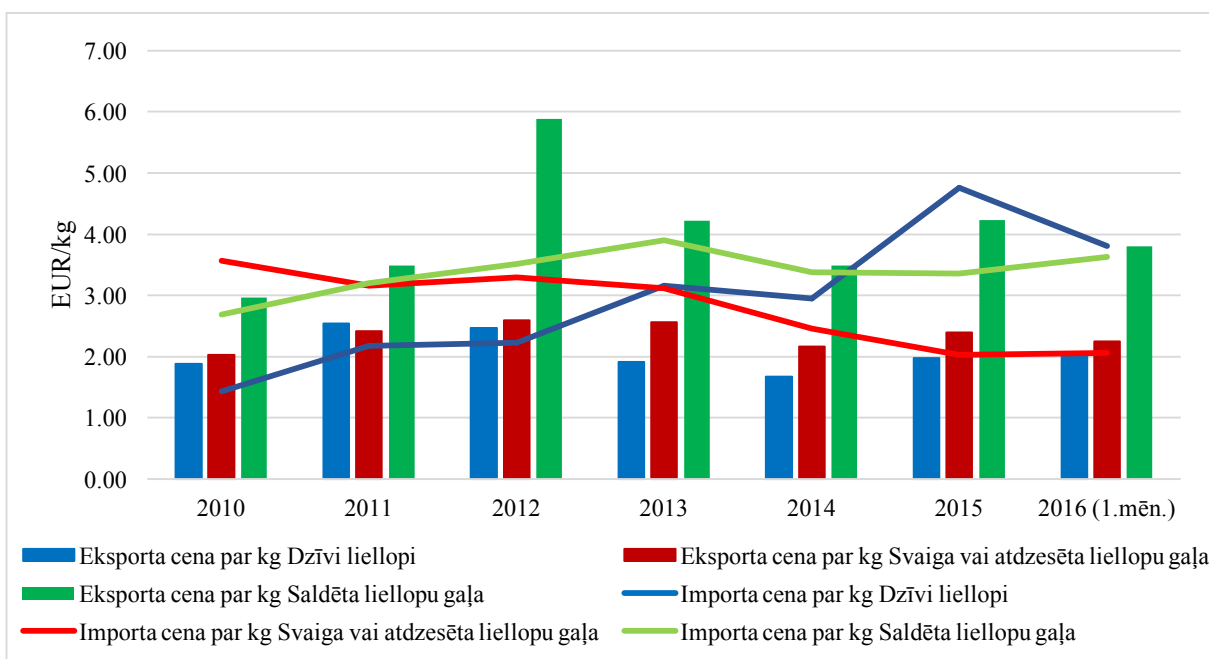

2.14.att. **Latvijas liellopu gaļas produkcijas tirdzniecības bilance, EUR, 2010.-2016.g.janv.** (autore veidots pēc LR CSP datiem)¹⁵⁵

2.14.att. redzams, ka tirdzniecības bilance ir pozitīva dzīviem liellopiem un svaigai un atdzesētai liellopu gaļai, taču negatīva – saldētai liellopu gaļai, proti, imports pārsniedz eksporta apjomu naudas izteiksmē. Apskatītajā laika posmā imports pārsniedz eksportu aptuveni 2 reizes, izņemot 2012.gadu, kad importa apjoms samazinājās par 11%, eksporta apjomam palielinoties par 8% un sasniedzot augstāko līmeni šajā laika posmā - 755 t (eksports 2012.g.) (Sk.14.pielikumā datus ar liellopu produkcijas tirdzniecību). Savukārt visveiksmīgākā ir svaigas un atdzesētas liellopu gaļas tirdzniecība, kur Latvija lielākoties eksportē savu produkciju – visaugstākais eksporta apjoms kg līdz 2014.gadam, taču naudas izteiksmē (tirdzniecības bilancē) vislielākie ieņēmumi, kā arī visvienmērīgākā cenas dinamika (EUR/kg). Līdz 2014.gadam šī ir bijusi visveiksmīgākā kategorija, līdz to apsteidza dzīvu liellopu eksports (sk.2.19.att. eksporta dinamiku pa kategorijām). Kā otra veiksmīgākā kategorija ir dzīvu liellopu tirdzniecība. Tomēr kopumā tirdzniecības bilance ir nevienmērīga. 2015.gads ir bijis visveiksmīgākais, kas ir pateicoties tam, ka imports bija viszemākais, bet eksports visaugstākais, attiecīgi – 57 t un 10383 t.

Turpinājumā autore piedāvā sevis veiktos aprēķinus par liellopu produkcijas cenām. Sk.2.15.att.

¹⁵⁵ LR CSP. (skatīts 23.04.16.) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

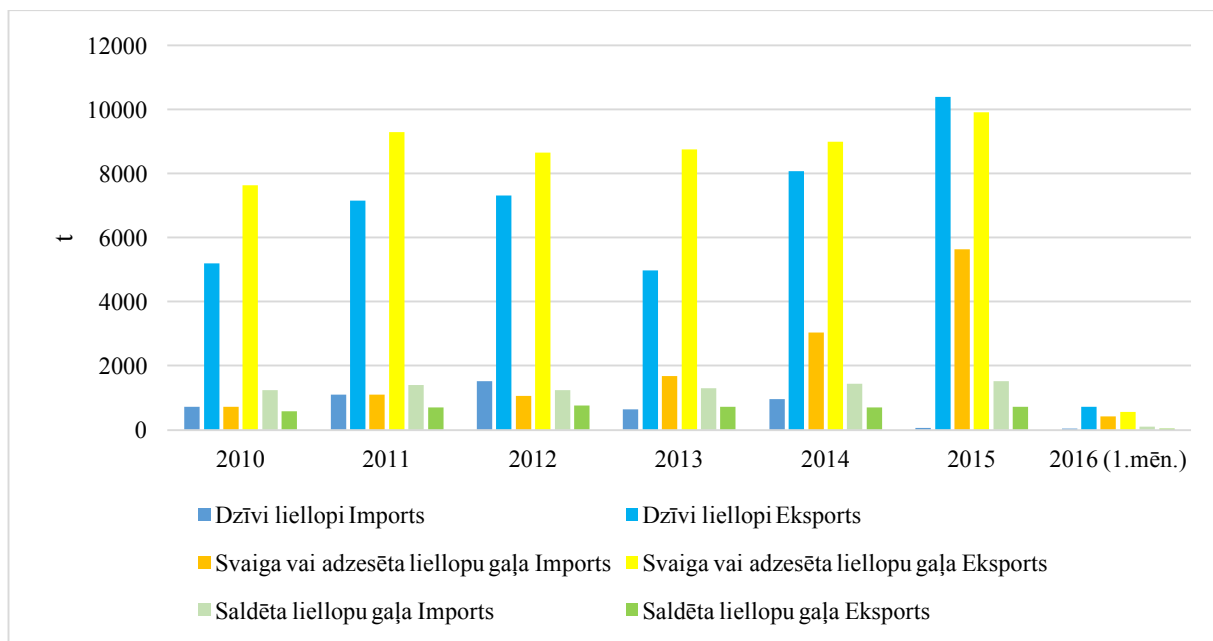
2.15.att. Latvijas liellopu produkcijas importa un eksporta cenu dinamika, EUR/kg, 2010.-2016.g.janv. (autore veidots pēc LR CSP datiem)¹⁵⁶

2.15.att. redzams, ka saldēta liellopu gaļa tiek eksportēta dārgāk nekā importēta (aprēķini ir autore veikti pēc CSB datiem, izdalot cenu ar apjomu (kg) un, iespējams, neattaino precīzi patieso situāciju). Piemēram, 2012.gadā saldētas gaļas importa cena bija 3,51 EUR/kg, savukārt eksporta cena 5,89 EUR/kg, kas ir par 68% vairāk, kas liecina par to, ka patērētāji vietējā tirgū dod priekšroku lētākai produkcijai. Taču 2016.gadā janvārī eksporta cenas bija tikai par 5% augstākas. Kopumā secināms, ka saldētas gaļas eksporta cenas ir salīdzinoši nevienmērīgas, ar lielām svārstībām. Līdz 2014.gadam svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas importa cena bija augstāka par eksporta cenu, taču sākot ar 2015.gadu, eksporta cena ir pieaugusi – attiecīgi 2015.gadā 2,03 un 2,40 EUR/kg, 2016.gadā – 2,06 un 2,25 EUR/kg. Pievēršoties dzīviem liellopiem, redzams, ka līdz 2012.gadam eksporta cena pārsniedza importa cenu, taču, sākot ar 2013.gadu importa cenas ir pieaugušas un eksporta cenas samazinājušās, attiecīgi cenas 2015.gadā – 4,76 EUR/kg un 1,98 EUR/kg. Šī situācija skaidrojama ar to, ka Latvijā importēti tiek vaislas liellopi, taču eksportēti pārsvarā teļi, jaunlopi, liellopi un govīs, kuras ir novecojušas vai saimniecības likvidējas (kā tas raksturīgi patreiz Latvijā, kad zemo piena iepirkuma cenu dēļ, daudzas saimniecības likvidējas). Jāņem vērā, ka šie dati par dzīviem liellopiem atspoguļo vidējo rādītāju pa visām kategorijām, līdz ar ko vidējā cena ir zemāka nekā, piemēram, vaislas dzīvnieku cena. Redzams, ka dzīvu liellopu importa cena ir pieaugoša, taču šajā gadījumā tas ir pozitīvi raksturojams, jo liecina par to, ka tiek importēti kvalitatīvāki vaislas dzīvnieki, kas ilgtermiņā nodrošina augstāku produktivitāti un lielākus ieņēmumus.

¹⁵⁶ LR CSP. (skatīts 23.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Lai uzskatāmi attēlotu liellopu produkcijas dinamiku, turpinājumā autore ir ievietojuši sagrupēto joslu diagrammu ar datiem par laika posmu no 2010.-2016.gada janvārim. Sk.2.16.att.

2.16.att. **Latvijas liellopu produkcijas ārējās tirdzniecības dinamika, t, 2010.-2016.g.janv.** (autore veidots pēc LR CSP datiem)¹⁵⁷

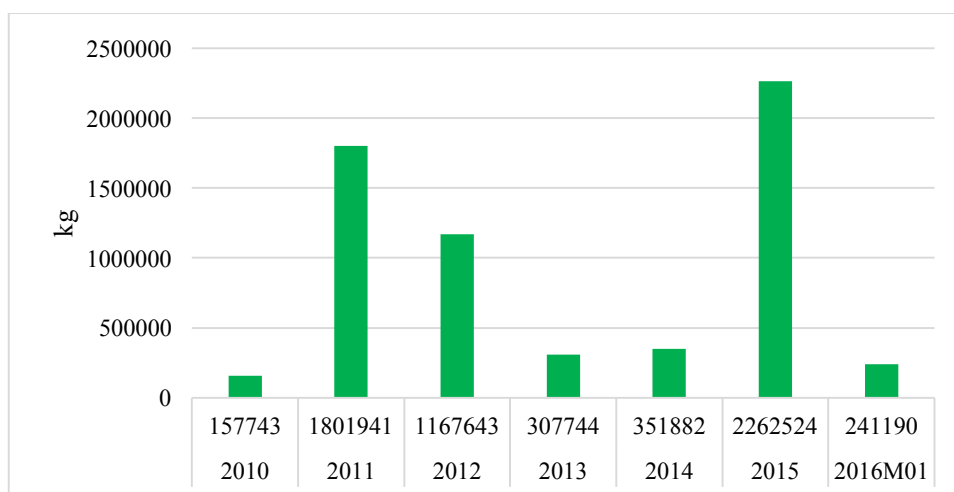
2.16.att. redzams, ka 2015.gads ir bijis visveiksmīgākais, jo gan svaiga vai atdzesēta liellopu gaļa, gan dzīvi liellopi apskatāmajā periodā ir sasnieguši rekordlielu eksporta apjomu (attiecīgi – 9907,3 t un 10383,7 t). Ar 2015.gadu dzīvu liellopu eksports ir apsteidzis svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas eksportu. Lai gan svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas eksporta apjoms 2015.gadā ir pieaudzis, arī importa apjoms ir ievērojami pieaudzis – 5640 t vai par 86% attiecībā pret iepriekšējo gadu. Svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas importa un eksporta pieauguma temps kopš 2013.gada ir ievērojami augsts. 2013.gadā ir bijis sarucis dzīvu liellopu eksports par 58% (attiecībā pret 2012.g.), kas daļēji skaidrojams ar importa aizliegumu Turcijā. Tajā pašā laikā saldētas liellopu gaļas importa un eksporta dinamika ir salīdzinoši vienmērīga, importam pārsniedzot eksporta apjomu. “80% no Latvijas kautuvēs nokautajiem liellopiem tiek eksportēti (pamatā liemeņi). 40% Latvijā izaudzētie, kaušanai paredzētie liellopi tiek izvesti ārpus Latvijas nokaušanai, līdz ar to nav precīzi nosakāms, cik praktiski vietējā tirgū ir pieejama vietējas izcelsmes gaļas liellopu gaļa”¹⁵⁸.

¹⁵⁷ LR CSP. (skatīts 23.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

¹⁵⁸ Biedrība “Gaļas liellopu audzētāju biedrība”. Ziņojums “Gaļas liellopu audzēšanas nozares attīstībai nepieciešamie darbības virzieni 2015 – 2017”.

Latvijas dzīvu liellopu eksporta lielākās partnervalstis valstis ir ES-28 dalībvalstis. Sk.15.pielikumā Latvijas eksporta dinamiku pa valstīm. Ik gadu no Latvijas tiek eksportēts ievērojamos apjomos uz Lietuvu, Nīderlandi, Poliju un Vāciju. 2014. un 2015.gads ir bijis visveiksmīgākais, kur galvenokārt tika eksportēts uz Poliju (2014.g. 4 tūkst.t, 2015.g. 4,9 tūkst.t). 2015.gadā rekorlielu eksporta apjomu sastādīja arī Turcija (2,262 tūkst.t). Turcija ir vienīgā attīstības valsts, uz kuru ik gadu tiek eksportēti dzīvi liellopi no Latvijas, taču eksporta dinamika ir nevienmērīga. Sk.2.17.att.

2.17.att. **Dzīvu liellopu eksporta dinamika no Latvijas uz Turciju, kg, 2010.-2016.g.janv.** (autore veidots pēc LR CSP datiem)¹⁵⁹

2.17.att. redzams, ka dzīvu liellopu eksporta dinamika no Latvijas uz Turciju ir nevienmērīga. 2011.gadā aktualizējās eksports uz Turciju un tajā laikā arī ievērojami Latvijā pacēlās jaunlopu cenas. 2011.gadā Turcijā lielos apjomos tika importēti jaunlopi, kā rezultātā 2012.gadā Turcija uz laiku ieviesa pirmos ierobežojumus un tā tas atkārtojās periodiski ik gadu. 2015.gadā Turcija kļuva par Latvijas lielāko dzīvu liellopu eksporta partnervalsts un 2016.gada sākums arī izskatījās cerīgi, taču aprīļa mēnesī Turcijas valdība ieviesa kārtējās reformas, kas paredz, ka turpmāk importējot Turcijā dzīvus liellopus tiks piemērots muitas nodoklis 60% apmērā (līdzšinējo 15% vietā), tajā pašā laikā Turcijas valdības kooperatīvs varēs importēt bez muitas nodokļa. Šo reformu ietekmē sagaidāms, ka gaļas jaunlopu cenas Latvijā samazināsies, jo uzpircēji vairs nevarēs nodrošināt līdzšinējās iepirkuma cenas, taču kooperatīva interesēs būs iegādāties jaunlopus par pēc iespējas zemākām cenām.

Latvijas dzīvu liellopu importa lielākās partnervalstis ir Nīderlande, Igaunija un Vācija (Sk.16 pielikumu). Redzams, ka Latvija importē liellopus tikai no ES valstīm un Šveices. Laika posmā no 2010.-2012.gadam visvairāk tika importēts no Igaunijas (2010.g. 5,4 tūkst.t, 2011.g.

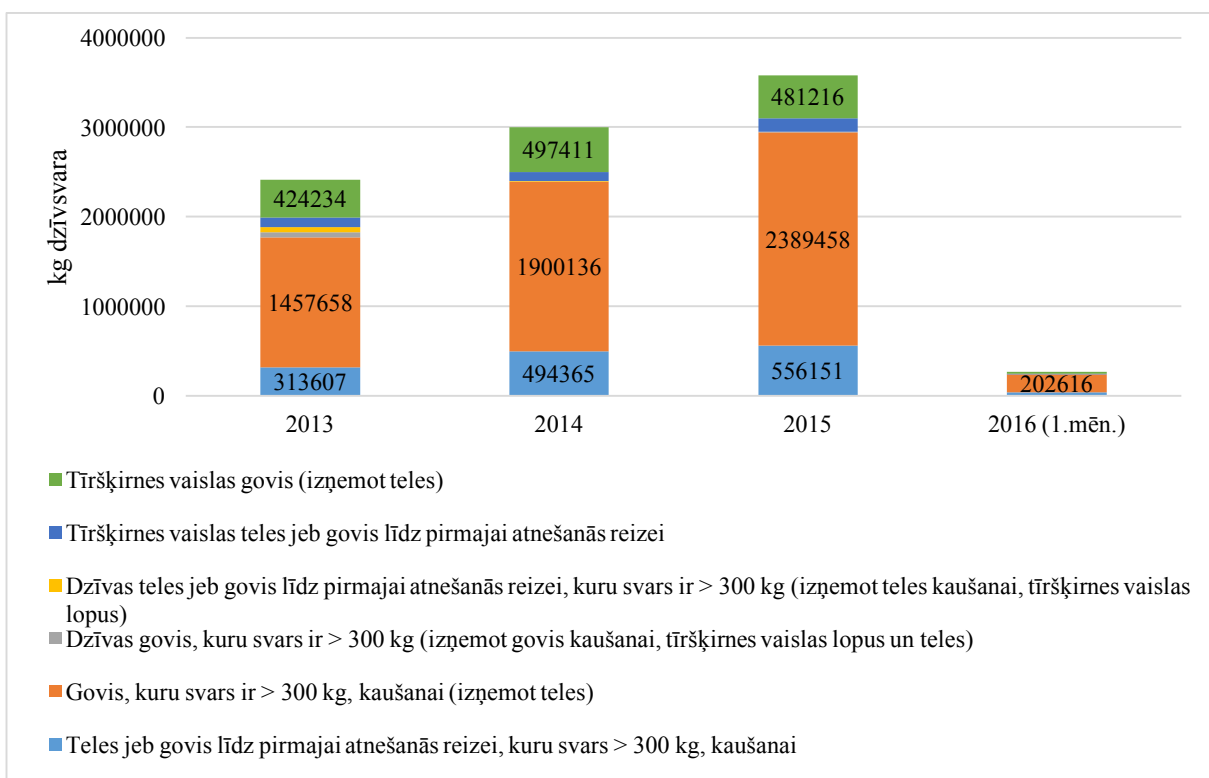
¹⁵⁹ LR CSP. (skatīts 23.04.16.) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

6,5 tūkst.t, 2012.g. gandrīz 8 tūkst.t). 2013.gadā gan importa, gan eksporta apjoms saruka, taču 2014.gadā lielākās importa valstis atkal ir bijušas Nīderlande (5,3 tūkst.t) un Igaunija (2,9 tūkst.t). Savukārt 2015.gadā kopējais imports būtiski saruka, sasniedzot vien 57 t.

Runājot par saldētas liellopu gaļas lielākajām tirdzniecības sadarbības valstīm, secināms, ka lielākās eksporta valstis ir Igaunija un Lietuva (Sk.17.pielikumu). Atgriežoties pie 2.16.attēlā, redzams, ka saldētas liellopu gaļas importa un eksporta apjoms ir viszemākais salīdzinājumā ar pārējām kategorijām, attiecīgi 2015.g. imports 1,5 tūkst.t, eksports – 723 t. Savukārt lielākās importa valstis ir Polija un Igaunija un Lietuva (Sk.18.pielikumu). Secināms, ka arī saldētas liellopu gaļas importa partnervalstis ir tikai ES dalībvalstis.

Savukārt svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas lielākā eksporta partnervalsts visā apskatītajā laika periodā ir Nīderlande, kur eksporta apjoms ik gadu pakāpeniski ir pieaudzis (vidēji no 12% (2015.g.) līdz pat 29% (2011.g.) gadā) (Sk.19.pielikumu). Tajā pašā laikā īpatsvars kopējā eksporta apjomā ir pakāpeniski pieaugošs – no 45% 2010.g. līdz 80% 2015.g. Pie svaigas gaļas eksporta parādās arī citas valstis, kuras nav ES, piem., kopš 2013.gada Ungārija un Turcija (2010. un 2011.g.). Lielākās importa partnervalstis ir Polija, Lietuva un Igaunija (Sk.20.pielikumu). Tomēr kopš 2014.gada priekšgalā ir izvirzījies Polija, kopējā struktūrā sastādot no 74% (2014.g.) līdz 83% (2015.g.). Laika posmā no 2011.-2013.gadam visvairāk tika eksportēts uz Lietuvu.

Lai precīzi noskaidrotu, kuras dzīvu liellopu kategorijas tiek eksportētas un kuras ir vispieprasītākās, turpinājumā autore pievēršas dzīvu liellopu eksporta analīzei pa kategorijām laika posmā no 2013.-2016.gada janvārim (Sk.21.pielikumu). 2013.gadā galvenokārt tika eksportēti tīršķirnes vaislas liellopi (izņemot teles un govīs), govīs kaušanai, kuru svārs ir lielāks par 300 kg (izņemot teles) un dzīvi liellopi, kuru svārs ir 80 kg vai mazāk (izņemot tīršķirnes vaislas dzīvniekus) (attiecīgi – 2349, 1457,6 un 1067,9 t dzīvsvāra). Ir interesanti, ka no Latvijas tikuši eksportēti vaislas dzīvnieki, autoresprāt, tie ir gaļas šķirņu bulļi, kuri tikuši realizēti kā vaislas liellopi, jo Latvijā diezgan bieži ir sastopamas tīršķirnes saimniecības, kuras cenšas jaunlopus realizēt kā vaislas bulļus, tādejādi, gūstot ievērojami lielāku samaksu. Savukārt 2014. un 2015.gadā ar pieaugošu dinamiku dominēja govīs, kuru svārs ir lielāks par 300 kg, kaušanai (izņemot teles) (attiecīgi – 1900 un 2389 t vai pieaugums par 26%). Kuras ir govīs, kuras ir likvidējamās un sasniegušās vecumu, kurā mazinās to produktivitāte jeb arī atspoguļo ganāmpulku sašaurināšanos/likvidēšanos, kas ir aktuāli kopš piena iepirkuma cenas kritās. Lai uzskatāmi attēlotu dzīvu teļu un govju eksporta dinamiku, turpinājumā autore piedāvā grēdoto joslu diagrammu. Sk.2.18.att.

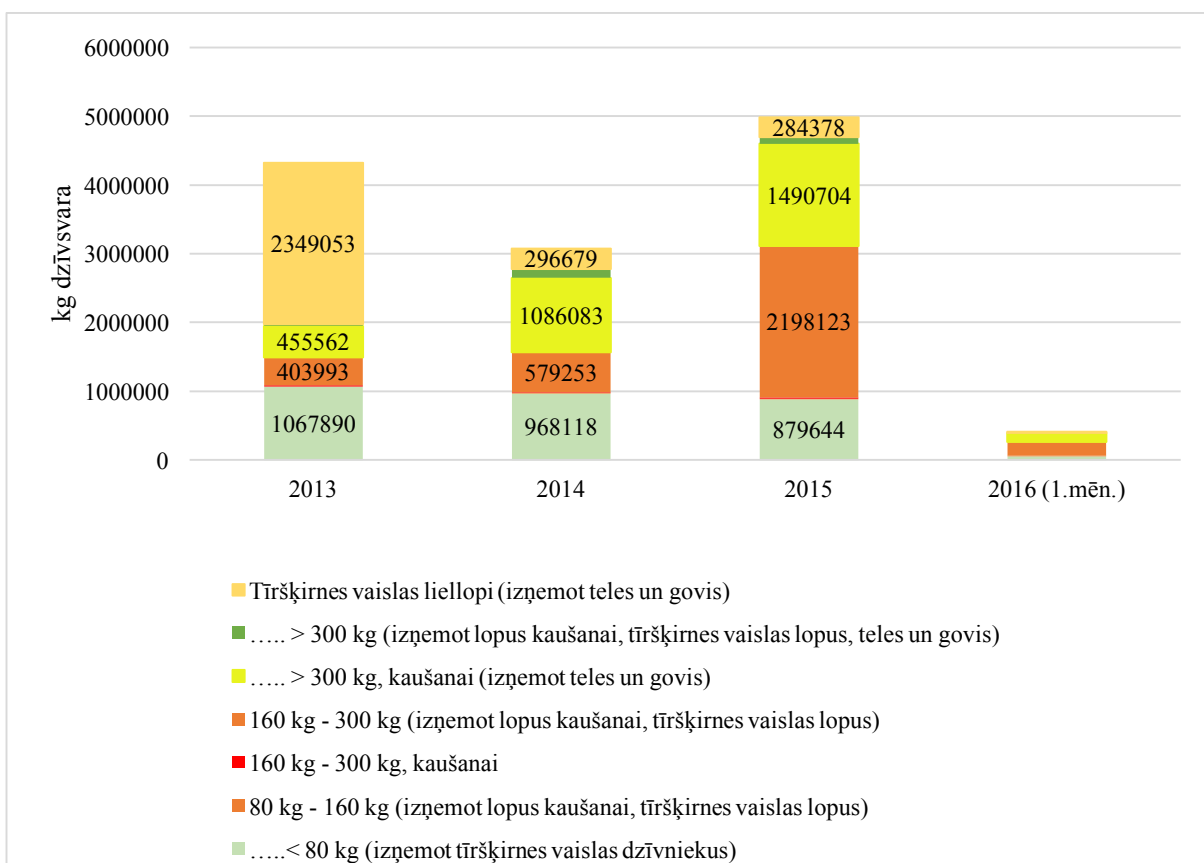

2.18.att. Dzīvu teļu un govju eksporta dinamika pa kategorijām, kg dzīvsvarā, 2013.-2016.g.janv. (autore veidots pēc LR CSP datiem)¹⁶⁰

2.18.att. apkopotie dati uzskatāmi atspoguļo eksporta pieaugumu gan kategorijai teles jeb govis kaušanai (līdz pirmajai atnešanās reizei), kuru svars ir lielāks par 300 kg, gan kategorijai govis, kuru svars ir lielāks par 300 kg, kaušanai (izņemot teles). Vislielākais eksporta pieaugums teļu jeb govju līdz pirmajai atnešanās reizei (kuru svars ir lielāks par 300 kg), kas paredzētas kaušanai ir bijis 2014.gadā (58%), 2015.gadā - 12%. Ja saimniecības vienlaicīgi eksportē gan govis, gan teles, tas liecina, ka saimniecības nepaplašinās, nenomaina vecās govis pret jaunajām (neveic ganāmpulka atražošanu), bet gan sašaurina ražošanu. Autore secina, ka tas ir saistīts ar piena lopkopības krīzi, jo liellopu gaļas ražošanā 2015.gads ir bijis veiksmīgs un arī 2016.gads līdz šim ir ritējis veiksmīgi. Pieaugoša tendence ir liellopiem, kuru svars ir lielāks par 300 kg, kaušanai (izņemot teles un govis) – 2014.g. 1086 t, 2015.g. 1490 t). Sk.2.19.attēlā grēdoto joslu diagrammu ar dzīvu teļu, jaunlopu un buļļu eksporta dinamiku.

¹⁶⁰ LR CSP. (skatīts 23.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__8zim/?tablelist=true&rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-a650d3e2ce0

2.19.att. **Dzīvu teļu, jaunlopu un buļļu eksporta dinamika pa kategorijām, kg dzīvsvarā, 2013.-2016.g.janv.** (autore veidots pēc LR CSP datiem)¹⁶¹

2.19.att. redzams, ka vislielākais pieaugums uz 2015.gadu ir kategorijā – dzīvi liellopi, kuru svars ir lielāks par 80 kg, bet ne lielāks par 160 kg (izņemot lopus kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus) (kas ir pieaugums par 279% attiecībā pret 2014.g.). Turpretim redzams, ka ar katru gadu samazinās eksportēto teliņu skaits (kategorija - dzīvi liellopi, kuru svars ir 80 kg vai mazāk (izņemot tīršķirnes vaislas dzīvniekus) – 2013.g. 1067 t, 2014.g. 968 t, 2015.g. 879 t jeb samazinājums uz 2015.gadu par 18% attiecībā pret 2013.gadu. Šī kategorija parasti tiek eksportēta uz Holandi, taču secināms, ka pēdējo gadu laikā lauksaimnieki izvēlas teliņus paši audzēt un nobarot. Tajā pašā laikā redzams, ka ir pieaudzis eksportēto dzīvnieku skaits kategorijā dzīvi liellopi, kuru svars ir lielāks par 80 kg, bet ne lielāks par 160 kg (izņemot lopus kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus), līdz ar ko pastāv šāda varbūtība, jo pēc autores novērojumiem, pienkopības saimniecības bieži izvēlas sēklot piena govus ar gaļas šķirnes bulli, tādējādi krustojumus piedāvājot eksportam uz Turciju. Un, kā redzams 2.3.att (Liellopu izsoļu nama rezultāti), cena par tīršķirnes vai SA un LI krustojuma jaunlopiem ir līdzvērtīga (atkarīgs no dzīvnieka uzbūves pēc liemeņa klasifikācijas, iedzimtības u.tml.). Šī kategorija jau

¹⁶¹ LR CSP. (skatīts 23.04.16.) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__8zim/?tablelist=true&rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

2016.gada janvārī vien eksportēta 204 t apjomā. Ja šāds apjoms tiktu eksportēts ik mēnesi līdz 2016.gada beigām, pieaugums būtu 12% attiecībā pret iepriekšējo gadu.

Rezumējot šīs apakšnodaļas ietvaros apskatītos datus, autore secina, ka Latvija visvairāk eksportē svaigu un atdzesētu liellopu gaļu un dzīvus liellopus, kur arī tirdzniecības bilances dinamika ir pozitīva. Līdz 2014.gadam svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas vidējā importa cena bija augstāka par vidējo eksporta cenu, taču sākot ar 2015.gadu, eksporta cena ir pieaugusi – attiecīgi 2015.gadā 2,03 un 2,40 EUR/kg, 2016.gadā – 2,06 un 2,25 EUR/kg, kas ir pozitīvi vērtējams un liecina par Latvijas konkurētspējas uzlabošanos. Kopš 2014.gada vērojama tendence pieaugt svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas eksportam un importam, kā arī dzīvu liellopu eksports ir pieaugošs, 2015.gadā sasniedzot rekordlielu eksporta apjomu - 9907 t, no kura 2262 t tika eksportētas uz Turciju. Lai gan dzīvu liellopu tirdzniecības bilance ir pozitīva, eksporta dinamika kopumā ir nevienmērīga, kas galvenokārt izskaidrojams ar Turcijas tirgus svārtībām. Secināms, ka dzīvu liellopu eksporta dinamika uz Turciju ir nevienmērīga, jo Turcijā ir raksturīga augsta valsts intervences pakāpe, kas nav paredzama. Līdz 2012.gadam dzīvu liellopu vidējās eksporta cena pārsniedza vidējo importa cenu, taču, sākot ar 2013.gadu importa cenas ir pieaugušas un eksporta cenas samazinājušās, attiecīgi cenas 2015.gadā – 4,76 EUR/kg un 1,98 EUR/kg. Kas ir pozitīvi vērtējams un neliecina par Latvijas produkcijas konkurētspējas pazemināšanos, bet gan liecina par to, ka Latvijā tiek importēti kvalitatīvāki vaislas dzīvnieki (cenu līmenis ir atbilstošs vaislas dzīvniekiem), kas ilgtermiņā nodrošina augstāku kvalitāti, produktivitāti, pievienoto vērtību, kā arī lielākus ieņēmumus. Lai gan saldētas gaļas tirdzniecības ārējā Latvijas bilance ir negatīva, tirdzniecības apjomi, salīdzinājumā ar pārējām kategorijām, ir mazi. Saldēta liellopu gaļa tiek eksportēta dārgāk nekā importēta. Piemēram, 2012.gadā saldētas gaļas importa cena bija 3,51 EUR/kg, savukārt eksporta cena 5,89 EUR/kg, kas ir par 68% vairāk, kas liecina par to, ka patērētāji vietējā tirgū dod priekšroku lētākai produkcijai. Taču 2016.gadā janvārī eksporta cenas bija tikai par 5% augstākas. Kopumā secināms, ka saldētas gaļas eksporta cenas ir salīdzinoši nevienmērīgas, ar lielām svārstībām, līdz ar ko ir grūti bez padziļinātas analīzes veikt konkrētus secinājumus par sektorā valdošo situāciju.

Autore secina, ka situācija Latvijas lopkopības gaļas tirgū ir diezgan dīvaina un reizēm neizprotama. Latvijas kautuvēs ir zemākās iepirkuma cenas ES, vietējie lauksaimnieki eksportē dzīvus jaunlopus, tādējādi neizmantojot iespējas ražot gala produkciju. 80% no Latvijas kautuvēs nokautajiem liellopiem tiek eksportēti. 40% Latvijā izaudzētie, kaušanai paredzētie liellopi tiek izvesti ārpus Latvijas nokaušanai. Latvijā tiek importēta lētāka produkcija un līdz ar to nav precīzi nosakāms, cik praktiski vietējā tirgū ir pieejama vietējas izcelsmes gaļas liellopu gaļa. Pēdējo gadu laikā ir parādījušies arvien vairāk vietējo lauksaimnieku tirdziņi,

kuros produkcija tiek realizēta bez 21% pievienotās vērtības nodokļa (PVN). Vietējie lauksaimnieki ir spiesti savu produkciju realizēt bez PVN, pretējā gadījumā cena ir pārāk augsta un nekonkurētspējīga. Tātad, ja Latvijā ražotai lauksaimniecības produkcijai tiktu piemērota samazināta PVN likme ar 12%, cenu starpība Latvijā ražotai produkcijai nebūtu tik liela, mazinātos interese importēt, kā arī vietējiem lauksaimniekiem realizēt saražoto precī nelegāli.

2.4.ES lopkopības eksporta plūsmu raksturojums ar ārējo pasauli

2014.gadā gaļas cenas pasaulē sasniedza rekordaugstu līmeni, ko galvenokārt noteica pieaugošās liellopu gaļas cenas. Kas izskaidrojams ar to, ka pasaules lielākajos ražošanas reģionos vairāku gadu garumā norisinājusies govju ganāmpulku likvidēšana, kā rezultātā samazinājās piedāvājums. 2014.gadā ASV atsākās ganāmpulku atjaunošana. Lai gan īstermiņā paredzams, ka liellopu ganāmpulku atjaunošana sekmēs liellopu gaļas cenas, zemāku lopbarības graudu cenu ietekmē, pazemināsies arī cūkgaļas un mājputnu gaļas cenas. Tajā pašā laikā saistībā ar cūku epidēmijas Caurejas vīrusu (PEDv) ASV un Āfrikas cūku mēri Eiropā, samazinājās cūkgaļas piedāvājuma apjoms, kā rezultātā 2014.gadā arī cūkgaļas cenas virzījās augšup. Kā arī pieauga aitas gaļas cenas, kas izskaidrojams ar vairāku gadu garumā ilgstošo ganāmpulku likvidēšanu Jaunzēlandē.¹⁶²

Lai gan ES ievērojami atbalsta lauksaimniecības nozari, uzstādot par mērķi nodrošināt ES ar pārtikas produkciju pietiekošā daudzumā par pieejamām cenām, kā arī veicinot eksporta noietu, ES ir pasaulē lielākā pārtikas produktu importētāja kopš 2005.gada. ES vēl joprojām importē no jaunattīstības valstīm vairāk nekā ASV, Japāna, Austrālija, Kanāda un Jaunzēlande kopā. ES ir pilnībā atvērta jaunattīstības valstu lauksaimniecības produktiem. Autoresprāt, tam ir gan pozitīvi, gan negatīvi aspekti. Negatīvi ir tas, ka ES lielā mērā ir atkarīga no jaunattīstības valstīm, kurās produkcijas ražošanas izmaksas ir zemākas, kā arī tas, ka tas samazina ES dalībvalstu konkurētspēju. Taču no otras puses, ņemot vērā angļu klasiskās ekonomikas skolas pārstāvja Deivida Rikardo relatīvo priekšrocību teoriju, katrai valstij ir jāražo un jāeksportē preces, kurām ir relatīvās priekšrocības šīs preces ražošanā, proti, zemākas relatīvās izmaksas. Tādejādi notiek efektīva resursu izmantošana. Nav nepieciešamības censties ražot produkciju, kuru citas valstis var saražot, izmantojot mazāku resursu daudzumu. Relatīvās izmaksas ir atkarīgas no valsts ģeogrāfiskā novietojuma, klimatiskajiem apstākļiem, dabas un darba resursiem, kapitāla un ražošanas tehnoloģijas. Pēc Hekšera-Olina modeļa, katrai valstij

¹⁶² OECD. *Net trade of meat 2024*. 119.lpp. (skatīts 24.04.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/net-trade-of-meat-in-2024_agr_outlook-2015-graph95-en

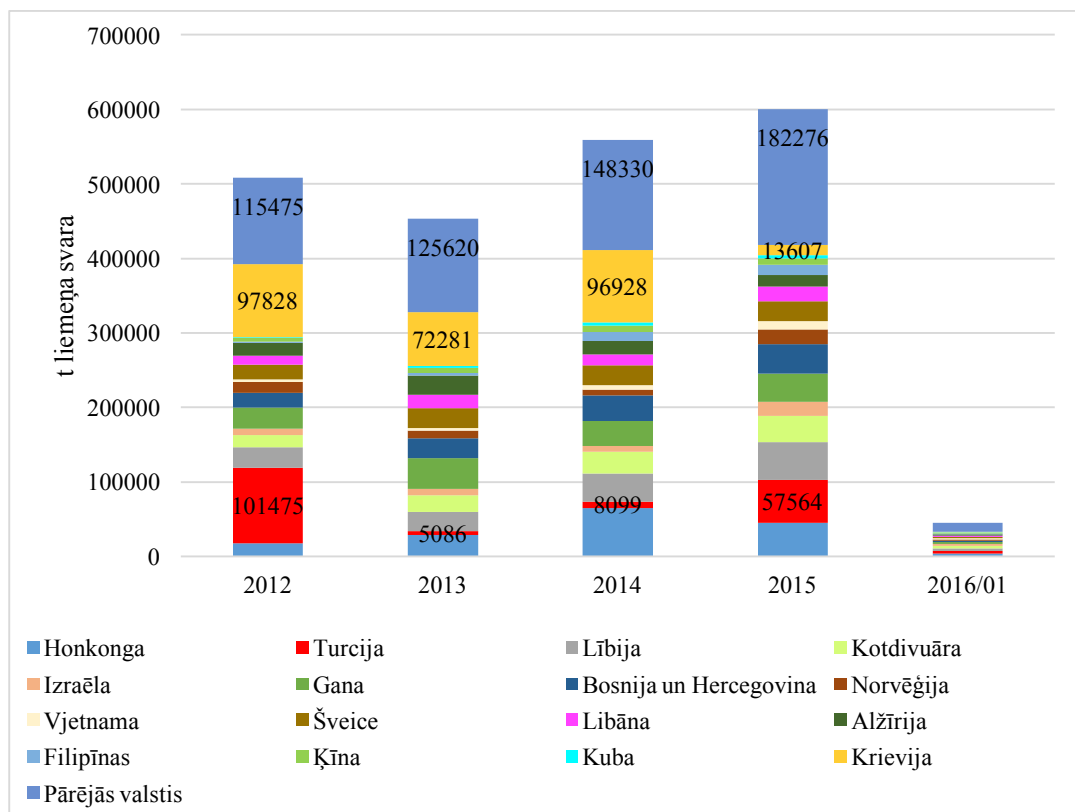
vajadzētu eksportēt tās preces, kuru ražošanā tiek intensīvi izmantots valstī relatīvi pieejamākais un relatīvi lētākais ražošanas faktors, un importēt, tās preces, kuru ražošanā tiek intensīvi izmantots valstī relatīvi nepieejamais un relatīvi dārgākais ražošanas faktors. Vadoties pēc LIZ pielietojuma ES-28, secināms, ka “lielākā daļa LIZ tiek pielietota kā aramzeme (22 ES dalībvalstīs), taču Grieķijā, Luksemburgā, Slovēnijā, Apvienotajā Karalistē un Īrijā lielākā daļa LIZ tiek pielietota ganībām un pļavām. Kas izskaidrojams ar šajās valstīs augsto saimniecību skaitu, kas nodarbojas ar liellopu audzēšanu, kuriem nepieciešamas ganības. Turpretim relatīvi augsts LIZ ar ilggadīgajiem kultūraugiem ir Vidusjūras valstīs, ar vislielāko īpatsvaru Kiprā (mazliet vairāk kā 19%), Grieķijā un Portugālē.”¹⁶³ Ņemot vērā klimata īpatnības, autoresprāt, katram reģionam vajadzētu galvenokārt specializēties uz piemērotāko nodarbošanās veidu. Līdzšinējās tendences pasaulē liecina par to, ka lauksaimniecība ir īpaša nozare, kuru katra valsts cenšas saglabāt un attīstīt, neskatoties uz tās ražošanas faktoru efektivitāti. Protams jāņem vērā, ka ārējā tirdzniecība starp pasaules reģioniem ir pakļauta politiskajiem un ekonomiskajiem apstākļiem, kuri mūsdienās ir grūti paredzami un var strauji mainīties. Kas it īpaši raksturīgs pēdējā laikā, sākoties ar nesaskaņām starp ES un Krieviju, kā arī un nesaskaņām, kuras radījusi saasinājusies situācija par bēgļu izmitināšanu. Pārtikas produkcijai raksturīgs tas, ka tā ātri bojājas, līdz ar ko tirdzniecībai raksturīgs augsts risks.

Pamatojoties uz EP publicēto informāciju par ES-28 lauksaimniecības preču ārējo tirdzniecības bilanci, 2014.gadā ES-28 lauksaimniecības preču imports kopumā sasniedza 1,68 triljonus eiro. Savukārt eksports – 1,7 triljonus eiro. Kā rezultātā ārējās tirdzniecības bilance bija pozitīva – 22,4 miljardus eiro. Kopējā ES-28 ārējās tirdzniecības bilancē lauksaimniecības produkcijas procentuālais apmērs ir 6,2%, savukārt eksports – 7,2%. Lai gan ES-28 ir pasaules lielākā lauksaimniecības produkcijas importētāja, ES-28 lauksaimniecības produkcijas ārējā tirdzniecības bilance ir pozitīva. ES pasaulē ir nozīmīga kvalitatīvas pārtikas eksportētāja. Kas izskaidrojams ar to, ka ES ir spēcīgi kvalitātes standarti un tā piedāvā daudzveidīgu un kvalitatīvu pārtiku. ES lielākoties eksportē pārstrādātus lauksaimniecības produktus un preces ar augstu pievienoto vērtību. Lielākās ES-28 lauksaimniecības produkcijas eksporta valstis 2014.gadā bija ASV, Krieviju, Šveici un Ķīnu. Turpretim lauksaimniecības produkcija visvairāk importēta tika no Brazīlijas un ASV. ES-28 lauksaimniecības produkcijas ārējā tirdzniecības bilance ir negatīva ar sekojošām valstīm: Argentīna (-5,1 mljrd.eiro), Brazīlija (-11,5 mljrd.eiro), Indija (-2,2 mljrd.eiro), Indonēzija (-3,8 mljrd.eiro), Turcija (-1,3 mljrd.eiro)

¹⁶³ EK. *Agriculture, forestry and fishery statistics*, 2015 edition. 40.lpp. (skatīts 24.03.16.) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

un Ukraina (-2,2 mljrd.eiro). Sk.22.pielikumā detalizētāk lauksaimniecības produkcijas ārējo tirdzniecības bilanci 2014.gadā.

Turpinājumā autore pievēršas ES-28 liellopu gaļas produkcijas un dzīvu dzīvnieku eksporta analīzei. Skat. 2.20. attēlu, kurā attēlota grēdotā joslu diagramma ar ES-28 liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku eksporta dinamiku.

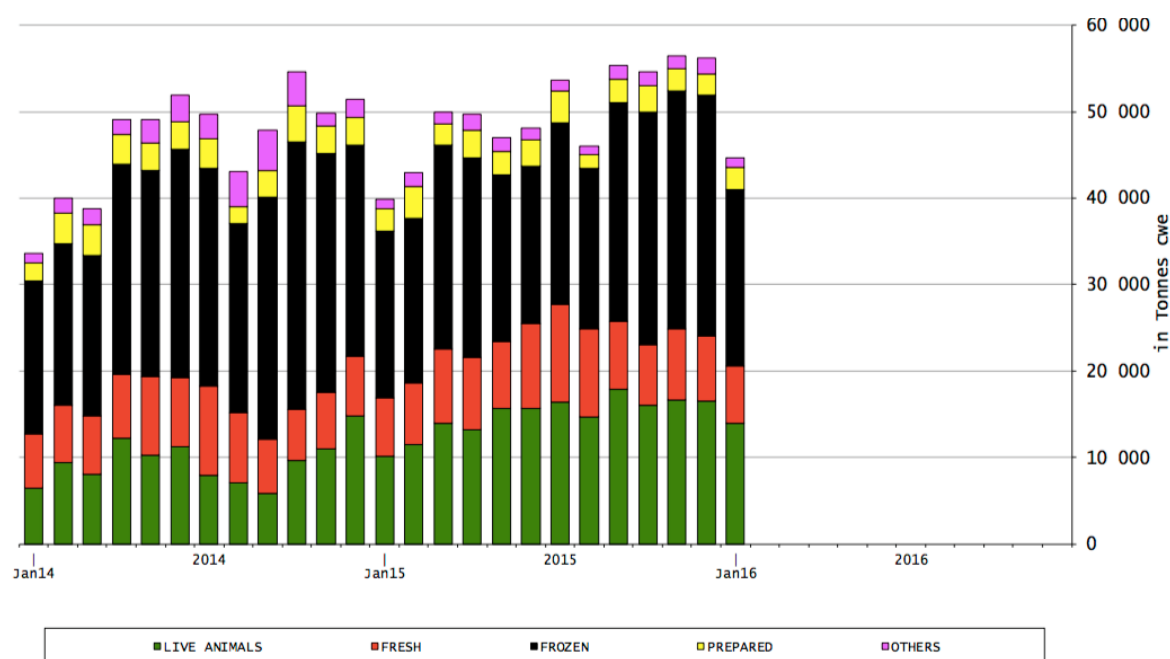
2.20.att. ES-28 liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku eksporta dinamika, t liemeņa svāra, 2012.-2016.g.janv. (autore veidots pēc 2016.gada Eiropas Komisijas pārskata datiem par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli)¹⁶⁴

2.20.att. redzams, ka ES-28 eksportētās liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku kopējā vērtība laika posmā no 2012-2015.gadam ir robežās aptuveni no 450 – 600 tūkst. tonnām. Redzams, ka 2013.gadā sākās eksporta kritums, taču ar 2014.gadu eksporta apjoms ir pārliecinoši audzis. Patreizējās prognozes 2016.gadam arī ir pozitīvas un nav konstatēti šķēršļi, kuri varētu kavēt attiecīgo preču eksporta noietu. Redzams, ka Krievija ir bijusi viena no lielākajām ES-28 eksporta valstīm, lai gan Krievija ierobežoja importu no ES, redzams, ka 2015.gadā liellopu produkcija vēl joprojām tika importēta, lai gan ievērojami mazākā apjomā – samazinājums 2015.gadā par 86% attiecībā pret 2014.gadu. Ievērojamas ES eksporta valstis ir arī Turcija, Honkonga, Lībija, Gana, Bosnija un Hercegovina, Kotdivuāra un Šveice. Redzams, ka Turcija 2012.gadā ir bijusi lielākā eksporta valsts, taču 2013.un 2014.gadā eksports ievērojami sarucis, kas liecina, ka eksports uz Turciju nav regulārs. Kas izskaidrojams ar Turcijas valdības regulāru

¹⁶⁴ Eiropas Komisijas pārskatā par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts 15.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

iejaukšanos ar mērķi regulēt cenas vietējā tirgū, novēršot cenu kritumu, tādējādi nodrošinot vietējo lauksaimnieku konkurētspēju ar importa precēm. Turcijai pievienojoties ES, šādas iespējas vairs nebūs, kas nāks par labu ES, jo ES liellopu gaļas cenas ir ievērojami zemākas. Ekspota dinamika arī uz Honkongu ir nevienmērīga, taču svārstības ir mazākas salīdzinājumā ar Turciju.

Turpinājumā autore atēlojusi grēdoto joslu diagrammu ar ES-28 liellopu produkcijas eksporta dinamiku pa veidiem. Sk.2.21.att.

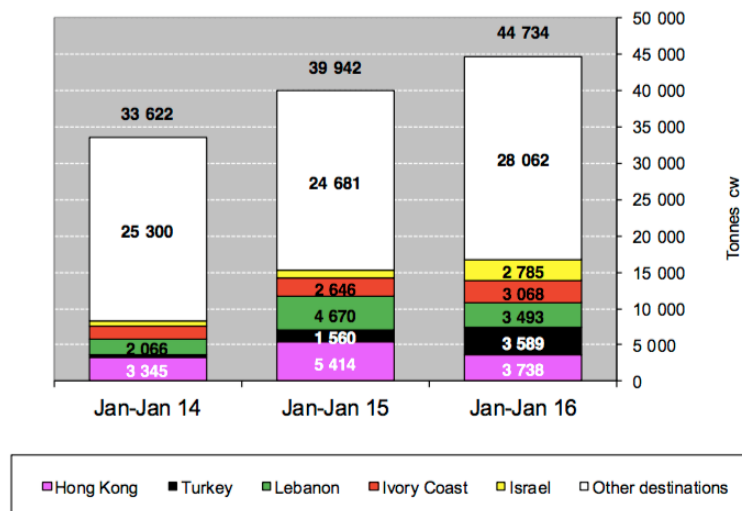

2.21.att. ES-28 liellopu produkcijas eksporta dinamika pa mēnešiem sadalījumā pa veidiem, t liemeņa svara, 2014.-2016.g.janv.¹⁶⁵

2.21.att. redzams, ka ES-28 kopumā uz ārējo pasauli ik mēnesi eksportē liellopu produkciju aptuveni 45000-55000 t (liemeņa svara). Visvairāk tiek eksportēta saldēta liellopu gaļa un dzīvi dzīvnieki. Savukārt vismazāk gatava liellopu gaļas produkcija. 2015.gadā tāpat kā Latvijā, arī ES-28 kopumā pieauga eksportētas liellopu produkcijas apjoms, kas izskaidrojams ar Tuvo Austrumu un Āzijas valstu pieaugošo pieprasījumu.

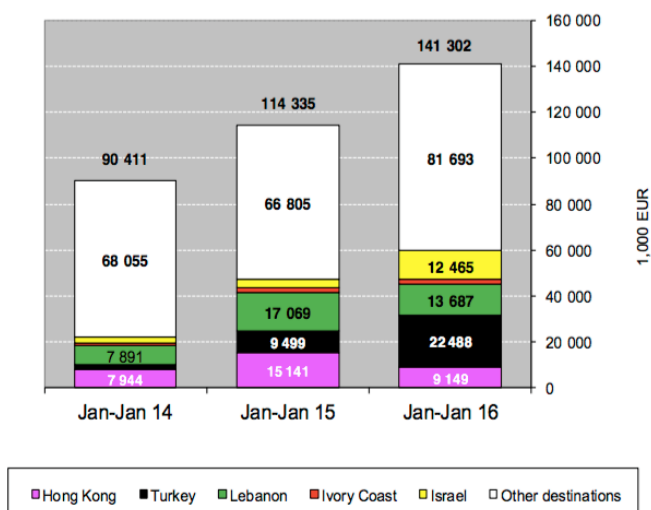
Turpinājumā attēlota liellopu un teļa gaļas eksporta dinamika tonnās un naudas izteiksmē (EUR) pēc lielākajām eksporta partnera valstīm. Tiek atspoguļots tieši gaļas eksporta apjoms (bez dzīvniekiem). Sk.2.22. un 2.23.att.

¹⁶⁵ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts 15.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

2.22.att. ES-28 liellopu un teļu gaļas eksporta dinamika, t liemeņa svara, 2013.-2016.g. (no janv.-janv.)¹⁶⁶

2.22.att. attēloti dati no janvāra līdz nākamā gada janvārim. Redzams, ka tāpat kā Latvijā, arī ES-28 kopumā eksporta dinamika ir pieaugoša. 2014.gadā dominējoša bija Honkonga un Libānu (attiecīgi – 2066 t un 3345 t liemeņa svara). No 2014.gada janvāra līdz 2015.gada janvārim eksporta apjoms ir pieaudzis uz Honkongu un Libānu (attiecīgi par 62% un 126%), kā arī Kotdivuāru un Turciju, sasniedzot 2646 t un 1560 t liemeņa svara, attiecīgi. Savukārt no 2015.gada janvāra līdz 2016.gada janvārim eksporta apjoms ir samazinājies uz Honkongu (par -31%), Libānu (par -25%), taču pieaudzis par 130% uz Turciju un par 16% uz Kotdivuāru, kā arī eksports ir pieaudzis uz pārējām valstīm.

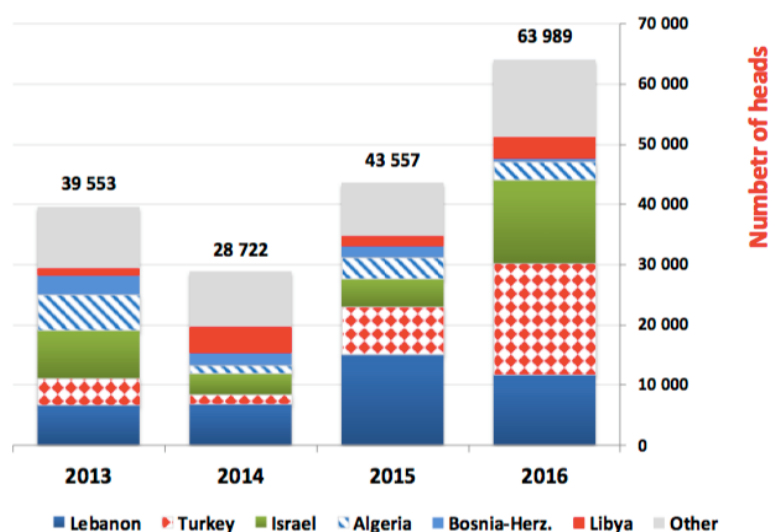
2.23.att. ES liellopu un teļu gaļas eksporta dinamika, tūkst. EUR, 2013.-2016.g. (no janv.-janv.)¹⁶⁷

¹⁶⁶ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts 24.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

¹⁶⁷ Turpat

2.23.att. redzams, ka kopš 2014.gada eksporta apjoms naudas izteiksmē ir pieaudzis par 56%, sasniedzot 141,3 milj.EUR. Visaugstākās cenas ir Turcijā – 2014/2015.gadā aptuveni 6089,1 EUR/t, 2015/2016.gadā aptuveni 6265,81 EUR/t (autores veikti aprēķini, pamatojoties uz 2.22. un 2.23.att. attēlotajiem datiem), kā arī Izraēlā - 2015/2016.gadā aptuveni 4475,76 EUR/t. Turpretim viszemākās cenas ir Honkongā – 2013/2014.gadā aptuveni 2374,88 EUR/t, uz 2015/2016.gadu pieaugot par 3%.

Turpinājumā attēlota dzīvu liellopu eksporta dinamika pēc eksporta partnera valsts, pamatojoties uz Eiropas Komisijas publicētajiem aprēķiniem. Sk.2.24.att.

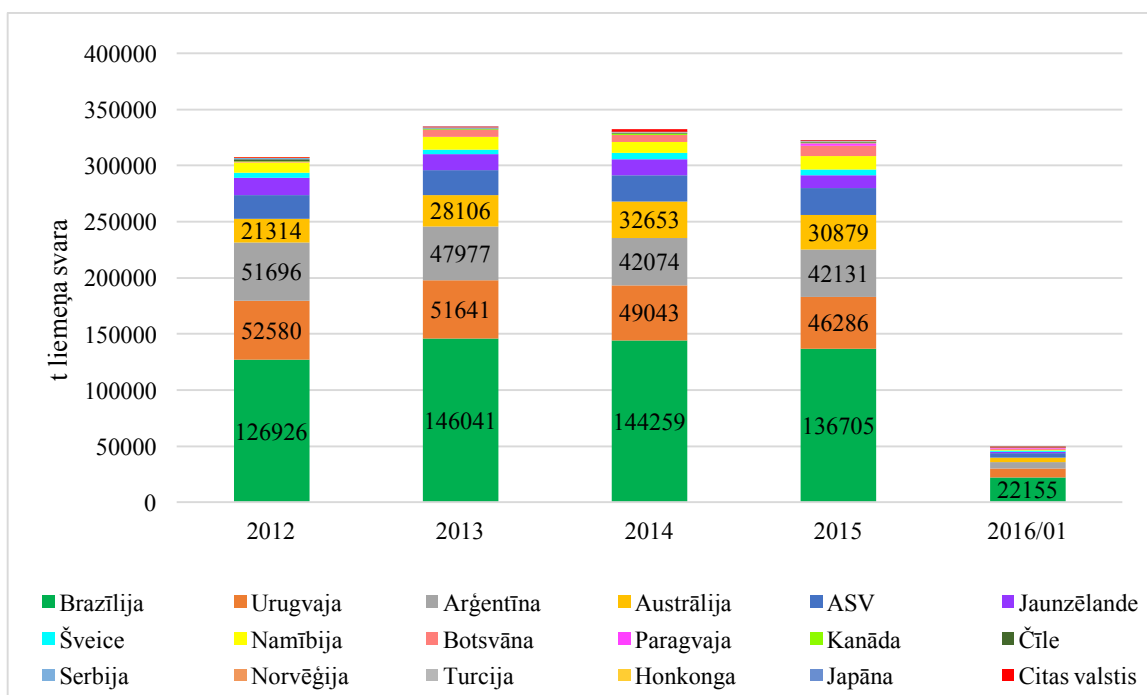

2.24.att. ES-28 dzīvu liellopu eksporta dinamika pēc partnera, dzīvnieku skaits (gb), 2013.-2016.g. (no janv.-janv.)¹⁶⁸

2.24.att. redzams, ka 2014.gadā dzīvi liellopi no ES-28 tika eksportēti vismazāk (39553 dzīvnieki), turpretim 2015/2016.gadā visvairāk (63989 dzīvnieki). 2013.gadā galvenokārt dzīvi liellopi tika eksportēti uz Lībiju, Izraēlu, Alžīriju, Turciju un Bosniju un Hercegovinu. 2014.gadā eksports ievērojami saruka, kas saistīts ar dažādu slimību uzliesmojumiem, tajā skaitā arī Latvijā, līdz ar ko dzīvnieku jebkāda kustība bija ierobežota. Tajā laikā arī Turcija ierobežoja liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku importu no ES-28. Taču tajā pašā laikā 2014.gadā pieauga eksports uz Lībiju. 2015. un 2016.gadā eksporta apjoms atkal pieauga – attiecīgi par 52% un 47%, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. 2016.gadā ievērojami ir pieaudzis eksports uz Turciju un Izraēlu, taču sarucis uz Libānu un Bosniju un Hercegovinu.

Turpinājumā attēlota ES-28 liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku kopējā importa dinamika laika posmā no 2012-2016.gada janvārim pēc importa partnera valsts. Sk.2.25.att.

¹⁶⁸ Eiropas Komisijas pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts 24.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

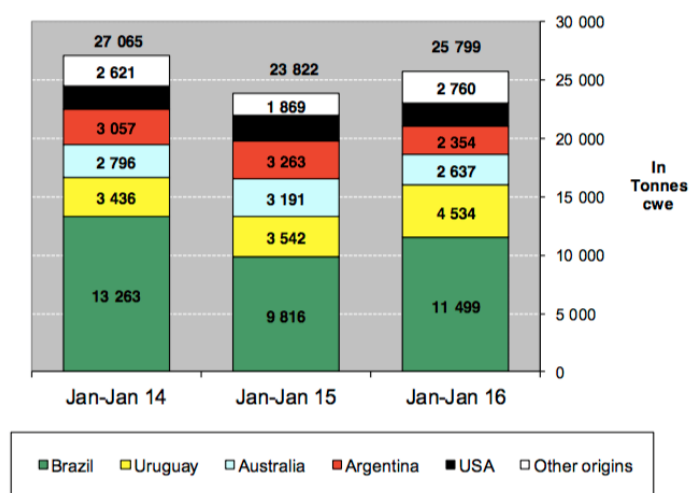

2.25.att. ES-28 liellopu gaļas un dzīvu liellopu importa dinamika pēc partnera valsts, t liemeņa svara, 2012.-2016.g.janv. (autore veidots pēc Eurostat 2016.gada pārskata datiem par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli)¹⁶⁹

2.25.att. redzams, ka ES-28 galvenokārt importē liellopu gaļu un dzīvus dzīvniekus no Brazīlijas. Aiz Brazīlijas ierindojas Urugvaja, Argentīna, Austrālija, ASV, Namībija, Jaunzēlande u.c. valstis. Taču secināms, ka ES importē arī no tām pašām valstīm, uz kurām eksportē. Piemēram, Turcija ir viena no lielākajām ES eksporta valstīm, taču 2015.un 2016.gadā ES ir importējusi no Turcijas attiecīgi 40 un 40 tonnas. Lielākos apjomos veikts imports no Šveices, uz kuru arī tiek ievērojamos daudzumos eksportēts, līdz ar ko ES tirdzniecības balance ar Šveici ir pozitīva.

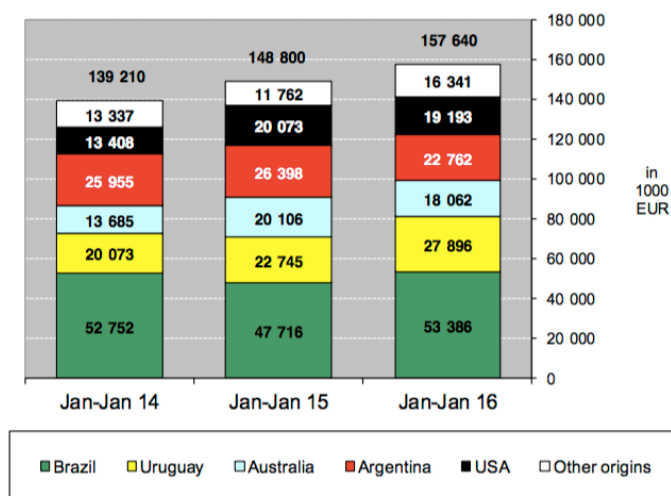
Turpinājumā attēlota liellopu un teļa gaļas importa dinamika tonnās un naudas izteiksmē (EUR) pēc lielākajām importa partnera valstīm. Tiek atspoguļots tieši gaļas importa apjoms (bez dzīviem dzīvniekiem). Sk.2.26 un 2.27.att.

¹⁶⁹ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts 15.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

2.26.att. ES liellopu un teļu gaļas imports, t liemeņa svara, 2013.-2016.g. (no janv.-janv.)¹⁷⁰

2.26.att. redzams, ka lielākās ES liellopu un teļa gaļas importa partnervalstis ir Brazīlija, Urugvaja, Austrālija, Argentīna un ASV. Atgriezoties pie 2.22. attēla, iespējams aprēķināt šīs kategorijas tirdzniecības bilanci. Secināms, ka ES ārējā tirdzniecība tonnās ir pozitīva, attiecīgi 2013/14.g. (Janv.-janv.) - 6557 t, 2014/15.g. - 16120 t, 2015/16.g. - 18935 t. Sk.2.27.att. ES liellopu un teļu gaļas importa dinamiku.

2.27.att. ES liellopu un teļu gaļas imports, tūkst. EUR, 2013.-2016.g. (no janv.-janv.)¹⁷¹

2.27.att. redzams, ka ES kopējā liellopu un teļa gaļas importa dinamika naudas izteiksmē ir pieaugoša, attiecīgi Janv-Janv 2015 par 7% un Janv-Janv 2016 par 6%, attiecībā pret iepriekšējo periodu. Pēc 2.27.att un 2.23.att. iespējams aprēķināt ES tirdzniecības bilanci naudas izteiksmē. Secināms, ka tirdzniecības bilance visā apskatītajā laika periodā ir negatīva - attiecīgi 2013/14.g.(janv.-janv.) -46,799 EUR, 2014/15.g. -34465 EUR, 2015/16.g. -16338 EUR. Kas norāda uz to, ka ES eksportē lētāku produkciju, savukārt importē dārgāku. (Sk.23.pielikumā

¹⁷⁰ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts 15.04.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

¹⁷¹ Turpat

pasaules lielāko liellopu gaļas ražotājvalstu cenu dinamiku). Attiecīgi 2016.gada martā ES vidējā liellopu gaļas cena bija 371,76 EUR/100 kg, tajā pašā laikā Austrālijā – 336,93 EUR/100 kg, Urugvajā – 327,67 EUR/100 kg, Jaunzēlandē – 305,04 EUR/100 kg, Brazīlijā – 233,22 EUR/100 kg, Alžīrijā – 156,34 EUR/100 kg. Savukārt ASV kopš 2014.gada maija cenas ir augstākas nekā ES, neņemot vērā īslaicīgus cenu kritumus (piem., 2015.gada oktobrī un decembrī). ES vidējās cenas ir visvienmērīgākās, kas norāda uz ES lauksaimnieku ieņēmumu stabilitāti un tirgus līdzsvaru. Importētajam apjomam samazinoties, cenas ir pieaugušas, kas liecina par to, ka ES importētā gaļas produkcija ir kļuvusi dārgāka vai arī tiek importēta vērtīgāka produkcija. 23.pielikumā, redzams, ka 2014.gada otrajā pusē liellopu gaļas cenas ir pieaugušas Brazīlijā, Urugvajā, Austrālijā un ASV, no kurām arī ES galvenokārt importē. Kā arī veicot aprēķinus pēc 2.26. un 2.27.att. datiem, secināms, ka cenas 2014.g.janv.-2015.g.janv. kopumā cenas ir pieaugušas par 21%, attiecībā pret iepriekšējo periodu, vistraujāk cenām pieaugot Austrālijā (par 29%), un Brazīlijā (par 22%), savukārt Argentīnā samazinoties par 5%. Taču laika posmā no 2015.janv.-2016.janv. cena kopumā ir samazinājusies par 2%, attiecībā pret iepriekšējo periodu, taču izņemot Argentīnu un Austrāliju, kur cena ir pieaugusi, attiecīgi par 20% un 9%. Visaugstākās cenas ir bijušas ES importam no Argentīnas laika posmā no 2013.-2015.g.janv., kas ir vidēji 8 EUR/kg liemeņa svarā. Par cik Argentīnā ir viszemākās liellopu gaļas cenas, autore secina, ka ES no Argentīnas importē dārgāko produkciju, piem., fileju. Savukārt viszemākās cenas ir ES importam no Brazīlijas – vidēji 4-5 EUR/kg liemeņa svara. Šīs valstis pasaulē izceļas ar milzīgiem ganāmpulkiem un augsti kvalitāti. Par cik apjomi ir lieli, kopējās izmaksas ir zemākas (mēroga efekts) un šīs valstis spēj veiksmīgi diferencēt tirgus un nodrošināt lielus apjomus, gan ar lētākajām, gan dārgākajām liellopu gaļas daļām.

Rezumējot ES liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku ārējās tirdzniecības bilanci tonnās, secināms, ka apskatītajā laika posmā (no 2013-2016.gada janvārim) tā ir pozitīva. Taču ieskatoties senākā pagātnē, tā tas ne vienmēr ir bijis. (Sk.24. pielikumā ES liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku ārējās tirdzniecības bilanci tonnās). Laika posmā no 2003. līdz 2009.gadam ES liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku ārējās tirdzniecības bilance ir bijusi negatīva. Savukārt pirms tam no 1995. – 2002.gadam tā ir bijusi pozitīva, sasniedzot 1995.gadā visaugstāko eksporta apjomu – 1263 tūkst.t. No kā izriet, ka sākotnējās ES dalībvalstis jau tajā laikā nodarbojās ar lopkopību un spēja gan nodrošināt vietējo tirgu, gan ievērojamos apjomos eksportēt uz pārējām valstīm, kuras iespējams patreiz ir pievienojušās ES un uz kā pamata ES ārējās tirdzniecības bilance ir samazinājusies. Autoresprāt, šai nozarei ir potenciāls ES, taču saimnieciskajai darbībai jābūt ekonomiski pamatotai, proti, jo lielāks ir ražošanas apjoms, jo zemākas ir kopējās izmaksas, kā rezultātā plašākas ražošanas un eksporta iespējas.

3. ES, LATVIJAS UN PASAULES GAĻAS LOPKOPĪBAS NOZARES TENDENCES UN PROBLĒMU RISINĀJUMI

Šīs nodaļas mērķis ir, balstoties uz iepriekš apkopoto informāciju par lopkopības nozares līdzšinējo attīstību un vadoties pēc pasaules vadošo organizāciju prognozēm, kā arī autores veiktām intervijām ar nozares pārstāvjiem Latvijā, noteikt Latvijas gaļas lopkopības nozares attīstības potenciālu ilgtermiņa perspektīvā. Ņemot vērā to, ka šī nozare ir atkarīga no pasaules tirgus cenām, trešo pasaules valstu pašnodrošinājuma līmeņa, Latvijai ir svarīgi sekot līdzi lopkopības attīstības tendencēm pasaulē.

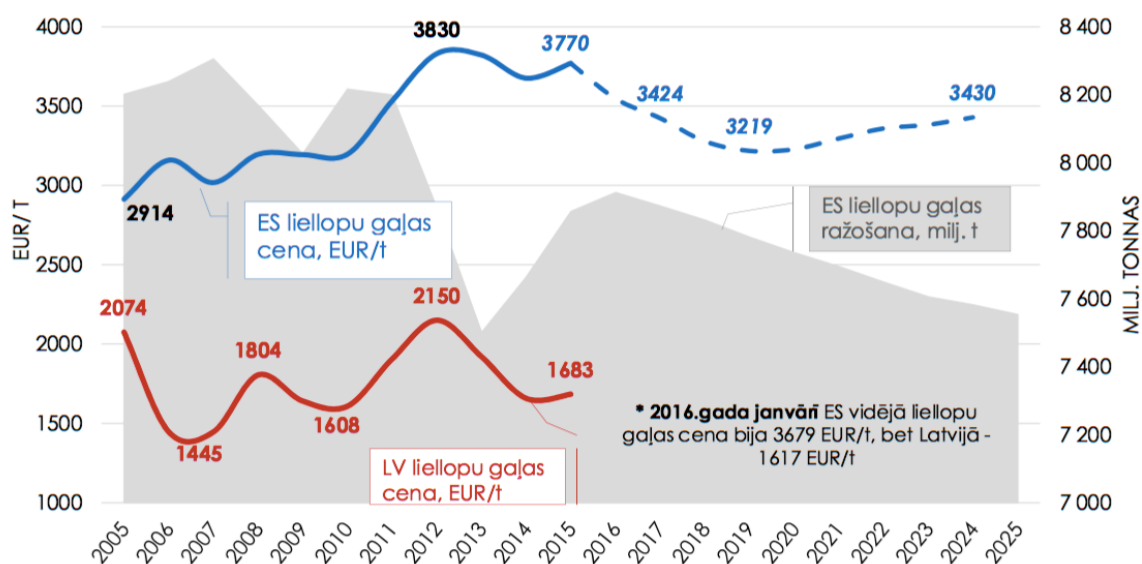
3.1. Prognozes ES un Latvijas gaļas nozarē

Pēdējo aizvadīto divu gadu tendences lopkopības nozarē ir bijušas dažādas. Piemēram, gaļas cenas 2014.gadā sasniedza rekordaugstu līmeni, savukārt pienkopības nozare piedzīvoja būtisku iepirkuma cenu kritumu. Galvenie faktori, kas varētu būtiski ietekmēt un mainīt šo nozaru turpmāko attīstību un iespējas ir dažādu dzīvnieku slimību uzliesmojumi, tirdzniecības ierobežojumi, kā arī politiskie faktori.

Turpinājumā tiek apskatītas un salīdzinātas gaļas iepirkuma cenas pa gaļas veidiem Latvijā un ES, kā arī saražotais gaļas produkcijas daudzums laika posmā no 2005.gada līdz 2015.gadam un prognozes līdz 2025.gadam, pamatojoties uz EK prognozēm.

Pēc EK prognozēm, ilgtermiņā liellopu gaļas vidējā cena ES būs nevienmērīga.¹⁷² Skatīt liellopu gaļas cenas Latvijā un ES 3.1.att.

¹⁷² LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*, 2016. (skatīts 24.04.16.) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

3.1.att. Latvijas un ES-28 liellopu gaļas cenu dinamika un to prognozes, labā ass – EUR/t, kreisā ass – milj.t.¹⁷³

3.1.att. redzams, ka Latvijā vidējās liellopu gaļas cenas ir nevienmērīgākas nekā ES. Pēc 2005.gada vērojama tendence, ka Latvijā cenas strauji kritās, tajā pašā laikā ES vidējā cena pieauga. Sākot ar 2010.gadu cenas pieauga gan ES, gan Latvijā, 2012.gadā sasniedzot augstāko cenu līmeni visa laika posmā – ES – 3830 EUR/t, Latvijā 2150 EUR/t. Kas izskaidrojams ar piedāvājuma samazināšanos, jo kā redzams, 2013.gadā ražošanas apjoms ir krasi samazinājies no ~ 8200 milj.t (2011.g.) līdz ~ 7500 milj.t gaļas. Tomēr tajā pašā laikā Latvijā vidējā iepirkuma cena ir ievērojami zemāka nekā vidēji ES un šī tendence turpina pieaugt. Piemēram 2010.gadā par ES vidējā iepirkuma cena bija par ~78% augstāka, taču 2016.gada janvārī tā jau sasniedza rekordaugstu līmeni – 124%. Pēc EK prognozēm liellopu gaļas cenas ES tuvāko gadu laikā samazināsies un ar 2017.gadu būs salīdzinoši mērenas. Taču ražošanas apjoms samazināsies, kā rezultātā ar 2019.gadu mazliet pieaugs cenas.

Liellopu gaļas nozares attīstības prognozes ES:

- Δ Liellopu gaļas nozares attīstība joprojām lielā mērā ir un būs atkarīga no tendencēm piena nozarē, jo aptuveni 2/3 liellopu gaļas saražo piena saimniecības;
- Δ Liellopu gaļas nozari būtiski ietekmēs saistītā atbalsta ieviešana lielākajā daļā ES dalībvalstu, no sākuma palielinoties ganāmpulkiem;
- Δ Liellopu gaļas nozares attīstība atkarīga no eksporta iespējām, šobrīd valda nedrošība vai Turcija atvērs tarifu kvotas dzīvu dzīvnieku importam arī turpmāk,

¹⁷³ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*, 2016. (skatīts 01.05.16.) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

kā potenciālos tirgus uzskata Āzijas valstis un Tuvo austrumu valstis, ja tiks samazinātas netarifu barjeras.¹⁷⁴

Tajā pašā laikā cūkgaļas cenas ir nevienmērīgākas liellopu gaļas cenas (sk.25.pielikumā cūkgaļas cenu dinamiku ES un Latvijā), taču svarīgi ir tas, ka Latvijas cenas ir pietuvinātas ES vidējam līmenim, kas ir pozitīvi un liecina par Latvijas spēju konkurēt vienotajā tirgū. Par cik nozare patreiz saistībā ar cūku mēri piedzīvo grūtus laikus un nozarē valda krīze, cenas ir ar lejupvērstu dinamiku. Taču tiek prognozēts, ka cūkgaļas cenas drīzumā pieaugs, kā arī saražotais apjoms pieaugs. “Tiek prognozēts, ka ilgtermiņā ES vidējā cūkgaļas cena atgriezīsies 2013.gada līmenī, sasniedzot 1713 EUR/t 2025.gadā.”¹⁷⁵ Cūkgaļas cenas ir tikpat kā uz pusi zemākas nekā liellopu gaļas cenas, kas pilnībā pamato faktu, kādēļ lielākā daļa patērētāju ikdienā dod priekšroku cūkgaļai nevis liellopu gaļai. Kā arī tas saistīts ar ēšanas paradumiem.

Cūkgaļas nozares attīstības prognozes ES:

- Δ Līdz 2025.gadam prognozē nelielu ražošanas apjoma pieaugumu par 2%;
- Δ Ražošanas pieaugumu bremzēs vides un sociālie apsvērumi, kas izriet no nacionālajiem noteikumiem par mēslu apsaimniekošanu;
- Δ Ražošanas saglabāšanos un attīstību veicinās pieprasījuma palielinājums pēc cūkgaļas pasaules tirgū un cenu uzlabošanās;
- Δ Paredzams, ka pieprasījums palielināsies Āzijā, t.sk. Ķīnas importa pieprasījums varētu dubultoties;
- Δ Tai pašā laikā paredzams, ka patēriņš ES tirgū nedaudz samazināsies.¹⁷⁶

Rezumējot, secināms, ka cūkkopības nozare atjaunosies un pieprasījums pasaulē pēc tās turpinās augt – gan uz pasaules iedzīvotāju skaita pieauguma rēķina (Āzijā), gan pamatojoties uz to, ka nākotnē pieaugs gaļas patēriņš pasaulē uz vienu iedzīvotāju. Par cik ES cūkgaļas patēriņš samazināsies, ES būs cūkgaļas eksportētāja. Taču tas varētu liecināt par to, ka EE iedzīvotāji cūkgaļu aizvietos ar kādu no alternatīvām, piem., vistas gaļu, aitas gaļu vai liellopu gaļu.

Par cik aitas gaļa tāpat kā cūkgaļa ir alternatīva liellopu gaļai un tās tiek dēvētas par sarkano gaļu, turpinājumā autore izpēta attīstības tendences aitkopības nozarē. Aitu gaļas cenu līmenis kopš 2005.gada ES ir sasniedzis savu maksimu 2015.gadā – 5330 EUR/t. “2016.gada janvārī ES vidējā aitu gaļas cena bija ~5045,6 EUR/t, bet Latvijā ~2753,9 EUR/t¹⁷⁷”, kas ir par 83% mazāk nekā ES vidēji. Kopumā kopš 2007.gada cenu līmenis ir ievērojami palielinājies –

¹⁷⁴ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*, 2016. (skatīts 01.05.16.) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

¹⁷⁵ Turpat

¹⁷⁶ Turpat

¹⁷⁷ Turpat

no 3939 EUR/t 2007.gadā līdz 5350 EUR/t 2015.gadā (pieaugums par ~35%). Negatīvi vērtējama cenu līmeņa starpība starp ES un Latviju, kas 2015.gadā bija 2133 EUR/t jeb 66%. 2016.gada janvārī vērojama lejupejoša tendence gan ES, gan Latvijā – vidējās aitu gaļas cenas salīdzinājumā ar 2015.gadu ir samazinājušās, attiecīgi – ES par 5,7%, Latvijā par 14%. Tātad cenu līmeņa starpība turpina augt. Saražotais aitu gaļas daudzums ir vienmērīgs un arī turpmāk paliks nemainīgs, taču cenas ir nevienmērīgas. “Tiek prognozēts, ka ilgtermiņā ES vidējā aitu gaļas cena pieaugs, sasniedzot 5037 EUR/t 2025.gadā.”¹⁷⁸

Rezumējot sarkanās gaļas cenas ES un Latvijā, autore, secina, ka Latvijas cūkgaļas cenas ir pietuvinātas ES līmenim, kas ir pozitīvi vērtējams. Taču Latvijas liellopu gaļas cenas ievērojami atšķiras no ES vidējā līmeņa, kas liecina par Latvijas produkcijas neatbilstību un vāju konkurētspēju kopējā ES tirgū. Taču jāņem vērā, ka šīs ir kautuvju atspoguļotās cenas, neņemot vērā dzīvu jaunlopu/liellopu cenas (eksportu), kur cenas ir ievērojami augstākas un pietuvinātas ES cenām. Visnegatīvāk vērtējama situācija aitkopībā, kur Latvijas cenas krietni atpaliek no ES vidējā cenu līmeņa.

Ielūkojoties EK prognozēs par pārtikas pieprasījumu pasaulē, secināms, ka lielākais pārtikas pieprasījuma pieaugums pašlaik un nākotnē būs no attīstības valstīm, jo ES iekšējā patēriņa izaugsmei nav daudz vietas (izņēmums – jaunās dalībvalstis). Pieaugs pieprasījums pēc veselīgiem un dabīgiem produktiem, t.sk. bioloģiskiem lauksaimniecības produktiem, kas ir paver iespējas Latvijai, kur ir salīdzinoši augsts bioloģisko saimniecību īpatsvars. Kopumā ražošanas apjomos radikāli pieaugumi nav sagaidāmi, jo cenu līmenis būs zemāks. EK prognozējot lauksaimniecības nozaru nākotni pieņem, ka Krievijas embargo tiks izbeigts līdz 2016.gada beigām.¹⁷⁹

Runājot par Latviju, samazinoties iedzīvotāju skaitam, samazinās arī iekšējais pieprasījums pēc pārtikas produkcijas, tajā skaitā gaļas. Līdz ar to sašaurinās arī lauksaimnieku ražošanas iespējas apgādāt ar pārtikas produkciju vietējo tirgu. Tādēļ turpmāka lauksaimniecības nozares attīstība ir un būs atkarīga no eksporta iespējām. “OECD prognozē, ka ES saglabāsies spēcīgs lauksaimniecības produktu pieprasījums, kas veicinās arī ražošanu. Tomēr, pieprasījuma pieaugums būs lēnāks nekā iepriekšējos 10 gadus.”¹⁸⁰ Iedzīvotāju skaits ES tuvāko 10 gadu laikā samazināsies¹⁸¹, līdz ar ko saruks arī pieprasījums pēc pārtikas produkcijas. Tajā pašā laikā lielākais iedzīvotāju pieaugums būs Āzijā un Kusā okeāna reģionā.¹⁸²

¹⁷⁸ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*, 2016. (skatīts 01.05.16.) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

¹⁷⁹ Turpat

¹⁸⁰ Turpat

¹⁸¹ Turpat

¹⁸² Turpat

3.2. Nozarē valdošās situācijas novērtējums pasaulē un nākotnes prognozes

Šīs apakšnodaļas ietvaros autore apskata visu gaļas lopkopības nozari pasaulē kopumā. Lai veiktu objektīvus secinājumus par liellopu gaļas nozares attīstību un nākotnes iespējām, autore analizē gaļas pieprasījuma un ražošanas dinamiku pēc gaļas veida, nosakot nozarē kopumā valdošās tendences, kā arī izvirzot priekšlikumus Latvijas gaļas lopkopības nozares turpmākai attīstībai.

Kopumā situācija pasaules gaļas tirgū ir vērtējama pozitīvi, kas ir pateicoties zemākām lopbarības graudu cenām. Kas atjaunoja rentabilitāti šajā sektorā, kurš pēdējo desmit gadu laikā lielākoties ir darbojies vidē ar īpaši augstām un nevienmērīgām lopbarības izmaksām. Rentabilitātei uzlabojoties, paredzams ražošanas pieaugums, it īpaši cūkgaļas un mājputnu gaļas nozarēs, kā arī tādos reģionos kā Amerikā, kur gaļas ražošanā intensīvi tiek izmantoti lopbarības graudi. Tomēr zemākas ekonomiskās izaugsmes ietekmē gan attīstītajās valstīs, gan attīstības valstīs, paredzams arī zemāks patēriņš.¹⁸³

Lielākās pieprasījuma izmaiņas sagaidāmas attīstības valstīs, kur pieaugot ienākumiem uz iedzīvotāju un pieaugošā urbanizācija, veicina pieprasījumu pēc pārtikas. Pieaugošie ienākumi mudina patērētājus dažādot savu uzturu, palielinot uzturā dzīvnieku produktus.¹⁸⁴

Zemākas naftas cenas ir viens no faktoriem, kas rada lejupvērstu spiedienu uz cenām.¹⁸⁵ Jau vairākus gadus gaļas ražošanu kavēja augstās un nestabilās lopbarības izmaksas, kas samazināja liellopu gaļas ražotāju peļņu. Saistībā ar vairāku gadu garumā ilgstošo ganāmpulku likvidāciju galvenajos liellopu audzēšanas reģionos, kā arī ar vairākiem dzīvnieku slimību uzliesmojumiem, gaļas piedāvājums 2014.gadā samazinājās. Kā rezultātā, gaļas cenas sasniedza rekordaugstu līmeni.¹⁸⁶

Pēdējo desmit gadu laikā pieaugošās piena produkcijas rezultātā, paplašinājās pienkopības ganāmpulki. Taču par cik straujais ganāmpulku pieaugums galvenokārt bija mazāk ražīgos reģionos, vidējais izslaukums (produktivitāte) samazinājās par 0,2%. Tomēr ilgtermiņā tiek prognozēts piena ražošanas pieaugums vidēji par 1,8%. Lielākā daļa pienkopības pieauguma būs attīstības valstīs, galvenokārt Indijā, kura apsteigs ES, kļūstot par lielāko piena ražotāju pasaulē.¹⁸⁷

¹⁸³ OECD. *Growth of meat production by region and meat type 2024 vs. Base period 2012-14*. 119.-120.lpp. (skatīts 05.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/growth-of-meat-production-by-region-and-meat-type-2024-vs-base-period-2012-14_agr_outlook-2015-graph91-en

¹⁸⁴ Turpat

¹⁸⁵ Turpat

¹⁸⁶ Turpat

¹⁸⁷ Turpat

Piena produkcijas pieaugumu attīstības valstīs veicinās gan ganāmpulku paplašināšanās, gan produktivitātes pieaugums, kuru veicinās zemākas lopbarības izmaksas, kā rezultātā pieaugs barības izmantošana ražošanas sistēmā. Turpretim paredzams, ka vairums attīstīto valstu, pieaugot produktivitātei, piena govju ganāmpulki saruks, kas savukārt nodrošinās lielāku pieeju ūdenim uz lauksaimniecības zemei.¹⁸⁸ No kā izriet, ka uzlabosies barošanas iespējas. Jo vairāk resursu tiks atveltīts mazākam liellopu skaitam, it īpaši ganības un lopbarība, jo augstāka būs sagaidāmā produktivitāte.

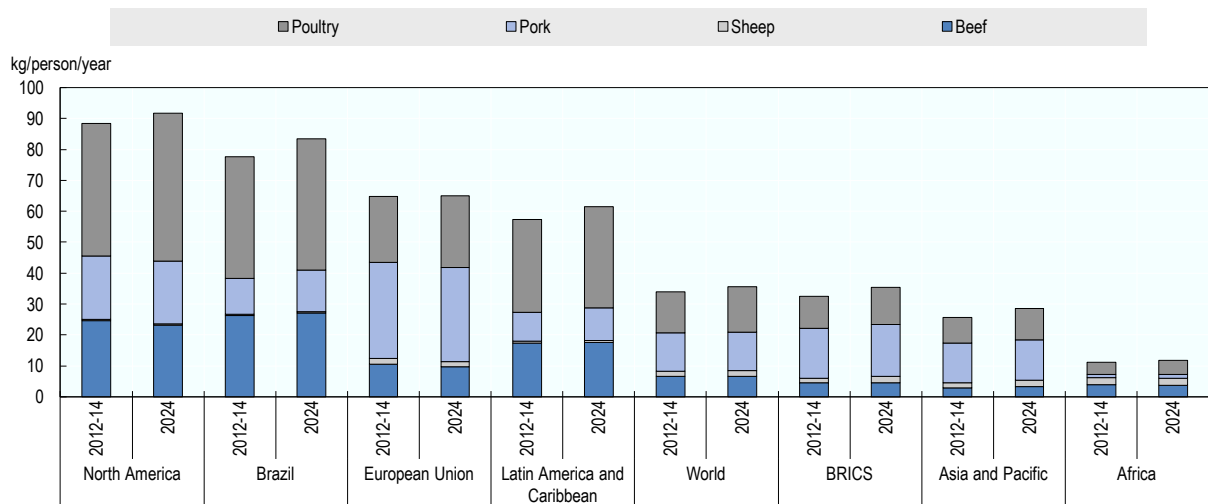
Par cik 2/3 liellopu gaļas tiek iegūta no pienkopības nozares, pienkopības nozares paplašināšanās labvēlīgi iespaido liellopu gaļas ražošanu.

Paredzams, ka pasaules gaļas patēriņš gadā uz iedzīvotāju līdz 2024.gadam sasniegs 35,5 kg. Patēriņa pieauguma pamatā būs pieaugošais mājputnu gaļas patēriņš. Cūkgaļas un liellopu gaļas patēriņš saglabāsies stabilā līmenī. Gaļas patēriņš uz iedzīvotāju attīstītajās valstīs saglabāsies vairāk kā divas reizes lielāks nekā attīstības valstīs (attiecīgi 2024.gadā 68 kg salīdzinājumā ar 28 kg). Tomēr patēriņā pieauguma temps attīstītajās valstīs saglabāsies lēns salīdzinājumā ar attīstības valstīs. Straujš iedzīvotāju skaita pieaugums un urbanizācija daudzos attīstības reģionos joprojām ir galvenais kopējā patēriņa pieauguma virzītājspēks. Vislielākais gaļas pieprasījuma pieaugums ir Āzijā.¹⁸⁹

Lai noteiktu, kuros pasaules reģionos liellopu gaļa ir vispieprasītākā, turpinājumā autore pievēršas gaļas patēriņa tendencēm pasaulē. Sk.3.2.att. gaļas patēriņu pasaules lielākajos reģionos, sadalījumā pa gaļas veidiem.

¹⁸⁸ OECD. *Growth of meat production by region and meat type 2024 vs. Base period 2012-14*. 119.-120.lpp. (skatīts 05.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/growth-of-meat-production-by-region-and-meat-type-2024-vs-base-period-2012-14_agr_outlook-2015-graph91-en

¹⁸⁹ Turpat

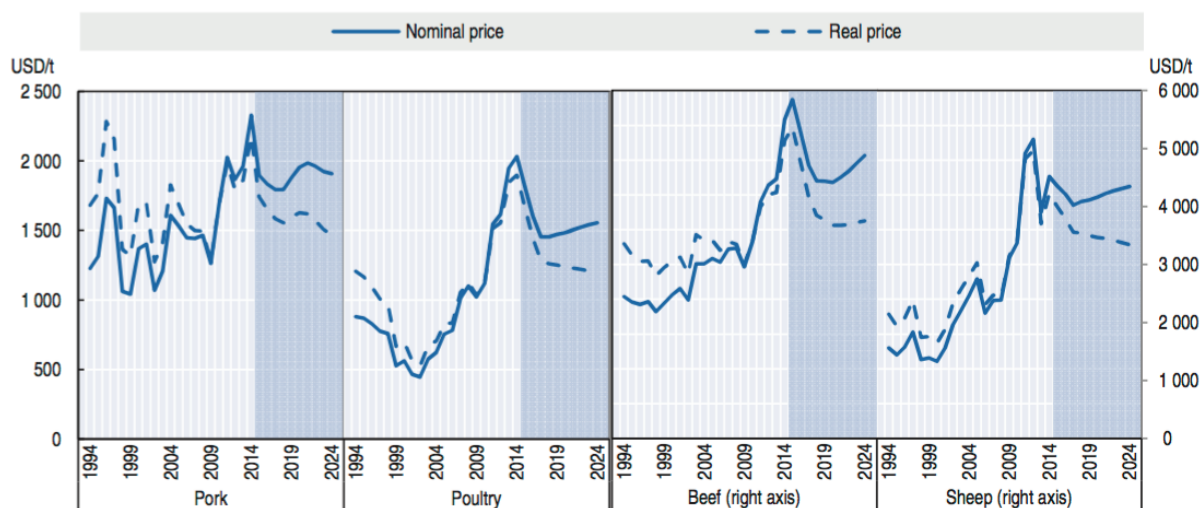

3.2.att. Gaļas patēriņš pasaules lielākajos reģionos un savienībās, sadalījumā pa gaļas veidiem, kg uz iedzīvotāju gadā, 2012.-14.g. un prognozes 2024.g.¹⁹⁰

3.2.att redzams, ka pasaulē kopumā laika posmā no 2012-2014.gadam vispopulārākā un patērētākā ir bijusi mājputnu gaļa (13,15 kg/g.) un cūkgaļa (12,48 kg/g.). Savukārt liellopu gaļas patēriņš procentuāli kopējā struktūrā bija aptuveni 19% vai 6,5 kg uz iedzīvotāju gadā. Vislielākais gaļas patēriņš pasaulē uz iedzīvotāju ir Ziemeļamerikā un Brazīlijā, turpretim, vismazākais – Āfrikā un Āzijā un Klusā okeāna reģionā. Pasaulē visvairāk liellopu gaļa tiek patērēta Ziemeļamerikā, Brazīlijā, Latīņamerikā un Karību jūras reģionā – attiecīgi gada laikā patērējot vidēji uz personu 24,59 kg, 26,3 kg un 17,4 kg. Savukārt ES vidējais liellopu gaļas patēriņš uz iedzīvotāju ir 10,5 kg gadā, kas ir aptuveni 2,5 reizes mazāk nekā Brazīlijā. Taču 2024.gadā prognozēts, ka gaļas patēriņš uz vienu iedzīvotāju pieaugs aptuveni no 33,83 kg/g - 35,49 kg/g, cūkgaļas patēriņam pieaugot par 1,45 kg, aitas gaļas – 0,175 kg un liellopu gaļas patēriņam par 0,021 kg. ES ir vieslielākais cūkgaļas patēriņš uz iedzīvotāju gadā, tādēļ nebūtu pamata satraukumam par to, ka nākotnē prognozēts cūkgaļas patēriņa samazinājums ES.

Turpinājumā uzskatāmi attēlota pasaules gaļas cenu dinamika laika posmā no 1994. līdz 2024.gadam. Sk.3.3.att.

¹⁹⁰ OECD. *Net trade of meat 2024*. (skatīts 05.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/net-trade-of-meat-in-2024_agr_outlook-2015-graph95-en

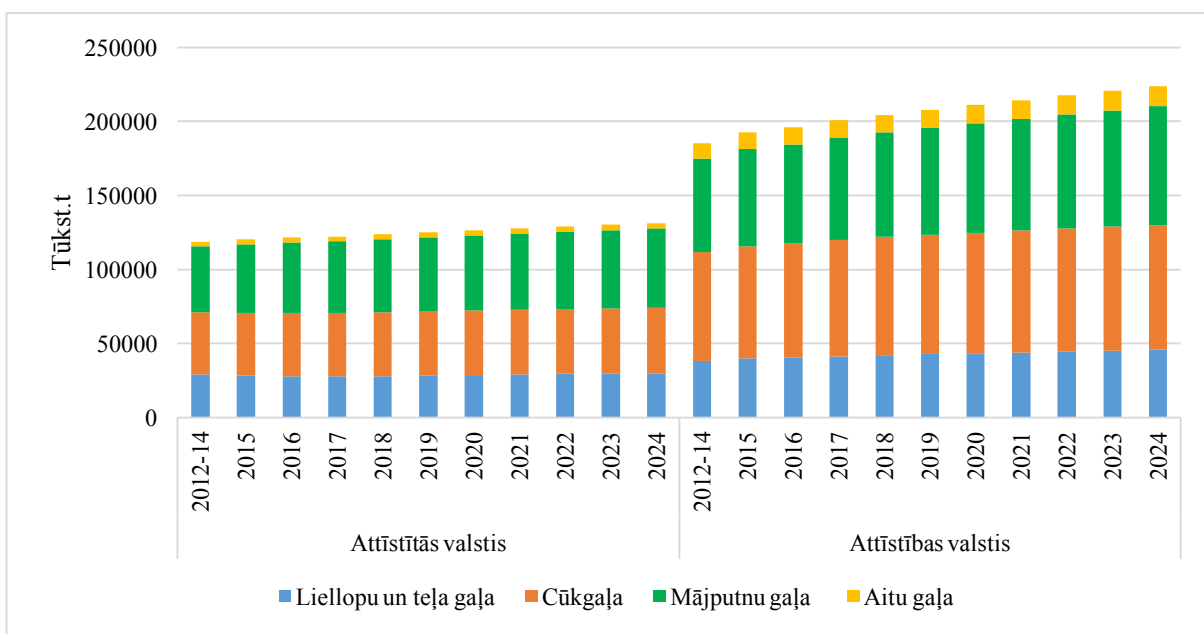

3.3.att. Pasaules gaļas cenu dinamika, kreisā ass cūkgaļas un mājputnu gaļas cenas, labā ass liellopu un aitas gaļas cenas, nominālās un reālās cenās, ASV dolāri par tonnu, 1994.-2024.g.¹⁹¹

3.3.att. redzams, ka liellopu gaļas cenas ir visaugstākās (ass labajā pusē), attiecīgi 2014.gadā tikpat kā 6000 ASV dolāri par t (nominālā cena), taču reālā cena bija zem 5500 ASV dolāri par t, kas ir bijusi rekoraugsta cena apskatītajā laika posmā (no 1994.-2024.g.). Līdzīga situācija ir arī ar cūkgaļu, aitas gaļu un mājputnu gaļu. Paredzams, ka 2019.gadā liellopu gaļas cenas samazināsies – nominālajās cenās līdz aptuveni 4200 ASV dolāri par t, reālajās cenās aptuveni 3500 ASV dolāri par t.

Turpinājumā autore piedāvā attēlu, kurā uzskatāmi attēlota gaļas ražošanas dinamika laika posmā no 2005.-2015.gadam, kā arī turpmākās prognozes līdz 2024.gadam, pēc OECD publicētajiem datiem. Sk.3.4.att.

¹⁹¹ OECD. *Net trade of meat 2024*. (skatīts 05.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/net-trade-of-meat-in-2024_agr_outlook-2015-graph95-en

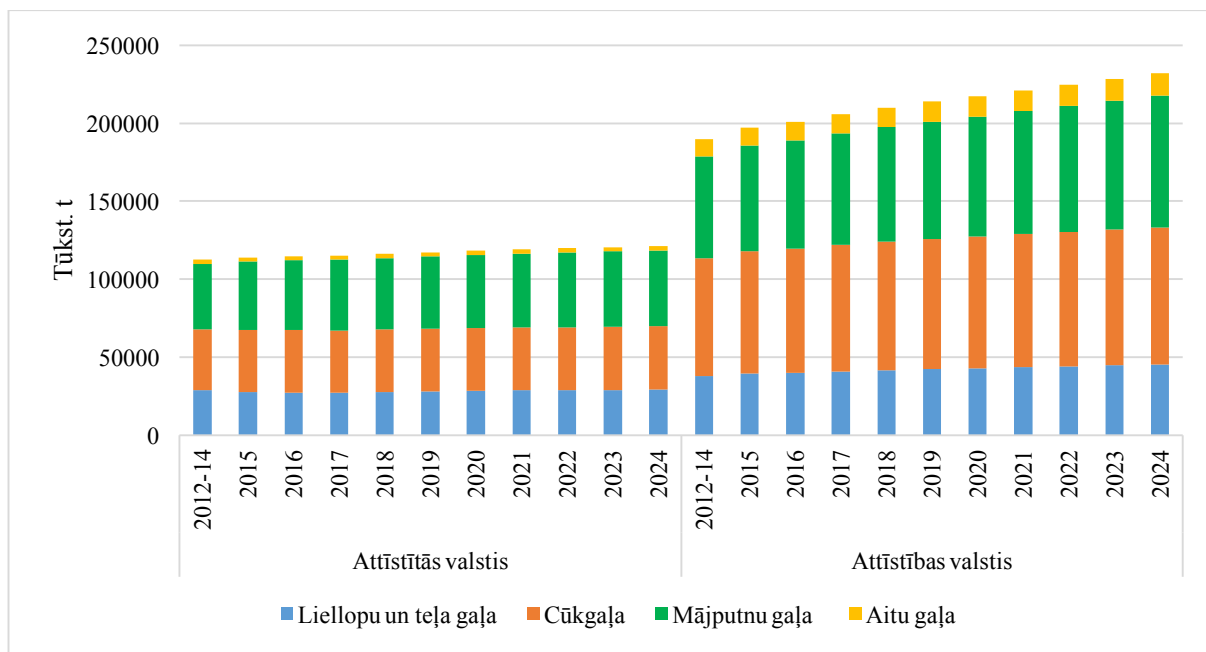
3.4.att. Gaļas ražošanas dinamika un prognozes līdz 2024.gadam pa gaļas veidiem, tūkst. t liemeņa svāra, 2012.-2024.g. (autore veidots pēc OECD publicētajiem datiem)¹⁹²

Kā 3.4.att. redzams, gaļas ražošana kopumā attīstības valstīs ir lielāka un tai ir pieaugoša tendence, tajā pašā laikā arī attīstītajās valstīs sagaidāms proporcionāls pieaugums. Jāņem vērā iedzīvotāju skaita un ģeogrāfiskās platības atšķirības, jo attīstības valstīs ir augsts iedzīvotāju pieauguma temps, kā arī apdzīvojamā teritorija ir lielāka. Apskatot ražošanas struktūru, secināms, ka liellopu gaļas ražošanas īpatsvars ir mazliet augstāks attīstītajās valstīs salīdzinājumā ar attīstības valstīm (attiecīgi 2015.g. 23% un 21%), tādām nemainīgi saglabājoties līdz 2024.gadam (skat.27.pielikumā gaļas ražošanas struktūru). Interesanti, ka attīstītajās valstīs ražošanā dominē mājputnu gaļa, savukārt attīstības valstīs – cūkgaļa (attiecīgi 2015.g. 38% un 39% kopējā struktūrā). Taču absolūtā izteiksmē 2015.gadā attīstības valstīs tika saražots pavisam 120,4 milj. tonnas gaļas, kur 23% bija liellopu un teļa gaļa, 35% cūkgaļa, 38% mājputnu gaļa un 3% aitu gaļa. Savukārt attīstības valstīs 2015.gadā tika saražotas 192,5 milj. tonnas gaļas, kur 21% bija liellopu un teļa gaļa, 39% cūkgaļa, 34% mājputnu gaļa un 6% aitu gaļa. Redzams, ka gan attīstītajās, gan attīstības valstīs pieaugs gaļas ražošana, kas izskaidrojams gan ar iedzīvotāju pirktspējas pieaugumu, gan ar pasaules iedzīvotāju skaita pieaugumu, īpaši attīstības valstīs. Paredzams, ka 75% no kopējā gaļas pieauguma 2024.gadā saražos attīstības valstis (ņemot par bāzes gadu 2012-14.g.), savukārt attīstītās valstis atlikušos 25%.¹⁹³

¹⁹² OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts 07.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

¹⁹³ OECD. *Growth of meat production by region and meat type 2024 vs. Base period 2012-14*. (skatīts 10.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/growth-of-meat-production-by-region-and-meat-type-2024-vs-base-period-2012-14_agr_outlook-2015-graph91-en

Turpinājumā autore piedāvā attēlu, kurā uzskatāmi attēlota gaļas patēriņa dinamika laika posmā no 2005.-2015.gadam, kā arī turpmākās prognozes līdz 2024.gadam, pēc OECD publicētajiem datiem. Sk.3.5.att.

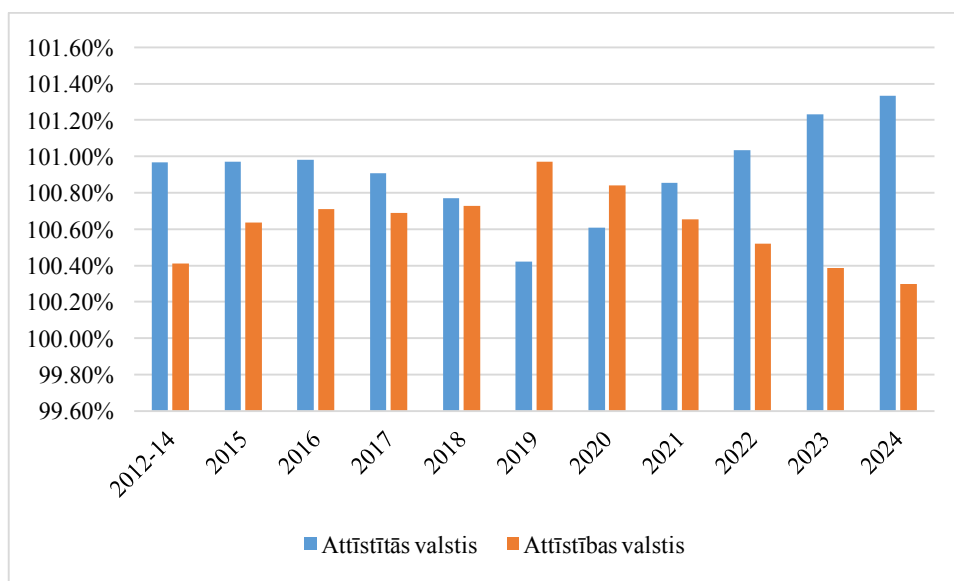
3.5.att. Gaļas patēriņa dinamika un prognozes līdz 2024.gadam pa gaļas viediem, tūkst. t liemeņa svāra, 2012.-2024.g. (autore veidots pēc OECD publicētajiem datiem)¹⁹⁴

3.5.att. redzams, ka kopumā attīstītajās valstīs gaļas patēriņš ir mazāks nekā attīstības valstīs. Piem., 2015.gadā attīstītajās valstīs kopējais gaļas patēriņš bija 113,99 milj.tonnas, kur liellopu gaļa bija 27,97 milj.tonnas vai 25%, tajā pašā laikā attīstības valstīs kopējais gaļas patēriņš bija 197,3 milj.tonnas, kas ir par 73% vairāk nekā attīstītajās valstīs un liellopu gaļas kopējais patēriņš bija 39,58 milj.tonnas vai 20%, kas ir par 11,6 milj.tonnām vairāk nekā attīstītajās valstīs. Tomēr patēriņš uz iedzīvotāju ir ievērojami lielāks attīstītajās valstīs (sk.3.9.att.). Redzams, ka attīstīto valstu patēriņā galvenokārt dominē mājputnu gaļa (aptuveni 40%), savukārt attīstības valstīs – cūkgaļa (aptuveni 40%). Lai gan redzams, ka attīstības valstīs cūkgaļas patēriņš ir pieaugošs, kopējā patēriņa struktūrā tas laikā gaitā sarūk – attiecīgi 2015.g. 40%, 2024.g. 38%). (Sk.28.pielikumā gaļas patēriņa struktūru). Kas izskaidrojams ar to, ka cūkgaļas tiks aizvietota ar mājputnu gaļu, kā tas ir attīstītajās valstīs. Attīstītajās valstīs cūkgaļas patēriņš saruks, ko aizvietos pieaugošais mājputnu gaļas patēriņš. Liellopu gaļas patēriņš attīstītajās valstīs kopējā struktūrā ir 24%, attīstības valstīs 20%, taču tajā pašā laikā attīstības valstīs vairāk tiek patērēta aitas gaļa – 6%, attīstītajās valstīs 2%. Kopumā tendence ir līdzīga kā 3.8.attēlā, kur tika attēlota gaļas ražošana. Tomēr kopējais patēriņa pieaugums ir un būs

¹⁹⁴ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts 07.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

lielāks attīstības valstīs, kas izskaidrojams ar iedzīvotāju skaita pieauguma tempu, kurš apsteidz attīstītās valstis.

Turpinājumā autore attēlo attīstīto un attīstības valstu liellopu gaļas pašnodrošinājuma līmeni. Sk.3.6.att.

3.6.att. **Liellopu gaļas pašnodrošinājuma līmenis, %, 2012.-2024.g.** (autore aprēķini, balstoties uz OECD publicētajiem datiem)¹⁹⁵

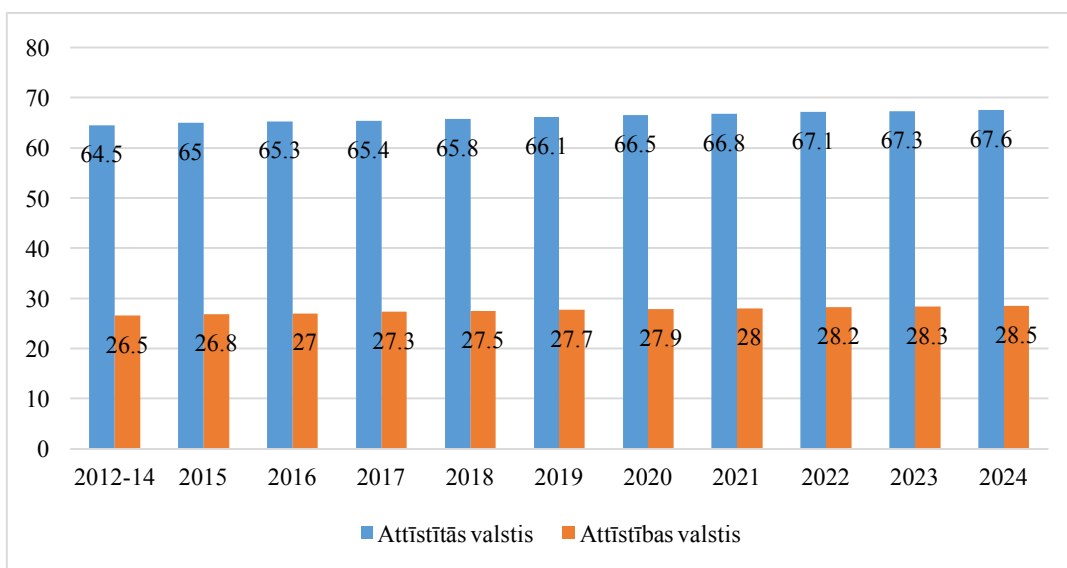
3.6.att. redzams, ka gan attīstītās, gan attīstības valstis spēj nodrošināt savu pašpatēriņa līmeni ar liellopu un teļa gaļu, proti, pašnodrošinājuma līmenis ir pozitīvs un ar pārpalikumu. Kopš 2012-14.gada attīstītās valstīs ražo mazliet vairāk nekā attīstības valstis, taču 2018.gadā pašnodrošinājuma līmenis izlīdzinās un 2019.gadā attīstības valstis apsteidz attīstītās valstis. Tomēr ar 2021.attīstītās valstis atkal apsteidz attīstības valstis, saglabājot pieaugošu pieauguma tempu līdz pat 2024.gadā, tajā pašā laikā attīstības valstīs pašnodrošinājuma līmenis sarūk. Situācija izskaidrojama ar attīstības valstu pieaugošo iedzīvotāju skaitu, tajā pašā laikā attīstītajās valstīs dzimstības līmenim saglabājoties zēmam. Līdz ar ko secināms, ka attīstītās valstīs ir augošs pieprasījums, bet attīstītajās tas pieaug tikai uz esošo iedzīvotāju patēriņa pieauguma rēķina. No kā izriet, ka turpmāk attīstītās valstis nodrošinās attīstības valstis ne tikai ar gaļas produkciju, bet arī ar pārējiem pārtikas produktiem, piem., piena produkciju, kā rezultātā saražotās liellopu gaļas daudzums palielināsies, jo aptuveni 2/3 liellopu gaļas tiek iegūtas no pienkopības nozares. Secināms, ka liellopu gaļas patēriņa pašnodrošinājums pasaulē būs pilnībā apmierināts un pat ar minimālu rezervi, līdz ar ko šīs nozares paplašināšanās radītu tikai pārprodukciju un izjauktu esošo tirgus līdzsvaru. Liellopu un teļa gaļa ir vienīgais gaļas veids, kura pašnodrošinājuma līmenis tiks pilnībā apmierināts attīstības valstīs. Piemēram,

¹⁹⁵ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts 08.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

cūkgaļas pašnodrošinājuma līmenis jau no 2012-14.gadam netika sasniegts, attiecīgi tas bija 97%, kāds tas arī saglabāsies līdz 2024.gadam, samazinoties par 1 procentpunktu. (Sk.29.pielikumā cūkgaļas pašnodrošinājuma līmeņa dinamiku). Turpretim attīstītajās valstīs no 2012-14.gadam tas sasniedza tikpat kā 107%, līdz 2024.gadam pieaugot līdz tikpat kā 110%. No kā izriet, ka attīstītās valstis nodrošinās attīstības valstis ar cūkgaļu. Tādi pati situācija valda mājputnu nozarē, kur attīstības valstīs pašnodrošinājuma līmenis no 2012-14.gadam sasniedza 97%, līdz 2024.gadam samazinoties līdz 95%, tajā pašā laikā attīstības valstīs no 2012-14.gadam tas sasniedza tikpat kā 106%, līdz 2024.gadam pieaugot gandrīz līdz 110%. (Sk.30.pielikumā mājputnu gaļas pašnodrošinājuma līmeņa dinamiku). Kā arī līdzīga situācija valda aitkopības nozarē, kur attīstības valstīs pašnodrošinājuma līmenis no 2012-14.gadam sasniedza 95%, līdz 2024.gadam samazinoties līdz 94%, tajā pašā laikā attīstības valstīs no 2012-14.gadam tas sasniedza 124%, līdz 2024.gadam pieaugot gandrīz līdz 131%. (Sk.31.pielikumā aitas gaļas pašnodrošinājuma līmeņa dinamiku.) No kā izriet, ka aitas gaļas saražotās produkcijas apjoms pieaugs straujāk nekā pieprasījums pēc tās, tādējādi, autoresprāt, pastāv iespēja, ka pasaulē varētu veidoties aitas gaļas pārprodukcija.

Kopumā attīstītajās valstīs liellopu un teļa gaļa tiks saražota attiecīgi iekšējam (attīstīto valstu mērogā) pieprasījumam, cūkgaļas un mājputnu saražotais gaļas apjoms attīstītajās valstīs pieaugs ar lielāku tempu nekā patēriņš, turpretim attīstības valstīs patēriņš pieaugs ar lielāku tempu nekā ražošana, kā rezultātā pašnodrošinājuma līmenis netiks sasniegts. Kas ir pozitīvi priekš attīstītajām valstīm, jo attīstītās valstis palielinās ražošanu uz attīstības valstu pieaugošā pieprasījuma rēķina. 2016.un 2017.gadā ražošanas pieauguma temps liellopu un teļa gaļai būs negatīvs, attiecīgi – -1,88% un -0,57%, taču no 2018-2022.gadam saglabāsies virs 1%. (Sk.32.pielikumā attīstīto valstu gaļas ražošanas un patēriņa pieauguma tempa dinamiku). Attiecīgi arī patēriņš šajā laika posmā būs ierobežots. Vislielākais pieauguma temps attīstītajās valstīs būs mājputnu gaļas ražošanai (arī patēriņam), 2016.gadā sasniedzot 2,4% un līdz 2024.gadam saglabājoties virs 1%. 2016.gadā sagaidāms arī lielākais pieauguma temps cūkgaļas ražošanā. Attīstības valstīs gan ražošanas pieauguma temps, gan patēriņa pieauguma temps saglabāsies salīdzinoši augsts, taču patēriņam apsteidzot ražošanas tempu. (Sk.33.pielikumā attīstības valstu gaļas ražošanas un patēriņa pieauguma tempa dinamiku). Līdzīgi kā attīstītajās valstīs arī attīstības valstīs vislielākais pieauguma temps ir mājputnu gaļas ražošanai un patēriņam, saglabājoties līdz 2024.gadam virs 2-2,5%, izņemot 2017.gadu, kad gan ražošanas, gan patēriņa pieauguma temps ir virs 3%. 2017.gadā arī cūkgaļas ražošanai un patēriņam ir visaugstākais pieauguma temps, taču tas pakāpeniski samazināsies.

Turpinājumā attēlota gaļas patēriņa dinamika uz iedzīvotāju gadā. Sk.3.7.att.

3.7.att. Gaļas patēriņa dinamika un nākotnes prognozes līdz 2024.g. kg gaļas uz iedzīvotāju gadā, 2012.-2024.g. (autore veidots pēc OECD publicētajiem datiem)¹⁹⁶

3.7.att. redzams, ka gaļas patēriņš uz iedzīvotāju ir vairāk kā divas reizes lielāks attīstītajās valstīs nekā attīstības valstīs, attiecīgi 2015.gadā attīstītajās valstīs – 65 kg uz iedzīvot.gadā, attīstības valstīs – 26,8 kg uz iedzīvot.gadā. Kas galvenokārt izskaidrojams ar ienākumu atšķirību starp attīstītajām un attīstības valstīm. Runājot par liellopu gaļu, OECD prognozētais gaļas patēriņš 2016.gadā uz iedzīvotāju (kg gadā) ir 6,4 kg uz iedzīvotāju, ES-28 10 kg uz iedzīvotāju, taču vislielākais ir tādās pasaules valstīs kā Argentīna (41,7 kg), Urugvaja (37,7 kg), Brazīlija (27,5 kg), ASV (22,5 kg), Austrālija (19,4 kg), Izraēla (19,1 kg), Čīle (18,2 kg), Kazahstāna (17,8 kg), Kanāda (17,4 kg), turpretim viszemākais patēriņš ir Indijā (0,6 kg), Ganā (0,9 kg), Bangladešā (0,9 kg), Mozambikā (0,9 kg), Nigērijā (1,7 kg), Indonēzijā (1,7 kg) un Taizemē (1,9 kg). (Sk.34.pielikumu). Neviena no publicētajām valstīm nav tāda, kura nepatērētu gada laikā nemaz liellopu gaļas, taču cūkgaļa nemaz netiek patērēta vairākās pasaules valstīs – Alžīrija, Bangladeša, Etiopija, Irāna, Pakistāna, Sudāna, Turcija. Arī mājputnu gaļa tiek patērēta visas apskatītajās valstīs un tās vidējais prognozētais patēriņš 2016.gadā ir 13,5 kg uz iedzīvotāju, kas ir visvairāk patērētākā gaļa pasaulē, lai gan cūkgaļa ir lielākajā daļā pasaules valstu iecienīta, vidējais patēriņš pasaulē ir mazliet mazāks par mājputnu gaļas patēriņu. Savukārt aitas gaļas patēriņš pvidēji pasaulē prognozēts 1,7 kg uz iedzīvotāju. Vienīgā valsts, kurā netiek patērēta aitas gaļa ir Taizeme. Kopumā vislielākais gaļas patēriņš uz iedzīvotāju pasaulē ir ASV (2016.g. 91 kg), Austrālijā (90,3 kg), Izraēlā (86,7 kg), Brazīlijā (79,4 kg), Urugvajā (77,3 kg), Jaunzēlandē (72 kg), Čīlē (71,6 kg), Kanādā (68,9 kg). Iepriekš

¹⁹⁶ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts 05.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

uzskaitītas valstis ir pasaules valstis, kuras gaļu uzturā patērē vairāk nekā augstu ienākumu valstis, jo OECD vidējais gaļas patēriņš gadā ir 65,5 kg uz iedzīvotāju, kā arī ES-28 65,2 kg.

Apskatot gaļas patēriņa procentuālās izmaiņas uz 2024.gadu, salīdzinājumā pret 2016.gadu, redzams, ka pasaulē kopumā liellopu gaļas patēriņš pieaugs par 2%, cūkgaļas patēriņš samazināsies par 1%, taču ievērojami pieaugs mājputnu gaļas un aitas gaļas patēriņš, attiecīgi par 8% un 12%. Taču vislielākās izmaiņas sagaidāmas Vjetnamā, kur aitas gaļas patēriņš pieaugs par 100% (2016.gadā 0,1 kg uz iedzīvot.). (Sk.35.pielikumu). Pievēršoties liellopu un teļa gaļas nozarei, secināms, ka nozīmīgākās izmaiņas uz 2024.gadu attiecībā pret 2016.gadu liellopu gaļas patēriņā sagaidāmas Vjetnamā (pieaugums par 22%, 2016.g. 9,9 kg), Mozambikā (pieaugums par 22%, 2016.g. 0,9 kg), Indonēzijā (pieaugums par 18%, 2016.g. 1,7 kg), Taizemē (pieaugums par 16%, 2016.g. 1,9 kg), Turcijā (pieaugums par 15%, 2016.g. 8,7 kg), Ķīnā (pieaugums par 14%, 2016.g. 3,6 kg), Pakistānā (pieaugums par 14%, 2016.g. 6,4 kg), Paragvajā (pieaugums par 12%, 2016.g. 5,2 kg), Tanzānijā (pieaugums par 12%, 2016.g. 4,3 kg), Bangladešā (pieaugums par 11%, 2016.g. 0,9 kg) un Sudānā (samazinājums par 14%, 2016.g. 5 kg). (Sk.36.pielikumu). Kopējā tendence pasaulē ir pieaugoša (pieaugums par 2%, 2016.g. 6,4 kg), tajā skaitā OECD (pieaugums par 3%, 2016.g. 13,4 kg), BRICS (Brazīlija, Krievija, Indija, Ķīna, Dienvidāfrika) valstīs (pieaugums par 2%, 2016.g. 4,5 kg), tajā pašā laikā ES-28 sagaidāms samazinājums par 4% (2016.g. 10 kg).

Par cik liellopu gaļas ražošana ir zināmā mērā cieši saistīta ar piena lopkopību, turpinājumā autore īsumā sniedz ieskatu pienkopības nozares attīstības perspektīvās līdz 2024.gadam. Paredzams, ka pasaules piena ražošana pieaugs par 175 milj.t (23%) līdz 2024.gadam, salīdzinot ar 2012-14.gadu. No kā paredzams, ka lielākā daļa (75%) nāks no jaunattīstības valstīm, jo īpaši no Āzijas. Sagaidāms, ka piena ražošanas pieauguma temps būs vidēji 1,8% gadā, kas ir zemāks kā iepriekšējā desmitgadē pieredzētais – 1,9%.¹⁹⁷

Paredzams, ka piena produktu patēriņš uz iedzīvotāju attīstības valstīs pieaugs par 1,4-2%, attīstītajās valstīs, kur tas jau tāpat ir salīdzinoši augsts, paredzams pieaugums no 0,2%-1,0%.¹⁹⁸

Piena tirgus attīstība joprojām ir neskaidra. Vislielāko ietekmi rada iespējami slimību uzliesmojumi, tirdzniecības ierobežojumi un politiskas izmaiņas. Tomēr kopumā pasaulē saglabāsies spēcīgs pieprasījums, jo īpaši no Ķīnas. Galvenais faktors, kas nosaka turpmāku

¹⁹⁷ OECD. *World meat projections*. 121.-122.lpp. (skatīts 06.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

¹⁹⁸ Turpat

cenu attīstību pasaules piena produktu tirgū ir Ķīnas piena un piena produktu pašnodrošinājuma līmenis.¹⁹⁹

Ņemot vērā pasaules iedzīvotāju pieauguma tempu, tiek lēsts, ka līdz 2050. gadam pasaulē jādivkāršo pārtikas ražošana, jo pieaug iedzīvotāju skaits un dzīvnieku izcelsmes produktu patēriņš turīgāko patērētāju vidū, un tajā pašā laikā jārisina problēmas, ko rada klimata pārmaiņas (bioloģiskās daudzveidības zudums, augsnes noplicināšanās un ūdens kvalitāte).²⁰⁰ Autoresprāt, tas ir izaicinājums visām pasaules valstīm, taču tas nebūs iespējams bez jauniem inovatīviem risinājumiem, kas ļautu paaugstināt esošo produktivitāti, vienlaicīgi saudzējot vidi.

3.3.Nozarē valdošās situācijas novērtējums Turcijā

Par cik Turcija ir bijusi ievērojama ES-28 un Latvijas dzīvu liellopu eksporta partnervalsts, turpinājumā autore pievēršas Turcijas liellopu nozares analīzei. 2008.gadā Turcijas piena lopkopības nozari piemeklēja krīze, kā rezultātā samazinājās piena lopkopības ganāmpulki. Kam 2009.gada beigās un 2010.gada pirmajā pusē sekoja sarkanās gaļas cenu kāpums. Lai gan pieprasījums pēc gaļas produktiem pieaug, Turcijas lopkopības un piensaimniecības nozares cieš no zemas ražas, ārkārtējām cenu svārstībām un neparedzamas valsts atbalsta sistēmas.²⁰¹ Lai nodrošinātu tirgū līdzsvaru starp pieprasījumu un piedāvājumu, tādejādi pazeminoties cenām, Turcijas valdība subsidēja lauksaimniekus dzīvu jaunlopu importam. “Sākotnēji Turcija importēja no Urugvajas, Austrālijas, Jaunzēlandes un ASV.”²⁰² Taču augstās cenas, radīja nozari pievilcīgu investoriem, kā rezultātā parādījās daudzi starpnieki/spekulanti, kas uzpirka dzīvus jaunlopus ES valstīs ar mērķi tālāk pārdot Turcijā, uzliekot savu uzcenojumu.

Neskatoties uz augošo pieprasījumu pēc kvalitatīvas liellopu gaļas, jo īpaši no tūrisma nozares, valdība neatļauj importēt liellopu gaļu vai teļa gaļu. Tomēr ir bijuši gadījumi, kad Turcijas valdība ir atļāvusi veikt īslaicīgi importu kaujamajiem liellopiem vai liellopu gaļai. Mērķis kādēļ Turcija nevēlas importēt gatavu liellopu gaļas produkciju, ir pasargāt vietējos lauksaimniekus, nodrošinot to spēju konkurēt ar importa produkciju, kura ir lētāka.

¹⁹⁹ OECD. *Growth of meat production by region and meat type 2024 vs. Base period 2012-14*. 121.-122.lpp. (skatīts 05.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/growth-of-meat-production-by-region-and-meat-type-2024-vs-base-period-2012-14_agr_outlook-2015-graph91-en

²⁰⁰ ES. *Lauksaimniecība*. (skatīts 24.04.16.) Pieejams: http://europa.eu/pol/agr/index_lv.htm

²⁰¹ USDA. *2010 Turkey Livestock Products*. 2010. (skatīts 15.05.16.) Pieejams: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/2010%20Turkey%20Livestock%20Products%20Report_Ankara_Turkey_5-5-2010.pdf

²⁰² Turpat

Pateiz Turcija importē tikai no astoņām ES-28 valstīm: Čehija, Francija, Itālija, Zviedrija, Ungārija, Grieķija, Igaunija, Latvija. Pārējām ES valstīm ir aizliegums importēt Turcijā. Turcijas valdība ir ziņojusi par dzīvu liellopu importa reformām, proti, ieveduitas paaugstināšanu privātajiem lauksaimniekiem (no 15% uz 60%). Tajā pašā laikā valsts Lauksaimniecības kooperatīvs varēs importēt ar muitas nodokli 0%. 2016.gada sākumā Turcijas valdība sāka ieviest jaunu subsīdiu programmu, kura paredzēta jaunajiem lauksaimniekiem. Subsīdiu programma paredz piešķirt jaunajiem lauksaimniekiem subsīdijas 10 620 ASV dolāru (30000 TRY) apjomā jaunlopu/liellopu importam. Nauda netiks piešķirta, bet gan iespēja iegūt no valsts kooperatīvu jaunlopus/liellopus. Programmas ietvaros paredzēts importēt 50000 liellopus²⁰³. (Sk.35.pielikumā sarakstu ar valstīm, no kurām drīkstēs importēt dzīvus jaunlopus/liellopus Turcijā) Latvija ir to valstu skaitā, kuras Turcijas subsīdiu programmas ietvaros varēs uz Turciju eksportēt gan nobarojamos, audzējamus, gan kaujamus jaunlopus/liellopus. Neskatoties uz līdz šim, autoresprāt, veiksmīgi izveidojušos sadarbību starp Turciju un ES, Turcijas Pārtikas, lauksaimniecības un lopkopības ministrija (MinFAL) nav pārliecināta, ka varēs iegādāties pietiekoši daudz dzīvus jaunlopus/liellopus no ES gan šī pasākuma ietvaros, gan arī nākotnē. Turcija arī ierobežoja importu no ES valstīm, kas saistīts ar dzīvnieku slimībām (Zilās mēles un Šmālenbergas vīruss). Lai gan Turcijas Pārtikas, lauksaimniecības un lopkopības ministrija (MinFAL) ir izteikusi priekšlikumu iegādāties liellopus no ASV, pamatojot to ar ASV augsto kvalitāti un iespēju iegādāties lielus apjomus no vienas izcelsmes vietas, nav skaidri zināms, vai ASV cenas būs konkurētspējīgas. Tuvākajā laikā plānots uzsākt diskusijas ar ASV par cenām.²⁰⁴

Lai pazeminātu liellopu gaļas cenas, Turcijā ir īstenoti vairāki pasākumi kopš 2010.gada. Kā rezultātā, 2015.gadā Turcijā tika importēti 155000 dzīvi liellopi un 6775 tūkstoši kg liellopu gaļas, savukārt 2014.gadā tika importēti 26038 dzīvi liellopi un 639 tūkstoši kg liellopu liemeņa.²⁰⁵

Vēl 2016.gada sākumā Turcijas ministrija piešķīra subsīdijas uzņēmējiem dzīvu liellopu un liemeņa gaļas importam, taču joprojām nav izdevies nodrošināt tirgus līdzsvaru un pazemināt gaļas tirgus cenas. Tiek lēsts, ka, Turcijai, lai apmierinātu iekšējo pieprasījumu, ik gadu nepieciešams 1,3 milj. tonnas sarkanās gaļas, taču joprojām pietrūkst 300 tūkst. tonnas.

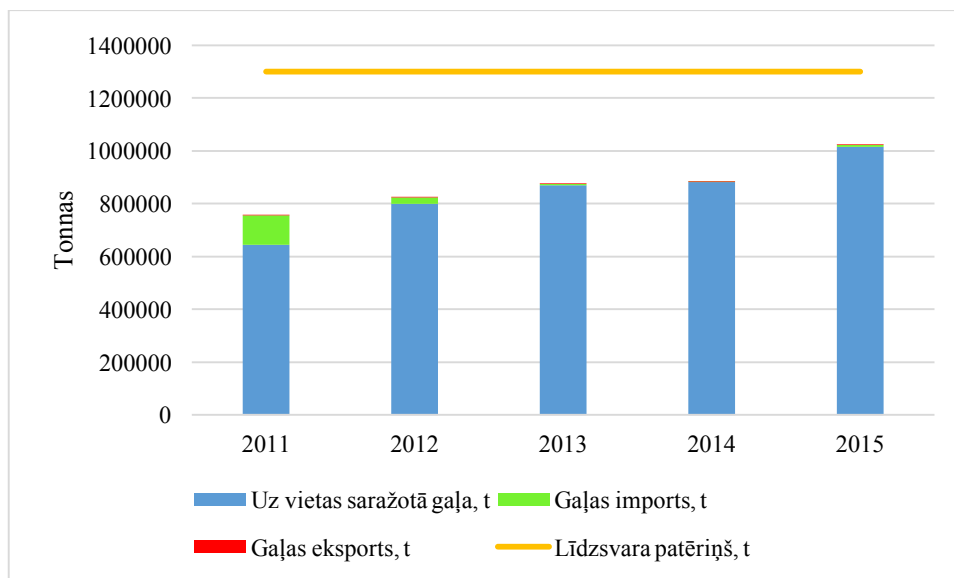
²⁰³ USDA. *Turkey opens up Breeding and Feeder cattle imports*. 27/04/2016. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Turkey%20Opens%20Up%20Breeding%20and%20Feeder%20Cattle%20Imports%20_Ankara_Turkey_4-27-2016.pdf

²⁰⁴ Turpat

²⁰⁵ USDA ārvalstu lauksaimniecības pakalpojumi. *Pieprasījuma neatbilstība Turcijā*. 02.24.2016. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: http://agriexchange.apeda.gov.in/marketreport/Reports/Not%20Meating%20Demand%20in%20Turkey_Ankara_Turkey_2-24-2016.pdf

Neskatoties uz nepārtraukti pieaugošo ražošanu, liellopu gaļas cenas 2015.gadā pieauga par 25%. Un tām ir liela ietekme uz kopējo inflāciju, kura 2015.gadā saniedza 8,81%.²⁰⁶

Turpinājumā attēlotas liellopu gaļas tendences Turcijā. Skat.3.8.att.

3.8.att. **Liellopu gaļas tendences Turcijā, t gala, 2011.-2015.g.** (autores veidots pēc Apvienoto Nāciju, Turcijas statistikas institūta un ASV lauksaimniecības departamenta (USDA) publicētajiem datiem)^{207 208 209}

3.8.att. redzams, ka 2015.gadā Turcijā tika saražots aptuveni 1 milj. tonnas liellopu gaļas, kas saskan ar Turcijas ministrijas apgalvoto. Saražotā produkcija attaino Turcijā nokauto liellopu skaitu, kur ir iekļauti arī Turcijā importētie dzīvie liellopi pēc nobarošanas. Gaļas eksports bija aktuāls 2011.gadā, taču ar 2012.gadu būtiski saruka. Pēc Turcijas datiem, visvairāk Turcijā ir importēta svaiga, atdzesēta un saldēta liellopu gaļa no Polijas, kuras importa īpastvars kopējā importa apjomā 2011.gadā bija - 54%, 2012.gadā – 98%, 2013.gadā – 100% (tika tikai importēts no Polijas), ar 2014.gadu sarūkot. (Skat.38.pielikumu). 2015.gadā 49% tiek importēti no Bosnijas un Hercegovinas un 50% no Polijas. Turcija minimālos daudzumos arī eksportē uz tādām valstīm kā Ķīna, Irāna, Apvienotie Arābu Emirāti, Palestīna, Maldīvas un citām trešajām pasaules valstīm, kurās liellopu gaļa tāpat kā Turcijā ir ierobežotā daudzumā un attiecīgi cenas ir augstas (šīs valstis ir ziņojušas par importu, taču Turcija nav ziņojusi par

²⁰⁶ USDA ārvalstu lauksaimniecības pakalpojumi. *Pieprasījuma neatbilstība Turcijā*. 02.24.2016. (skatīts 19.05.16.) Pieejams:

http://agriexchange.apeda.gov.in/marketreport/Reports/Not%20Meating%20Demand%20in%20Turkey_Ankara_Turkey_2-24-2016.pdf

²⁰⁷ Apvienoto Nāciju Organizācija. *Svaigas, atdzesētas un saldētas liellopu gaļas importa un eksporta dinamika pasaules valstīs*. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: <http://comtrade.un.org/data/>

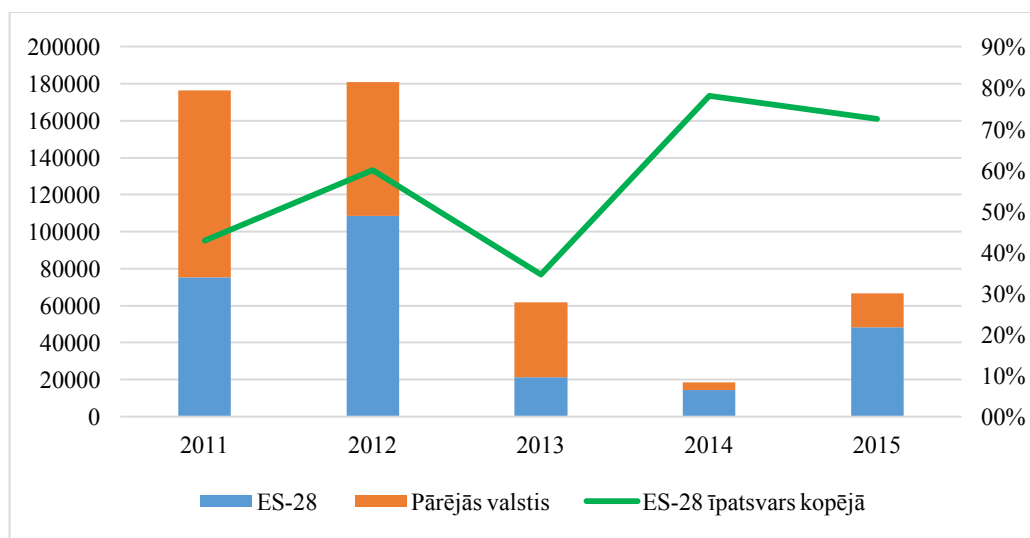
²⁰⁸ Turcijas statistikas institūts. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: http://www.turkstat.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1004

²⁰⁹ USDA ārvalstu lauksaimniecības pakalpojumi. *Pieprasījuma neatbilstība Turcijā*. 02.24.2016. (skatīts 19.05.16.) Pieejams:

http://agriexchange.apeda.gov.in/marketreport/Reports/Not%20Meating%20Demand%20in%20Turkey_Ankara_Turkey_2-24-2016.pdf

attiecīgo preču eksportu uz šādām valstīm)²¹⁰. (Skat.39.pielikumu). Vēl mināms tas, ka gaļas patēriņš Turcijā ir salīdzinoši zems un tas ir augošs. Tādēļ paredzams, ka līdzsvara patēriņa apjoms pieaugs, kas izskaidrojams ar iedzīvotāju skaita pieaugumu (kas ir salīdzinoši augsts), kā arī patēriņa pieaugumu uz iedzīvotāju.

Turpinājumā uzskatāmi attēlota dzīvu liellopu importa dinamika Turcijā un ES dalībvalstu īpatsvars kopējā importā. Skat.3.9.att.

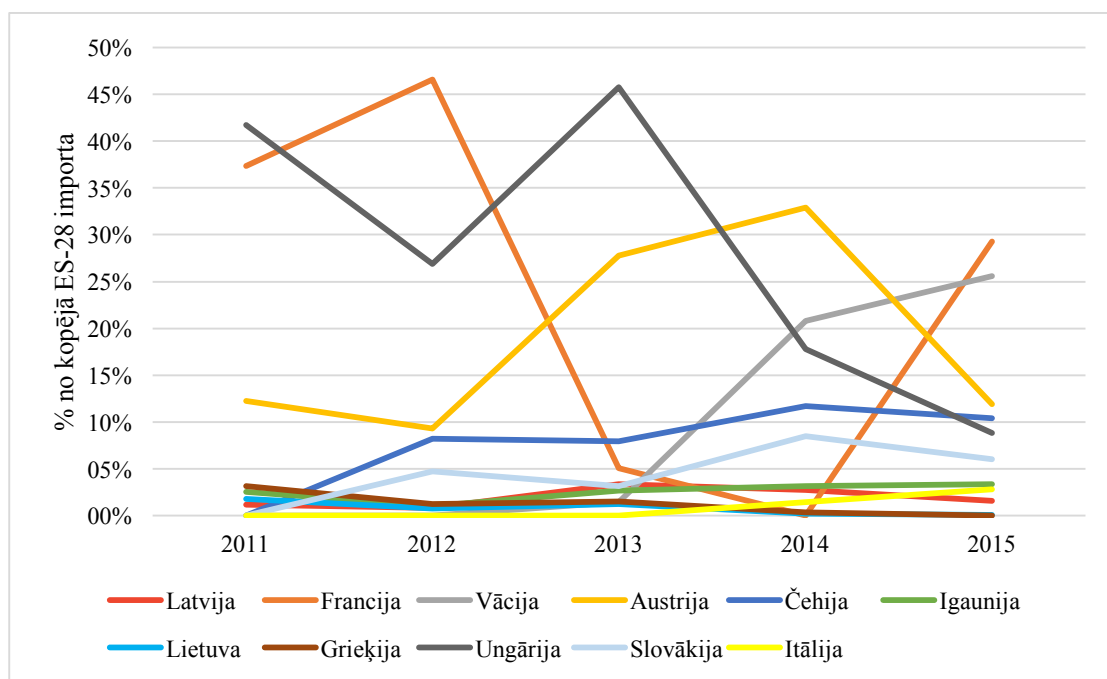
3.9.att. **Dzīvu liellopu importa dinamika Turcijā, (kreisā ass - kopējā importa dinamika no ES-28 un pārējām pasaules valstīm, tonnās dzīvsvarā, labā ass - imports Turcijā no ES-28 attiecībā pret pārējām valstīm, %), 2011.-2015.g.** (autore veidots pēc Apvienoto Nāciju publicētajiem statistiskajiem datiem)²¹¹

3.9.att. redzams, ka 2013. un 2014.gadā imports Turcijā ievērojami saruka, attiecīgi par 66% un 90% attiecībā pret 2012.gadu. Kopš 2014.gada ievērojami pieaudzis ES-28 importa īpatsvars kopējā importā Turcijā, sastādot 78% 2014.gadā un 72% 2015.gadā. Līdz ar ko secināms, ka Turcija dod priekšroku ES dzīviem liellopiem, jo imports no pasaules lielākajām dzīvu liellopu eksportētājvalstīm ir ievērojami sarucis. Tajā skaitā ir Brazīlija, Urugvaja, Austrālija un ASV, kur 2011.gadā bija vislielākie importa apjomi, kad Turcija aktīvi uzsāka importēt dzīvus liellopus, lai samazinātu iekšējās liellopu gaļas tirgus cenas. (Sk.40.pielikumu). 2011.gadā visvairāk Turcija ir importējusi Urugvajas, taču importa dinamika ir arī ar lejupejošu tendenci. Piem., 2012.gadā rekorliels apjoms importēts no Francijas, kas ir 28% no kopējā importa un 47% no ES-28 kopējā. 2015.gada atkal ir pieaudzis importa apjoms un Turcija līdz šim brīdim ir lielākais Latvijas partneris dzīvu gaļas šķirņu liellopu eksportā.

Lai noskaidrotu, kuras ES-28 dalībvalstis visvairāk importē dzīvus liellopus uz Turciju, turpinājumā attēlots grafiks līknes veidā. Sk.3.10.att.

²¹⁰ Apvienoto Nāciju Organizācija. *Svaigas, atdzesētas un saldētas liellopu gaļas importa un eksporta dinamika pasaules valstīs.* (skatīts 18.05.16.) Pieejams: <http://comtrade.un.org/data/>

²¹¹ Turpat

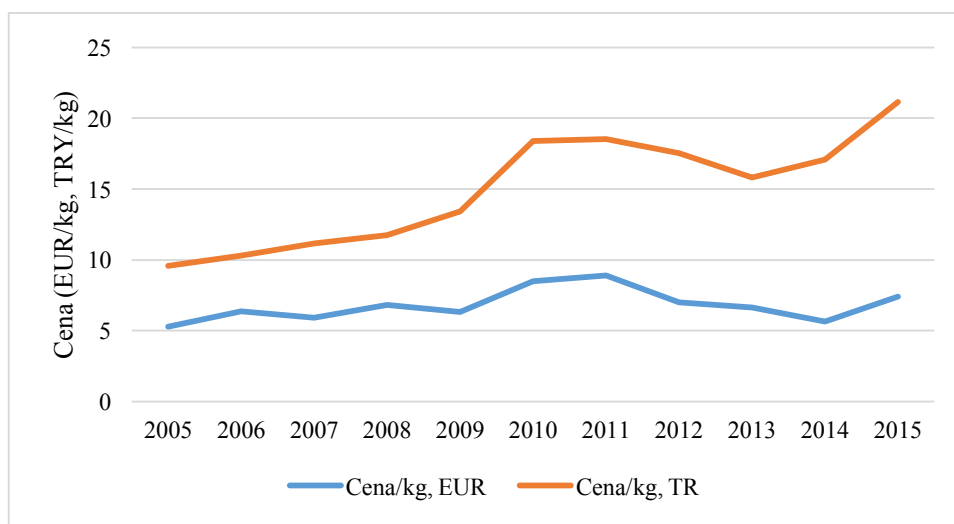

3.10.att. ES lielāko dzīvu liellopu importētājvalstu uz Turciju īpatsvars kopējā ES-28 importa apjomā, % no kopējā ES-28 dzīvu liellopu importa Turcijā, t dzīvsvara, 2011.-2015.g. (autores veidots pēc Apvienoto Nāciju publicētajiem statistiskajiem datiem)²¹²

3.10.att. redzams, ka visvairāk dzīvus liellopus Turcijā laika posmā no 2011.-2012.gadam ir importējušas Francija un Ungārija, attiecīgi 2011.gadā – 37% un 42% no kopējā ES-28 importa apjoma. 2012.gadā ir palielinājies Francijas importa īpatsvars līdz 47%, savukārt Ungārijas sarucis līdz 27%. 2013.gadā Latvijas imports sasniedza 3,4% no kopējā ES-28, kas ir visaugstākais Latvijas rādītājs, 2014.gadā – 2,8%, 2015.gadā – 1,6%. 2015.gadā lielākās importētājas bija Francija un Vācija, attiecīgi 29% un 25%. No Baltijas valstīm visvairāk uz Turciju ir eksportējusi Igaunija, attiecīgi 2014. un 2015.gadā – 3,2% un 3,4%. Savukārt vismazāk Lietuva, kas izskaidrojams ar aizliegumu Lietuvai importēt dzīvus liellopus Turcijā.

Par cik Turcijā trūkst liellopu gaļas, Turcijas valdība piešķir lauksaimniekiem subsīdijas un kredītus ar pazeminātu vai pat bezprocentu likmi liellopu importam Turcijā. Taču tas nelīdzēja un liellopu gaļas cenas turpināja pieaugt. Turpinājumā līknes grafikā attēlotas liellopu gaļas cenas Turcijā. Sk.3.11.att.

²¹² Apvienoto Nāciju Organizācija. *Dzīvu liellopu importa dinamika Turcijā no visas pasaules valstīm*. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: <http://comtrade.un.org/data/>

3.11.att. Vidējās liellopu gaļas cenas dinamika Turcijā, EUR/kg un TRY/kg, liemeņa svara, nominālajās cenās, 2005.-2015.g. (autore veidots pēc Turcijas statistikas institūta publicētajiem datiem. Veikti aprēķini no Turku liras (TRY) uz EUR pēc Eiropas Centrālās bankas kursa)^{213 214}

3.11.att. redzams, ka cenas nominālā cena TR uz 2015.gadu ir ievērojami pieaugusi kopš 2013.gada – kāpums par 33%. Turcija uzsāka intensīvi importēt dzīvus liellopus 2011.gadā un jāatzīst, ka šajā laikā liellopu gaļas cenas palika nemainīgas, taču arī nesamazinājās. Taču 2013. un 2014.gadā imports Turcijā krasi saruka (sk.3.9.att.), kas saistīts ar dažādu slimību uzliesmojumiem pasaulē, kā rezultātā pasaulē liellopu gaļas piedāvājums saruka un cenas attiecīgi pieauga, tomēr Turcijā cenas šajā laikā samazinājās.

Autore secina, ka līdzšinējā Latvijas sadarbība ar Turciju ir noritējusi veiksmīgi, taču nebūtu pareizi balstīt ražošanu uz Turcijas pieprasījumu, jo sadarbība ar Turciju līdz šim ir bijusi nestabila. Tieši tāpēc Latvijai ir vēlams diferencēt eksporta tirgus un turpināt raudzīties pēc jauniem eksporta tirgiem Āzijas valstīs un Tuvajiem Austrumiem (Libāna, Izraēla).

3.4.Nozares ekspertu novērtējums un prognozes

Lai iegūtu atbildes uz neskaidriem jautājumiem un iegūtu nozares pārstāvju skatījumu par lopkopības nozares attīstību, šīs apakšnozaļas ietvaros autore ir veikusi intervijas ar nozares pārstāvjiem.

- Δ **Edgars Treibergs** Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes (LOSP) valdes priekšsēdētājs.
- Δ **Dzintra Lejniece** LOSP dalīborganizācijas LSAA direktore, lauksaimniece, nodarbojas ar cūkkopību.
- Δ **Mārtiņš Vāgners** SIA “ABC projekts” valdes loceklis, vadītājs.

²¹³ Turcijas statistikas institūts. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: http://www.turkstat.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1004

²¹⁴ Valūtas kursa attiecība no Turku liras (TRY) uz EUR. (skatīts 19.05.16.) Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-try.en.html>

- Δ **Dainis Rungulis** SIA “ABC projekts” valdes loceklis, lauksaimnieks piena lopkopības nozarē, Eiropas Lauksaimnieku un kooperatīvu savienības (COPA/COGECA) biedrs.
- Δ **Kaspars Ādams** -
- Δ **Ločmelis Jānis** - Z/S “Mazdzērvītes” īpašnieks, Latvijas steiku klubs biedrs, nodarbojas ar piena lopkopību, ganāmpulkā atrodas vairāk kā 500 liellopi, nobaro vēršus. Iegūto gaļas produkciju realizē Latvijā.

Turpinājumā intervijas jautājumi un atbildes:

1. **Kādēļ Latvijas kautuvēs ir viszemākās iepirkuma cenas ES-28?**

Mārtiņš Vāgners: par cik Latvijā galvenokārt liellopi tiek audzēti ekstensīvi un zināšanas par liellopu nobarošanu ir vājas, kvalitāte ir neatbilstoša. Nozare kopumā nav sakārtota, ražotājam nav sapratnes par pārstrādātāja/pircēja vēlmēm.

Dainis Rungulis: Latvijā ir salīdzinoši daudz kautuvju, taču neviena no tām neatbilst ES līmenim - maza izmēra, zema kapacitāte, neprofesionāla darba organizācija, novecojušas, neefektīvas iekārtas, uzturēšanas izmaksas augstas. Tieši šī iemesla dēļ projekta “Baltic Grassland-beef” Šveices vadība izvēlējās liellopus kaut Lietuvas kautuvē UAB “Agaras”, kura esot atbilstošāka Šveices standartiem.

2. **Kādēļ Lietuvas un Igaunijas lopkopības nozares sniegums kopumā ir labāks (liellopu kvalitāte, augstākas iepirkuma cenas)?**

Dzintra Lejniece: Latvijā ir pārsvarā ekstensīvā ražošana, lielākā daļa saimniecību ir pārgājušas uz bioloģisko ražošanu tikai dēļ augstākiem ES maksājumiem. Liellopi netiek atbilstoši piebaroti un rezultāts ir “nekāds”.

Dainis Rungulis: Igaunijā 90.gados mazās piena lopkopības saimniecības tika likvidētas, ir tikai lielās. Savukārt, Lietuvā ir pārsvarā mazās saimniecības. Pat tad, ja Lietuvā piena iepirkuma cenas ir zemākas kā Latvijā, lietuvieši iepērk Latvijas svaigpienu, jo iekonomē uz loģistiku. Igaunijā ir viens kooperatīvs, kas atbild par visu nozari. Latvijā ir vairāki kooperatīvi, taču nav spēcīgas vadības, kas prastu, spētu un zinātu kā nozari attīstīt. Attīstās valstis prot saliedēties, sadarboties un izveidot vienu kooperatīvu vairākām valstīm apvienojoties, pretēji Latvijai, kur pat nav iespējas izveidot vienu kooperatīvu, jo pamatā trūkst finanšu līdzekļu, ko ieguldīt kooperatīva darbības nodrošināšanai, nemaz nerunājot par jaunu eksporta tirgu apgūšanu, kas prasa līdzekļus.

Mārtiņš Vāgners: Nav tā, ka Latvijā nemaz nebūtu kvalitatīvu gaļas liellopu. Gadās arī labāki gaļas liellopi nekā Francijā, taču lielākums nāk no mazajām saimniecībām, kur ražotājam nav sapratnes par tirgum atbilstošu kvalitāti.

Ločmelis Jānis: Latvija tikpat kā visās jomās atpaliek no Lietuvas un Igaunijas... tādēļ tas neizbrīna.

3. Kura, Jūsaprāt, ir patreiz visperspektīvākā lopkopības apakšnozare LV?

Edgars Treibergs: Brieži patreiz iet labi, bet vienmēr cenas visam svārstās - nav viennozīmīgas atbildes. Brieži, truši, zirgi, vistas nepieprasa ES vai valsts atbalstu, kā arī netiek subsidētas. Iespējams līdz ar to uz doto mirkli efektīvāk darbojas.

4. Kā Jūs vērtējat gaļas lopkopības nozares turpmāko attīstību Latvijā/ES mērogā?

Dainis Rungulis: Nesen piedalījies Briselē Eiropas Lauksaimnieku un kooperatīvu savienības (COPA/COGECA) kārtētajā sapulcē un kopumā rezumējot apspriesto secināms, ka tuvāko gadu laikā nozarē nekas nemainīsies, mūsu (Latvija) problēmās tur tā īsti neviens neiedziļinās. Vecajām ES valstīm viss ir kārtībā, taču mums ne.

Ločmelis Jānis: Kamēr Latvijā nekas nemainīsies, nekādu nozares attīstību neredzu, nav konkrētas vīzijas, Latvijas sabiedrība nav radusi ēst liellopu gaļu. Latvijā vispār nav izpratnes par kvalitatīvu liellopu gaļu – audzēšanu, nobarošanu, pagatavošanu. Audzēju vēršus sava prieka un hobija pēc. Lauksaimniekiem ir uzlikts pārāk liels slogs no valdības – nodokļi, regulas u.tml. Taču ierēdņiem ministrijās nav pietiekošas sapratnes par notiekošo, likumdošana ir atrauta no realitātes.

5. Kā Jūs vērtējat gaļas lopkopības perspektīvas? Kuri būtu perspektīvākie eksporta tirgi?

Dainis Rungulis: mūsdienās visam pamatā ir politika. Prasību saskaņošana un sertifikāta izveidošana ar Āzijas valstīm ir laukietilpīgs process (vairāki gadi). Nesen dzirdēju, ka Latvija ir atklājusi jaunu eksporta tirgu - Japānu, eksportējot 10 t liellopu gaļas, kas ir ļoti niecīgs apjoms un nekādi neietekmē nozares attīstību.

Ločmelis Jānis: Nemainoties esošajai situācijai (ražotāja zināšanām, valdības iekārtai, restorānu šefpavāru zināšanā, sabiedrības izpratnei par kvalitatīvu steiku), uz nākotni raugos skeptiski, nekādu attīstību neredzu. Taču uzskatu, ka šai nozarei Latvijā ir milzīgs potenciāls, ņemot vērā klimatiskos apstākļus, LIZ atbilstību, ūdens rezerves.

Apkopojot un rezumējot interviju laikā gūto informāciju, autore akcentē galvenās problēmas, kuras traucē un kavē nozares veiksmīgu attīstību.

- Δ Trūkst sadarbības starp pircēju un ražotāju. Vairākums saimniecību trūkst zināšanu par kvalitātes atbilstību tirgus prasībām/vēlmēm.
- Δ ES maksājumi par bioloģiskajām saimniecībām Latvijā zināmā mērā izkropļo tirgu, jo ražotājs ir ieinteresēts tikai iegūt ES maksājumus, nedomājot par kvalitātes atbilstību. Rezultāts – bioloģiskā produkcija ir zemas kvalitātes, līdz ar ko iepirkuma cenas ir zemas un tālākas izaugsmes iespējas ierobežotas.

- Δ Trūkst finanšu līdzekļu – Latvijā no ES saņem uz vienu ha viszemākos tiešos maksājumus ES-28, gaļas iepirkuma cenas no ražotāja (Latvijas kautuvēs) ir viszemākās ES-28, kā rezultātā trūkst līdzekļu investīcijām, lopbarības un liellopu piebarošanas kvalitātes uzlabošanai.
- Δ Izrādās, Latvijā nav lopkautuves, kas uzņemtos gaļas nogatavināšanu (2-3 nedēļu garumā). Taču tikai tā iespējams no gaļas iegūt kvalitātei atbilstošu gala produktu – gaļu, kura ir derīga steika pagatavošanai un atbilstoša restorānu kvalitātes standartiem. Un ko arī vēlas iegādāties latviešu iedzīvotāji (vidējais un augstākais sabiedrības slānis).
- Δ Lielveikalā bieži nonāk nekvalitatīva liellopu gaļa (liellopu gaļas nogatavināšana un pareiza sadalīšana ir salīdzinoši komplicēta), kā rezultātā patērētājs bieži ir vīlies un nākamreiz nevēlas riskēt.

Iespējamie risinājumi:

- Δ Nepieciešams spēcīga kooperācija, kas ļautu samazināt loģistikas izmaksas un paaugstināt produkcijas pievienoto vērtību, radot augstas kvalitātes produkciju. Ar valsts līdzfinansējumu sākuma stadijā (ja pašiem savu resursu nav). Kooperācijas ietvaros nodrošināt sadarbību starp pircēju un ražotāju, vienotu kvalitātes standartu ieviešanu, precīzu cenu mehānisma izstrādi (attiecīgi liemeņa klasei).
- Δ Stingrāka uzraudzība bioloģiskajām saimniecībām, ieviešot kvalitātes mehānismu (dzīvnieka vecuma un svara atbilstība);
- Δ Latvijas Zemkopības ministrijas ierēdņiem ir uzstājīgāk jāpastāv par Latvijas interesēm. Ir jāizstrādā pētījums par to kā ES tiešo maksājumu pieaugums (atbilstoši ES vidējam līmenim), ietekmētu lauksaimniecības un sabiedrības labklājību, piem.:
 1. pieaugtu saražotās produkcijas kvalitāte (nodrošinot uzņēmumus un iedzīvotājus ar kvalitatīvu pārtiku);
 2. pieaugtu ražošana,
 3. lauksaimniekiem pieaugtu finanšu līdzekļi, kurus investēt tehnoloģiju attīstībā un ražošanā;
 4. veicinātu reģionālo attīstību (laukos tiktu saglabāta saimnieciskā darbība un maksāti nodokļi, tiktu stimulēta mazo un vidējo saimniecību attīstība, valsts un pašvaldību budžetā pieaugtu finanšu līdzekļi);
 5. pieaugtu Latvijas konkurētspēja ES vienotajā tirgū;
 6. Latvijā pieaugtu iepirkuma cenas no ražotāja.

- Δ Valdības līmenī ir jāatrisina jautājums par vienas lielas un attīstītas (atbilstoši ES vidējam līmenis) liellopu kautuves attīstīšanu, tādējādi nodrošinot lielāku noslodzi, paaugstinot efektivitāti/produktivitāti un samazinot saimnieciskās izmaksas.
- Δ Valdības līmenī ir jāizstrādā stratēģija gaļas lopkopības virzībai un attīstībai vismaz tuvākajiem 5 gadiem. Tajā nosakot vēlamo attīstības virzienu un konkrētus pasākumus tā realizēšanai, kā arī jānosaka bioloģiskās un intensīvās ražošanas vēlamo struktūru. Jo Latvijai ir potenciāls ražot augstas kvalitātes bioloģisku produkciju, taču uzlabojot kvalitāti un attiecīgi pozicionēt Latviju ES un pasaulē, iekarojot attīstītās valstis, kur maksātspēja ir augstāka. Taču, ja mērķa tirgus ir Tuvo Austrumu un Āzijas valstis, kur izšķiroša loma ir cenai, tad ražošanai ir jāpārorientējas uz intensīvu ražošanu, kā to dara attīstītās valstis.

SECINĀJUMI

1. Kopš Latvijas pievienošanās ES, Latvijas lauksaimniekiem izmaksātā summa ik gadu vienu uz ha zemes ir vismazākā ES-28. Tiešo maksājumu apjoms izlīdzināsies pakāpeniski līdz 2019.gadam, Latvijai, Lietuvai, Igaunijai un Rumānijai 2019.gadā, saņemot vienādi 196 eiro par ha, kas ir 75% no ES-28 vidējā līmeņa. Kad Latvija iestājās ES tika paredzēts, ka tiešie maksājumi ar 2014.gadu sasniegs ES vidējo līmeni.

2. Neskatoties uz to, ka kopš Latvijas pievienošanās ES, Latvijas lauksaimniecības nozares sniegums ir ievērojami uzlabojies - produktivitāte ir ievērojami pieaugusi, lopkopības/augkopības produkcijas izlaide ir divkāršojusies, palielinoties par 55% pārtikas nozares realizētās produkcijas vērtībai. Pieaugusi ražošana, palielinoties saražotajiem apjomiem. Un, kas ir visbūtiskāk, ir pieaugusi ekonomiskā izaugsme, lauksaimniecības produkcijas pievienotajai vērtībai palielinoties par 9%, eksportam pieaugot 7 reizes, kooperatīvu skaitam dubultojoties, tajā pašā laikā kooperatīvu apozījūmam palielinoties par 10 reizēm. Taču vēl joprojām, Latvijas lauksaimniecības produkcijas iepirkumu cenas no ražotāja ir zemākās vai vienas no zemākajām ES-28 un kopējais konkurētspējas līmenis ir zem ES-28 vidējā līmeņa. Piem., 2015.gadā ES vidējā cena bija par 124% augstāka nekā Latvijā. Par cik, ir zināms, ka Latvijas produktivitāte un pievienotā vērtība ir viena no zemākajām ES, secināms, ka tas liecina par nozares vāju konkurētspēju.

3. Autoresprāt, pašreiz Latvijā lopkopības nozarē pielietotā prakse nav efektīva, jo Latvijā ir augsts bioloģisko saimniecību skaits, taču to produktivitāte un attiecīgi cenas ir salīdzinoši zemas, kas pazemina Latvijas konkurētspēju. Latvijas lauksaimnieki ir pārgājuši uz bioloģiskajām saimniecībām galvenokārt dēļ augstākiem ES maksājumiem. Savukārt, lai nodrošinātu ražīgumu lopkopībā, ir rūpīgi jāseko līdzi dzīvnieku dzīvmasas pieaugumam, atbilstoši vecumam. Patlaban lielā daļā saimniecību izvēlēts Latvijas klimatiskajiem apstākļiem neatbilstošs dzīvnieku turēšanas modelis, kur dzīvnieki tiek turēti cauru gadu pļavās, kas noskatīts siltākos Eiropas reģionos. Taču ir pierādījies, ka tas neder Latvijas klimatiskajiem apstākļiem.

4. Par cik lielākā daļa Latvijas piena lopkopības saimniecības ir nonākušas nopietnās finansiālās grūtības un Latvijas valdība ir kūtra ar risinājuma rašanu, pastāv liela iespēja, ka Latvijā ievērojami saruks piena lopkopības saimniecības (patreiz nav publicēti statistiskie dati par piena govju skaitu). Tajā pašā laikā spēcīgākās ES dalībvalstis ir izstrādājušas stratēģiju krīzes pārvarēšanai. Par cik pēdējo gadu laikā tika veiktas ievērojamas investīcijas saimniecību modernizēšanā, šo saimniecību bankrotēšana vai likvidēšanās nozīmētu ES līdzekļu izšķērdēšanu. Bez tam nav novērtēts tas, kādu efektu uz lauku reģioniem atstās šo saimniecību

likvidēšanās, jo samazināsies reģionu ekonomiskā aktivitāte, samazināsies nodarbinātība un iekasētie nodokļi, pieaugot bezdarbam. Piena lopkopības attīstības tendences ietekmē gaļas lopkopības nozari, jo aptuveni 2/3 liellopu gaļas saražo piena lopkopības saimniecības.

5. Latvijas dzīvu liellopu eksportā vislielākais eksporta pieaugums ir teļu jeb govju līdz pirmajai atnešanās reizei (kuru svars ir lielāks par 300 kg), kas paredzētas kaušanai, attiecīgi 2014.gadā - pieaugums par 58%, 2015.gadā – pieaugums par 12%. Ja saimniecības vienlaicīgi eksportē gan govīs, gan teles, tas liecina, ka saimniecības nepaplašinās, neveic ganāmpulka atražošanu, bet gan sašaurina ražošanu. Autore secina, ka tas ir saistīts ar piena lopkopības krīzi, jo liellopu gaļas ražošanā 2015.gads ir bijis veiksmīgs un arī 2016.gads līdz šim ir ritējis veiksmīgi.

6. Latvijas gaļas liellopu nozare ir atkarīga no ES atbalsta maksājumiem un lauksaimniekiem trūkst zināšanu kā šo saimniekošanas veidu padarīt ekonomiski izdevīgu. Patreiz nozare atkarīga no dzīvu jaunlopu eksporta iespējām, it īpaši lielas cerības tiek liktas uz Turcijas, taču sadarbība līdz šim ir bijusi neskaidra un nevienmērīga, kā arī prognozes tuvākajam laikam ir neskaidras. Latvijas un ES mērķa tirgus ir Āzijas valstis un Tuvo austrumu valstis, kur ir raksturīgs iedzīvotāju pieauguma tempa pieaugums un liellopu gaļas deficīts.

7. Latvijas svaigas un atdzesētas liellopu gaļas ārējās tirdzniecības bilances dinamika ir pozitīva. Līdz 2014.gadam svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas vidējā importa cena bija augstāka par vidējo eksporta cenu, taču sākot ar 2015.gadu, vidējā eksporta cena ir pieaugusi – attiecīgi 2015.gadā 2,03 un 2,40 EUR/kg, 2016.gadā – 2,06 un 2,25 EUR/kg, kas ir pozitīvi vērtējams un liecina par Latvijas konkurētspējas uzlabošanos. Kopš 2014.gada vērojama tendence pieaugt svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas eksporta un importa apjomiem, kas liecina par to, ka lauksaimnieki arvien vairāk dod priekšroku eksportam, kas nodrošina augstākus ienākumus, taču vietējā tirgū tiek patērēta lētāka produkcija.

8. Kā otra veiksmīgākā gaļas lopkopības kategorija Latvijā ir dzīvu liellopu tirdzniecība, kur 2015.gadā ārējā tirdzniecības bilance apsteidza svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas tirdzniecības bilanci. Dzīvu liellopu eksports kopš 2014.gada ir pieaugošs, 2015.gadā sasniedzot rekordlielu eksporta apjomu - 9907 t, no kura 2262 t tika eksportētas uz Turciju. Dzīvu liellopu eksporta dinamika kopumā ir nevienmērīga, kas galvenokārt izskaidrojams ar Turcijas tirgus svārtībām. Secināms, ka dzīvu liellopu eksporta dinamika uz Turciju ir nevienmērīga, jo Turcijā ir raksturīga augsta valsts intervences pakāpe, kas nav paredzama. Kopš 2013.gada Latvijā tiek importēti dārgāki liellopi, kas visticāmāk ir vaislas dzīvnieki un liecina par nozares izaugsmes iespējām (augstāku kvalitāti, produktivitāti, pievienoto vērtību, kā arī lielākus ieņēmumus). Līdz 2012.gadam dzīvu liellopu vidējās eksporta cena pārsniedza vidējo importa cenu, taču, sākot ar 2013.gadu vidējās importa cenas ir pieaugušas un vidējās eksporta cenas samazinājušās, attiecīgi cenas 2015.gadā – 4,76 EUR/kg un 1,98 EUR/kg.

9. Latvijas saldētas gaļas tirdzniecības ārējā Latvijas bilance ir negatīva, tirdzniecības apjomi, salīdzinājumā ar pārējām kategorijām, ir mazi. Saldēta liellopu gaļa tiek eksportēta dārgāk nekā importēta. Piemēram, 2012.gadā saldētas gaļas vidējā importa cena bija 3,51 EUR/kg, savukārt vidējā eksporta cena 5,89 EUR/kg, kas ir par 68% vairāk un liecina par to, ka patērētāji vietējā tirgū dod priekšroku lētākai produkcijai. 2016.gada janvārī vidējās eksporta cenas bija tikai par 5% augstākas par vidējām importa cenām. Kopumā secināms, ka saldētas gaļas eksporta cenas ir salīdzinoši nevienmērīgas.

10. Latvijas kautuvēs ir zemākās iepirkuma cenas ES-28, vietējie lauksaimnieki eksportē dzīvus jaunlopus, tādējādi neizmantojot iespējas ražot gala produkciju, līdz ar ko netiek pilnvērtīgi izmantots nozares potenciāls. 80% no Latvijas kautuvēs nokautajiem liellopiem tiek eksportēti. 40% Latvijā izaudzētie, kaušanai paredzētie liellopi tiek izvesti ārpus Latvijas nokaušanai. Latvijā tiek importēta lētāka produkcija un nav precīzi nosakāms, cik vietējā tirgū ir pieejama vietējas izcelsmes gaļas liellopu gaļa.

11. Latvijā ir manāms tas, ka trūkst sadarbības starp pircēju un ražotāju. Vairākums saimniecību trūkst informācijas un zināšanu par kvalitātes atbilstību tirgus prasībām/vēlmēm.

12. Latvijā nav lopkautuves, kas uzņemtos gaļas nogatavināšanu (2-3 nedēļas). Taču tikai tā iespējams no gaļas iegūt kvalitātei atbilstošu gala produktu – gaļu, kura ir derīga steika pagatavošanai un atbilstoša restorānu standartiem. Un ko arī vēlas iegādāties latviešu iedzīvotāji (vidējais un augstākais sabiedrības slānis). Lielveikalā bieži nonāk nekvalitatīva liellopu gaļa, kā rezultātā patērētājs bieži ir vīlies un nākamreiz nevēlas riskēt.

13. ES-28 ārējā tirdzniecības bilance liellopu un teļa gaļai apskatītajā laika periodā (no 2013.-2016.g.janv.) ir negatīva - attiecīgi 2013/14.g.(janv.-janv.) -46,799 EUR, 2014/15.g. -34465 EUR, 2015/16.g. -16338 EUR. Tajā pašā laikā ES-28 eksportē lielākus apjomus nekā importē. ES-28 eksportē lētāku produkciju, savukārt importē dārgāku. Lielākās ES-28 liellopu un teļa gaļas importa partnervalstis ir Brazīlija, Urugvaja, Austrālija, Argentīna un ASV. Savukārt lielākās importa valstis ir Honkonga, Libānu, Kotdivuāru un Turciju. Pretēji Latvijai, ES-28 galvenokārt sadarbojas ar trešajām pasaules valstīm, kur pašnodrošinājuma līmenis ir zems un pieprasījums ir augošs, taču noteicošā ir cena.

14. Turcijai, lai apmierinātu iekšējo pieprasījumu, ik gadu nepieciešams 1,3 milj. tonnas sarkanās gaļas, taču joprojām ik gadu pietrūkst aptuveni 300 tūkst. t. Ņemot vērā to, ka gaļas patēriņš uz iedzīvotāju Turcijā ir salīdzinoši zems un augošs, kā arī iedzīvotāju skaits ir augošs, Turcijai nākotnē nespēs nodrošināt vietējo patēriņu papildus neimportējot no citām valstīm.

15. Liellopu gaļas patēriņa pašnodrošinājums pasaulē, gan attīstītās, gan attīstības valstīs ir pilnībā nodrošināts un ar minimālu rezervi, attiecīgi 2016.g. 100,98% un 100,71%. Līdzīga

dinamika saglabāsies līdz 2024.gadam, līdz ar ko secināms, ka gaļas lopkopībai nav vietas izaugsmes iespējas – patēriņš ir apmierināts.

16. Vislielākās izaugsme attīstības valstīs sagaidāma cūkgaļas, mājputnu gaļas un aitas gaļas ražošanā. Jo attīstības valstīs patlaban nav sasniegts un arī līdz 2024.gadam netiks sasniegts pašnodrošinājuma līmenis cūkgaļai (97-96%), mājputnu gaļai (97-95%) un aitas gaļai (95-94%), savukārt attīstīto valstu pašpatēriņa līmenis ir ar rezervi un ar pieaugošs pozitīvā dinamikā, kas liecina par to, ka attīstības valstis ir atkarīgas no attīstītām valstīm.

PRIEKŠLIKUMI

1. Latvijas Zemkopības ministrijai ir uzstājīgāk jāpastāv par Latvijas interesēm. Ir jāizstrādā pētījums par to kā ES tiešo maksājumu pieaugums, kurš būtu līdzvērtīgs ES vidējam līmenim, ietekmētu lauksaimniecības, sabiedrības labklājību un reģionālo labklājību, piem., pieaugtu saražotās produkcijas kvalitāte (nodrošinot uzņēmumus un iedzīvotājus ar kvalitatīvu pārtiku), pieaugtu ražošanas, lauksaimniekiem pieaugtu finanšu līdzekļi, kurus investēt tehnoloģiju attīstībā un ražošanā, veicinātu reģionālo attīstību (laukos tiktu saglabāta saimnieciskā darbība un maksāti nodokļi, tiktu stimulēta mazo un vidējo saimniecību attīstība, valsts un pašvaldību budžetā pieaugtu finanšu līdzekļi), pieaugtu Latvijas konkurētspēja ES vienotajā tirgū, Latvijā pieaugtu iepirkuma cenas no ražotāja.

2. Latvijas vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai un Latvijas Zemkopības ministrijai noteikt kādu ietekmi uz lauku reģioniem atstās piena lopkopības saimniecību likvidēšanās, jo samazināsies reģionu ekonomiskā aktivitāte, samazināsies nodarbinātība un iekasētie nodokļi, pieaugot bezdarbam.

3. Latvijas Zemkopības ministrijai ir nepieciešams izstrādāt turpmākajiem diviem gadiem stratēģiju, lai pārvarētu piena lopkopības nozarē izveidojušos krīzes situāciju, jo līdz šim piena lopkopības nozarei ir bijusi ievērojama loma, piem., 2014.gadā kopējā lauksaimniecības galaprodukcijas struktūrā sastādot 25,1% (bāzes cenās). Autore priekšlikumi Latvijas valdībai piena lopkopības nozares stabilizēšanai un krīzes pārvarēšanai ir sekojoši:

1. Ieviest piena produkcijai samazināto PVN likmi 12%, tādējādi veicinot produkcijas noieta vietējā tirgū.

2. Noteikt piena cenu grīdu 0,20 EUR/kg svaigpiena pārstrādes uzņēmumiem, tādējādi izspiežot no tirgus neefektīvākos uzņēmumus.

3. Rast iespēju ierobežot Latvijas pārtikas veikalos pārdot citu valstu pienu (kā tas ir Igaunijā un Lietuvā).

4. Par cik Baltijas valstīs atrodas aptuveni 1,60% no ES-28 kopējā liellopu skaita, kas vēl joprojām irniecīga daļa, nerunājot par katru valsti atsevišķi, Baltijas valstīm vajadzētu kopīgi apvienoties un raudzīties pēc eksporta iespējām. Lai to īstenotu Zemkopības ministrijai ir jāveic pārrunas ar pārējo Baltijas valstu attiecīgo institūciju pārstāvjiem, rodot iespējas apvienoties un saskaņot veterinārās prasības ar katras valsts Pārtikas un veterināro dienestu, kā arī izveidot vienotu datu bāzi.

5. Valdības līmenī ir jāizstrādā stratēģija gaļas lopkopības virzībai un attīstībai vismaz tuvākajiem 5 gadiem. Tajā nosakot vēlamo attīstības virzienu un konkrētus pasākumus (vadlīnijas) tā realizēšanai. Kā arī jānosaka bioloģiskās un intensīvās ražošanas vēlamo struktūru. Jo Latvijai ir potenciāls ražot augstas kvalitātes bioloģisku produkciju, taču uzlabojot

kvalitāti un attiecīgi pozicionēt Latviju ES un pasaulē, iekarojot attīstītās valstis, kur maksātspēja ir augstāka. Taču, ja mērķa tirgus ir Tuvo Austrumu un Āzijas valstis, kur izšķiroša loma ir cenai, tad ražošanai ir jāpārorientējas uz intensīvu ražošanu, kā to dara attīstītās valstis. Lai pilnvērtīgi izmantotu nozares potenciālu, ieviest mehānismu, kas motivētu vietējos lauksaimniekus (it īpaši lielās saimniecības) radīt gala produkciju, kvalitatīvi nobarojot jaunlopus līdz 18 mēn.vec.

6. Latvijas Zemkopības Ministrijai ir jāievieš stingrāks uzraudzības mehānisms bioloģiskajām saimniecībām, ieviešot kvalitātes uzraudzību (dzīvnieka vecuma un svara atbilstība). Kas sākotnēji radītu pretestību, taču ilgtermiņā uzlabotu kvalitāti un konkurētspēju.

7. Ekonomiski pamatotai Latvijas gaļas lopkopības nozares attīstībai ir nepieciešama spēcīga kooperācija, kas ļautu samazināt loģistikas izmaksas un veicinātu produktu ar augstāku pievienoto vērtību radīšanu. Ar valsts līdzfinansējumu sākuma stadijā (ja pašiem savu resursu nav). Kooperācijas ietvaros nodrošināt sadarbību starp pircēju un ražotāju, vienotu kvalitātes standartu ieviešanu, precīzu cenu mehānisma izstrādi (attiecīgi liemeņa klasei).

8. Latvijas valdības līmenī ir jāatrisina jautājums par vienas lielas un attīstītas (atbilstoši ES vidējam līmenis) liellopu kautuves izveidi, tādējādi nodrošinot lielāku noslodzi, paaugstinot efektivitāti, produktivitāti un samazinot saimnieciskās izmaksas.

9. Latvijas valdībai akceptēt Zemkopības ministrijas un LOSP izstrādātos priekšlikumus par PVN samazinātās likmes (12%) piemērošanu vietējās izcelsmes piena un gaļas produkcijai, tādējādi nodrošinot vietējās izcelsmes produkcijas noietu vietējā tirgū, mazinot importētās produkcijas apjomus, kā arī mazinot ēnu ekonomiku lopkopības nozarē.

10. Par cik ES-28 lielākās liellopu, teļa gaļas un dzīvu liellopu eksporta valstis (bez Turcijas) ir Lībija, Izraēla, Alžīrija, Bosniju un Hercegovinu, Libāna, Honkonga un Kotdivuāru, Latvijas lauksaimniekiem arī vajadzētu meklēt sadarbības iespējas ar šīm valstīm, taču pie nosacījuma, ka tiek eksportēta gala produkcija – nobaroti liellopi, gatava (svaiga vai atdzesēta un saldēta) liellopu gaļa.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Normatīvie akti

7. LR likums *Par lauksaimniecību un lauku attīstību*. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=87480>
7. LR likums *Par zemes privatizāciju lauku apvidos*. Pieejams:
<http://likumi.lv/ta/id/74241-par-zemes-privatizaciju-lauku-apvidos#p-521392>
7. LR likums *Lauku atbalsta dienesta likums*. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=5152>
7. EK regula *Nr.361/2008*. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32008R0470>
7. Latvijas Vēstneša portāls. Par likumu un valsti. Pieejams: <http://www.lvportals.lv>

Statistikas krājumi un datu bāzes

15. Apvienoto Nāciju statistiskie dati. Pieejams: <http://comtrade.un.org>
15. Eiropas Komisijas datu bāze. Pieejams:
http://ec.europa.eu/agriculture/rica/dwh/index_en.cfm
15. Eiropas Komisija. *Eurostat ES ārējās un iekšējās tirdzniecības statistiskais gada apkopojums*. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5729733/KS-GI-11-001-EN.PDF>
15. Eurostat publiskā datu bāze. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
15. Eiropas Komisija. *Eurostat ES ārējās un iekšējās tirdzniecības statistiskais gada apkopojums*. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5722841/KS-GI-10-002-EN.PDF/0bafd581-0473-44ce-8086-567cdac7eedd>
15. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD). Pieejams:
<http://www.oecd-ilibrary.org>
15. LR Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>
15. LR Centrālās statistikas pārvaldes ikgadējais pārskats. *Latvijas lauksaimniecība, 2013.g.* Pieejams:
[http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/Nr%2030%20Latvijas%20lauksaimnieciba%202013%20\(13_00\)%20LV_EN.pdf](http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/Nr%2030%20Latvijas%20lauksaimnieciba%202013%20(13_00)%20LV_EN.pdf)
15. LR Centrālā statistikas pārvalde. *Agriculture, forestry and fishery statistics, 2015 edition*. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>
15. LR Centrālā statistikas pārvalde. *Latvijas lauksaimniecība 2015*, statistisko datu krājums. Pieejams:

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_26_latvijas_lauksaimnieciba_2015_15_00_lv_en.pdf

15. LR Centrālā statistikas pārvalde. *Iedzīvotāju izvietojums (blīvums) un urbanizācija*. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/skoleniem/iedzivotaji/blivums.pdf>
15. LR Lauksaimniecības datu centra statistikas dati. Pieejams: <https://www ldc.gov.lv/lv/statistika/>
15. LR Zemkopības ministrija. *Lauksaimniecības gada ziņojumi*. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lauksaimnieciba/statiskas-lapas/lauksaimniecibas-gada-zinojumi?nid=531#jump>
15. Pasaules bankas datu bāze. Pieejams: <http://data.worldbank.org>
15. Turcijas statistikas institūts. Pieejams: <http://www.turkstat.gov.tr>

Izmantotās literatūras avoti

1. **Boruks A.** *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. Jelgava: LLU, 2003. - 717 lpp.

Pārējās publikācijas

20. Biedrības “Gaļas liellopu audzētāju biedrība” ziņojums “*Gaļas liellopu audzēšanas nozares attīstībai nepieciešamie darbības virzieni 2015 – 2017*.”
20. **Dr.hist. Gatis Krūmiņš.** *Tautsaimniecība un naudas politika Latvijā*. Pieejams: <https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/citaspublikacijas/Krumins-45-91.pdf>
20. Eiropas Komisija. *Faktu lapa par Lauku attīstības programmu Latvijai 2014-2020*. Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/lv/factsheet_lv.pdf
20. Eiropas Komisija. *Ieskats Eiropas Savienības politikā: Lauksaimniecība* (Manuskripts atjaunināts 2014. gada novembrī). Pieejams: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lv/agriculture_lv.pdf
20. Eiropas Komisija. *Finanšu plāns 2014-2020 un KLP finansēšana*. Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-funding/budget/mff-2014-2020/mff-figures-and-cap_en.pdf
20. Eiropas Komisija. *Kopējā lauksaimniecības politika*, 2012.g. Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_en.pdf
20. Eiropas Komisija. *Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli*, 2016.g. Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

20. Eiropas Komisija. *Piena tirgus observatorija*. Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-raw-milk-prices_en.pdf
20. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) un Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (FAO). *Agricultural Outlook 2015-2024*. Pieejams: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5115021e.pdf?expires=1460642309&id=id&accname=guest&checksum=3FE04F444C75D1FD5DB7E87872360A7C>
20. Eiropas Savienība. *Lauksaimniecība*. Pieejams: http://europa.eu/pol/agr/index_lv.htm
20. *Lauksaimniecības situācijas apraksts un nozares vajadzību analīze Latvijas lauku attīstības plāna 2014.-2020.gadam izstrādei*, 2013. g. Pieejams: http://old.laukutikls.lv/pielikumi/4005_Lauksaimniecības_situācijas_apraksts_2013.pdf
20. Latvijas lauku konsultācijas un izglītības centrs (LLKC). *Bruto seguma aprēķins nobarojamajām cūkām*. Pieejams: http://new.llkc.lv/sites/default/files/baskik_p/pielikumi/nobarojamas_cukas.pdf
20. Latvijas lauku konsultācijas un izglītības centrs (LLKC). *Provizoriskie bruto segumu aprēķini par 2015.g.* Pieejams: http://new.llkc.lv/sites/default/files/baskik_p/pielikumi/jaunlopi_7-14_menesi.pdf
20. Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. *ES Kopējā lauksaimniecības politika – kādu to veidosim Latvijā?* Rīga, 2005. Pieejams: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/18/38/KLP_public_1.pdf
20. LR Lauksaimniecības datu centrs. *Šveices – Latvijas – Lietuvas – Igaunijas kopprojekts „Baltic Grassland Beef”*. Pieejams: https://www ldc.gov.lv/en/upload/doc/Sveices_Baltijas_kopprojekts.pdf
20. LR Pārtikas un veterinārais dienests. *Liellopu liemeņa klasifikācija*. Pieejams: www.pvd.gov.lv/text_files/Liellopu_klasifikacija.pdf
20. LR Zemkopības ministrija. *Eiropadomes (2013.gada 8.februāra) lēmuma salīdzinājums ar Eiropas Komisijas priekšlikumu un Eiropas Parlamenta priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijai*. Pieejams: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/29/37/000a_FIN_AL_Eiropadomes_rezultatu_kopsavilkums.pdf
20. LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*. Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

20. *Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.–2019.gadam*, 2013.g.
20. USDA ārvalstu lauksaimniecības pakalpojumi. *Pieprasījuma neatbilstība Turcijā*.
02.24.2016. Pieejams:
http://agriexchange.apeda.gov.in/marketreport/Reports/Not%20Meating%20Demand%20in%20Turkey_Ankara_Turkey_2-24-2016.pdf

Internetresursi

22. Eiropas centrālā banka. EUR valūtas maiņas kurss. Pieejams:
<https://www.ecb.europa.eu/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-try.en.html>
22. Eiropas Komisija. *2014.-2020.gada politikas pārskats*. Pieejams:
<http://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/policy-overview>
22. Eiropas Komisija. *ES 2014-2020 daudzgadu budžets*. Pieejams:
<http://bookshop.europa.eu/en/multiannual-financial-framework-2014-2020-and-eu-budget-2014-pbKV0413055/?CatalogCategoryID=mpgKABstFogAAAEjbIUY4e5K>
22. Eiropas Komisija. Finanšu plāns un budžets, ES budžets manā valstī. Pieejams:
http://ec.europa.eu/budget/mycountry/LV/index_lv.cfm
22. Eiropas Parlaments. ES faktu lapas. *Lauksaimniecības un lauku attīstības izdevumu izmaiņas*. Pieejams:
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.2.html
22. Eiropas Parlaments. *Kopējā lauksaimniecības politika skaitļos*. Pieejams:
http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.10.html
22. Eiropas Komisija. *Lauku attīstība 2014.-2020.gadā*. Pieejams:
http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_lv.htm
22. Eiropas Parlaments. *KLP instrumenti un to reformas*. Pieejams:
http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.3.html
22. Eiropas Parlaments. *Kopējā lauksaimniecības politika un Līgums*. Pieejams:
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html
22. Eiropas Parlaments. *KLP instrumenti un to reformas*. Pieejams:
http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.3.html
22. Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome LOSP, pieejams: <http://www.losp.lv>

- 22. Latvijas banka, Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv>
- 22. Latvijas lauku konsultācijas un izglītības centrs (LLKC). Pieejams: <http://new.llkc.lv>
- 22. Liellopu izsoļu nams Latvijā. Pieejams: <http://liellopuizsoles.lv>
- 22. LR Ekonomikas ministrija, pieejams: <https://www.em.gov.lv>
- 22. LR Lauku atbalsta dienests. Pieejams: <http://www.lad.gov.lv>
- 22. LR Pārtikas un Veterinārais dienests. Pieejams: <http://www.pvd.gov.lv>
- 22. LR Zemkopības ministrija. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv>
- 22. LR Zemkopības ministrijas nozares portāls. Pieejams: <http://www.vmd.gov.lv>
- 22. Projekts "Baltic Grassland-beef". Pieejams: <http://www.balticgrassland.com>
- 22. U.S. department of state, <http://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241637.htm>
- 22. Zemnieku Saeima. Pieejams: <http://zemniekusaeima.lv>

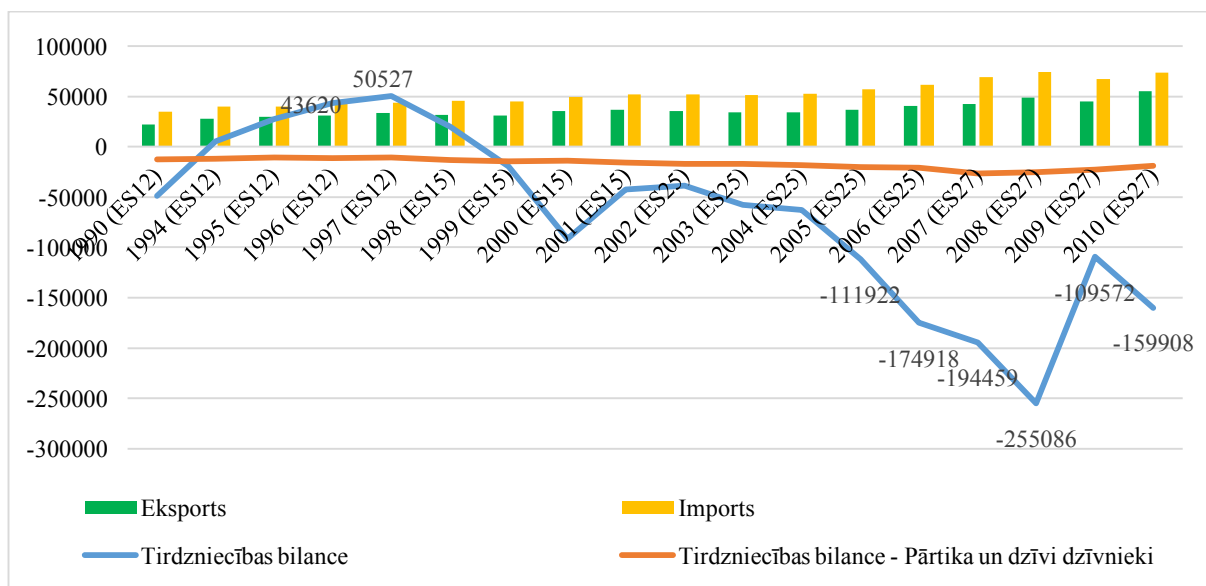
Nepublicētie dati

1. LR Zemkopības ministrijas Piena lopkopības sapulce, 10.05.2016.

Pielikumi

1. pielikums

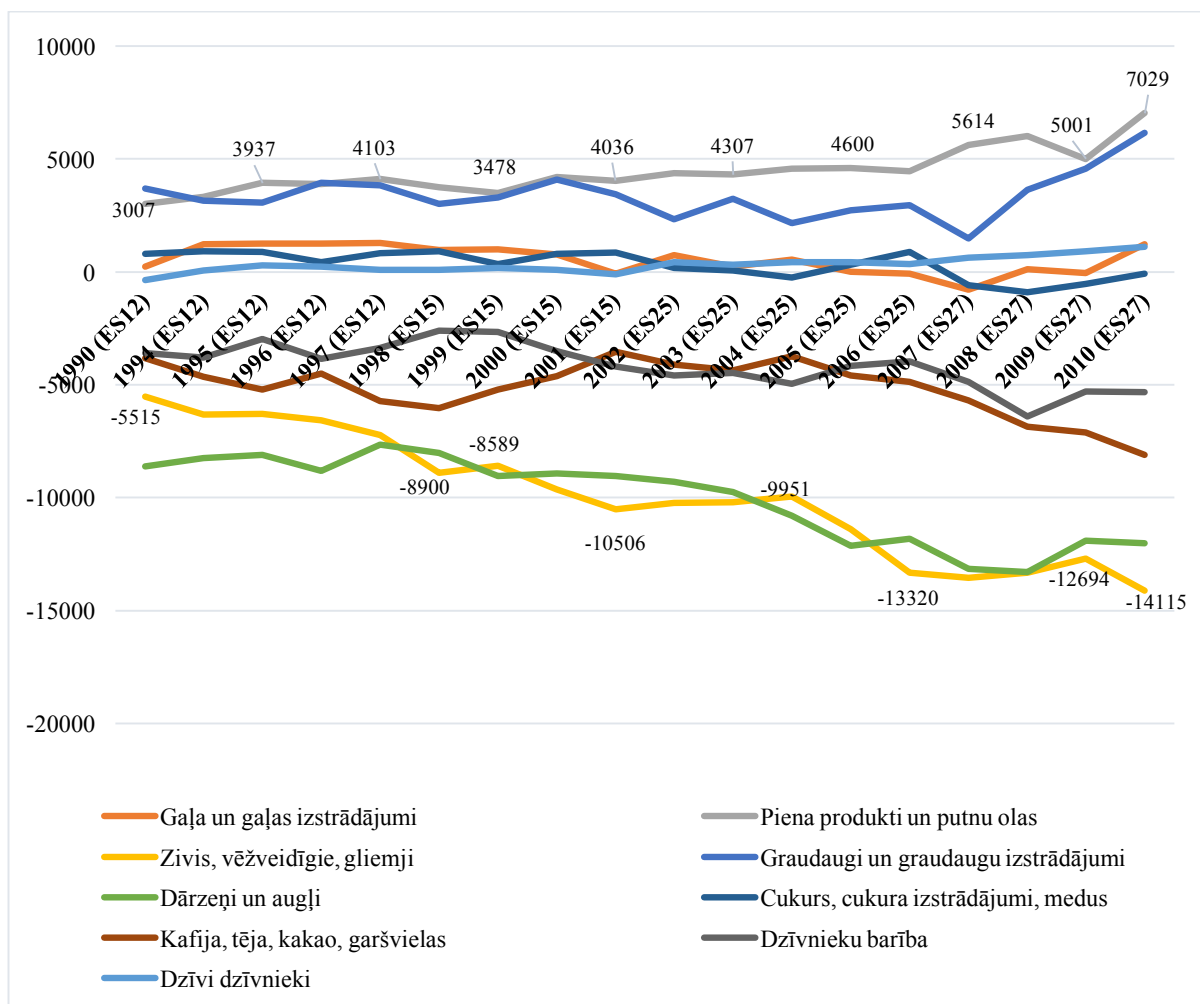
ES ārējās tirdzniecības bilance un Pārtikas un dzīvu dzīvnieku grupas ārējā tirdzniecības bilance, milj.eiro, tekošajās cenās (autore veidots pēc Eurostat datu bāzes ES ārējās un iekšējās tirdzniecības statistiskajiem gada apkopojumiem laika posmā no 1958-2010.g.²¹⁵)

²¹⁵ Eurostat ES ārējās un iekšējās tirdzniecības statistiskie gada apkopojumi. (skatīts: 21.03.16.) Pieejami:
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5729733/KS-GI-11-001-EN.PDF>
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5690572/KS-CV-07-001-EN.PDF/20be419b-1b1a-4903-812f-f6d24411c923?version=1.0>
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5722841/KS-GI-10-002-EN.PDF/0bafd581-0473-44ce-8086-567cdac7eedd>

2. pielikums

Pārtikas un dzīvu dzīvnieku grupa (sadalījumā pa galvenajām komponentēm) ārējā tirdzniecības bilancē, milj.eiro, tekošajās cenās (autore veidots pēc Eurostat datu bāzes ES ārējās un iekšējās tirdzniecības statistiskajiem gada apkopojumiem laika posmā no 1958-2010.g.²¹⁶)

²¹⁶ Eurostat ES ārējās un iekšējās tirdzniecības statistiskie gada apkopojumi. (skatīts: 21.03.16.) Pieejami:
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5729733/KS-GI-11-001-EN.PDF>
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5690572/KS-CV-07-001-EN.PDF/20be419b-1b1a-4903-812f-f6d24411c923?version=1.0>
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5722841/KS-GI-10-002-EN.PDF/0bafd581-0473-44ce-8086-567cdac7eedd>

3. pielikums

EK un EP priekšlikumu un Eiropadomes lēmumu par finansējumu Latvijai tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai salīdzinājums (tekošajās cenās)²¹⁷

	2007-2013 periods	EK priekšlikums (2011.gada 29.jūnijā)	EP priekšlikuma projekts	Eiropadomes lēmums (2013.gada 8.februārī)	Eiropadomes lēmuma salīdzinājums ar EK priekšlikumu	Eiropadomes lēmuma salīdzinājums ar 2007-2013
Kopējā tiešo maksājumu aploksne, miljoni eiro	731	1 417	1 686	1 717	+300 miljoni eiro (+21%)	+986 miljoni eiro (+135%)
Maksimālais maksājums uz ha, eiro/ha	95 eiro/ha 2013.gadā	141 eiro/ha 2017.gadā	172 eiro/ha 2017.gadā	196 eiro/ha 2019.gadā	+39%	+107%
Lauku attīstība, miljoni eiro	1 054	1 054	1 118	961	-93 miljoni eiro jeb -9%	-93 miljoni eiro jeb -9%
Kopējā Latvijas tiešo maksājumu un lauku attīstības finansējuma aploksne, miljoni eiro	1 785	2 471		2 678	+207 miljoni eiro (+8,3%)	+893 miljoni eiro (+50%)

²¹⁷ LR Zemkopības ministrija. *Eiropadomes (2013.gada 8.februāra) lēmuma salīdzinājums ar EK priekšlikumu un EP priekšlikumu par KLP tiešajiem maksājumiem un lauku attīstībai Latvijai.* (skatīts: 15.05.16.) Pieejams: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/29/37/000a_FINAL_Eiropadomes_rezultat_u_kopsavilkums.pdf

Liellopu liemeņa iedalījums pēc kategorijām²¹⁸

Kategorija	Apzīmējums	Apraksts
Teļa gaļa*	V	Liellopu liemeņi, kuru vecums nepārsniedz astoņus mēnešus
Jaunlopa gaļa*	Z	Liellopu liemeņi, kuru vecums pārsniedz astoņus mēnešus, bet nepārsniedz divpadsmit mēnešus
Jauna buļļa gaļa	A	Pieaugušu, jaunu, ne vairāk kā divus gadus vecu nekastrētu buļļu liemeņi
Buļļa gaļa	B	Citu pieaugušu, nekastrētu buļļu liemeņi
Vērša gaļa	C	Pieaugušu, kastrētu buļļu (vēršu) liemeņi
Govs gaļa	D	Pieaugušu sievišķo dzīvnieku liemeņi, pēc atnešanās
Teles gaļa	E	Citu pieaugušu sievišķo dzīvnieku liemeņi

²¹⁸ LR Zemkopības ministrija. *Liellopu liemeņa klasifikācija.*

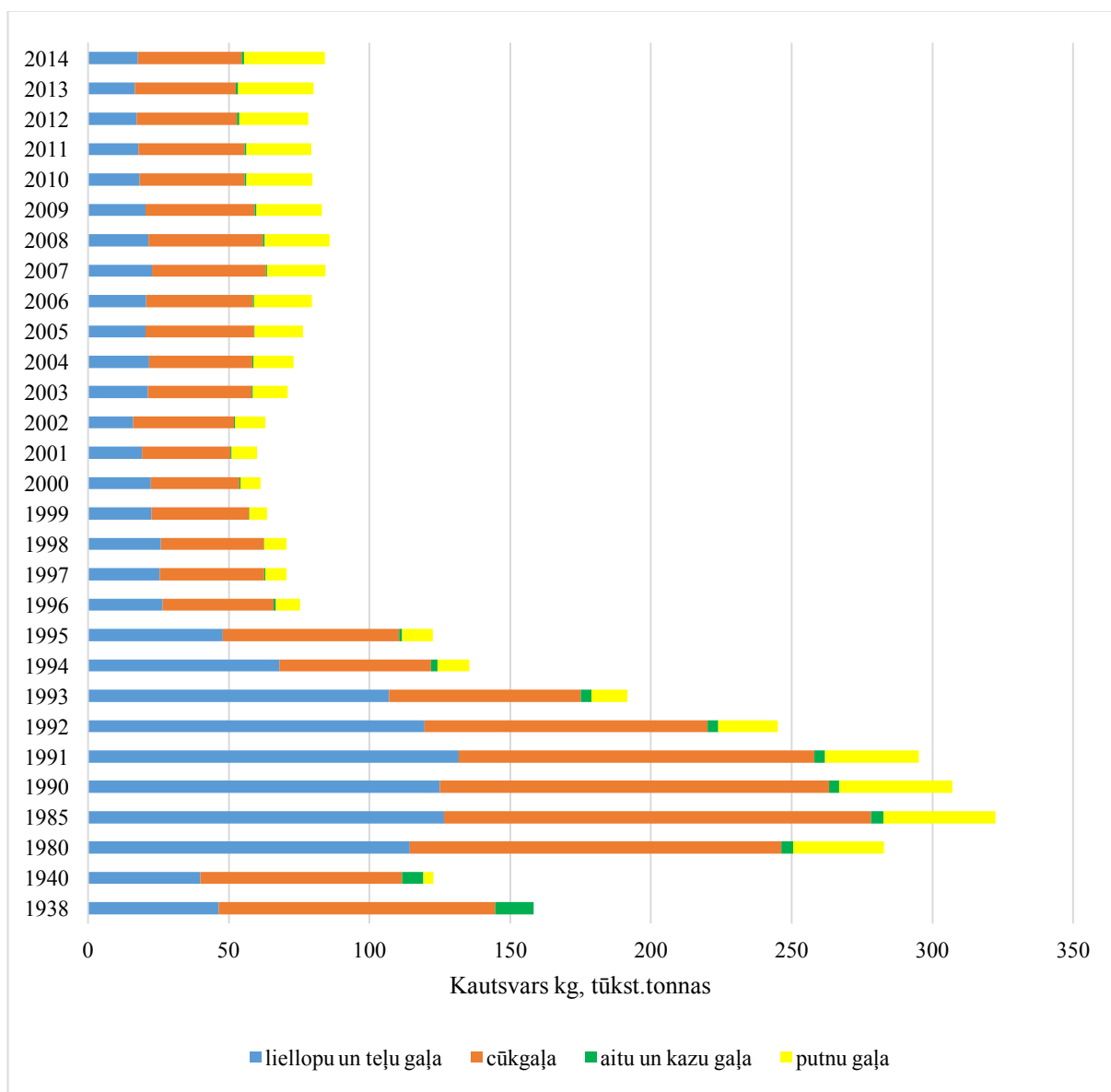
5. pielikums

Nobarojamie jaunlopi 14 mēnešu vecumā (no atšķiršanas 7 mēnešu vecumā līdz realizācijai 14 mēnešu vecumā) (pēc LLKC lopkopības nodaļas datiem)²¹⁹

	Mēra vienība	Ekstensīvi			Intensīvi		
		Daudz.	Cena, EUR	Kopā, EUR	Daudz.	Cena, EUR	Kopā, EUR
IEŅĒMUMI							
Jaunlops	kg	317	1.95	618.15	550	1.95	1,072.50
Tejš	gab	-1	408.32	-408.32	-1	626.40	-626.40
Kūstmēsli	t	2.5	2.95	7.38	3.5	3.34	11.69
KOPĀ (1)				217.21			457.79
MAINĪGĀS IZMAKSAS							
IZEJVIELU IZMAKSAS							
Lopbarības graudi	kg	120	0.13	15.60	450	0.13	58.50
Siens	kg	600	0.08	48.00	900	0.08	72.00
Skābbarība	kg	3500	0.014	49.00	5100	0.014	71.40
Ganību zāle	kg	1500	0.009	13.50			
Sāls	kg	5	0.28	1.40	10	0.28	2.80
Minerālbarība	kg	20	1.015	20.30	10	1.015	10.15
Pakaiši	kg	240	0.02	4.80	240	0.02	4.80
Veterinārie pakalpojumi				21.34			21.34
Citas mainīgās izmaksas				18.50			18.50
KOPĀ (2)				192.44			259.49
MAŠĪNU UN ROKU DARBA OPERĀCIJAS							
Algotais darbs	h	10	4.69	46.90	10	4.69	46.90
KOPĀ (3)				46.90			46.90
KOPĀ MAINĪGĀS IZMAKSAS (4=2+3)				239.34			306.39
BRUTO SEGUMS 1 (5=1-2) (ieņēmumi- izejvielu izmaksas)				24.77			198.30
BRUTO SEGUMS 2 (6=1-4) (ieņēmumi- kopā mainīgās izmaksas)				-22.14			151.40

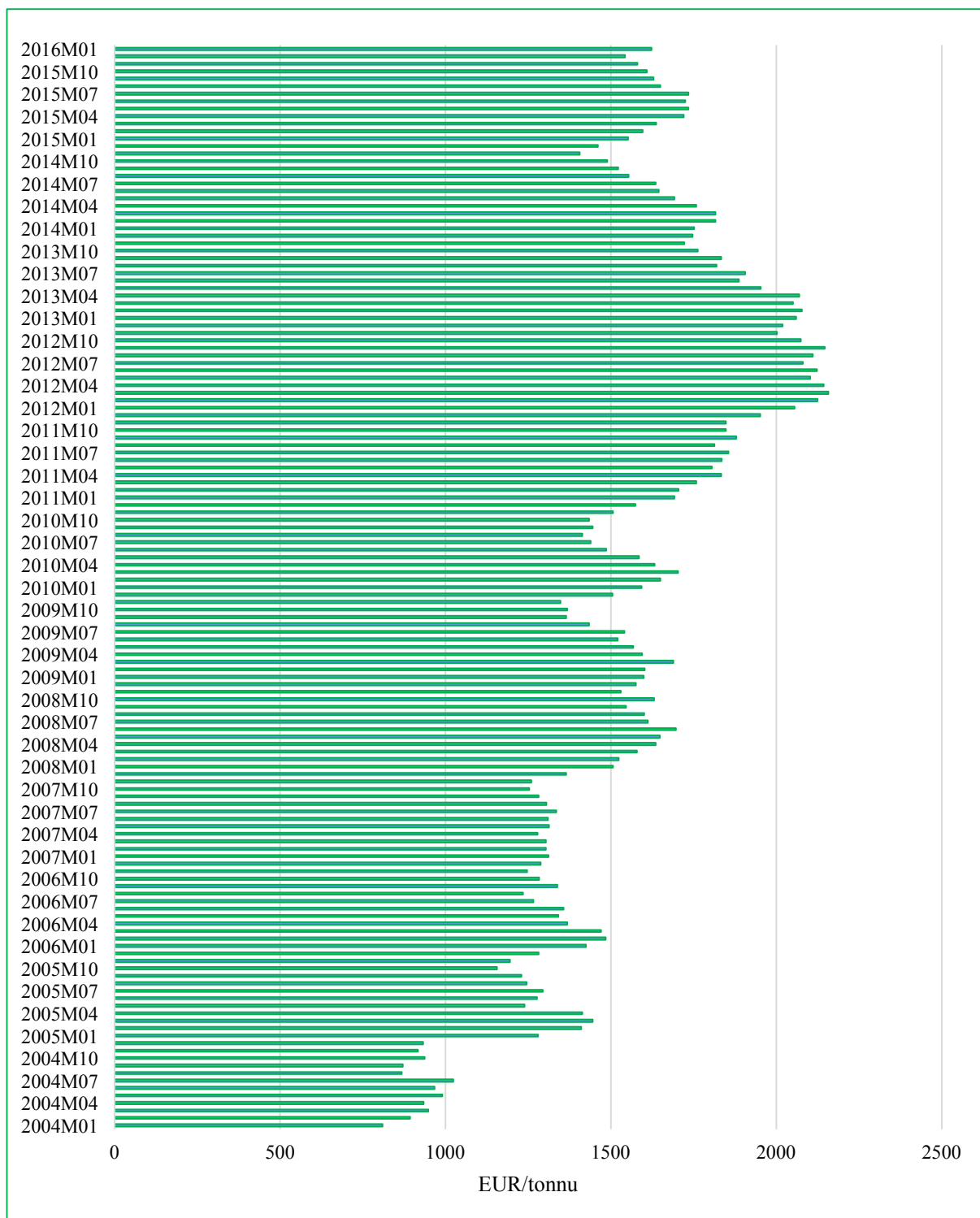
²¹⁹ LLKC. *Provizoriskie bruto segumu aprēķini par 2015.g.* (skatīts: 15.04.16.) Pieejams: http://new.llkc.lv/sites/default/files/baskik_p/pielikumi/jaunlopi_7-14_menesi.pdf

Gaļas ražošanas Latvijā pa veidiem, kautsvarā, tūkst. tonnas (autores veidots pēc CSB datubāzes datiem)²²⁰

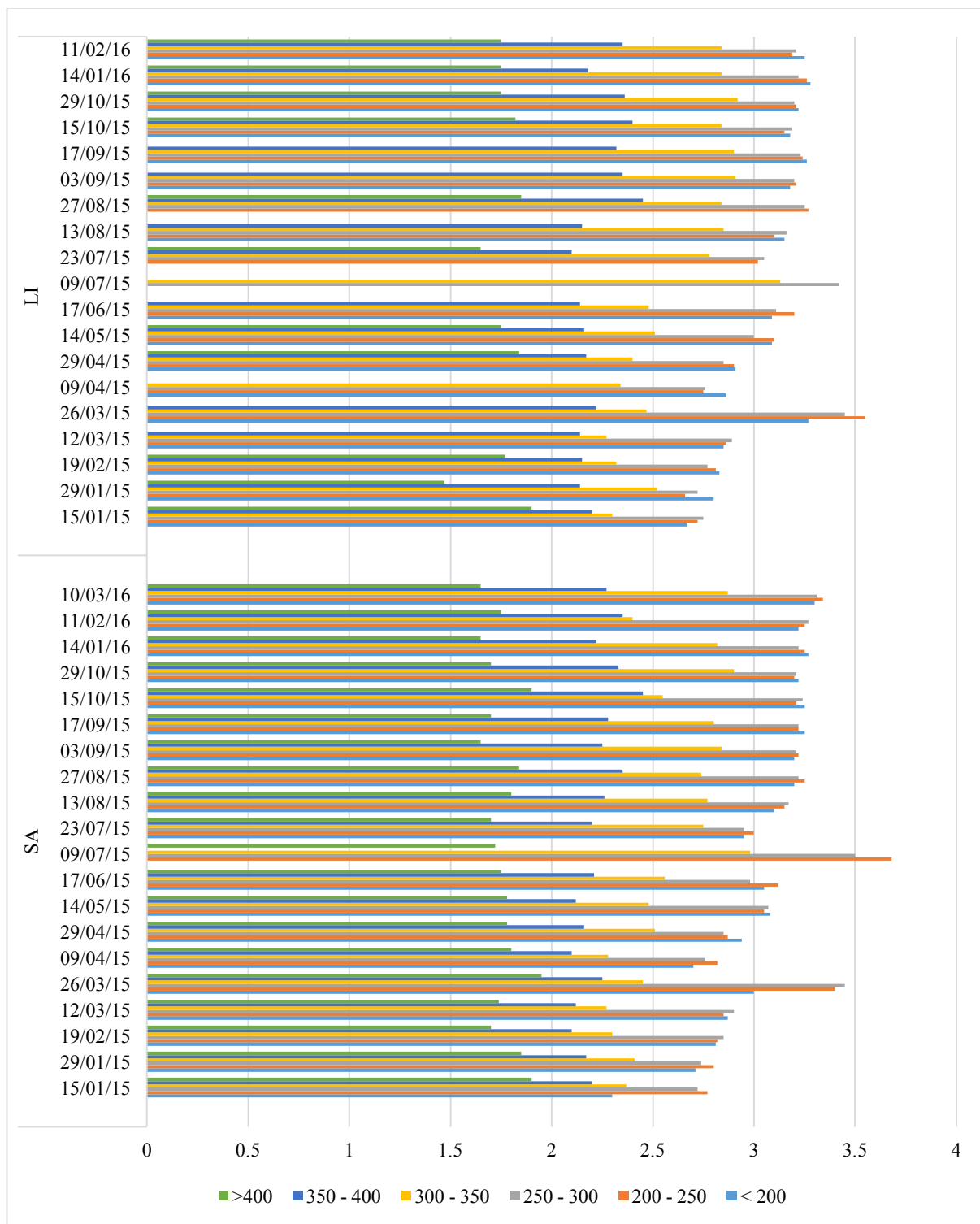
²²⁰ LR CSP. *Lopkopība, Gaļas ražošana pa veidiem.* (skatīts: 07.04.16.) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/lauks/lauks__ikgad__05Lopk/LL0110.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Liellopu gaļas vidējās iepirkuma cenas pārstrādes un pieņemšanas uzņēmumos, eiro par tonnu (autores veidots pēc LR CSB datubāzes datiem)²²¹

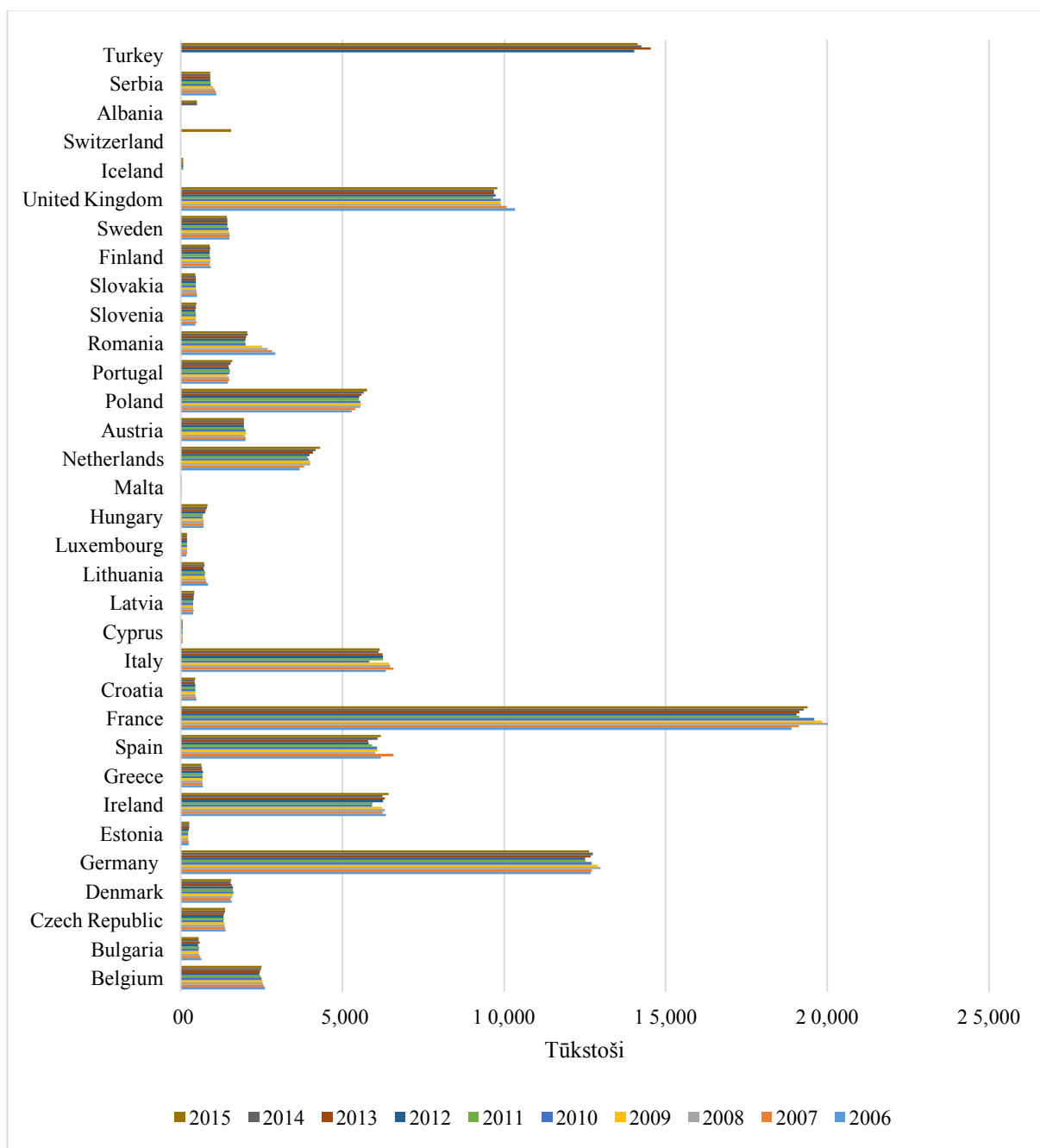
²²¹ LR CSP. GAĻAS IEPIRKUMS PĀRSTRĀDES UN PIEŅĒMŠANAS UZŅĒMUMOS UN VIDĒJĀ IEPIRKUMA CENA. (skatīts: 06.04.16.) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/lauks/lauks__isterm__03Lopk/LL0510_euro.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Latvijas liellopu izsoļu nama rezultāti LI un ŠA liellopiem pa svara kategorijām 2015.-
16.g, EUR par dzīvsvāra kg, tekošajās cenās (autores veidots pēc liellopu izsoļu nama
publicētajiem datiem)²²²

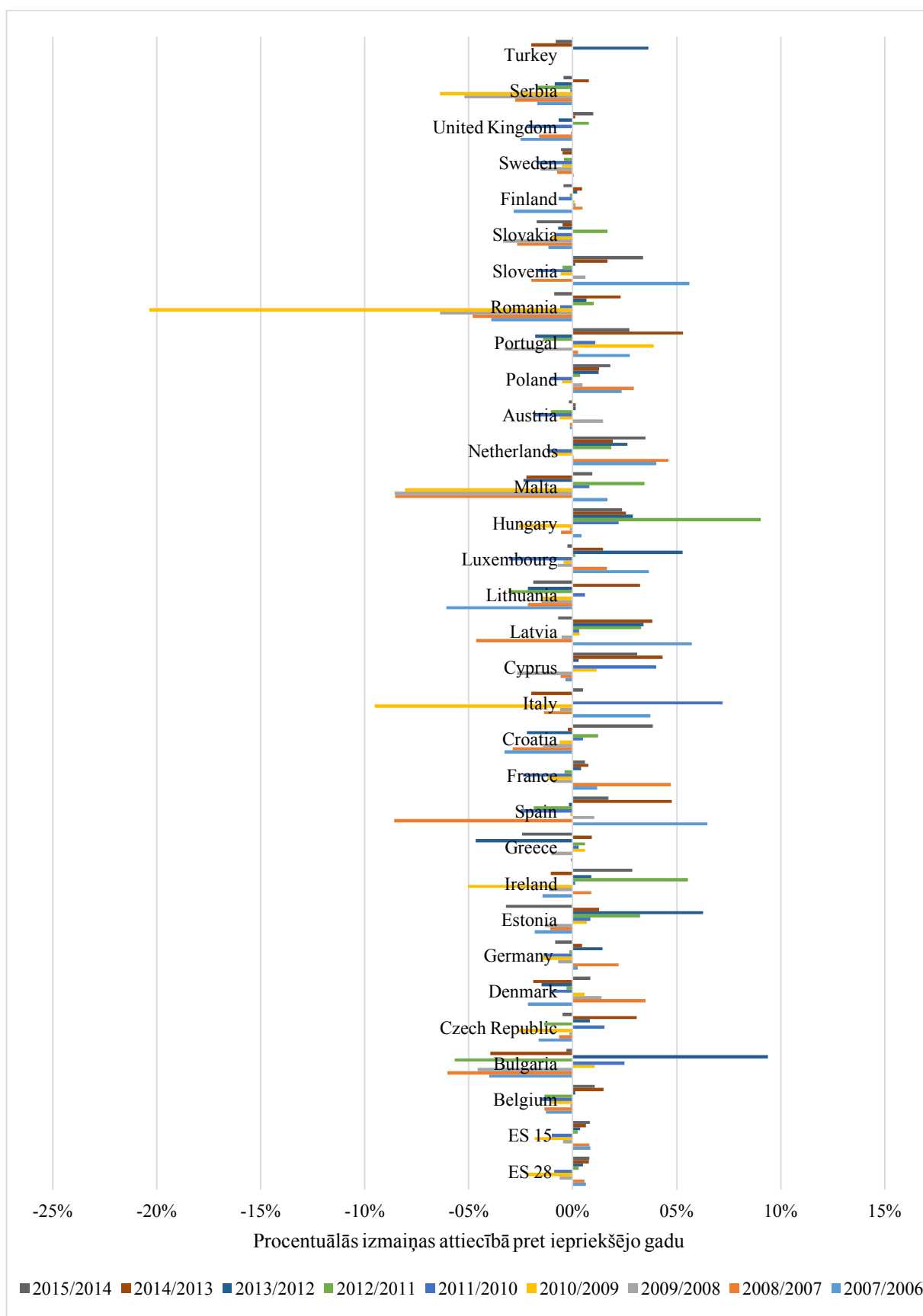
²²² Liellopu izsoļu nams. *Buļļu izsoles rezultāti*. (skatīts: 15.04.16.)Pieejams: <http://liellopuizsoles.lv/lv/izsoles-rezultati/bulliem>

Liellopu skaita dinamika Eiropā, tūkstošos dzīvnieku (autores veidots pēc Eurostat datiem)²²³

²²³ Eurostat datu bāze. *Liellopu skaits Eiropā*. (skatīts: 15.04.16.)Pieejams: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

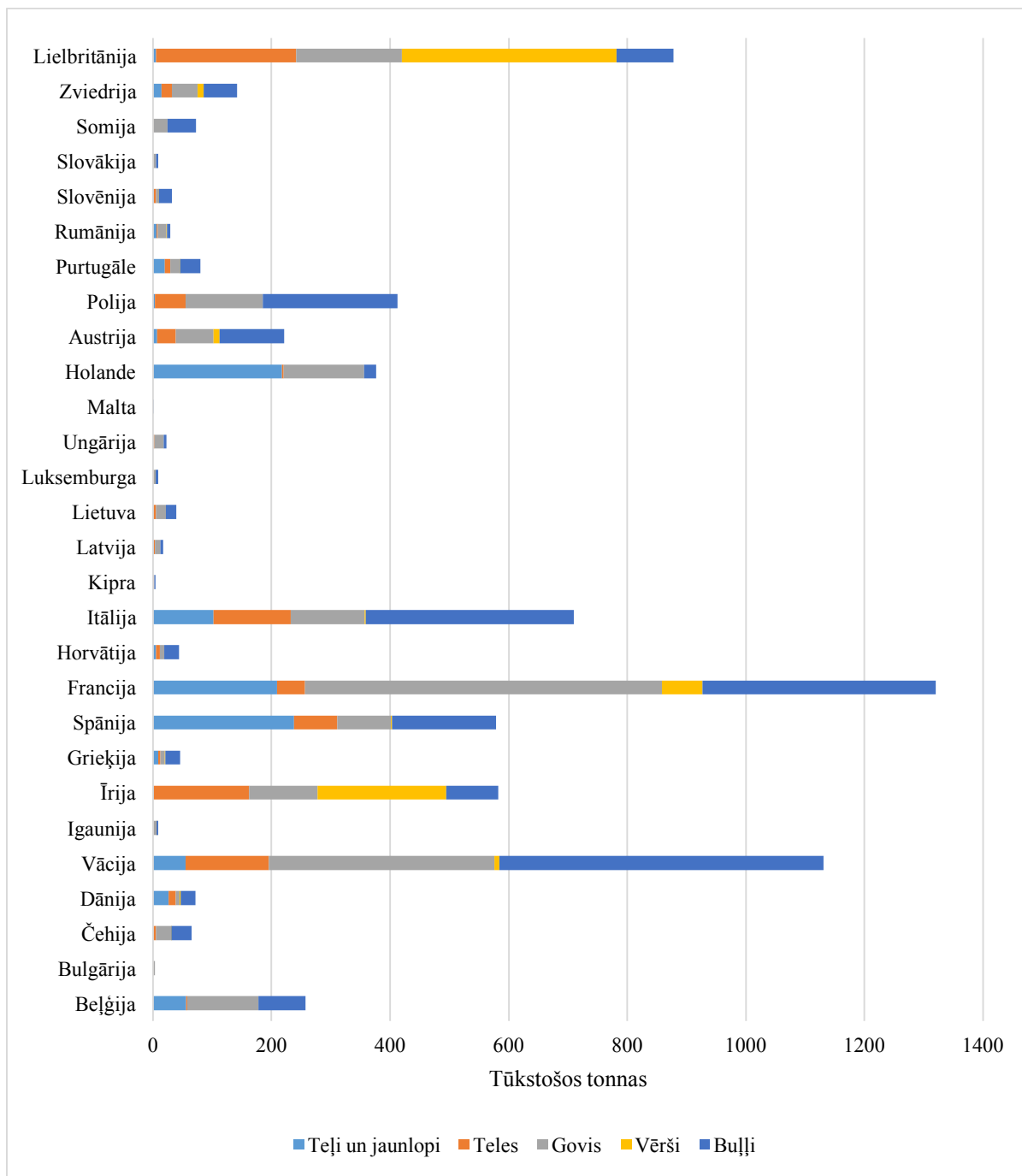
Liellopu skaita izmaiņas Eiropā attiecībā pret iepriekšējo gadu, % (autores veidots)²²⁴

²²⁴ Eurostat datu bāze. *Liellopu skaits Eiropā*. (skatīts: 15.04.16.) Pieejams: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

11. pielikums

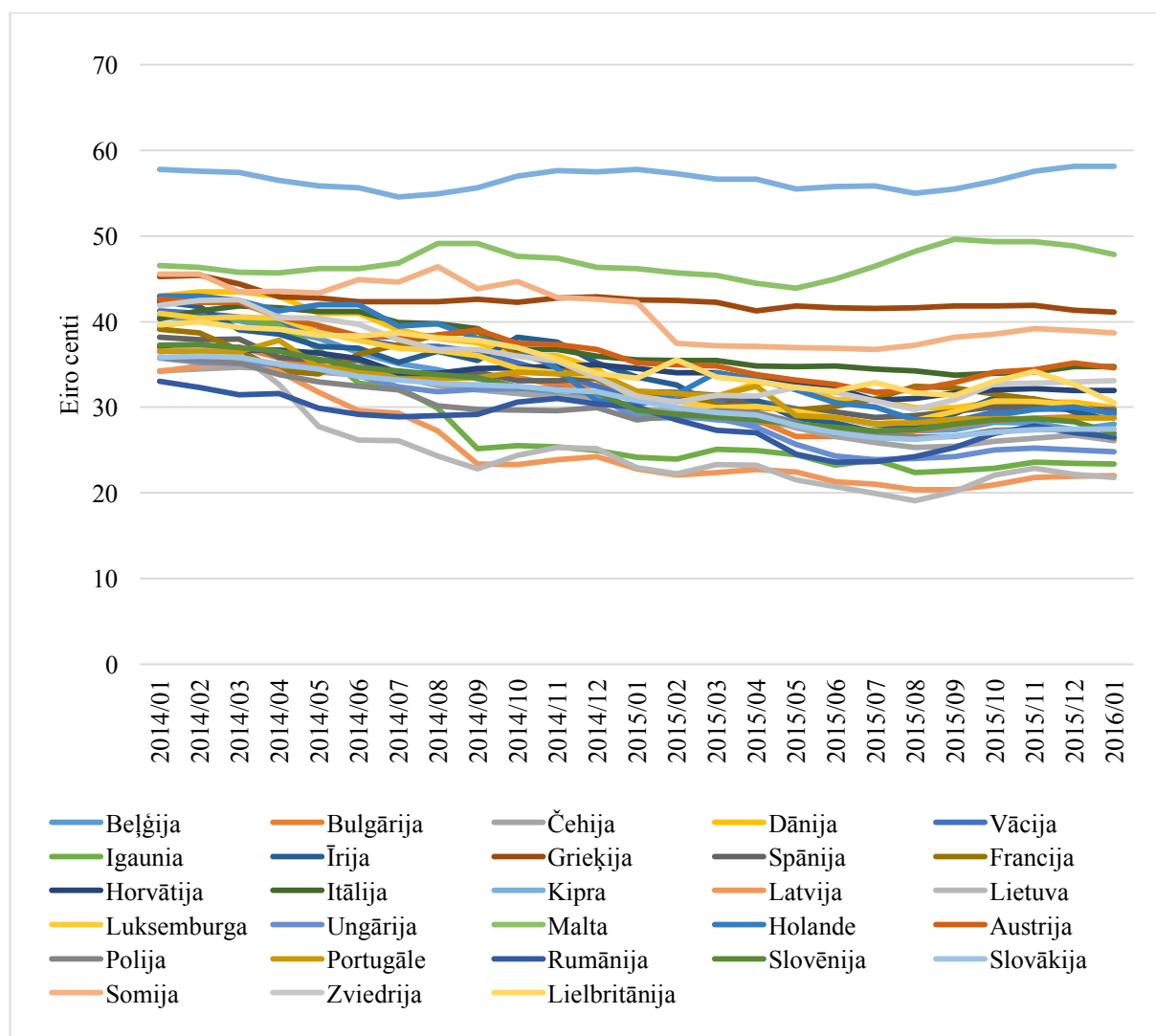
ES-28 liellopu un teļa gaļas saražotā produkcija pēc liellopu veida, tūkstošos tonnu liemeņa svara, 2014.g. (autores veidots pēc CSB lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības statistikas 2015.gada pārskata datiem)²²⁵

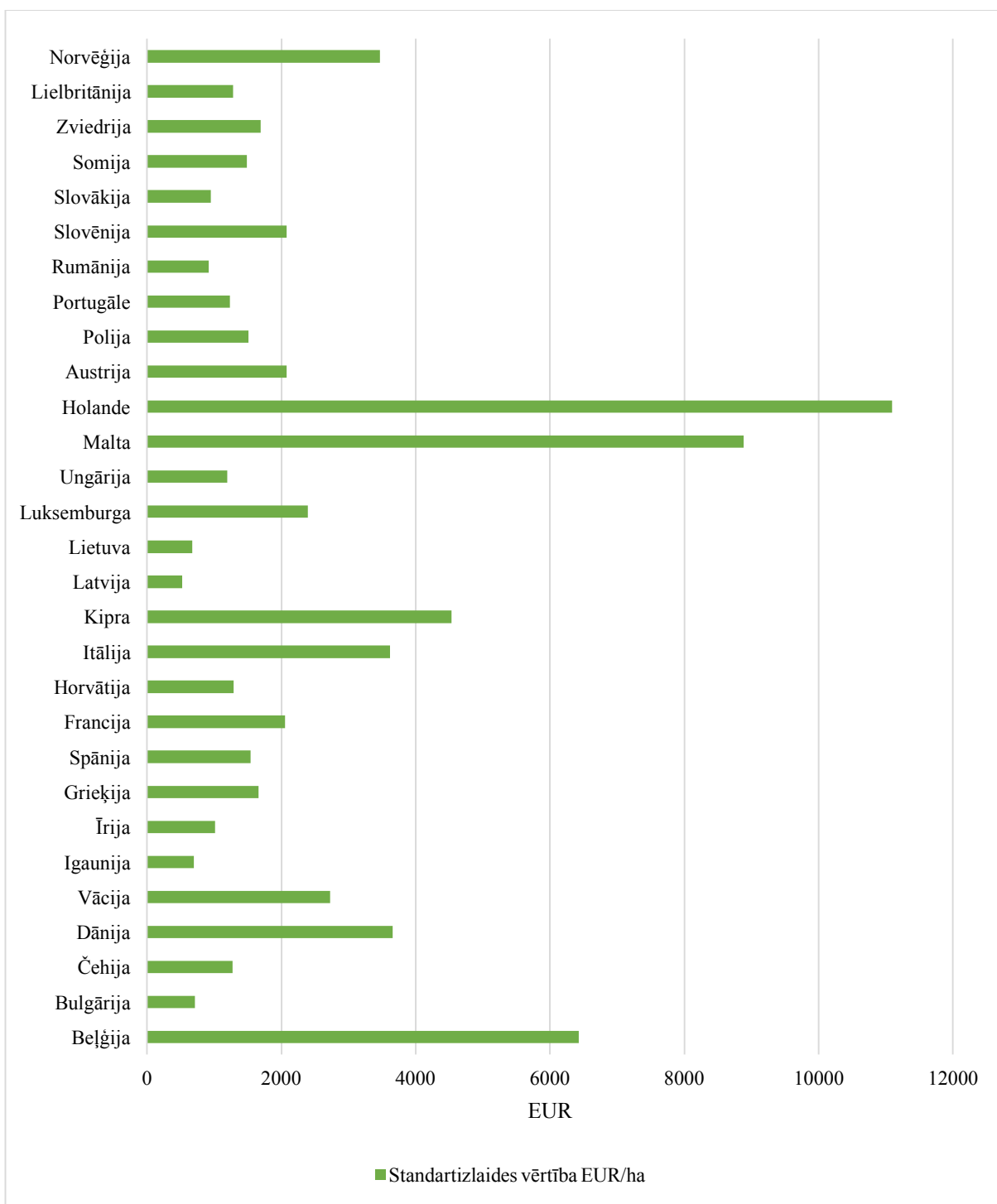
²²⁵ CSP datu bāze. *Agriculture, forestry and fishery statistics, 2015 edition*. 96.lpp. (skatīts: 15.04.16.) Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

12. pielikums

Vidējās svaigpiena iepirkuma cenas ES pa mēnešiem, eiro par 100 kg (autores veidots pēc EK datiem)²²⁶

²²⁶ EK. *Piena tirgus observatorija*. (skatīts: 15.04.16.)Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-raw-milk-prices_en.pdf

ES-28 lauksaimniecības nozares standartizlaides vērtība uz LIZ ha, 2013.g., EUR²²⁷

²²⁷ CSB, Agriculture, forestry and fishery statistics, 2015 edition. 34.lpp. (skatīts: 15.04.16.)Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7158355/KS-FK-15-001-EN-N.pdf/11df7792-597e-4821-9555-9947e8092db2>

14. pielikums

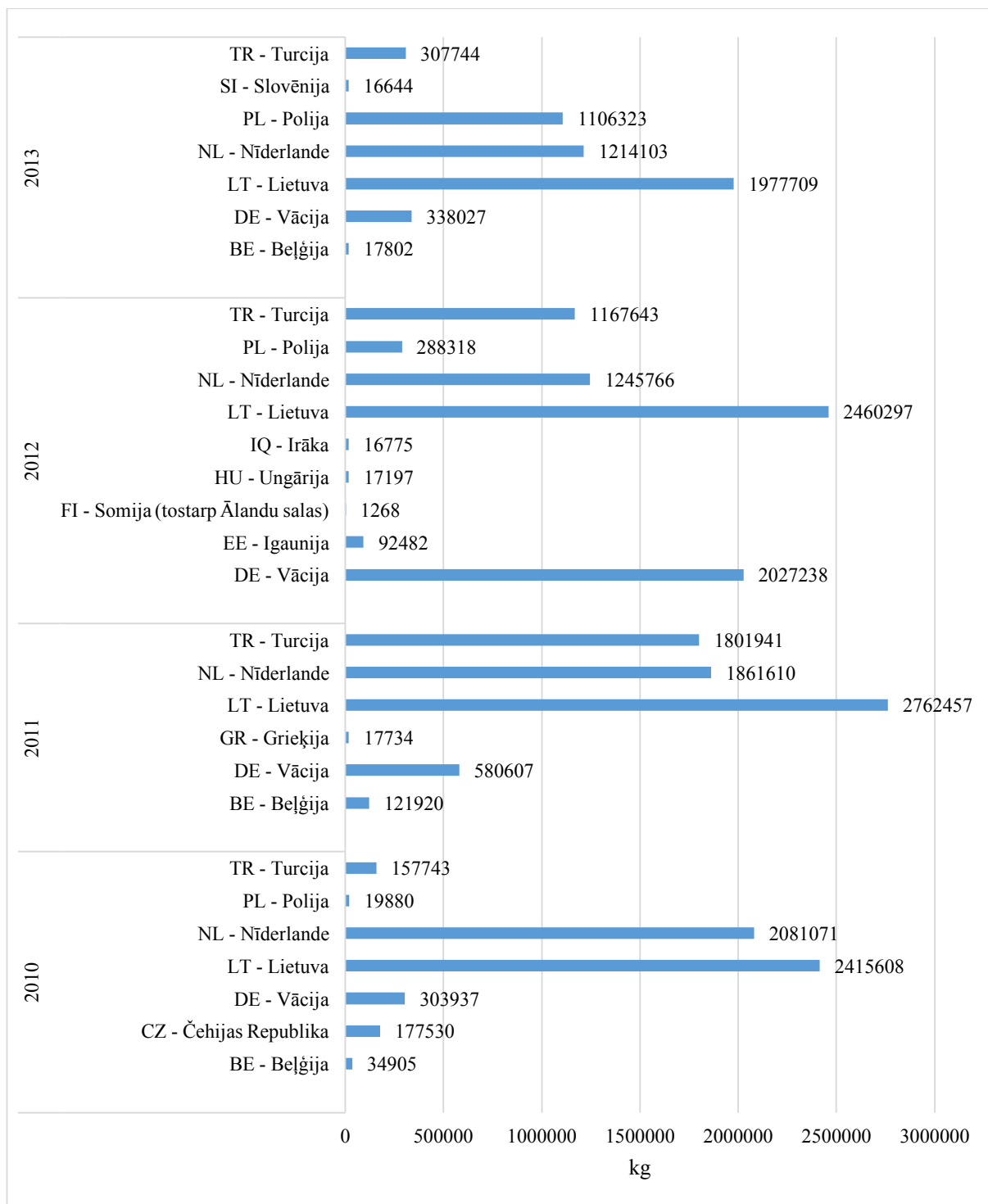
Liellopu produkcijas ārējās tirdzniecības dinamika, autores veidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem²²⁸

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 (1.mēn.)
Dzīvi liellopi							
Imports, kg	718407	1101300	1525226	640339	958519	57295	47282
Eksports, kg	5190674	7146269	7316984	4978352	8073917	1038374 9	710565
Imports, EUR	1025787	2393107	3401529	2022474	2824405	272637	180070
Eksports, EUR	9763588	1815065 0	1808152 9	9539191	1353414 8	2053408 6	1455044
Tirdzniecības balance	8737801	1575754 3	1468000 0	7516717	1070974 3	2026144 9	1274974
Importa cena par kg	1,43	2,17	2,23	3,16	2,95	4,76	3,81
Eksporta cena par kg	1,88	2,54	2,47	1,92	1,68	1,98	2,05
Svaiga vai adzesēta liellopu gaļa							
Imports, kg	712067	1094575	1058470	1682009	3029616	5640412	424059
Eksports, kg	7620650	9277969	8641620	8752832	8985364	9907326	552156
Imports, EUR	2541122	3455781	3489982	5237058	7458848	1146725 2	872579
Eksports, EUR	1542744 6	2243511 3	2237286 0	2245710 1	1945910 0	2373806 4	1239940
Tirdzniecības balance	1288632 4	1897933 2	1888287 8	1722004 3	1200025 2	1227081 2	367361
Importa cena par kg	3,57	3,16	3,30	3,11	2,46	2,03	2,06
Eksporta cena par kg	2,02	2,42	2,59	2,57	2,17	2,40	2,25
Saldēta liellopu gaļa							
Imports, kg	1242845	1395188	1237107	1306975	1439989	1520134	96566
Eksports, kg	581441	698293	755080	718968	697922	723275	39987
Imports, EUR	3338964	4464408	4347204	5092381	4867369	5100037	350825
Eksports, EUR	1726117	2432690	4445552	3035859	2431258	3063569	152094
Tirdzniecības balance	-1612847	-2031718	98348	-2056522	-2436111	-2036468	-198731
Importa cena par kg	2,69	3,20	3,51	3,90	3,38	3,35	3,63
Eksporta cena par kg	2,97	3,48	5,89	4,22	3,48	4,24	3,80

²²⁸ LR CSP. (skatīts: 15.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Latvijas dzīvu liellopu eksporta dinamika pa valstīm, kg (autores veidots pēc LR CSP datiem)²²⁹

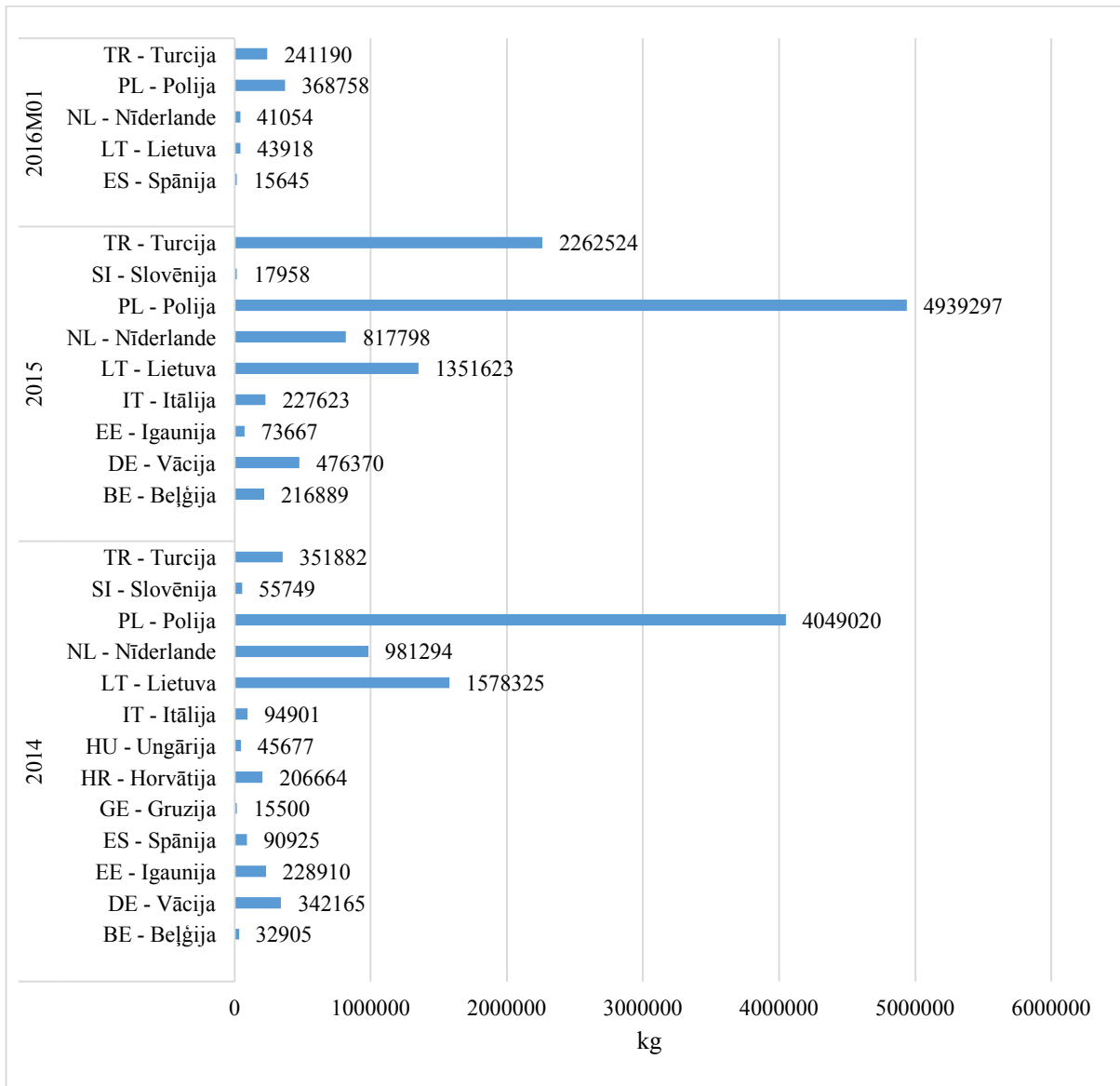

Skat.turpinājumu nākamajā lpp.

²²⁹ LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

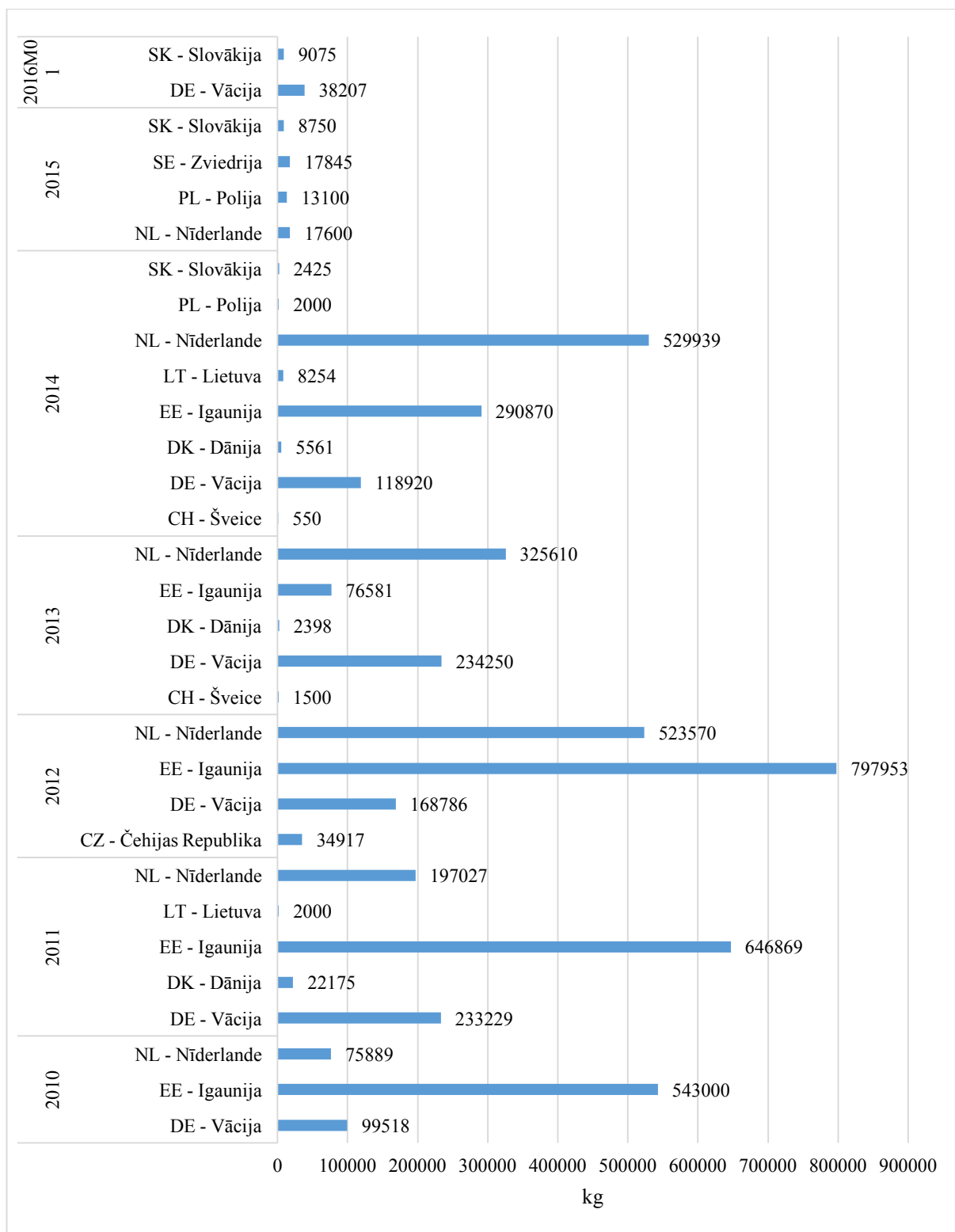
http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

15. pielikuma turpinājums

16. pielikums

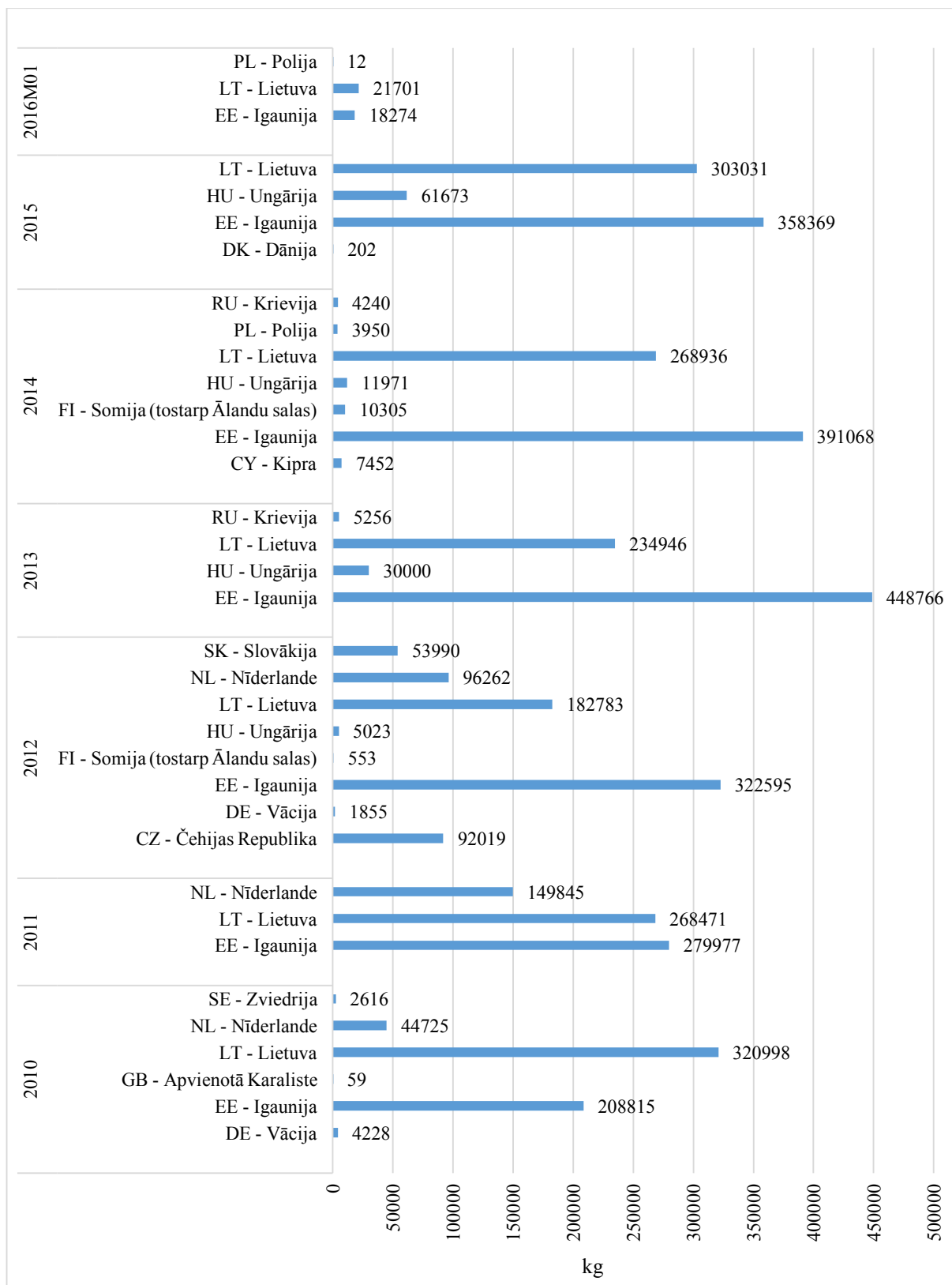
Latvijas dzīvu liellopu importa dinamika pa valstīm, kg (autores veidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem)²³⁰

²³⁰ LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Latvijas saldētas liellopu gaļas eksporta dinamika pa valstīm, kg (autores veidots pēc LR
Centrālās statistikas pārvaldes datiem)²³¹

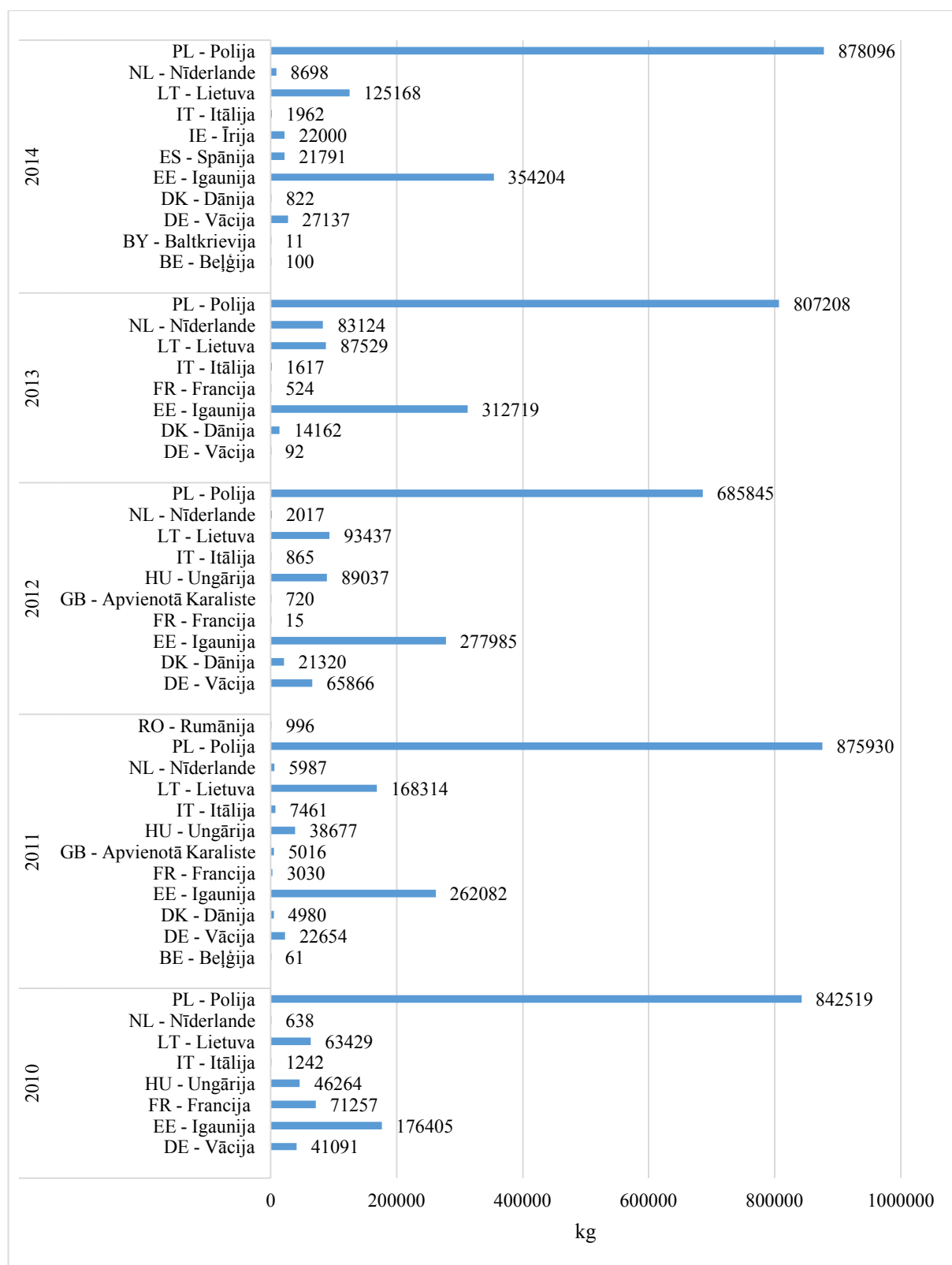

²³¹ LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

18. pielikums

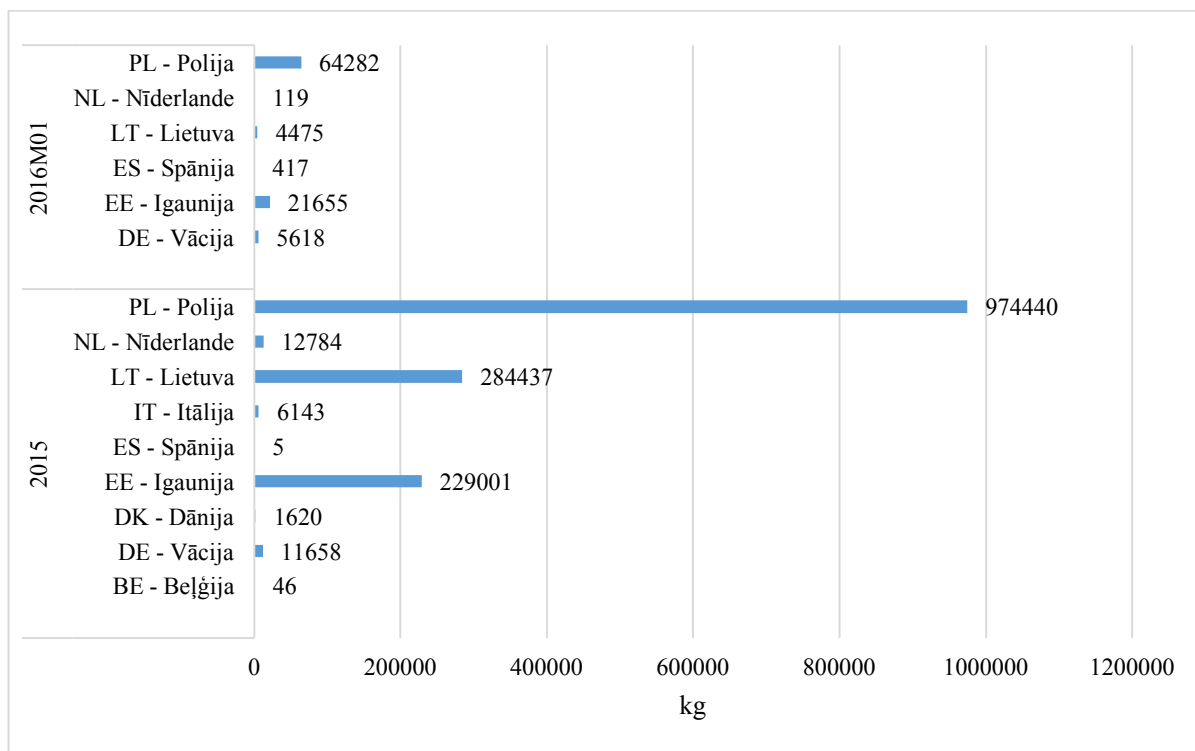
Latvijas saldētas liellopu gaļas importa dinamika pa valstīm, kg (autores veidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem)²³²

²³² LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

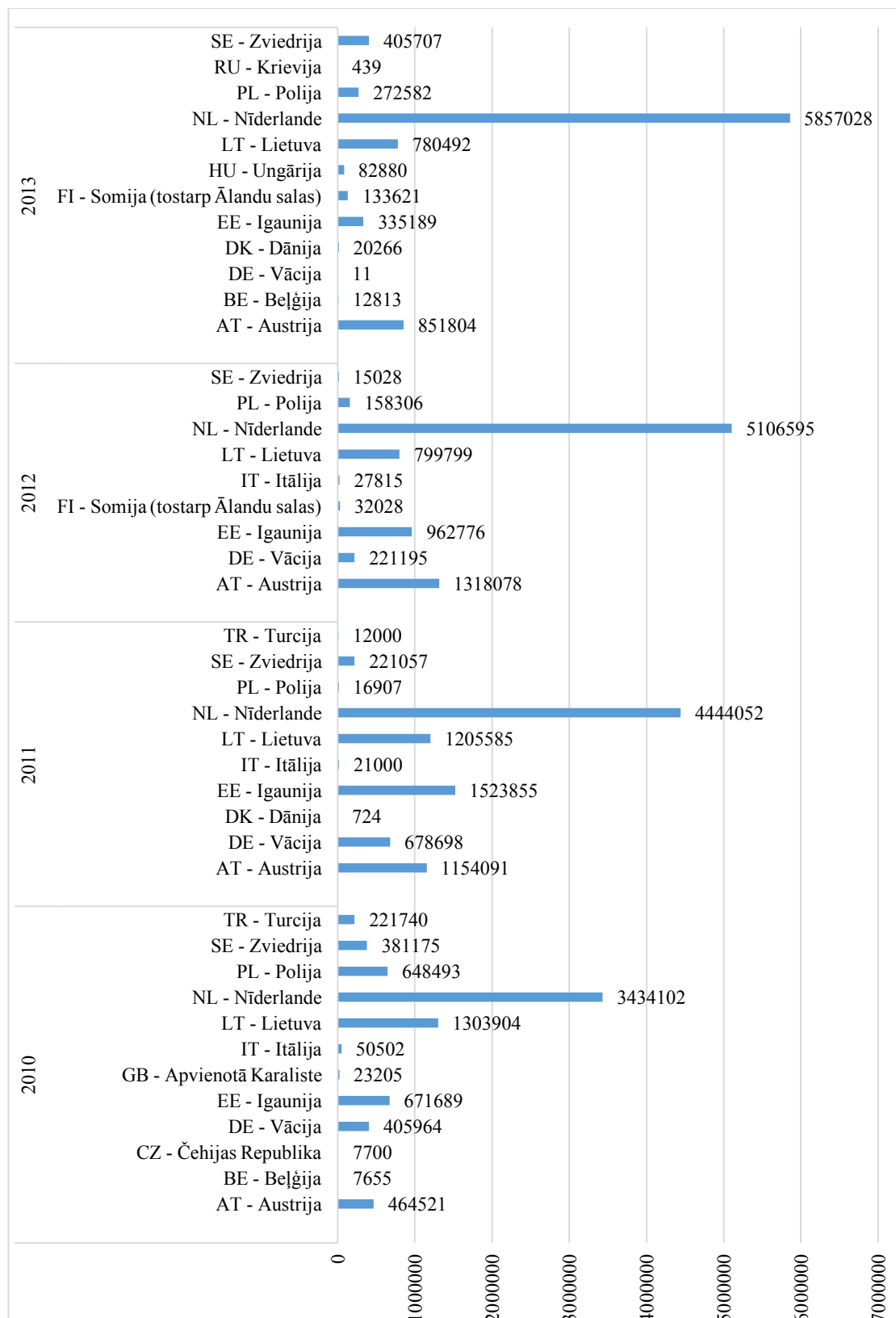
http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

18. pielikuma turpinājums

19. pielikums

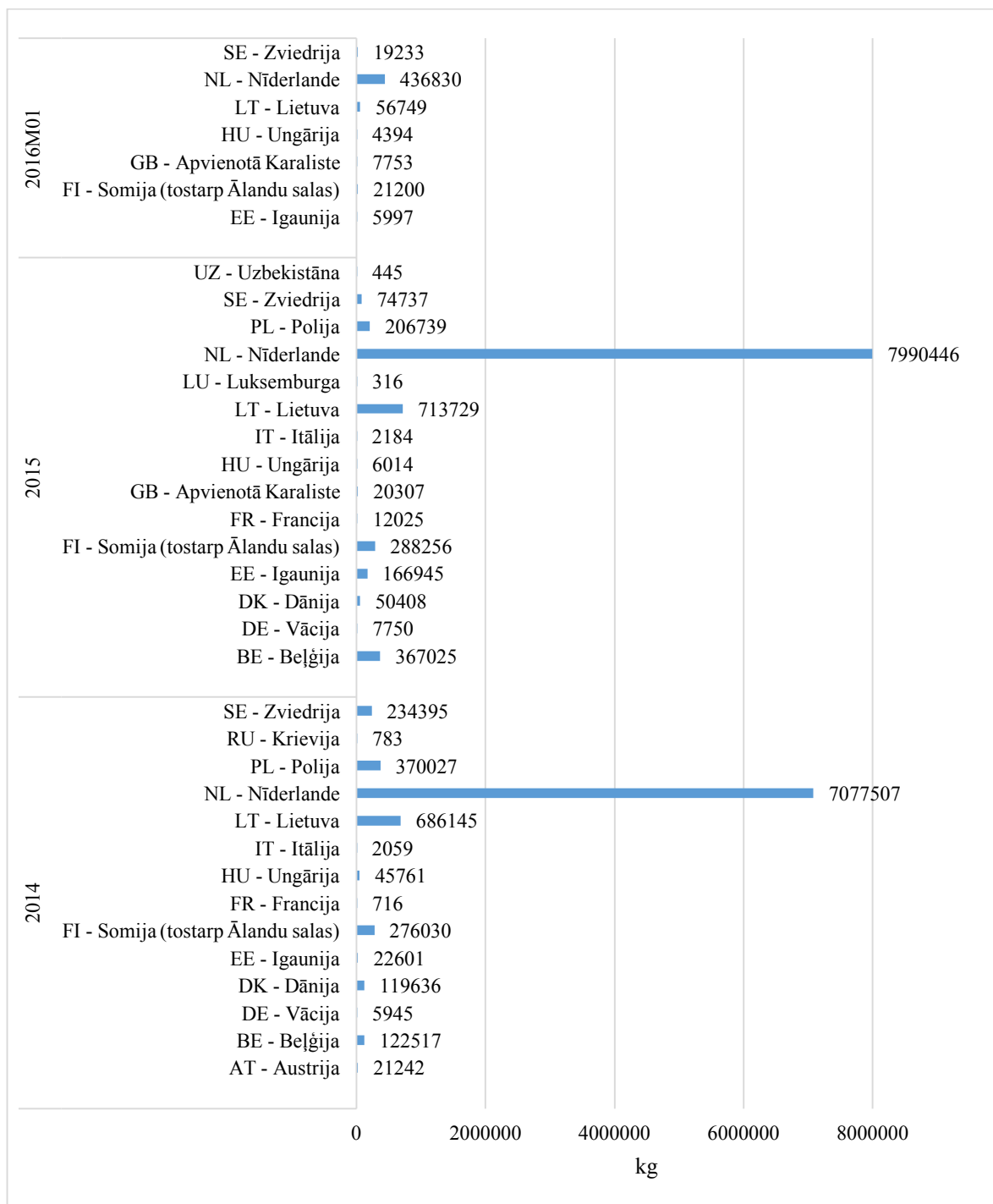
Latvijas svaigas vai atdesētas liellopu gaļas eksporta dinamika pa valstīm, kg (autores veidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem)²³³

²³³ LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

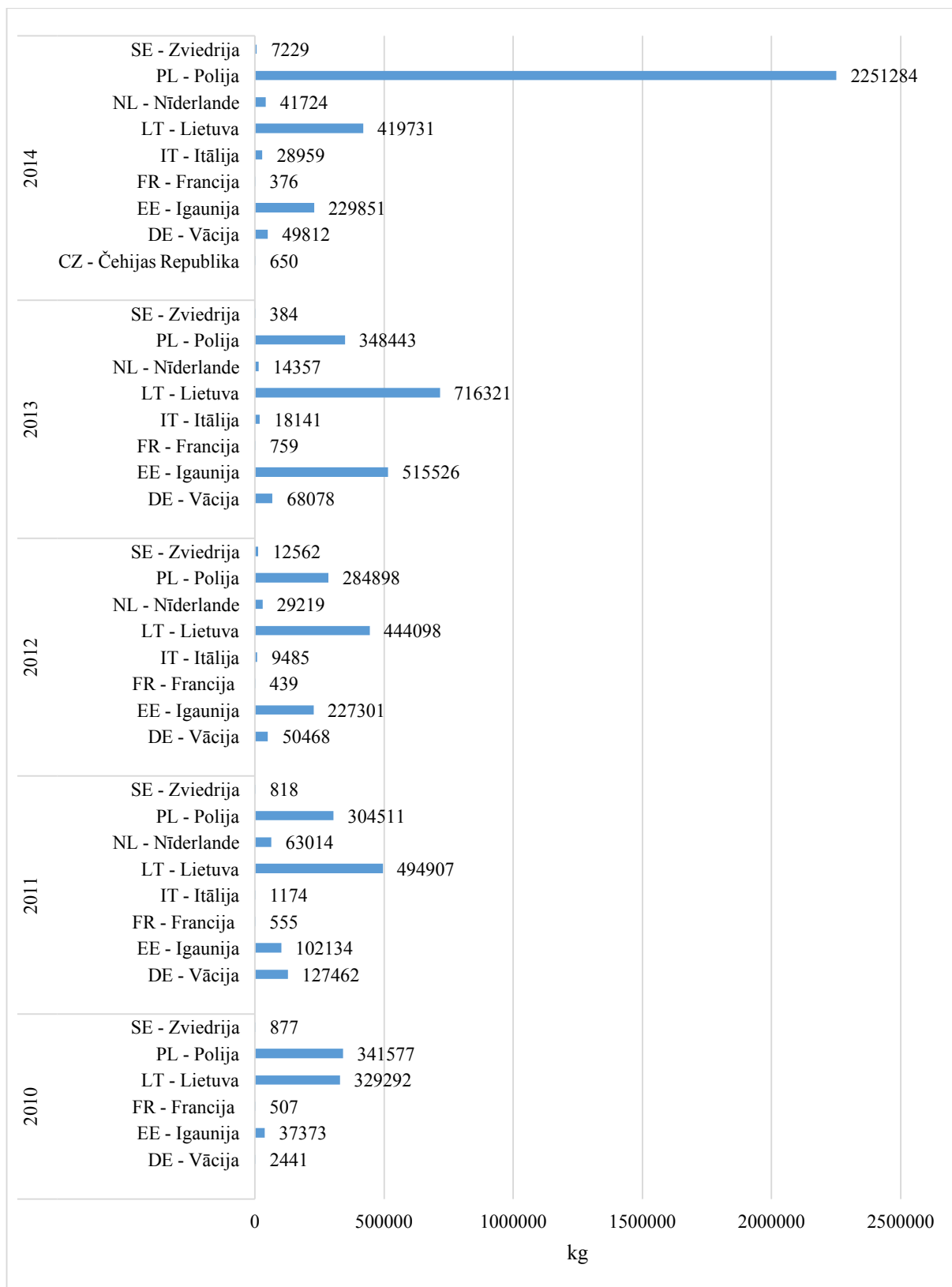
http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

19. pielikuma turpinājums

20. pielikums

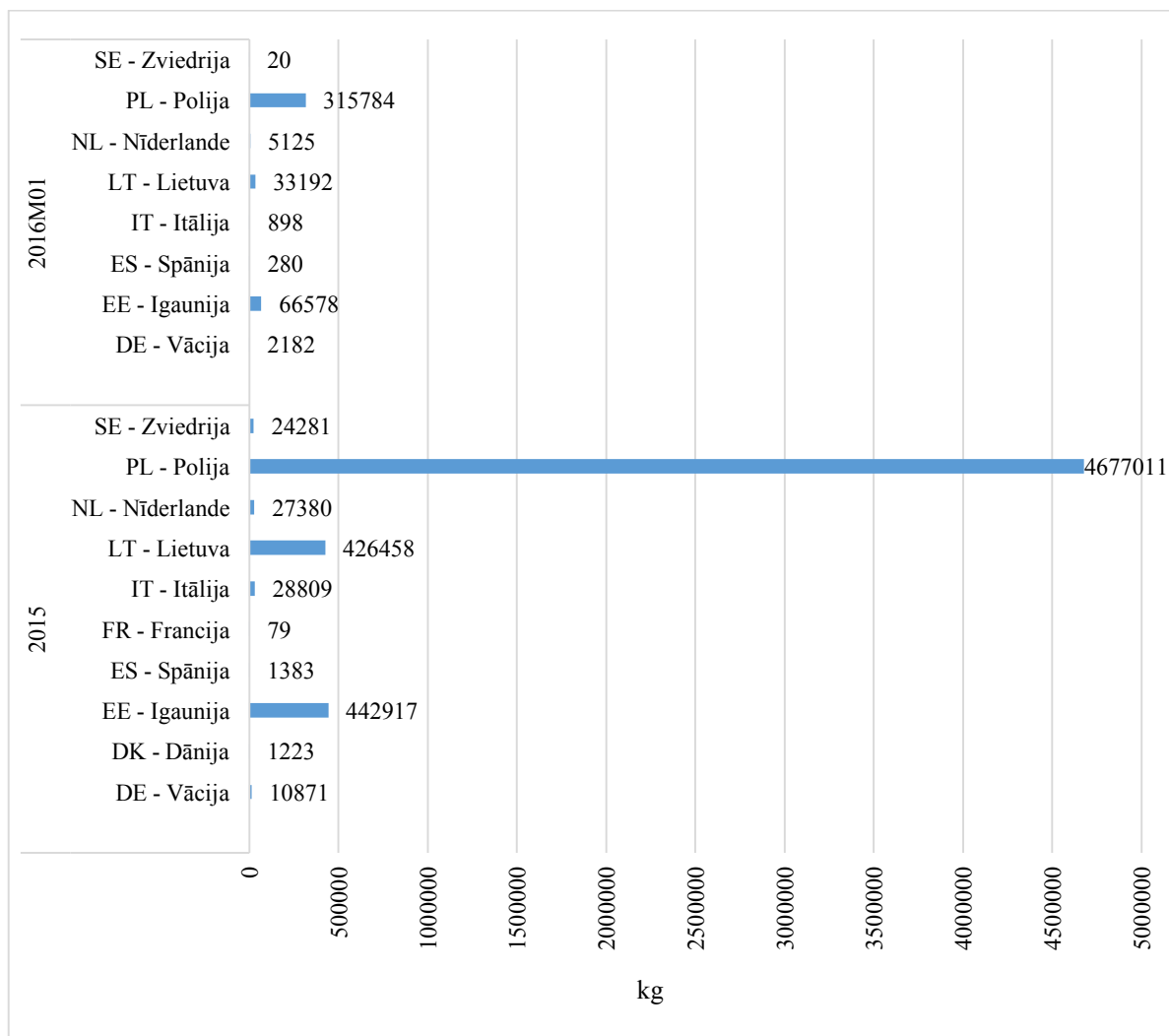
Latvijas svaigas vai atdzesētas liellopu gaļas importa dinamika pa valstīm, kg (autores veidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem)²³⁴

²³⁴ LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__4zim/?tablelist=true&rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

20. pielikuma turpinājums

21. pielikums

Latvijas dzīvu liellopu eksporta dinamika pa kategorijām, kg, EUR (autores veidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem)²³⁵

Dzīvu liellopu eksports sadalījumā pa kategorijām				
	2013	2014	2015	2016(1.mēn.)
Dzīvi liellopi, kuru svars ir 80 kg vai mazāk (izņemot tīršķirnes vaislas dzīvniekus)				
Eksports, kg	1067890	968118	879644	48977
Eksports EUR	2461952	1767667	2040906	87520
Vidējā cena par kg, EUR	2,31	1,83	2,32	1,79
Dzīvi liellopi, kuru svars ir lielāks par 80 kg, bet ne lielāks par 160 kg (izņemot lopus kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus)				
Eksports, kg	0	1660	12485	7722
Eksports EUR	0	2395	18203	5009
Vidējā cena par kg, EUR	0	1,44	1,46	0,65
Liellopi, kuru svars ir lielāks par 160 kg, bet ne lielāks par 300 kg, kaušanai				
Eksports, kg	22375	13117,00	19080,00	0,00
Eksports EUR	49445	29073,00	26165,00	0,00
Vidējā cena par kg, EUR	2,21	2,22	1,37	0,00
Dzīvi liellopi, kuru svars ir lielāks par 160 kg, bet ne lielāks par 300 kg (izņemot lopus kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus)				
Eksports, kg	403993	579253	2198123	204840
Eksports EUR	1160126	1509822	7117092	697489
Vidējā cena par kg, EUR	2,87	2,61	3,24	3,41
Liellopi, kuru svars ir lielāks par 300 kg, kaušanai (izņemot teles un govus)				
Eksports, kg	455562,00	1086083,00	1490704,00	128690,00
Eksports EUR	634410,00	1391791,00	1955278,00	164165,00
Vidējā cena par kg, EUR	1,39	1,28	1,31	1,28
Dzīvi liellopi, kuru svars ir lielāks par 300 kg (izņemot lopus kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus, teles un govus)				
Eksports, kg	24600,00	131400,00	97795,00	0,00
Eksports EUR	55648,00	227698,00	180741,00	0,00
Vidējā cena par kg, EUR	2,26	1,73	1,85	0,00
Teles jeb govus līdz pirmajai atnešanās reizei, kuru svars ir lielāks par 300 kg, kaušanai				
Eksports, kg	313607	494365	556151	37452
Eksports EUR	406976	596021	653992	46242
Vidējā cena par kg, EUR	1,30	1,21	1,18	1,23
Govis, kuru svars ir lielāks par 300 kg, kaušanai (izņemot teles)				

²³⁵ LR CSP. (skatīts: 16.04.16.) Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/atirdz/atirdz__detalizeta__8zim/?tablelist=true&rxid=cdecb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Eksports, kg	1457658	1900136	2389458	202616
Eksports EUR	1679932	1902048	2562508	223238
Vidējā cena par kg, EUR	1,15	1,00	1,07	1,10
Dzīvas govīs, kuru svārs ir lielāks par 300 kg (izņemot govīs kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus un teles)				
Eksports, kg	56478,00	0,00	6700,00	0,00
Eksports EUR	103598,00	0,00	46000,00	0,00
Vidējā cena par kg, EUR	1,83	0,00	6,87	0,00
Dzīvas teles jeb govīs līdz pirmajai atnešanās reizei, kuru svārs ir lielāks par 300 kg (izņemot teles kaušanai, tīršķirnes vaislas lopus)				
Eksports, kg	57975	3321	0	0
Eksports EUR	107367	3321	0	0
Vidējā cena par kg, EUR	1,85	1	0	0
Tīršķirnes vaislas teles jeb govīs līdz pirmajai atnešanās reizei				
Eksports, kg	103940	103002	147965	3039
Eksports EUR	257905	229064	383446	5856
Vidējā cena par kg, EUR	2,48	2,22	2,59	1,93
Tīršķirnes vaislas govīs (izņemot teles)				
Eksports, kg	424234	497411	481216	22416
Eksports EUR	1007988	987766	897632	44238
Vidējā cena par kg, EUR	2,38	1,99	1,87	1,97
Tīršķirnes vaislas liellopi (izņemot teles un govīs)				
Eksports, kg	2349053	296679	284378	18463
Eksports EUR	996563	634627	590825	39522
Vidējā cena par kg, EUR	0,42	2,14	2,08	2,14
KOPĀ KG	6737365,00	6074545,00	8563699,00	674215,00
KOPĀ EUR	8921910,00	9281293,00	16472788,00	1313279,00

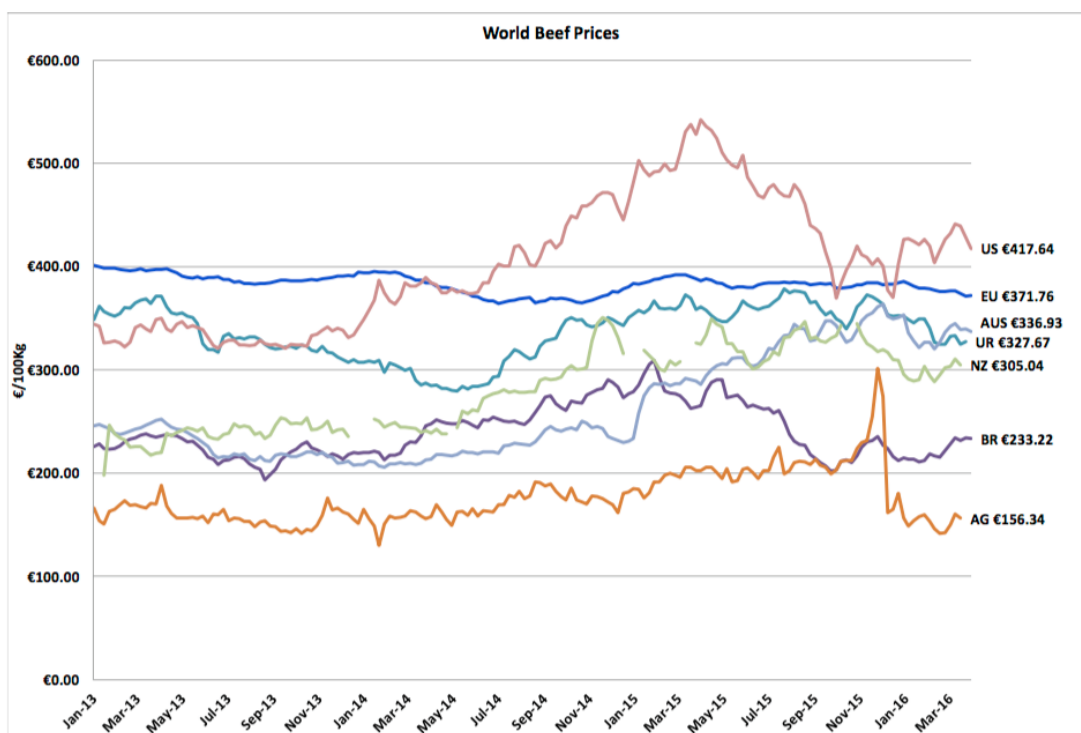
22. pielikums

**Lauksaimniecības un pārtikas produktu tirdzniecība ES-28 ar atsevišķām valstīm,
2014.g.²³⁶**

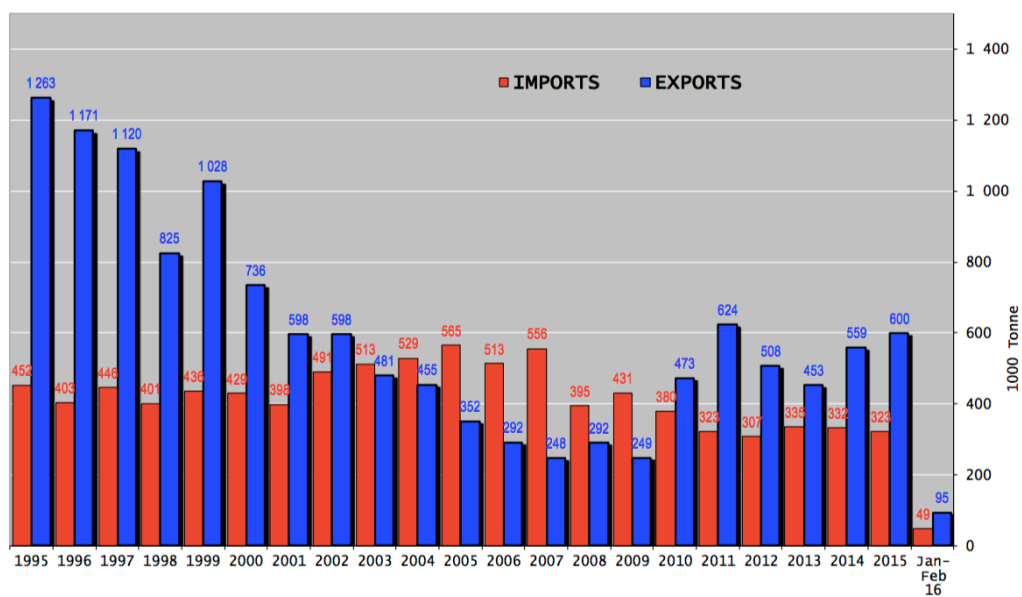
ĀRĒJĀ TIRDZniecĪBA ES-28	A. Imports (milj. EUR)	% no 2. rindīgas	B. Eksports (milj. EUR)	% no 2. rindīgas	Bilance (B-A)
1. Visa tirdzniecība	1 680 504	—	1 702 878	—	22 374
2. Lauksaimniecības produktu tirdzniecība	103 904	100	121 904	100	18 001
Lauksaimniecības produktu tirdzniecības procentuālais apmērs (2/1)	6,2 %	—	7,2 %	—	—
VALSTS					
Argentīna	5 282	5 %	177	0 %	- 5 105
Brazīlija	13 110	13 %	1 629	1 %	- 11 481
Ķīna	4 650	4 %	7 442	6 %	2 792
Indija	2 767	3 %	550	0 %	- 2 216
Indonēzija	4 497	4 %	723	1 %	- 3 774
Japāna	204	0 %	5 325	4 %	5 121
Krievijas Federācija	1 522	1 %	9 080	7 %	7 558
Šveice	4 428	4 %	7 216	6 %	2 788
Turcija	4 132	4 %	2 852	2 %	- 1 280
Ukraina	3 956	4 %	1 741	1 %	- 2 215
Amerikas Savienotās Valstis	10 355	10 %	16 389	13 %	6 034
ATSEVIŠKĀS VALSTIS	54 903	53 %	53 124	44 %	1 779

²³⁶ Eiropas Parlaments. Kopējā lauksaimniecības politika skaitļos. (skatīts: 10.05.16.) Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.10.html

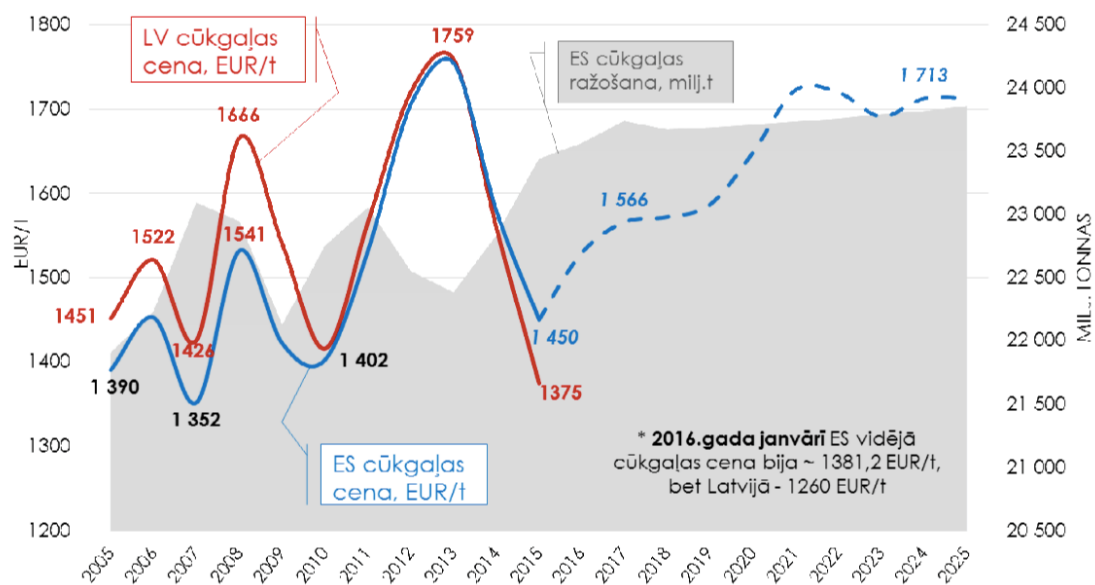
Liellopu gaļas cenu dinamika pasaules lielākajās ražotājvalstīs un ES²³⁷

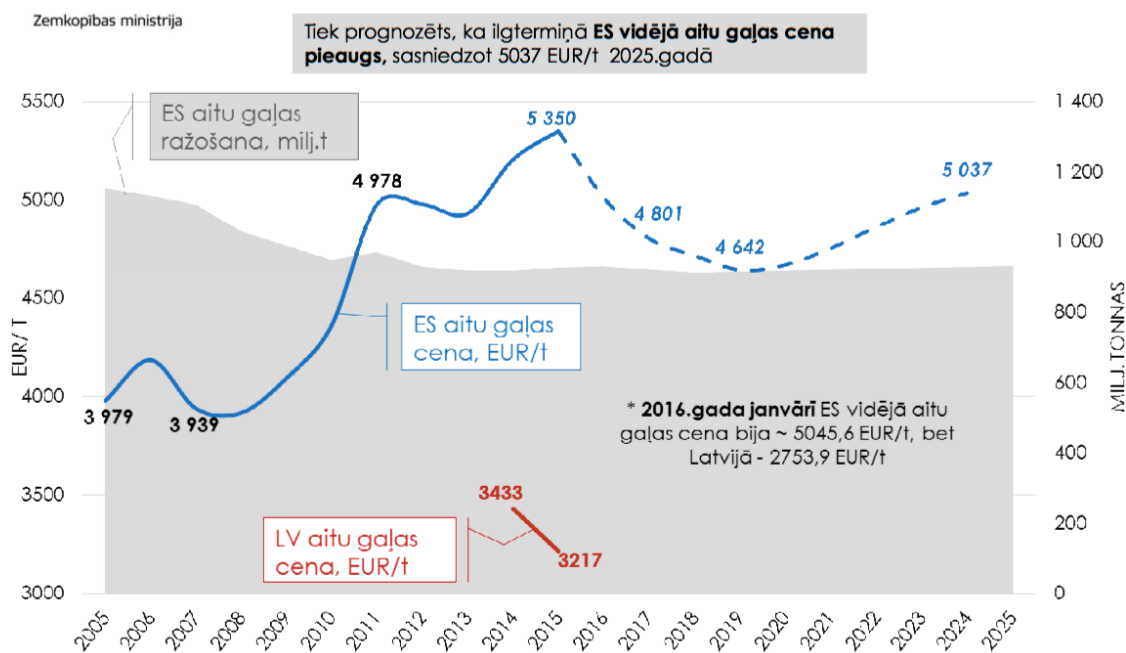
²³⁷ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts: 10.05.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

ES liellopu gaļas un dzīvu dzīvnieku ārējās tirdzniecības bilance²³⁸

²³⁸ Eurostat pārskats par liellopu un teļu gaļas tirgus stāvokli, 2016.g. 17.marts. (skatīts: 10.05.16.) Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/market-situation_en.pdf

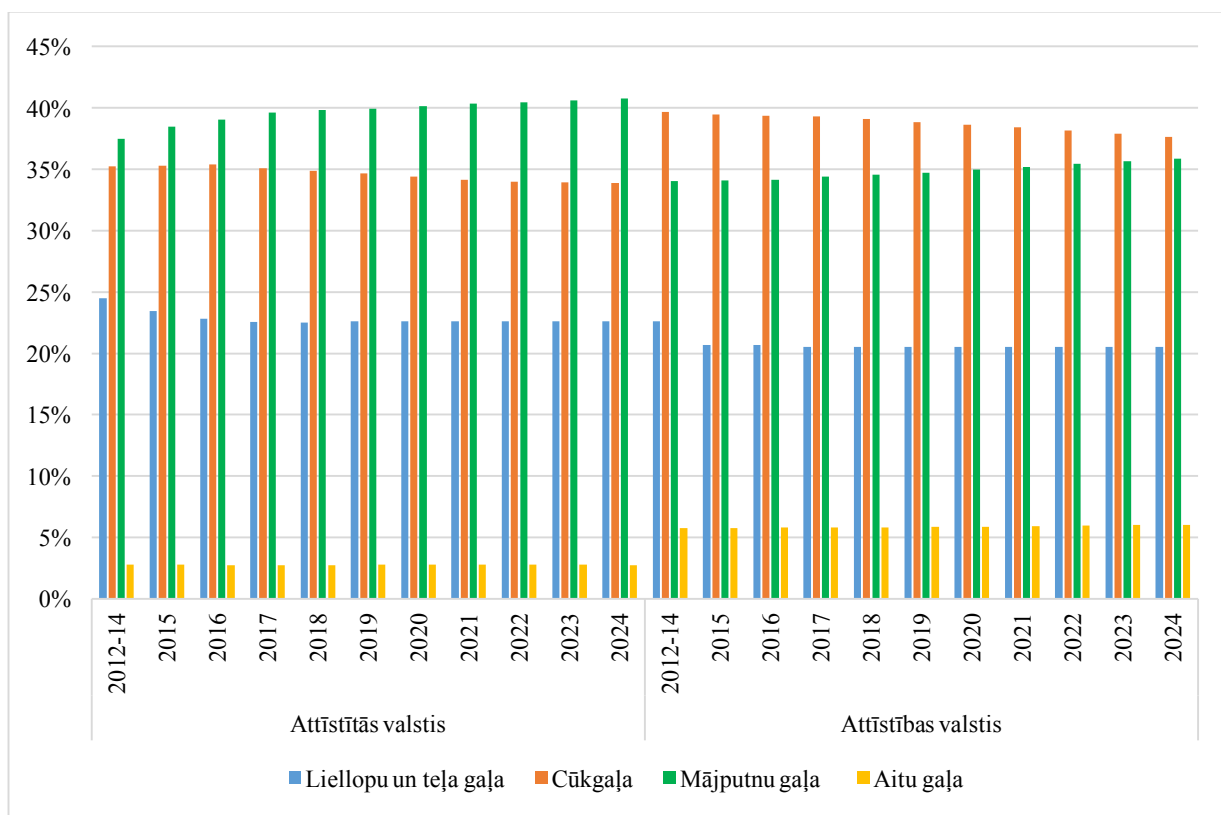
ES un Latvijas cūkgaļas cenu un apjoma dinamika un prognozes, 2005.-2025.²³⁹

²³⁹ LR Zemkopības ministrija, "Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi", 2016. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

ES un Latvijas aitu gaļas cenu un apjoma dinamika un prognozes, 2005.-2025.g.²⁴⁰

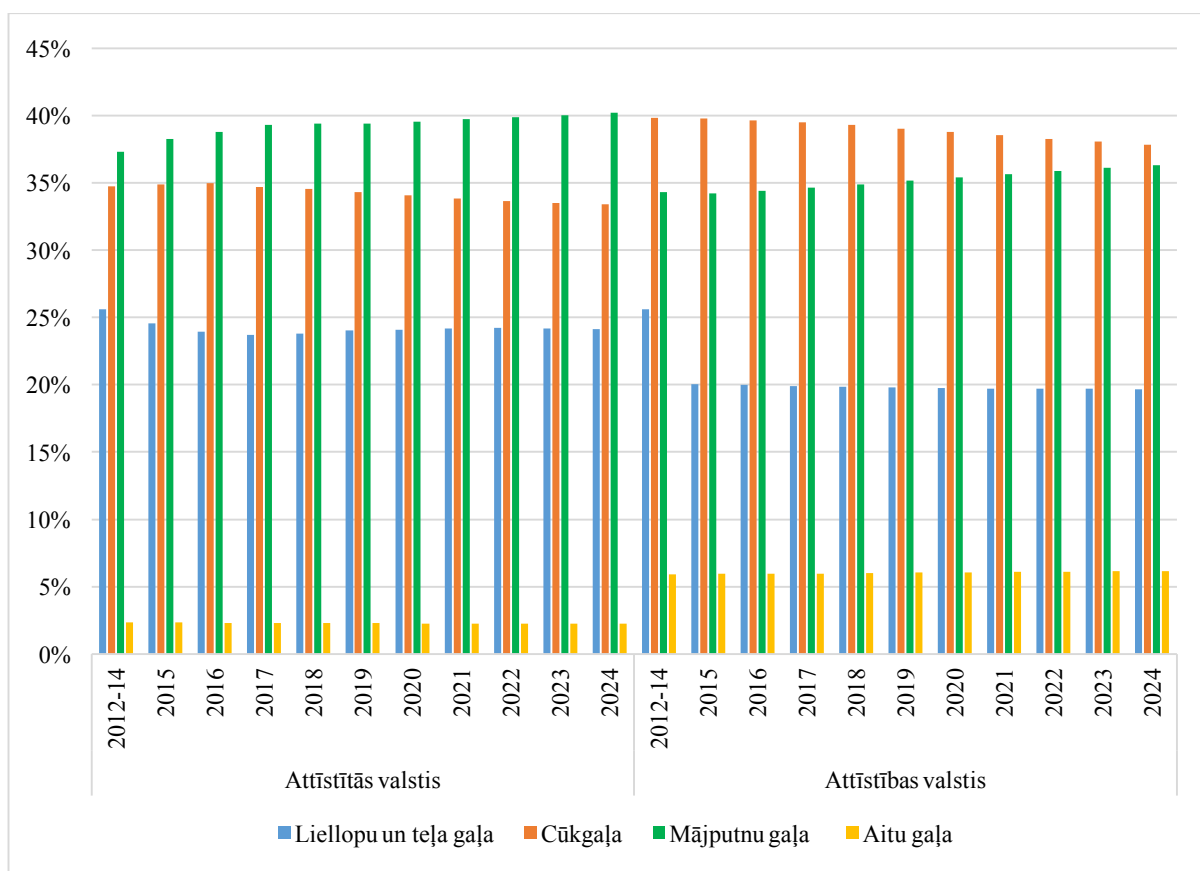
²⁴⁰ LR Zemkopības ministrija. *Latvijas lauksaimniecības nozares rezultāti, nākotnes prognozes un izaicinājumi*, 2016. (skatīts: 13.05.16.) Pieejams: <http://www.lf.llu.lv/getfile.php?id=806>

Pasaules gaļas ražošanas struktūra pēc gaļas veidiem, %, 2012./14.-2024.g. (tūkst. t liemeņa svara) (autore veidots pēc OECD publicētajiem datiem)²⁴¹

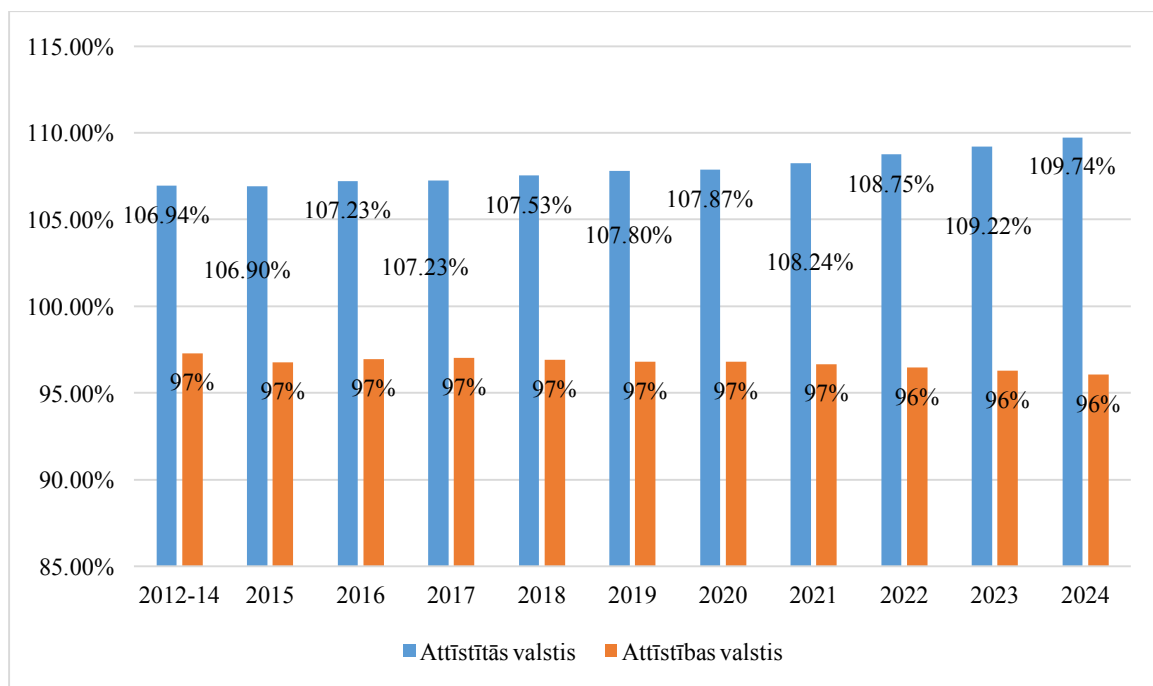
²⁴¹ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

Pasaules gaļas patēriņa struktūra pēc gaļas veidiem, %, 2012./14.-2024.g. (tūkst. t liemeņa svara) (autores veidots pēc OECD publicētajiem datiem)²⁴²

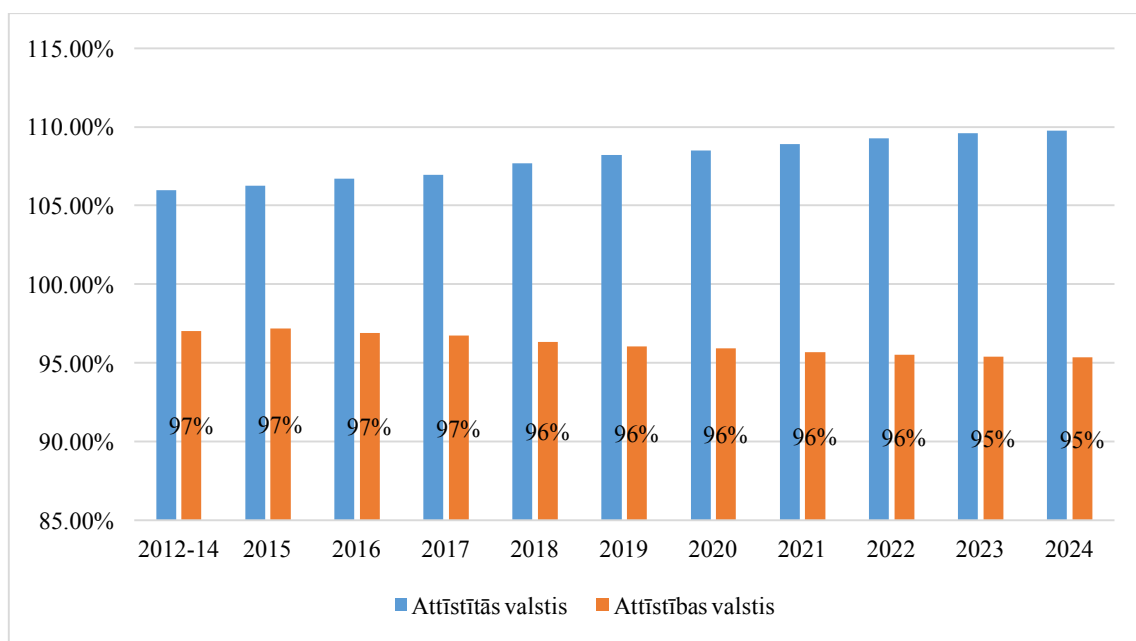
²⁴² OECD, World meat projections. 136.lpp. (skatīts: 10.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

Pasaules cūkgaļas pašnodrošinājuma līmeņa dinamika, %, 2012./14.-2024.g. (autores aprēķini, balstoties uz OECD publicētajiem datiem)²⁴³

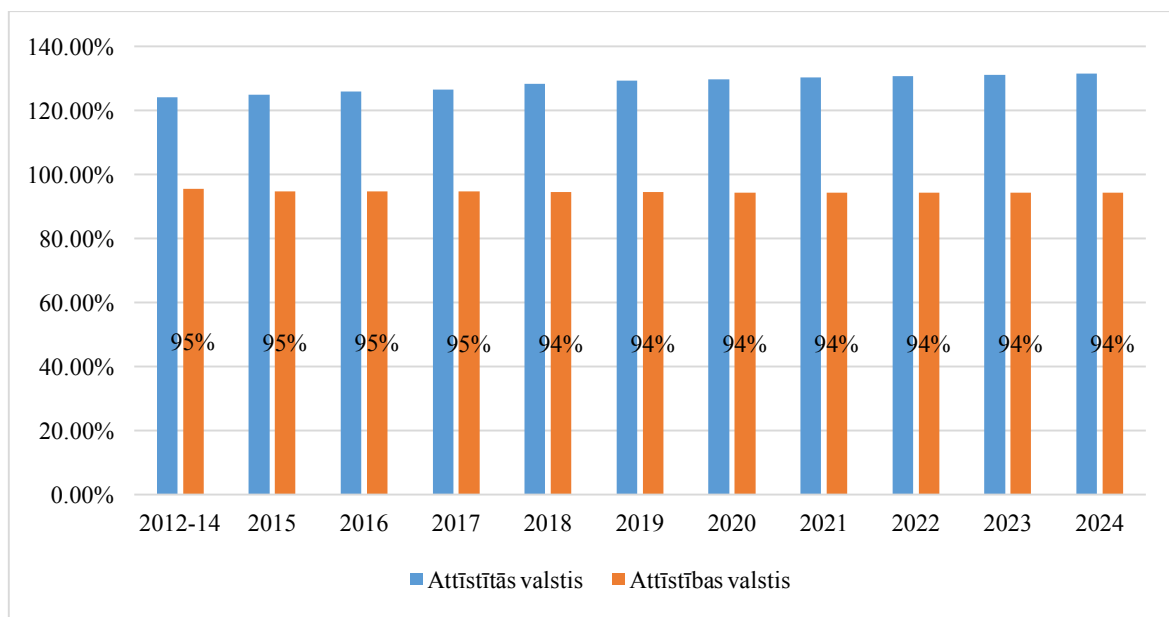
²⁴³ OECD, World meat projections. 136.lpp. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

Pasaules mājputnu gaļas pašnodrošinājuma līmeņa dinamika, %, 2012./14.-2024.g.
(autores aprēķini, balstoties uz OECD publicētajiem datiem)²⁴⁴

²⁴⁴ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

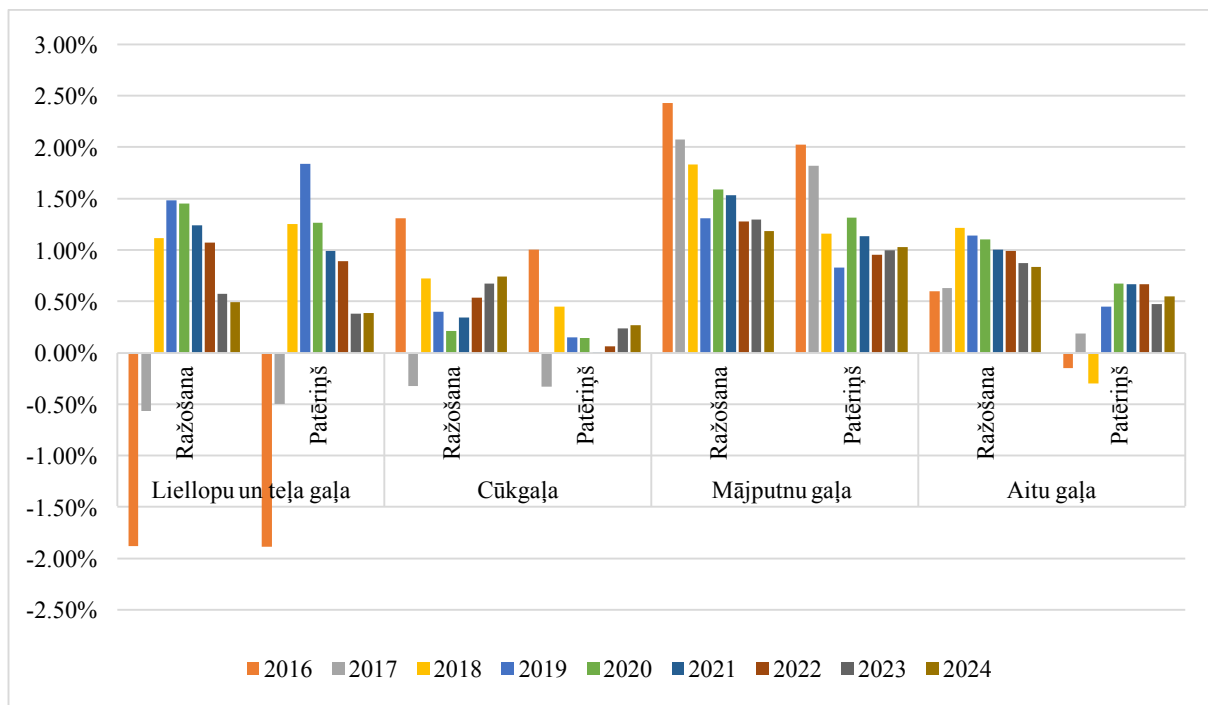
Pasaules aitas gaļas pašnodrošinājuma līmeņa dinamika, %, 2012./14.-2024.g. (autores aprēķini, balstoties uz OECD publicētajiem datiem)²⁴⁵

²⁴⁵ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

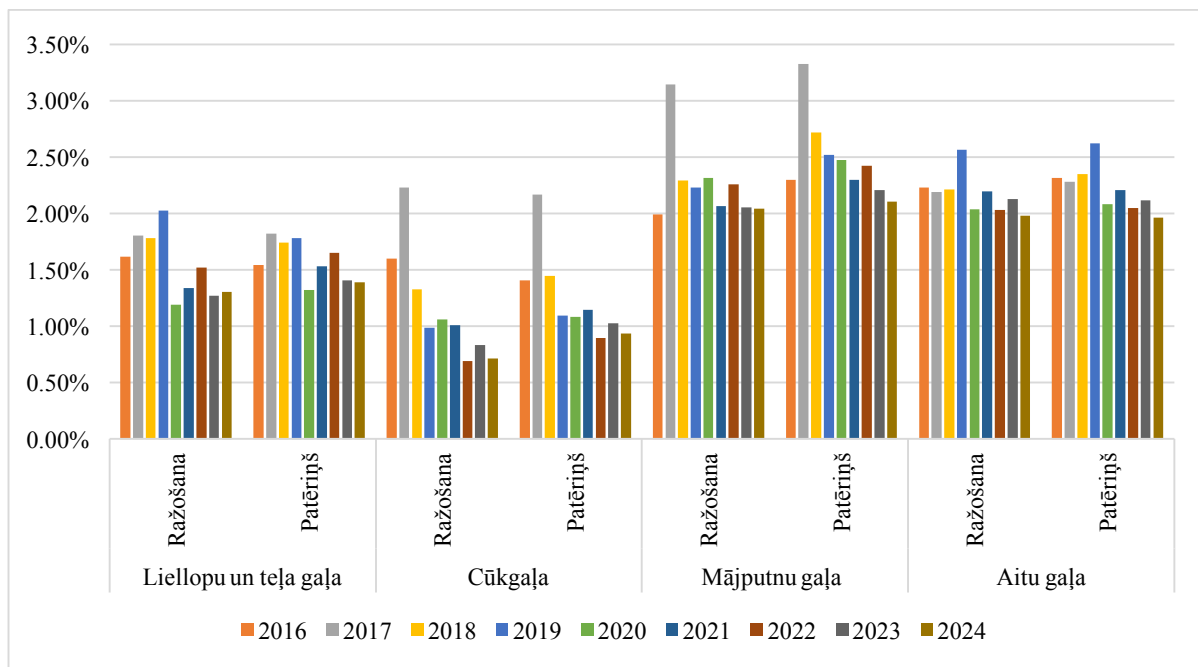
32. pielikums

Attīstīto valstu gaļas ražošanas un patēriņa pieauguma tempa dinamika, % attiecībā pret iepriekšējo gadu, 2016.-2024.g. (autore aprēķini, balstoties uz OECD publicētajiem datiem)²⁴⁶

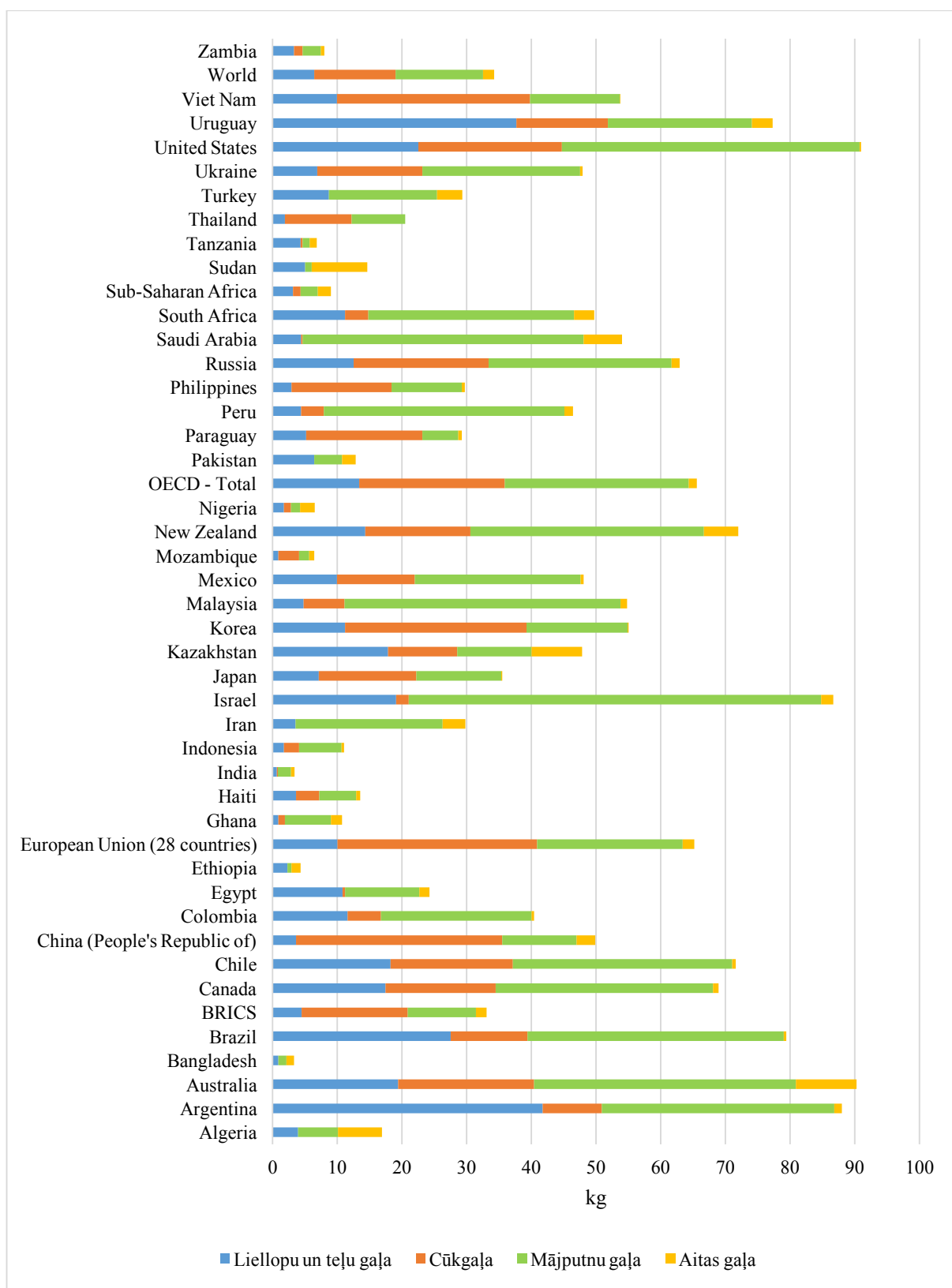
²⁴⁶ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

Attīstības valstu gaļas ražošanas un patēriņa pieauguma tempa dinamika, % attiecībā pret iepriekšējo gadu, 2016.-2024.g. (autore aprēķini, balstoties uz OECD publicētajiem datiem)²⁴⁷

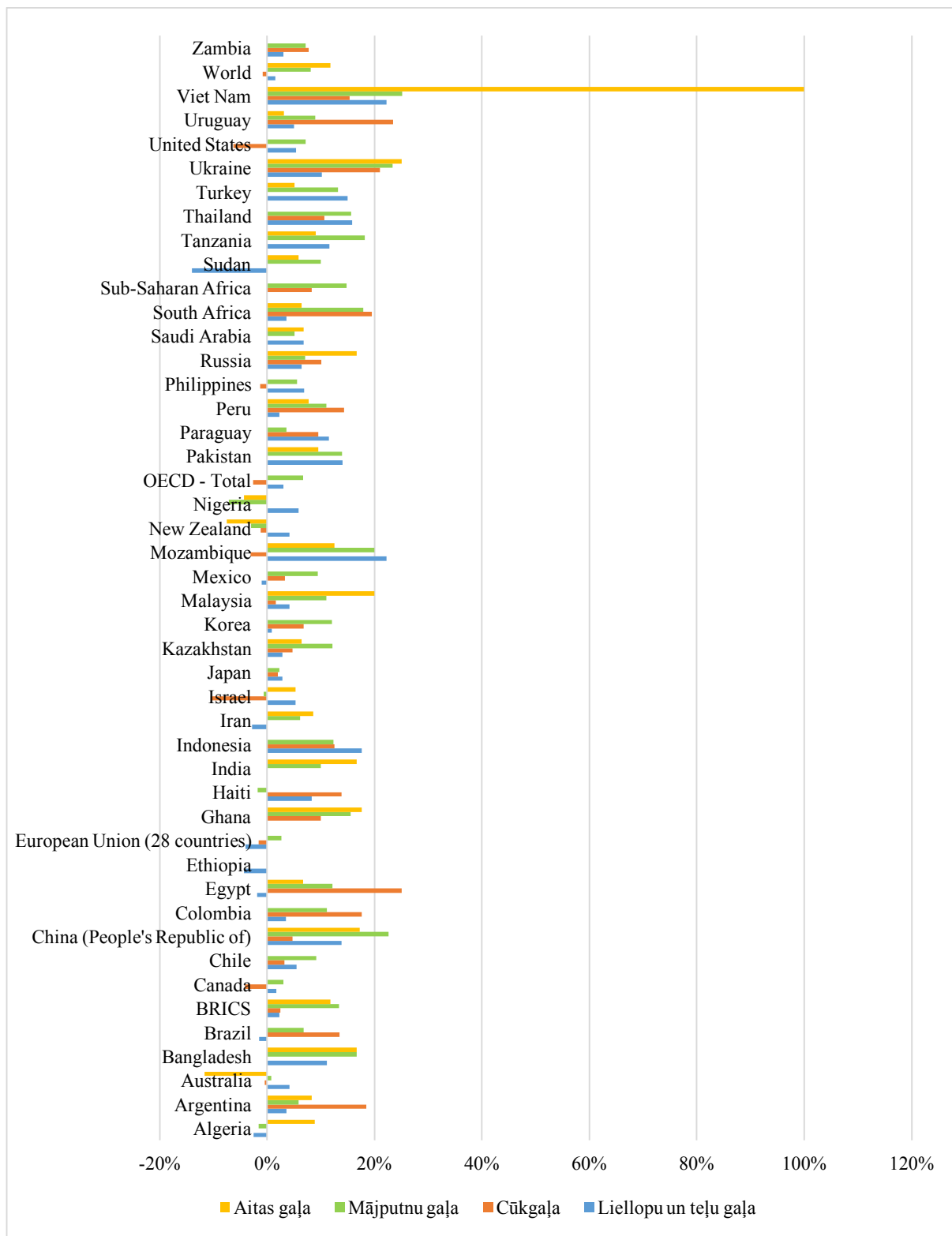
²⁴⁷ OECD. *World meat projections*. 136.lpp. (skatīts: 15.05.16.) Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2015/meat-price-to-feed-price-ratios_agr_outlook-2015-graph90-en

Gaļas patēriņš pasaules valstīs un reģionos 2016.g. pa gaļas veidiem, kg gaļas uz iedzīvotāju gadā (autores veidots pēc OECD publicētajiem datiem)²⁴⁸

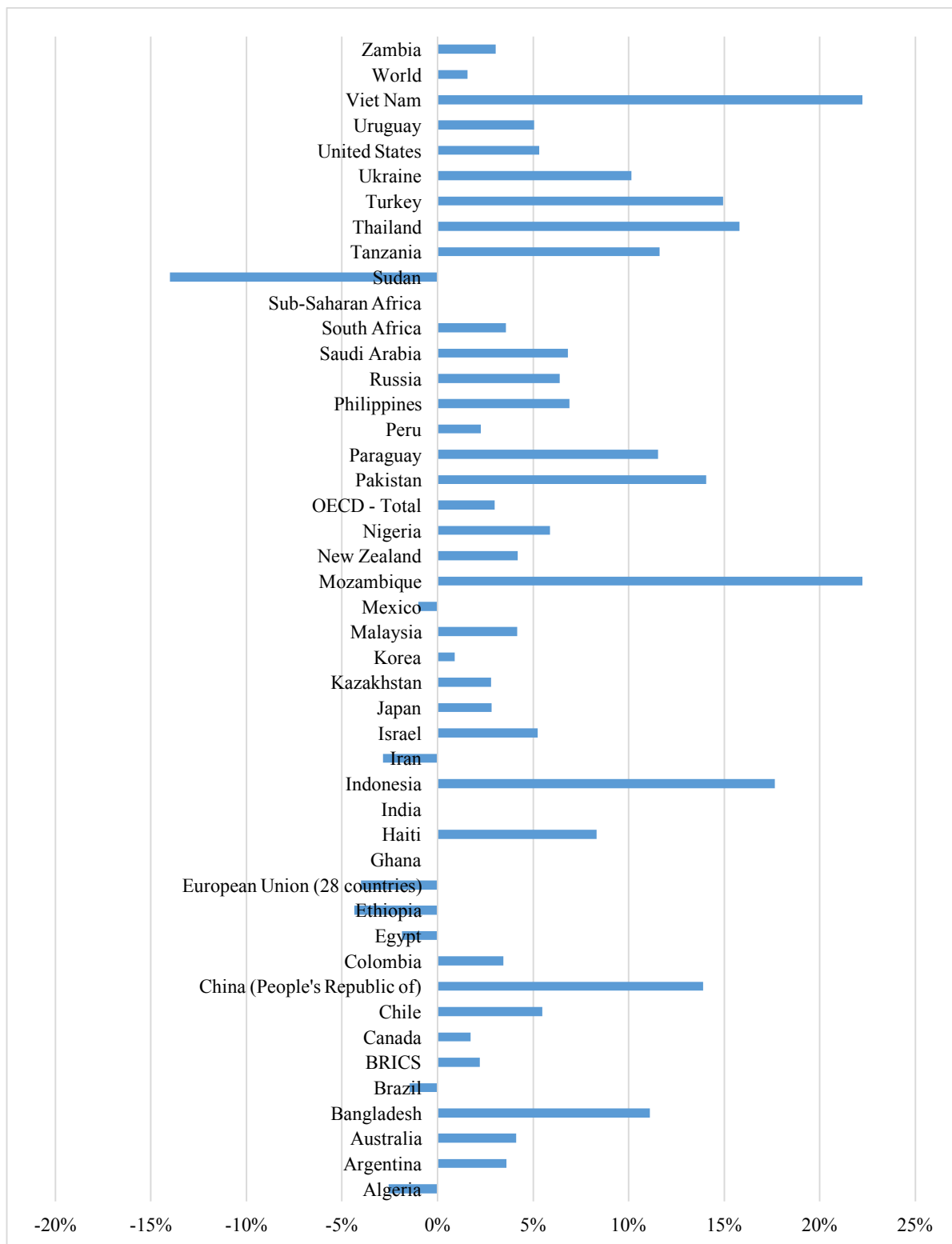
²⁴⁸ OECD statistika. *Agricultural Output, Meat consumption*. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: <https://data.oecd.org/agroutput/meat-consumption.htm>

**Gaļas patēriņa procentuālās izmaiņas pasaules valstīs un reģionos uz 2024.gadu pa gaļas
vediem, bāzes gads 2016., kg gaļas uz iedzīvotāju gadā (autores veidots pēc OECD
publicētajiem datiem)²⁴⁹**

²⁴⁹ OECD statistika. *Agricultural Output, Meat consumption*. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: <https://data.oecd.org/agroutput/meat-consumption.htm>

Liellopu un teļa gaļas patēriņa procentuālās izmaiņas pasaules valstīs un reģionos uz 2024.g. pa gaļas viediem, bāzes gads 2016., kg gaļas uz iedzīvotāju gadā (autores veidots pēc OECD publicētajiem datiem)²⁵⁰

²⁵⁰ OECD statistika. *Agricultural Output, Meat consumption*. (skatīts: 15.05.16.) Pieejams: <https://data.oecd.org/agrouput/meat-consumption.htm>

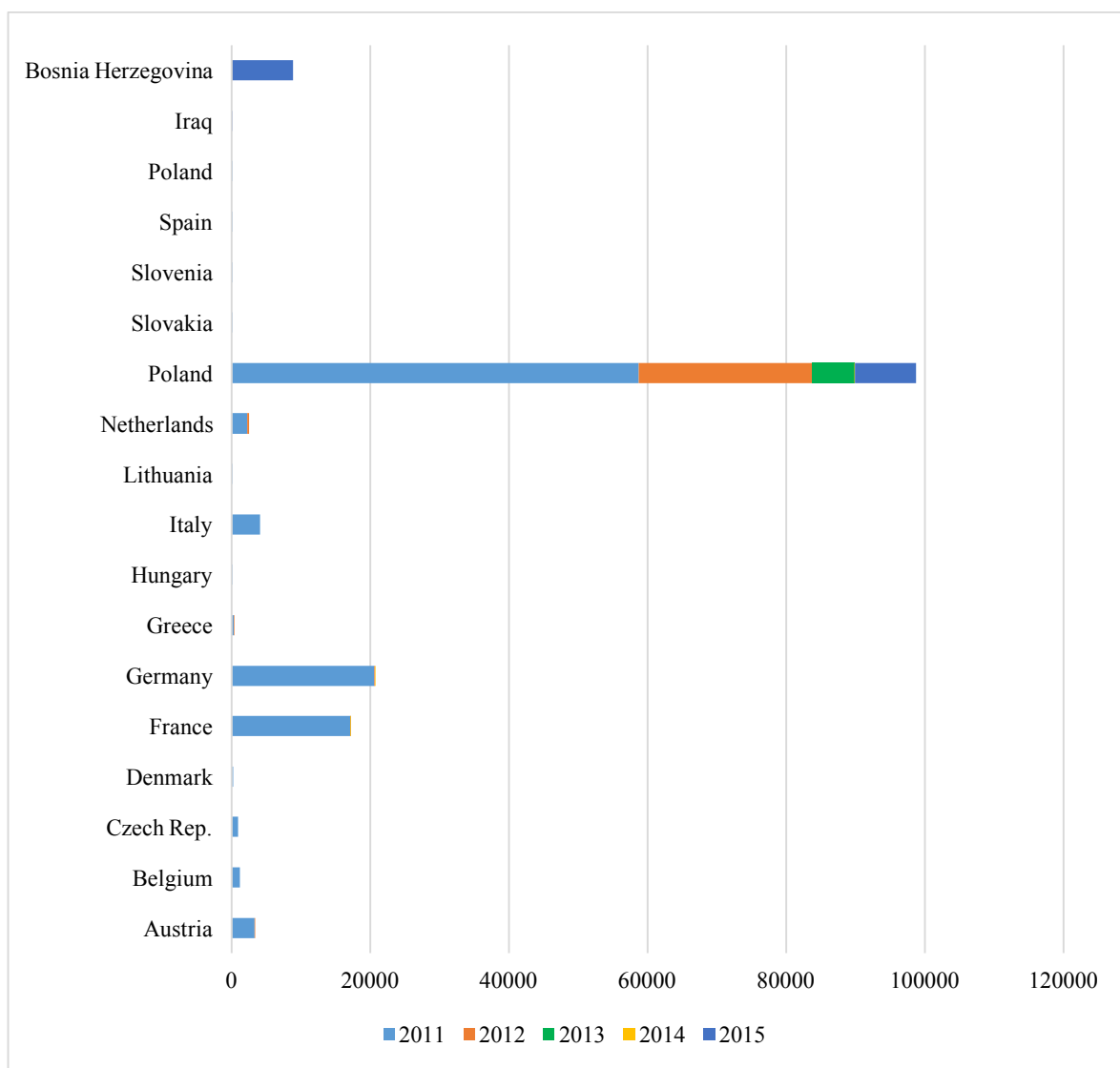
37. pielikums

Pilnvarotās valstis, kuras ir tiesīgas eksportēt jaunlopus/liellopu uz Turciju²⁵¹

Nobarojamie jaunlopi	Audzējamie jaunlopi	Kaujамie jaunlopi/liellopi
ASV	ASV	-
Austrālija	Austrālija	Austrālija
-	Brazīlija	Brazīlija
Ungārija	Ungārija	Ungārija
Igaunija	Igaunija	Igaunija
Lietuva	Lietuva	Lietuva
Latvija	Latvija	Latvija
Francija	Francija	Francija
Austrija	Austrija	-
Slovākija	Slovākija	Slovākija
Zviedrija	Zviedrija	Zviedrija
Čehija	Čehija	Čehija
Grieķija	Grieķija	Grieķija
Vācija	-	-
Nīderlande	-	-
Itālija	-	-
Urugvaja	Urugvaja	-
Beļģija	Beļģija	Beļģija
Dānija	-	-
-	Čīle	-

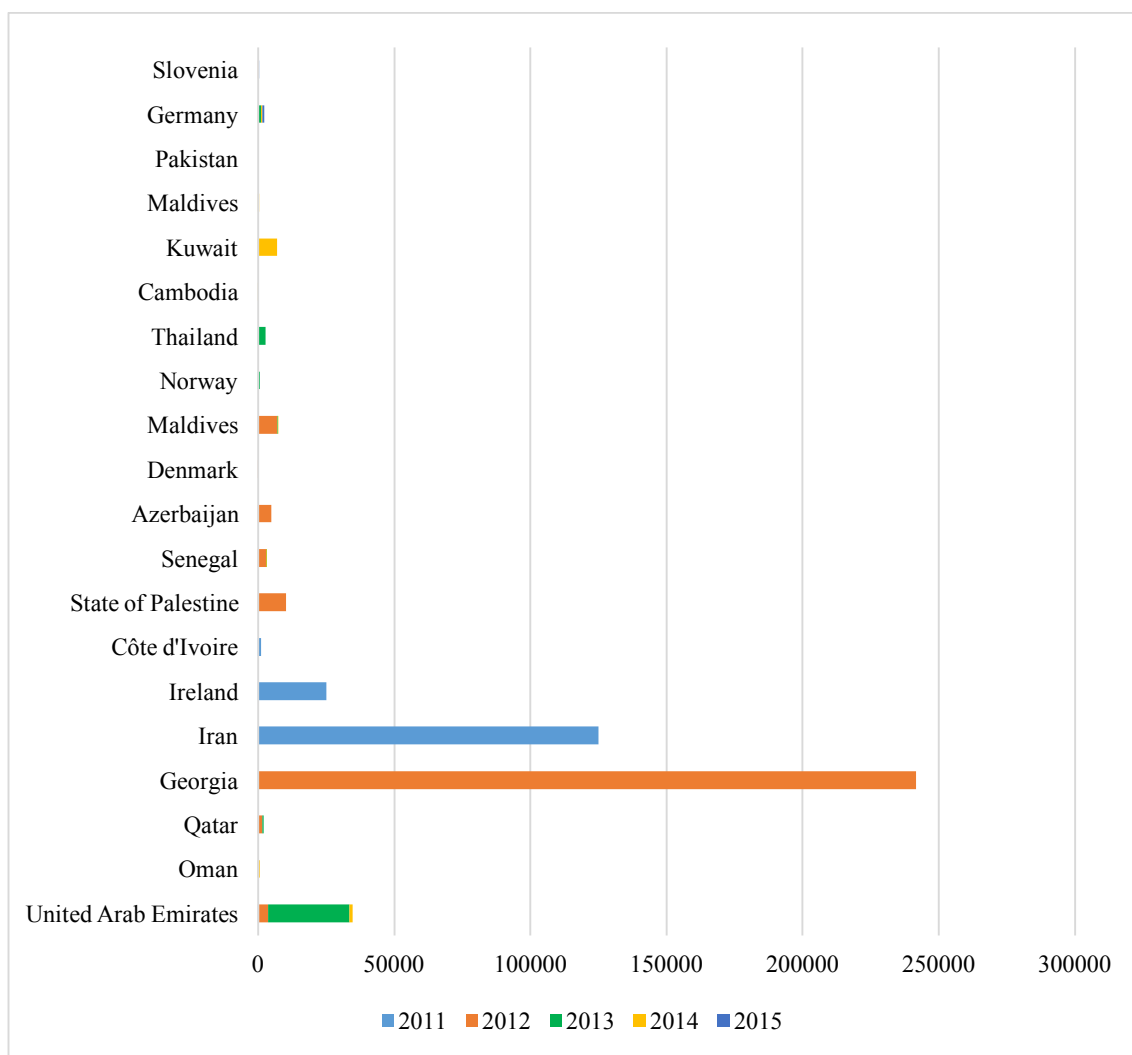
²⁵¹ USDA. Turkey opens up Breeding and Feeder cattle imports. 27/04/2016. (skatīts: 18.05.16.) Pieejams: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Turkey%20Opens%20Up%20Breeding%20and%20Feeder%20Cattle%20Imports%20_Ankara_Turkey_4-27-2016.pdf

Svaigas, atdzesētas un saldētas liellopu gaļas importa dinamika Turcijā no pasaules valstīm, t gaļas, 2011.-2015.g. (autores veidots pēc Apvienoto Nāciju publicētajiem statistiskajiem datiem)²⁵²

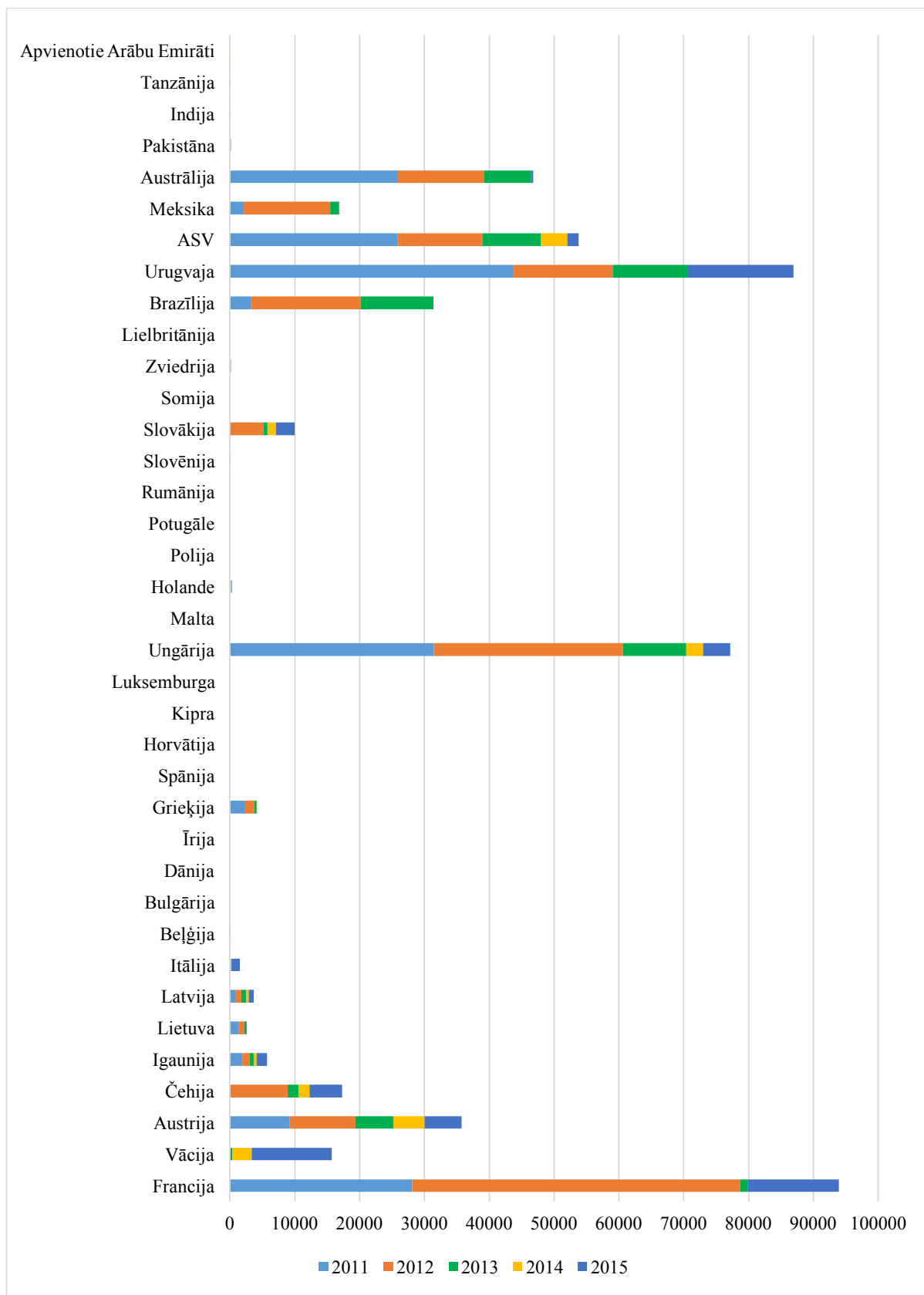
²⁵² Apvienoto Nāciju Organizācija. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: <http://comtrade.un.org/data/>

Svaigas, atdesētas un saldētas liellopu gaļas importa dinamika pasaules valstīs no Turcijas, t gaļas, 2011.-2015.g. (autores veidots pēc Apvienoto Nāciju publicētajiem statistiskajiem datiem)²⁵³

²⁵³ Apvienoto Nāciju Organizācija. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: <http://comtrade.un.org/data/>

Dzīvu liellopu importa dinamika Turcijā no visas pasaules valstīm, t dzīvsvārā, 2011.-2015.g. (autores veidots pēc Apvienoto Nāciju publicētajiem statistiskajiem datiem)²⁵⁴

²⁵⁴ Apvienoto Nāciju Organizācija. (skatīts: 16.05.16.) Pieejams: <http://comtrade.un.org/data/>